

Laste turvalisus internetis

KUIDAS TAGADA ALAEALISTELE
DIGIMAAILMAS KAITSE JA
TEGUTSEMISSUUTLIKKUS

LASTE INTERNETITURVALISUSE TÖÖRÜHMA

KAASEESISTUJATE ARUANNE

Prof dr Jörg M. Fegert ja dr Maria Melchior

Käesolev dokument ei kajasta Euroopa Komisjoni ametlikku seisukohta.

Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2026

© Euroopa Liit, 2026

Komisjoni dokumentide taaskasutamise põhimõtted on sätestatud komisjoni 12. detsembri 2011. aasta otsuses 2011/833/EL komisjoni dokumentide taaskasutamise kohta (ELT L 330, 14.12.2011, lk 39, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dec/2011/833/oj>).

Kui ei ole märgitud teisiti, on käesoleva dokumendi taaskasutamine lubatud litsentsi Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) alusel (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). See tähendab, et taaskasutamine on lubatud, kui on viidatud allikale ja märgitud kõik muudatused.

Selliste elementide kasutamiseks või paljundamiseks, mis ei kuulu Euroopa Liidule, võib olla vaja taotleda luba otse õiguste omajalt.

Sisukord

EESSÕNA

→ 04

SISSEJUHATUS

**Turvaline lapsepõlv
sotsiaalmeedia+
maailmas**

→ 07

1. PEATÜKK

**Laste turvalisuse
tagamine internetis
lähtuvalt nende arengust**

→ 31

2. PEATÜKK

**Tõendid ohtude kohta,
millega alaealised
internetis kokku
puutuvad**

→ 55

3. PEATÜKK

**Alaealiste kaitsmine
kiiresti muutavas
sotsiaalmeedia+
keskkonnas**

→ 79

4. PEATÜKK

**Digimaailma turvalisuse
suurendamine
alaealiste jaoks**

→ 118

TÄNUSÕNAD

→ 141

Eessõna

2026. aasta märtsis tegi Euroopa Komisjoni president Ursula von der Leyen kahele erinõunikule, professor Jörg M. Fegertile ja Maria Melchiorile, ülesandeks juhtida spetsiaalset töörühma, mis tegeleb laste internetiturvalisuse ja sotsiaalmeedia kasutamise võimalike vanusepiirangutega. Kaas-eesistujatele tehti ülesandeks koostada kirjalik aruanne töörühma tegevuse tulemuste kohta ja anda Euroopale nõu, kuidas muuta internetimaailm lastele turvalisemaks.

Töörühm, millest anti esmakordselt teada komisjoni presidendi 2025. aasta kõnes olukorrast Euroopa Liidus, moodustati kõrgtasemel teadlastest, praktikutest, noorte ja lapsevanemate esindajatest ning muudest väga mitmesuguste valdkondade spetsialistidest üle Euroopa, et hinnata sotsiaalmeedia mõju alaealistele.

Spetsiaalne töörühm pidas kolm koosolekut ja iga kord osalesid neil mitme eri valdkonna spetsialistid. Töörühma esimesel, 5. märtsil 2026 toimunud koosolekul vaeti olemasolevaid teaduslikke tõendeid sotsiaalmeedia ja üldisemalt digikeskkonna mõju kohta lastele ja noorukitele.

Teisel koosolekul, mis peeti 16. aprillil 2026, toimus arutelu laste internetiturvalisust käsitlevate ELi õigusaktide ja liidu tasandi vahendite ning eri riikide poliitilise lähenemise teemal.

16. juunil 2026 peetud kolmas koosolek keskendus poliitikavalikutele eri riikides ja soovitudele selle kohta, kuidas tagada lastele ja noorukitele digimaailmas kaitse ja tegutsemissuutlikkus.

**„Kogu selles töös
juhindume vajadusest
toetada lapsevanemaid
ja muuta Euroopa
meie laste jaoks
turvalisemaks. Kui
asi puudutab meie
laste turvalisust
küberruumis, usub
Euroopa lapsevanemaid,
mitte kasumit.“**

— EUROOPA KOMISJONI PRESIDENT
URSULA VON DER LEYEN
KÕNE OLUKORRAST EUROOPA LIIDUS
2025. AASTAL

TÖÖRÜHMA KOOSOLEKUTE PEAMISED ARUTELUTEEMAD OLID

JÄRGMISED:

- // milline positiivne ja negatiivne mõju on konkreetsete vanusepiirangute kehtestamisel sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste kasutamisele;
- // olukorraspetsiifiline lähenemine alaealiste kaitsele ja neile tegutsemissuutlikkuse andmisele sõltuvalt vanuserühmast, sotsiaalmajanduslikust taustast ja konkreetse vanusega seotud riskidest;
- // vaikimisi/siseprojekteeritud ohutus ning sotsiaalmeediateenuste ja muude digiteenuste osutajate vastutus;
- // meetmed hariduse ja teadlikkuse suurendamise vallas, et propageerida laste, noorukite, lapsevanemate, hooldajate, õpetajate ja kasvatajate seas vastutustundlikku internetikasutust;
- // kuidas lapsevanemaid ja kasvatajaid toetada ning anda lastele ja noorukitele suutlikkus digimaailma võimalusi ära kasutada.

Käesolevas aruandes esitatud analüüs ja soovitused tuginevad olulisel määral panusele, mis saadi igale töörühma koosolekule kutsutud väga mitme eri valdkonna spetsialistidelt ja rohkete täiendavatel kohtumiste raames liikmesriikidega (eriti neil, mille korraldasid nõukogu eesistujariik Lirimaa ja Luksemburg (D9+ ministrite tasandi kohtumine)), kolmandate riikidega (sealhulgas Austraalia ja Brasiiliaga), Euroopa Parlamendi ja selle liikmetega, eriti laste õiguste laiendatud töörühmaga, asjaomase sektori, kodanikuühiskonna esindajate, mõttekodade ja muude organisatsioonidega, sealhulgas ÜRO inimõiguste ülemvoliniku büroo ja Euroopa Andmekaitsekooguga.

Nimetatud mõttevahetuste tulemusena ja kogutud tõendusmaterjali põhjal koostasid kaaseesistujad oma soovitused. Ehkki soovituste eest vastutavad ainuisikuliselt kaaseesistujad, tugineb nende töö paljus muude tuntud ekspertide ning lapsevanemate ja noorte esindajate panusele ja Euroopa Komisjoni poolt nende käsutusse antud oskusteabele.

Aruande eesmärk on pakkuda lähtematerjali meetmeteks, mille Euroopa Komisjon ja ELi liikmesriigid tulevikus laste internetiturvalisuse suurendamiseks välja pakuvad. Käesolevas analüütilises hinnangus esitatakse lastele ja noorukitele, lapsevanematele ja hooldajatele, õpetajatele ja kasvatajatele, aga ka sotsiaalmeediateenuste ja muude digiteenuste osutajatele soovitusi ja ideid, kuidas parandada alaealiste kaitset ja tegutsemissuutlikkust internetis.

TEEMA JA TERMINOLOOGIA

Põhiülesanne, mille president von der Leyen tööühmale andis, oli arutleda laste internetiturvalisuse ja sotsiaalmeedia võimalike vanusepiirangute teemal. Käesoleva aruande teema vastab antud ülesandele, kuid tööühma kohtumiste käigus toimunud arutelud ja muud poliitilised sammud (nagu G7 liidrite 17. juuni 2026. aasta üleskutse tagada alaealistele turvalisem digikeskkond) näitavad selgelt, et kaaseesistujad peavad esitama käesolevas aruandes kasutatud terminite määratlused.

Ilma et see mõjutaks ühtegi rahvusvahelist, ELi või riigisisest õigusakti, kasutatakse käesolevas aruandes läbivalt järgmisi termineid järgmises tähenduses.

Sotsiaalmeedia ja muud digiteenused (lühidalt koos „sotsiaalmeedia+“)

Käesolevas aruandes tähistavad terminid „sotsiaalmeedia+“ ja „sotsiaalmeedia ja muud digiteenused“ üldistavalt teenuseid, mis võivad olla alaealistele kättesaadavad ning sisaldada eakohatuid või ohtlikke elemente (näiteks sõltuvust tekitavad ja kahjulikud elemendid, nagu lõputu kerimine, sisu automaatne esitamine, soovitusalgoritmid ja pidevalt kuvatavad teated) ja/või sisu. Sotsiaalmeediateenuste ja muude digiteenuste osutajate hulgas on internetiplatvormid, mis vahendavad kolmandate isikute, näiteks sotsiaalmeedia ja rakenduste pakutavat sisu. Lisaks sellele kuuluvad nende hulka tehisintellektisüsteemid, mis kujutavad enesest riski alaealiste turvalisusele ja arengule, nagu tehisintellektipõhised kaaslased, videomängud, mille käigus lapsed võivad sattuda kahjulikele kaubandustavadele või ohtlikele isikutele, ja videojagamisplatvormid, mis lubavad alaealistele juurdepääsu nende ea seisukohast sobimatule sisule.

Alaealised, lapsed ja noorukid

Ilma et see mõjutaks termini „lapsed“ õiguslikult määratletud kasutust (näiteks ÜRO lapse õiguste konventsioonis), rõhutatakse käesolevas aruandes vajadust võtta alaealiste kaitsmisel internetis aluseks arengupõhine lähenemine, milles oleks arvestatud eri vanuserühmade puhul võimalikke konkreetseid riske ja nõrkusi. Käesolevas analüüsis kasutavad autorid terminit „alaealised“ kõigi laste ja noorukite kohta, kes on nooremad kui 18-aastased (st ei ole täisealised). Terminit „noorukid“ kasutatakse 13- kuni 18- aastaste alaealiste puhul. Termin „lapsed“ tähistab kõiki alaealisi, kes on nooremad kui 13-aastased. Aruandes kasutatakse terminit „lapse õigused“, tähistamaks kõigi alla 18-aastaste laste õigusi, mis on õigusnormides määratletud. Terminit „laste internetiturvalisus“ kasutatakse vastavalt tööühma mandaadis sedastatule üldmõistena alaealiste kaitse ja tegutsemissootlikkus tagamise kohta internetis.

SISSEJUHATUS

Turvaline lapsepõlv sotsiaalmeedia+ maailmas

Digitehnoloogia kiire areng on põhjalikult muutnud seda, kuidas lapsed ja noorukid üles kasvavad ning teiste noorte, oma vanemate, õpetajate ja ennast ümbritseva maailmaga suhtlevad. Samal ajal on reaalses maailmas toimuv endiselt ülimalt oluline, et õppida, sõlmida tõelisi sidemeid ja saada kogemusi, mis alaealise arengut suunavad.

Sotsiaalmeedia+ maailm pakub lastele ja noorukitele õppimiseks, suhtlemiseks, interneti kaudu seal toimivas osalemiseks ja loomiseks ohtralt võimalusi. Samal ajal tuleb alaealisi õpetada ja toetada, et nad oskaksid neid võimalusi täiel määral ära kasutada.

Sellest hoolimata **tingib sotsiaalmeediaruum+** noorte normaalsele arengule ja heaolule terve hulga riske. Nende hulgas on sõltuvust tekitavatest elementidest tulenev ülemäärase kasutamise risk, arengu seisukohast positiivse tegevuse asendumine muuga ning kahjulik sisu ja ebasobivad kontaktid, millele võib internetis sattuda. Üha uued tehnoloogialahendused võimendavad neid riske veelgi ja seega on laste ja noorukite kaitseks internetis vaja julgeid, ent hoolikalt läbimõeldud valikuid.

Sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste laialdane levik paneb **poliitikakujundajad ja lapsevanemad väga tõsiselt muretsema ohtude pärast, mis lapsi ja noorukeid internetis varitsevad**. Ehki vanusepiirangute kehtestamist sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste kasutamisel on kritiseeritud, **võib see olla vajalik probleemide ennetamiseks** seni, kui tõendatakse sotsiaalmeediaruum+ turvalisust laste ja noorukite jaoks või kuni tekivad turvalised alternatiivid.

Vanusepiirangud ei tähenda, et esmane vastutus laste internetiturvalisuse eest pannakse vanemate ja hooldajate või laste ja noorukite eneste õlule. Samuti ei tähenda see, et teenuseosutajad võivad, kui nii võib öelda, oma käed sellest puhtaks pesta. **Ennekõike vastutavad sotsiaalmeediateenuste ja muude digiteenuste osutajad ise nende teenuste turvalisuse eest, mida nad välja töötavad ja pakuvad**.

Tõendamiskohustus peab lasuma teenuseosutajatel ja mitte seadusandjatel, lapsevanematel ja lastel. **Kuni sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajad ei ole tõendanud oma teenuste sisseprojekteeritud ohutust, peaksid nad ELis piirama nende kättesaadavust alla 13-aastastele lastele**. Lisaks kogu ELis kehtivatele piirangutele võivad liikmesriigid kehtestada ennetavalt täiendavaid vanusepiiranguid, mis kehtivad vanemate kui 13-aastaste noorukite puhul.

Ennetavad vanusepiirangud on kiired meetmed, millega saavutada pikas perspektiivis eesmärk tagada seisukohtade muutmisele kaasa aidates sotsiaalmeediaruum+-is alaealiste turvalisus. Sotsiaalmeedia kasutamisele üldised vanusepiirangud kehtestanud riikidest pärinevad esimesed tulemused näitavad, et enamik alaealisi leiab võimaluse neist regulatiivsetest tõketest üle pääseda. Samal ajal on mõned alaealsed lõpetanud riskidega seotud sotsiaalmeedia ja digiteenuste kasutamise ning pühendavad enam aega reaalses maailmas toimuvale, nagu sport ja inimestevahelised otsesed kontaktid. See näitab, et järkjärguline muutus alaealiste kasutatava sotsiaalmeedia+ reeglites on võimalik ja et seda tuleb arvesse võtta.

Ent muutused ei toimu üleöö. Näiteks Saksamaal ja Rootsis muutis ühiskond oma hoiakut kehaliste karistuste keelamise suhtes alles inimpõlv pärast seda, kui vastav seadus kehtestati. Ihunuhtluse keelamine muutis selgemaks selle, mida lapsevanematelt, hooldajatelt, õpetajatelt ja kasvatajalt oodatakse, ning suurendas kõrvalseisjate kaasatust alaealiste vägivallavaba lapsepõlve tagamises. Keelu edu on leidnud kinnitust sellele hilisema positiivse arengu ja pideva hindamise käigus.

Vanusepiirangutel ei ole mõju, kui ei muutu ühiskondlikud hoiakud. Pidev hindamine ja pika aja jooksul toimuv seire võib aidata poliitikakujundajatel mõista, kas alaealiste ning nende vanemate, hooldajate ja kasvatajate harjumused aja jooksul muutuvad.

„Kümneid aastaid oleme muutnud reaalmaailma laste jaoks turvalisemaks ja sama peame tegema ka digimaailmas. Tehnoloogia pakutavad positiivsed võimalused ei saa tulla laste turvalisuse, tervise või õnne arvelt.“

— EUROOPA KOMISJONI PRESIDENT
URSULA VON DER LEYEN

Sotsiaalmeedia+ maailmas üles kasvavad lapsed ja noorukid peavad saama elada normaalset ja täisväärtuslikku elu ning kasutada ära võimalusi, mida sotsiaalmeedia ja muud digiteenused pakuvad. **Just nagu reaalses elus, kehtivad ka internetis laste õigused**, niihästi õigus turvalisusele ja kaitsele mis tahes majandusliku ekspluateerimise ja kuritegevuse, eriti seksuaalvägivalla eest, kui ka õigus saada teavet, õppida ja vaba aega veeta.

Lastel on õigus kasvada üles turvalises ja nende arengut toetavas keskkonnas ning see kehtib nii reaalse kui virtuaalse maailma suhtes. Ehkki ka reaalses maailmas tuleks alaealisi jätkuvalt toetada, tuleb mõõnda, et internetikeskkondade roll alaealiste igapäevaelus on järjest suurem. See- ga peab turvalisus olema vaikumisi tagatud kõigi sotsiaalmeediateenuste ja muude digiteenuste puhul.

Laste turvalisuse eesmärgil võetavad meetmed internetis peavad tuginema laste õigustele. Võimalike vanusepiirangute puhul tuleb täielikult austada laste õigusi; need peavad olema proportsionaalsed ja laste huvidega tasakaalus. Selleks kasutatavad vahendid peavad tehnoloogia arenguga sammu pidama.

Kuigi ennekõike vastutavad sotsiaalmeediateenuste ja muude digiteenuste osutajad ise oma teenuste turvalisuse eest, **on lastele ja noorukitele sotsiaalmeedia+ keskkonnas kaitse ja tegutsemissuutlikkuse tagamiseks vaja terviklikku ja paljudest osadest koosnevat süsteemi**, kuhu kuuluvad nii seadusandjad, kes peavad kehtestama vajalikud meetmed, kui ka teenuseosutajad, kes pakuvad turvalisi ja

eakohaseid teenuseid, nii lapsevanemad ja hooldajad kui ka õpetajad ja kasvatajad, kellel on keskne roll alaealiste internetikasutuse jälgimises ja suunamises. Kuna alaealised kasvavad ja sotsiaalmeedia+ keskkond muutub kiiresti, **on süsteemi edu pant see, et kõik selle osalised** lähtuvad samast eesmärgist: tagada, et lapsed ja noorukid kasvavad üles turvalises digimaailmas.

Joonis 1. Terviklik süsteem alaealiste kaitse ja tegutsemissuutlikkuse tagamiseks internetis

Suureneb poliitiline tahe tagada lastele internetis suurem turvalisus

Viimased kuud on näidanud, et laste internetiturvalisus on muutunud poliitiliseks prioriteediks kõikjal maailmas. **Austraalia kehtestatud, rakendatud ja pidevalt jälgitav nn sotsiaalmeediaga ootamine on andnud kogu ülejäänud maailmale olulise õppetunni.** Tema eeskuju on järginud sellised riigid nagu Ühendkuningriik ja Kanada, kellel on plaanis seadusandlikud algatused, Indoneesia aga on piirangud juba kehtestanud.

Hiljutisest aruandest selgub, et 92 % Euroopa elanike arvates peaks laste ja noorukite kaitse internetis olema üks ELi prioriteete^a.

a. Euroopa Komisjon (2026). [Digikümnend. Eurobaromeetri aruanne. Veebruar-märts 2026.](#)

Küsimusega on tegelema hakanud ka Euroopa liidrid. 2025. aasta septembrikuine Jüütimaa deklaratsioon,^b Euroopa Parlamendi resolutsioon, millega kutsuti üles kehtestama kogu ELis digiteenuste kasutamisele vanusepiir,^c president von der Leyeni loodud laste internetiturvalisuse tööühm ja Euroopa Ülemkogu hiljutised järeldused^d on selge märk, et poliitilised ringkonnad astuvad üha aktiivsemalt konkreetseid samme lapsi internetis järjest enam ähvardavate riskide vastu.

2026. aasta juunis leppisid G7 liikmed (Kanada, Prantsusmaa, Saksamaa, Itaalia, Jaapan, Ühendkuningriik, Ameerika Ühendriigid ja Euroopa Liit) kõrgeimal poliitilisel tasandil esmakordselt kokku ühistes põhimõtetes alaealiste kaitse kohta selliste digiteenuste eest, millega kaasnevad ohud^e.

Lisaks sellele **töötatakse mitmes ELi liikmesriigis välja õigusakte, millega kehtestada vanuse alampiir sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste kasutamisele**, kui need võivad lastele ja noorukitele kahjulikud olla. Näiteks Prantsusmaal on tehtud ettepanek kehtestada nn musta nimekirja kuuluvate teenuste kasutamise vanusepiiriks 15 aastat. Kreeka plaanib seada sotsiaalvõrguteenuste puhul vanusepiiriks 15 aastat. Taani kaalub piirangute kehtestamist alla 16-aastastele alaealistele, kusjuures vanema nõusolekul oleks seda iga võimalik alandada. Rootsi kavandab vanusepiiri, lähtudes lapse 15-aastaseks saamise aastast; seejuures oleksid mitut liiki teenused piirangust vabastatud. Paljud teised, nagu Portugal, Hispaania, Saksamaa ja Poola, kaaluvad selleteemaliste õigusaktide vastuvõtmist.

Kõige eelnenuga arvestades on tõsine Euroopa digiteenuste ühtse turu killustumise oht. Sellest tulenevalt kutsuvad paljud liikmesriigid üles tegelema antud küsimusega ELi tasandil. Tuleb meeles pidada, et liikmesriikide kultuuri- ja ühiskonnakontekst hariduse, digikirjaoskuse ja alaealiste kaitse vallas on erinev. Killustatuse tulemusena võib alaealiste kaitse tase ELi lõikes varieeruda. See tähendaks muu hulgas, et reguleerivad asutused seisavad praktikas silmitsi raskustega nõuete täitmise tagamisel ja teenuseosutajad suuremate kuludega nende nõuete täitmisel. See omakorda mõjutaks turvalisema sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste väljatöötamist ning internetiturvalisust käsitlevate õigusaktide täitmist.

EL on juba astunud konkreetseid samme alaealiste kaitseks. Euroopa Komisjoni hiljutised otsused on konkreetsete tõendite kaudu veelgi kinnitanud vajadust astuda vastu ohtudele, mis lapsi ja noorukeid internetis ähvardavad. Heaks näiteks on esialgsed järeldused, mis esitati seoses Meta ja TikTokiga: kummagi vastu algatati menetlus, kuna väidetavalt ei täitnud nad digiteenuste määruse kohaseid rangeid nõudeid alaealiste kaitse kohta internetis ega näinud ette lihtsalt kasutatavaid mehhanisme laste seksuaalset väärkohtlemist kujutavast sisust teatamiseks. Lisaks sellele on USA kohtute hiljutistel epohhiloovatel otsustel olnud platvormide vastutuse teemalise arutelu seisukohast pöördeline tähendus.

Alaealiste kaitse internetis: ajalooline ekskurss

Laste ja noorukite kaitse internetikeskkonnas on olnud aktuaalne interneti algusaegadest peale, ammu enne sotsiaalmeediat, nutitelefone ja tehisintellekti. Tänapäevaste alaealisi kaitsvate normide alus loodi 1990. aastatel ja 2000. aastate alguses, kui võeti vastu seadused teenuste ja ettevõtjate piiriülese toimimise

- ^{b.} Euroopa Liidu Nõukogu eesistujariik Taani (2026). [Jüütimaa deklaratsioon: kuidas kujundada internetikeskkond alaealistele turvaliseks](#).
- ^{c.} Euroopa Parlament (2025). [Alaealiste kaitsmine internetis — Euroopa Parlamendi 26. novembri 2025. aasta resolutsioon alaealiste kaitsmise kohta internetis \(2025/2060\(INI\)\)](#).
- ^{d.} Euroopa Ülemkogu (2026). [Euroopa Ülemkogu järeldused](#), 19. märts 2026.
- ^{e.} G7 (2026). [Liidrid kutsuvad üles tagama alaealistele turvalisem digikeskkond](#).

ja teabevahetuse kohta. Ehkki nende normide väljatöötamisel oli ka muid eesmärke peale laste ja noorukite kaitsmise internetis, pandi nendega paika paljud põhimõtted, mis on ka praegu õigusaktide aluseks kolmes valdkonnas.

Esiteks kehtestati siseturul meediat ja digiteenuseid reguleerivate normidega ühised eeskirjad kogu Euroopa televisiooniteenustele, mis sisaldasid meetmeid kaitseks sellise sisu eest, mis võiks alaealistele kahju teha. Esimene harmoneeritud internetipõhiste või nn infoühiskonna teenuste (e-kaubanduse direktiivis kasutatud termin) raamistik toetas ka piiriüleste teenuste arendamist ELis.

Teine valdkond on isikuandmete kaitset ja eraelu puutumatust käsitlevad normid, mis said alguse 1995. aastal isikuandmete kaitse direktiivi raames vastu võetud ühiste nõuetega eri liikmesriikidest pärinevate isikuandmete kogumise ja kasutamise kohta.

Kolmas ja viimane valdkond on tarbijakaitse. ELis kehtivad ühised eeskirjad võitluseks eksitavate ja agressiivsete kaubandustavade vastu. Nende eeskirjadega tunnustatakse vajadust haavatavaid tarbijaid täiendavalt kaitsta, mis on ka digikeskkonnas oluline põhimõte. Muu hulgas kehtib see juhul, kui lapsed ja noorukid puutuvad kokku kaubandustavade vastu, mille mõju neile ei pruugi olla sama nagu täiskasvanute puhul.

Kuna digitehnoloogiast on saanud igapäevaelu lahutamatu osa, on EL neid õigusraamistikke pidevalt uuendanud, et pidada sammu uute väljakutsetega. Isikuandmete kaitse üldmäärusega kehtestati eraldi meetmed laste isikuandmete kaitseks ja nõusoleku tagamiseks internetis. Audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi laiendati, et hõlmata uut liiki audiovisuaalsisu ja videojagamisplatvormid. Lisaks sellele kehtestati digiteenuste määrusega reeglid vahendusteenustele, sealhulgas spetsiaalselt alaealiste kaitse eesmärgil.

See areng on märk laiemast suundumusest: digitehnoloogia ei mahu enam üheainsa regulatiivse ega õigusliku kategooria raamidesse. Sotsiaalmeedia ja muud digiteenused sisaldavad korraga nii meedia, kommunikatsiooni, äri kui ka andmetöötluse elemente, sageli ühe ja sama platvormi piires. Niisiis peaks tõhus lähenemine alaealiste kaitsele internetis olema terviklik ja kasutama vahendeid, mis pärinevad ELi õiguse mitmest eri valdkonnast, nagu digiplatvormi käsitlevad normid, isikuandmete kaitse, tarbijakaitse ja audiovisuaalmeediat käsitlev seadusandlus.

Tehisintellekti kiire areng ja kasutuselevõtt ainult võimendab alaealisi ähvardavaid riske. Sellele lisandub tänapäeva nn tähelepanumaia sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste pidev püüd kasutaja enese juurde meelitada ja teda seal hoida. Rohkem kui kunagi varem on vaja, et seadusandjad astuksid alaealiste kaitseks välja ja annaksid neile suutlikkuse sotsiaalmeedia+ maailmas turvaliselt tegutseda.

Tõendid alaealisi internetis ootavate riskide ja võimaluste kohta

Kiired muutused tehnoloogia vallas on loonud lastele erakordsed võimalused oma kaaslastega suhelda, olla loomingulised ning teadmisi ja abi saada. Ent lapsed ei ole täiskasvanud ja sotsiaalmeedia+ keskkonnas ähvardavad nende füüsilist ja vaimset tervist ja arengut eri eas mitmesugused riskid. Otsustav mõju on ka sotsiaalmajanduslikel ja individuaalsetel teguritel, nagu perekondlik taust ja sugu, samuti selle, kuidas sotsiaalmeedia ja muud digiteenused on välja töötatud.

Alaealiste kaitse ja tegutsemissuutlikkuse tagamisele suunatud asjakohaste meetmete väljatöötamine tuleb rajada kindlatele tõenditele selle kohta, kuidas sotsiaalmeedia ja muud digiteenused võivad tingida riske ja kahju teha. Teatavad sotsiaalmeedia+ kasutatavad elemendid, funktsioonid ja vormingud võivad lapse või nooruki sotsiaalsest ja isiklikust olukorras sõltuvalt rohkem või vähem kahju teha. Eriti haavatavad on internetis tehtava kahju suhtes alaealised, kes kuuluvad rassilisse, etnilisse või usulisse vähemusse või LGBTIQ+ kogukonda, ning alaealised, kellel on hariduslikud erivajadused või varasemad vaimse tervise probleemid. Sotsiaalmeedia ja muud digiteenused, mille sisu või kujundus on kahjulik, manipuleeriv või sõltuvusttekitav, ainult suurendavad seda haavatavust. Teadusuuringud ja tõendite kogumine peaks selliste nähtuste arenguga sammu pidama.

Sotsiaalmeedia ja muud digiteenused on alaealiste füüsilisele ja vaimsele tervisele väga mitmel moel ohtlikud. Füüsilise tervise seisukohast tähendab pikk ekraani taga istumine, et selleks kulunud aeg tuleb väljas mängimise ja spordi arvelt ning see võib mõjutada laste tervist, kehalisi võimeid ja und. Sotsiaalmeedia+ ja nutiseadmete kasutamine varases lapseas tõrjub kõrvale reaalse maailma tundmaõppimise ja seal toimuva suhtluse teiste inimestega. See võib mõjutada sotsiaal-emotsionaalset arengut ja soodustada vaimse tervise probleeme. Lisaks sellele võib pikaajaline nutiseadmete kasutamine põhjustada selliseid probleeme nagu luu- ja lihaskonna vaevused ning digivahenditest tingitud silmade ülekoormus.

Sotsiaalmeedia ja muud digiteenused põhjustavad väga suuri riske laste vaimsele tervisele. Sotsiaalmeedia+ keskkonnas esinevatel riskidel on otsene kahjulik mõju laste vaimsele tervisele, ent need võivad ka võimendada eelnevalt olemasolevaid vaimse tervise probleeme, sealhulgas depressiooni ja ärevushäireid. Ka selles vallas oleneb lastele ja noorukitele avalduva riski mõju sotsiaalsetest ja individuaalsetest teguritest.

Üldiselt leitakse, et lastel ja noorukitel, kes kasutavad väga palju sotsiaalmeediat ja muid digiteenuseid, on une- ja keskendumisprobleemid ning esineb tavalisest suuremal määral depressiooni ja ärevushäireid. Sõltuvust tekitavad kujunduselemendid võimendavad seda veegi, kuna need soodustavad palavikulist sirvimist, hirmu millestki olulisest ilma jääda (*fear of missing out*, FOMO) ja pidevat enese teistega võrdlemist. See võib vähendada alaealise enesehinnangut ja suurendada stressi. Algoritmipõhistel sisu võimendavatel ja soovitatavatel süsteemidel on potentsiaal desinformatsiooni ja vihakõnet intensiivistada. Eriti suurt kahju teeb nende mõju internetis haavatavatele rühmadele.

Oht, et alaealised puutuvad internetis kokku kuritegeliku ja ebaseadusliku sisuga, on väga suur. Nii täiskasvanud kui ka alaealised kasutavad teadlikult sotsiaalmeediat ja muid digiteenuseid, sealhulgas mänguplatvorme, et laste ja noorukitega suhelda. Ohtude seas on võimalus kokkupuude laste seksuaalse väärkohtlemisega (või selle teemalise materjaliga), peibutamine, küberkiusamine, radikaliseerimine ja ebaseaduslikele, vägivaldsetele või terroristlikele tegudele õhutamine. Tehisintellektivahendite laialdane kasutamine kujutab enesest lastele ja noorukitele tõsist ohtu, kuna nendega võidakse luua kunstlikku laste seksuaalset väärkohtlemist kujutavat materjali (näiteks süvavõltsinguid). Sellisel väärkasutusel on dramaatiline mõju alaealiste arengule ning nende vaimsele ja füüsilisele tervisele ja võib halvimal juhul neile elu maksta.

Ennekõike vastutavad sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajad ise selle eest, et nende teenused on alaealistele turvalised. Olulist rolli täidavad ka lapsevanemad ja hooldajad, kes valvavad laste ja noorukite internetis veedetud aja jooksul nende järele ning aitavad alaealistel koos nendega kõrvale hoida ohtudest, mis neid sotsiaalmeedia+ keskkonnas ähvardavad. Iga vanuserühma jaoks on ülimalt oluline tagada kohane tegevus väljaspool internetti ja seal toimuv suhtlus teiste inimestega.

Hoolimata paljudest võimalikest ohtudest **pakub sotsiaalmeedia+ maailm lastele ja noorukitele ohtralt võimalusi**. Kui alaealised on õppinud internetis turvaliselt teistega suhtlema ja neil on head digioskused, võib sotsiaalmeedia ja teiste digiteenuste kasutamine soodustada heaolu ja sotsiaalset seotust, toetavate sõprusringkondade leidmist, eneseväljendusvõimalusi, kodanikuaktiivsust ja iseseisvat õppimist. Sellised sihtotstarbelised algatused digioskuste vallas nagu ELi parem internet lastele, turvalisema interneti keskused ning meediapädevuse lõimimine riiklikesse haridus- ja koolituskavadesse on ennast tõestanud vahendina soodustada kriitilist mõtlemist, aidata vältida desinformatsiooni vörke ja õpetada alaealisi turvaliselt internetis tegutsema.

Kuna **sisseprojekteeritud ohutusega sotsiaalmeedia ja muud digiteenused** aitavad omandada digioskusi ja meediapädevust, **võivad need suurendada laste ja noorukite tegutsemissuutlikkust ja kaasatust internetis**. Lisaks sellele võivad alaealised omandada oskuse internetimaailma võimalusi ära kasutada ning võimalike ohtude ja kahjuga toime tulla, kui koolid pakuvad vanemate ja hooldajate toetusel eakohast digiõpet.

Vajadus arvestada konkreetse vanusega seotud riskidega

Laste kasvades ja nende iseseisvuse suurenedes vähenevad vanemate võimalused valvata selle järele, mida lapsed internetis teevad. Üha suurem roll on sõpradel ja tuttavatel. Noorukieas enne täiskasvanuks saamist on alaealised oma internetikasutuses järjest iseseisvamad ning õpivad internetis esinevaid ohte paremini mõistma ja nendega toime tulema. Loomulikult on kolmeaastaselt ja kuueteistaastaselt erinevad vajadused. See näitab, kui **oluline on läheneda laste internetiturvalisusele arengut arvestades**, nagu käesolevas aruandes on tehtud, **ja teha vahet eri vanuserühmadel**.

Alla kolmeaastaseid lapsi kui passiivseid internetikasutajaid ohustavad ennekõike suhtlusega seotud riskid ja nn tehnoferents^f. Riskid on suuresti tingitud sellest, et hooldajad mitte ei suhtle väikelastega otse, vaid annavad neile nende rahustamiseks või lõbustamiseks kätte ekraaniga seadme. See võib mõjutada lapse keskendumisvõimet, keele omandamist ja sotsiaal-emotsionaalset arengut.

Internetikeskkonnas leiduvad ja pikema ekraani ees veedetud ajaga seotud riskid suurenevad **kolme- kuni viieaastaste laste puhul**, kes alles hakkavad ise järelevalve all internetti kasutama. Sotsiaalmeedia ja muud digiteenused, mis püüavad anda kohese rahulduse, sunnivad otsima järgmist nn tasu (*reward*) ja pakuvad pidevaid väliseid stiimuleid, on lapse arenevate oskustega põhimõtteliselt vastuolus ja võivad pikas perspektiivis tema arengut pärssida.

Kuuendast üheksanda eluaastani hakkavad lapsed märkimisväärselt rohkem sotsiaalmeediat ja muid digiteenuseid kasutama. Internetimaailmast pärinev välistest allikatest saadav tagasiside, nagu laigid, punktisummad ja edetabelid, kohtub tähtsava enesehinnanguga, mis põhineb reaalses maailmas omandatavatel oskustel ja teadmistel. See võib võimendada muret oma saavutuste piisavuse pärast ja sundida end rohkem teistega võrdlema, mistõttu suureneb haavatavus teiste poolse küberkiusamise, vihakõne ja ahistamise suhtes.

10–12-aastastele saab sotsiaalmeedia+ keskkonna kättesaadavusest laste jaoks ühiskonnaelus osalemise keskne eeldus. Selles eas on kasvuaeg suurenenud tundlikkuse ja platvormide võimendatava sisu üheaegne mõju lastele kõige suurem. Algoritmipõhised soovitusüsteemid sunnivad ennast rohkem teistega võrdle-

^f. Olukord, kui tehnoloogia katkestab vanema ja lapse vahelise suhtluse.

ma ja suurendavad võimalusi kokkupuuteks kahjuliku ja ebaseadusliku sisuga, sealhulgas laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava materjali, äärmusliku propaganda ja desinformatsiooniga ning sõltuvusttekitavate kujunduslahendustega, mis suurendavad depressiooni ja ärevuse sümptomeid. Hiljutiste tulevikusuunaliste teadusuuringute kohaselt võib esimese nutitelefoni omandamine 12 aasta vanuses (mitte 13-aastasena) olla seotud suurema ohuga kogeda aasta hiljem depressiooni ja muid vaimse tervise probleeme^g. Sellest näitest ilmneb, et üldiselt on lapsed enne 13- aastaseks saamist eriti haavatavad.

13–15-aastased noorukid lähevad sotsiaalmeedia ja muude digiteenuse järelevalve all kasutamiselt üle nende järjest iseseisvamale kasutamisele. Selles eas väheneb järjest nende traditsiooniliste vahendite tõhusus, mida hooldajad ja koolis kasvatajad kasutavad. Riske kujundab üha enam sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste struktuur ning mitte pelgalt inimese enese käitumine. Üks suuremaid probleeme on tegeleda algoritmipõhiste süsteemidega, millest oleneb nähtav sisu, ent mille toimimise läbipaistvus on piiratud.

Tänapäeva internetistatud maailmas on iseseisvaks saamine lapse kasvamise igati normaalne osa, just nagu ka väljaspool interneti. Seega ei ole küsimus selles, kuidas takistada noorukite iseseisvumist, vaid kuidas piirata nende kokkupuudet kahjulike mõjudega ajal, mil nende areng on kõige haavatavamas olekus. Tõhusaks kaitseks on vaja arengust lähtuvat mitmetasandilist lähenemist, milles on ühendatud sotsiaalmeediat ja muid digiteenuseid käsitlevad normid, meetmed hariduse vallas ning toetus eneseregulatsioonile ja kriitilisele meediakasutusele.

16–18-aastasena jõuavad noorukid etappi, kus nende identiteet üha kindlamini välja kujuneb ja iseseisvus suureneb. Noorukite arenevad oskused annavad neile paremad võimalused internetis kohatavaid riske mõista ja hallata. Samas ei ole nende neurobioloogiline areng veel sugugi lõppenud ning sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste kasutamine teravdab sõltuvuse, ärevuse ja vaimse tervise riske. Selles eas peavad noorukid omandama oskused, näiteks oskuse kriitiliselt mõelda ja hinnata, mis lubavad neil digimaailmas edukalt ja turvaliselt liikuda ning kasutada ära kõiki seal leiduvaid võimalusi.

Kuus juhtpõhimõtet alaealiste kaitse ja tegutsemissuutlikkuse tagamiseks internetis

Kuna sotsiaalmeedia+ keskkonnas leidub lastele ja noorukitele nii riske kui ka võimalusi, on vaja terviklikku poliitikaraamistikku, mis tagaks alaealistele internetis nii kaitse kui ka tegutsemissuutlikkuse. **Töörühma tegevus lähtus järgmisest kuuest juhtpõhimõttest, mille töötasid välja kaaseesistujad** ja millele tugineb käesoleva aruande ülesehitus. Meetmete aluseks peaks olema kindlad tõendid ning nende probleemide ja võimaluste analüüs, millega lapsed internetis kokku puutuvad. Tulemuste saavutamiseks on ilmtingimata vaja neid tõhusalt rakendada ja hinnata.

1. PÕHIMÕTE

Arengupõhine lähenemine (vt 1. peatükk)

Tagada igale vanuserühmale sobilik regulatsioon ja suunised. Lastele ja noorukitele arenguetappidega arvestades tuleb välja töötada ja kasutusele võtta sellised kaitsemeetmed, mis oleksid vastavuses neid selles vanuses ähvardavate riskidega. Võimaluse korral tuleks nende meetmete juures arvesse võtta lapse individuaalseid ja ühiskondlikke olusid, mis võivad neile avalduvaid riske suurendada.

^g. Philadelphia lastehaigla (2026). [Age Limits Alone Won't Fix Smartphone Risks, Suggests Children's Hospital of Philadelphia Study](#). Vaadatud 12. juulil 2026.

2. PÕHIMÕTE

Võrdsus ja mitmekesisus (vt 2. peatükk)

Teadvustada, et internetis esinevad riskid ja kahjulik mõju on eri vanuse- ja sotsiaalmajanduslike rühmade puhul erinevad. Alaealise haavatavuse internetis leiduva kahjulik mõju suhtes määravad ära sugu, seksuaalsus, rassiline, etniline ja usuline taust, hariduslikud erivajadused ja eelnevalt olemasolevad vaimse tervise probleemid. Lisaks sellele mõjutavad need tegurid vahendeid ja võimalusi, mis on vanematel ja hooldajatel laste ja noorukite toetamiseks teel, mis viib iseseisvuseni.

3. PÕHIMÕTE

Alaealiste kaitse (vt 3. peatükk)

Lastel ja noorukitel peab olema võimalus kasutada turvalist sotsiaalmeedia+ keskkonda. Sotsiaalmeediasse ja muude digiteenustesse peaks olema sisse projekteeritud alaealiste kaitse kahjuliku sisu, sõltuvust tekitavate elementide, digimaailmas omapead jätmise^h ja internetikuritegude, näiteks seksuaalse väärkohtlemise eest. Alaealised peaksid saama kahjulikust sisust ja kahjulikest elementidest hõlpsalt teatada. Teenuseosutajad peaksid selliseid teateid prioriteetsena käsitlema ning kahjuliku sisu ja kahjulikud elemendid kiiresti eemaldama.

4. PÕHIMÕTE

Digiteenuste osutajate vastutus ja tarbijate õigused (vt 3. peatükk)

Internetikeskkonna ja selle kasutamise turvalisuse tagamise eest alaealistele peavad ennekõike vastutama sotsiaalmeediateenuste ja muude digiteenuste osutajad. Luua tuleks stiimulid ohutusmeetmete sisseprojekteerimiseks digiteenustesse ja rakendada kiiresti sisupõhised normid. Enne kui sotsiaalmeediateenuste ja muude digiteenuste osutajad saavad oma teenused lastele ja noorukitele kättesaadavaks teha, peaks neil olema kohustus tõendada, et teenustes puuduvad kahjulikud elemendid.

5. PÕHIMÕTE

Tegutsemis-suutlikkuse edendamine ja meediaharidus (vt 4. peatükk)

Lapsevanemad, hooldajad, õpetajad ja kasvatajad peavad suutma lapsi ja noorukeid turvalisele ja iseseisvale internetikasutusele üleminekul toetada. Vanematel peab olema piisavalt võimalusi (nagu digikirjaoskuse ja meediapädevuse koolitused) ja vastav taristu, et neil oleks võimalik omaenese tegevust analüüsida ja alaealiste internetisuhtlust suunata. Meetmete väljatöötamisel tuleb arvestada sellega, et hooldajate ja kasvatajate roll laste ja noorukite kasvades muutub.

^h. Olukord, kus digitehnoloogia segab, asendab või pärsib hooldaja esmaste hooldusülesannete täitmist, jättes korduvalt pakkumata arengu seisukohast vajaliku tähelepanu, reaktsiooni, järelevalve või kaitse.

6. PÕHIMÕTE

Laste õigused ja osalemine (vt 4. peatükk)

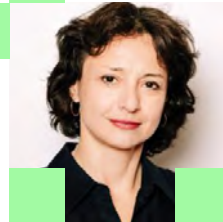
Tagada laste õigus osaleda tegevuses, suhelda ja luua turvaliselt nii internetis kui ka väljaspool seda. Laste kaitseks võetavate meetmete aluseks peaksid olema lapse õigused vastavalt rahvusvahelistele raamistikeleⁱ. Vanusepiirangute puhul tuleb austada laste õigusi, mis puudutavad nende internetikasutust, ning need peavad olema proportsionaalsed, ajaliselt piiratud ja laste huvidega tasakaalus. Samuti näitab see vajadust investeerida kõigisse vanuserühmadesse kuuluvate alaealiste internetivälisesse tegevusse ja seda soodustada.

Presidendi erinõunikud ja laste internetiturvalisuse töörühma kaaseesistujad

Professor dr Jörg M. Fegert

Ulmi kliinikumi laste ja noorukite
psühhiaatria, psühhosomaatiliste
haiguste ja psühhoteeraapia osakonna
peaarst

Dr Maria Melchior

Prantsusmaa riikliku tervishoiu- ja
meditsiiniuuringute instituudi
(INSERM) teadusdirektor

i. Ennekõike ÜRO lapse õiguste konventsioon, Lapse Õiguste Komitee üldised märkused, Euroopa Liidu põhiõiguste harta ja ELi lapse õiguste strateegia.

KUUS JUHTPÕHIMÕTET alaealiste kaitse ja suurema tegevussuutlikkuse tagamiseks internetis

L A S T E I N T E R N E T I T U R V A L I S U S

OLUKORRA ANALÜÜS

ARENGUPÕHINE LÄHENEMINE

Tagada eaga sobilik regulatsioon ja diferentseeritud suunised

VÕRDSUS JA MITMEKESISUS

Teadvustada, et internetis esinevad riskid, nendega kokkupuude ja digimaailma kahjulik mõju on eri rühmade puhul erinevad

ALAEALISTE KAITSE

Kaitsta kahjuliku sisu, sõltuvusttekitava disaini, digimaailmas omapead jätmise ja kuritegude (seksuaalse väärkohtlemise, kiusamise) eest

DIGITEENUSTE OSUTAJATE VASTUTUS JA TARBIJATE ÕIGUSED

Nõuda ohutuse teenustesse sisseprojekteerimist ja tagada sisupõhiste normide täitmine

TEGUTSEMISSUUTLIKKUSE EDENDAMINE JA MEEDIAHARIDUS

Anda vanematele ja hooldajatele suutlikkus toetada alaealiste digioskusi ja meediapädevust, et soodustada vastutustundlikku kasutamist

LASTE ÕIGUSED JA OSALEMINE

Tagada õigus internetis toimivas tegevuses turvaliselt osaleda ja koos luua

MEETMED

HINDAMINE

Peamised soovitused alaealiste kaitse ja tegutsemissuutlikkuse tagamiseks internetis

Käesolevas aruandes esitatud soovitused tuginevad arengut arvestavale lähenemisele ja kajastavad kuut juhtpõhimõtet. Nende eesmärk on seada omavahel tasakaalu ühelt poolt vajadus lapsi ja noorukeid internetis kaitsta ja teiselt poolt nende õigus tegutseda sotsiaalmeedia+ maailmas ja kasutada selle pakutavaid võimalusi.

Soovitused sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste eakohaseks kasutuseks

0 – 2 - AASTASED

Vältida ekraane ja sotsiaalmeedia+

Väikelaste liiga pikalt ekraani ees viibimise vältimine ei tähenda täielikku keeldu. Arvesse võetakse lapse arenguga seotud vajadust kiindumuse järele ning aistingute ja esmase keeleoskuse arendamist. Vanemad ja hooldajad peaksid ennekõike keskenduma otsesele suhtlusele ning kontrollima, kuidas nad ise digiseadmeid kasutavad, et näidata head eeskuju ja vältida nn tehnoferentsi. See lähenemine on kooskõlas Maailma Terviseorganisatsiooni soovitustega, mille eesmärk on vältida häireid laste neurobioloogilises ja kognitiivses arengus, emotsionaalse kiindumuse tekkes ja füüsilisi probleeme (mis mõjutavad näiteks nägemist).

3 – 12 - AASTASED

Eakohase sotsiaalmeedia+ ja nutiseadmete kasutamine järelevalve all

Lastel tuleks lubada internetiühendusega seadmeid kasutada ainult järelevalve all. Koolides peaks olema ruumid seadmete kasutamiseks järelevalve all, piiratud aja jooksul ja pedagoogilistel eesmärkidel, et edendada digikirjaoskust ja meediapädevust ning emotsionaalset vastupidavust ja kriitilist suhtumist riskidesse. Vanemad ja hooldajad peaksid iseseisvat digimaailmas tegutsemist jälgima ning toetama seda eakohaste sotsiaalmeediateenuste ja muude digiteenustega. Lisaks sellele peaksid nad lastega korrapäraselt vestlema alaealiste internetisuhtluse kasulike ja ohtlike külgede teemal. Nii hooldajad kui ka kasvatajad peaksid selles eas lapsi kannustama internetivälises tegevuses osalema.

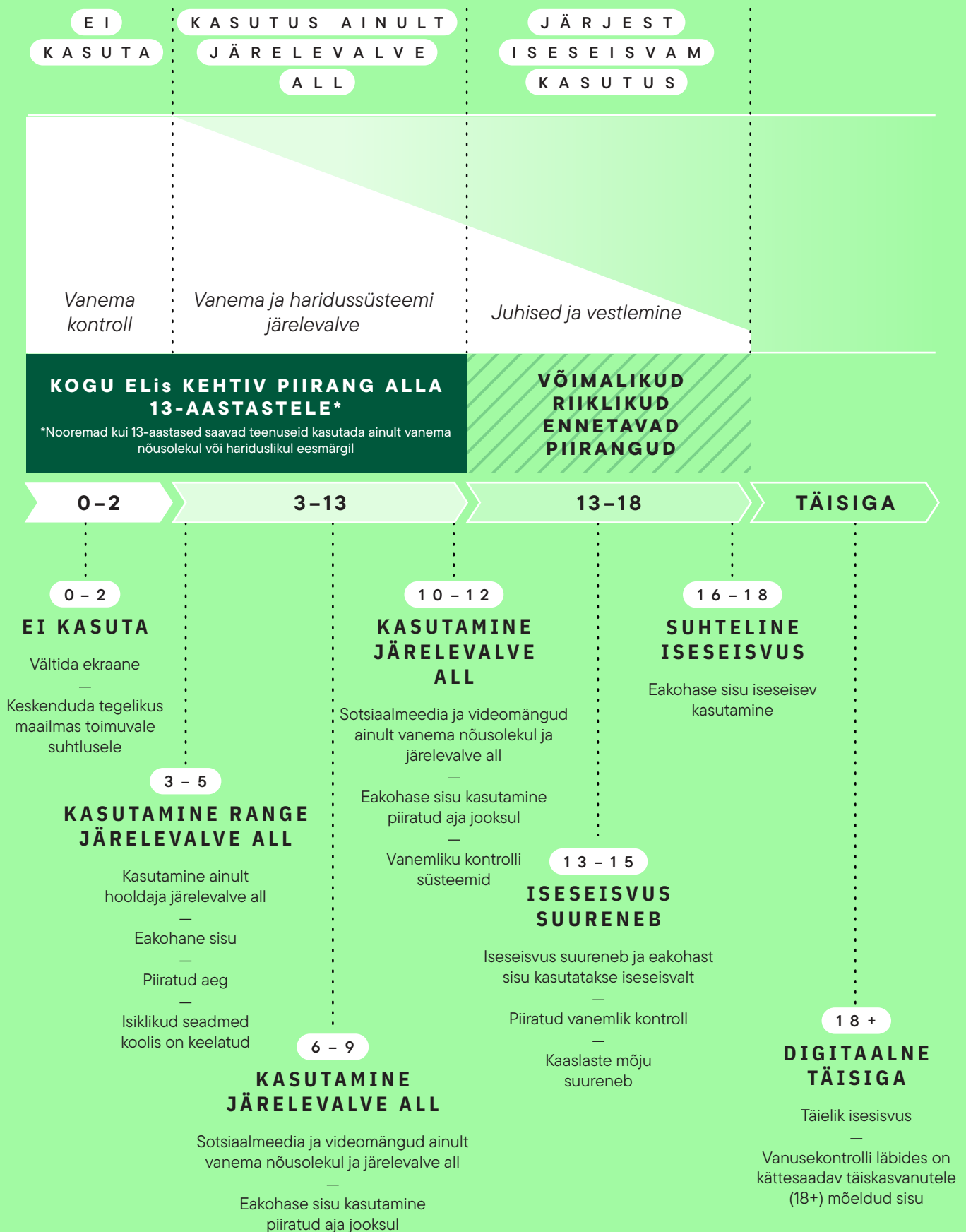
13 – 18 - AASTASED

Järjest suurem iseseisvus eakohase sotsiaalmeedia+ kasutamisel

13. kuni 18. eluaastani peaksid noorukid saama kasutada ainult eakohast ja vaikimisi turvalist sotsiaalmeediat ja muid digiteenuseid, kus on rakendatud peamised turvaelemendid, näiteks piiratud lõputut kerimist

ja soovitusüsteeme. Kuni sellised vaikimisi turvalised sotsiaalmeediateenused ja muud digiteenused välja töötatakse, on individuaalne ja eakohane vanemlik kontroll ja järelevalve endiselt hädavajalikud. Reguleerivad asutused võivad kaaluda täiendavaid ettevaatusabinõusid. Vanemad kui 16-aastased nooruki saavad digimaailmas üha iseseisvamaks, ent risk puutuda internetis kokku kahjuliku sisuga ei kao. Seega peaksid vanemad ja hooldajad ka edaspidi alaealistega nende internetikogemustest rääkima. Noorukid peaksid saama eelisjärjekorras kasutada tugiteenuseid ja süsteeme kaebuste esitamiseks ning lisaks selle peaks neil olema toetav suhtlusvõrgustik, mis soodustab sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste vastutustundlikku kasutamist.

Alaealiste eakohane sotsiaalmeedia+ kasutus

Soovitused laste ja noorukite kaitsmiseks internetis

// **Esitada ettepanek kehtestada kogu ELis noorematele kui 13-aastastele lastele ühesugune juurdepääsupiirang sotsiaalmeediateenusele ja muudele digiteenustele.**

Kogu ELis tuleb kehtestada noorematele kui 13-aastaste lastele ühesugune juurdepääsupiirang sotsiaalmeediateenusele ja muudele digiteenustele, sealhulgas tehisintellektipõhistele kaaslastele. Ühesugune juurdepääsupiirang võimaldaks lihtsustada proportsionaalse ja õigusi austava vanusetuvastuse kasutuselevõttu ning kannustaks sotsiaalmeediateenuste ja muude digiteenuste osutajaid täitma ohutuse sisseprojekteerimise nõuet. Alla 13-aastased lapsed peaksid saama eakohaseid sotsiaalmeedia+ keskkondi kasutada ainult piiratud aja jooksul ning vanemate loal ja järelevalve all või õpingute jaoks. Alates 13. eluaastast tuleks noorukitele eakohase ja turvalise sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste kasutamisel anda järjest rohkem iseseisvust.

Kogu ELis kehtivad ühesugused reeglid alla 13-aastaste kohta toetaksid ühtse turu toimimist, kuna nii kehtiks kõigi teenuseosutajate suhtes üks ja sama õiguslike nõuete raamistik. Eeskirjade ühtlustamine lihtsustaks reguleerivate asutuste jaoks nõuete täitmise tagamist ja järelevalvet nii riiklikul kui ka ELi tasandil. Samuti võimaldaks see tagada internetis ühesuguse kaitse kõigile ELi alaealistele olenemata nende sotsiaal-majanduslikust ja kultuurilisest taustast ning elukohariigist.

// **Võtta kasutusele tõhusad vanusekontrolli süsteemid. See võimaldaks alaealiste kaitse ja neile internetis tegutsemissuutlikkuse andmise otstarbel kindlaks teha kasutajate vanuse ning tagaks sisseprojekteeritud ohutuse nõuete täitmise ja eakohaste lähenemisviiside kasutamise.**

Vanusetuvastusmeetodid, see tähendab nii vanusekontroll kui ka vanuse ligikaudne hindamine peavad olema proportsionaalsed ja vastama miinimumnõuetele, eelkõige seoses kasutajate põhiõigustega, sealhulgas laste õiguste ja nendega seotud kaitsemeetmetega. Vanuse kontrollimiseks kasutatavad meetodid peaksid lähtuma rangeimatest eraelu puutumatuse ja isikuandmete kaitse nõutest ning vanuse ligikaudne hindamine ei tohiks tingida isikut tõendavate dokumentide ja biomeetriliste andmete töötlemist. Selleks et platvorm, millelt nõutakse vanuse hindamist, ega vanusekontrolliteenuse pakkuja ei saaks teavet, mida saab kasutada kasutaja jälgimiseks või tema isiku kindlakstegemiseks, tuleks rakendada tehnilisi meetodeid, nagu teabetu tõestus.

Vanusetuvastusmeetodid peaksid võimaldama nõutava vanuse või vanuserühma täpset ja usaldusväärset kindlaksmääramist ning neid peaks olema praktikas lihtne kasutada. Meetodid peaksid olema piisavalt töökindlad, et vältida kontrollist kõrvalehoidmist ja küberohte, ning kaasavad, mittediskrimineerivad ja võrdselt kättesaadavad kõigile, kellel on vaja neid kasutada. Sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajad peavad täitma kohustust hoidma ära alaealiste kokkupuuted kahtlaste teenuste ja kasutajatega, kes esinevad lapse või noorukina.

// **Täiendada ja ühtlustada sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste peamiste turvaelementide kavandamise eeskirju.**

Sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutamisel tuleks kasutada selgeid sisseprojekteeritud ohutuse võtteid ja eakohased kaitsemeetmeid (näiteks keelata lõputu kerimine, automaatesitus, tõuke teated, probleemsed personaalsete soovitude mootorid). Sõltuvusttekitava disaini, petuelementide, soovimatute kontaktandmete ja nn jäneseurgude vastu võitlemiseks tuleks kasutada kaitsvaid vaikeseadeid,

mis peavad olema sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste lahutamatu osa. Peamisi turvaelemente käsitlevate eeskirjade täiendamine ja ühtlustamine tagaks kindluse ja ühtsuse kogu sotsiaalmeedia+ keskkonnas. Tehnoloogia kiire arengu tõttu peaksid kõik peamisi turvaelemente käsitlevad eeskirjad olema pidevalt kohandatavad vastavalt sellele, kuidas tekib uusi kahjulikke disainielemente.

// Kohustus tõendada, et tooted ja teenused on alaealistele ohutud, tuleks panna sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajatele.

Konkreetsed vanusepiirangud peaksid kehtima seni, kuni sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajad võtavad kasutusele kesksed lapsed ja noorukeid kaitsvad turvaelemendid. Seni kui teenuseosutajad ei ole tõendanud turvaliste ja eakohaste funktsioonide kasutuselevõttu vastavalt ELi ja liikmesriikide meetmetele, ei tohiks neil olla võimalust oma teenuseid alaealistele pakkuda. Kui teenusest on olemas nn vaikimisi ohutu versioon, peaksid mitteakohased (täiskasvanutele mõeldud) funktsioonid olema kasutatavad alles pärast vanuse tuvastamist.

// Karmistada nõuete täitmise tagamist ja suurendada hindamissuutlikkust.

Kuna laste internetiturvalisuse suhtes praegu kehtivaid õigusakte on mitu (digiteenuste määrus, isikuandmete kaitse üldmäärus, tehisintellekti käsitlev määrus jne), peaksid järelevalveasutused tegema tihedamat koostööd ja vahetama eri õigusraamistike vahel aktiivsemalt teavet. See võimaldaks vältida järjekindlustust ning luua sidusa, prognoositava ja toimiva õiguskeskkonna, mis põhineb põhiõiguste kaitsel. Euroopa Komisjon peaks uurima mehhanisme, mis võimaldaksid järelevalveasutuste sujuvat koostööd, et kasutada ära olemasolevaid struktuure õigusaktide täitmise tagamiseks. Samuti tuleb analüüsida, kas nõuete täitmise ja hindamise eest vastutavatel reguleerivatel asutustel on vaja lisavahendeid ja kas neid tuleb ümber korraldada. Tuleks kaaluda võimalusi suurendada kodanikuühiskonna rolli ja osalemist õigusaktide täitmise tagamisel, muu hulgas kasutades ära olemasolevaid struktuure. Õigusaktide täitmise tagamine peaks olema vastastikku täiendav ja järjekindel.

// Kehtestada kiiresti sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajatele kohustus ennetada, avastada ja tõkestada laste seksuaalset väärkohtlemist internetis, sealhulgas isikutevahelises suhtluses, ning sellest teatada.

Kuna ajutine määrus, millega kehtestati eeskirjad laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamiseks ja tõkestamiseks, kaotab kehtivuse, tekib laste turvalisuse tagamisel lünk, mis tuleb kiiresti kõrvaldada. Selleks et ennetada laste seksuaalset väärkohtlemist ja selle vastu võidelda, peaksid ELi kaasseadusandjad kavandatava pikaajalise määru kiiresti vastu võtma. Üle 80 % laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite uurimistest algatatakse sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajate esitatud teadete alusel. Lapsed kardavad sageli väärkohtlemisest teatada. Laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava materjali, sealhulgas isikutevahelises suhtluses levitatava materjali kindlakstegemine on sageli ainus viis selle levikut peatada.

// Liikmesriigid võivad vähemalt 13-aastasele kehtestada ka muid ennetavaid sotsiaalmeediale ja muudele digiteenustele juurdepääsu piiranguid.

Muud ennetavad juurdepääsupiirangud peaksid lisanduma sotsiaalmeediateenusele ja muudele digiteenustele juurdepääsu piirangutele, mida kohaldatakse alla 13-aastaste suhtes kogu ELis. Noorukid saavad juurdepääsu üksnes sellisele sotsiaalmeedia+ keskkonnale, mis on sisu ja disaini poolest turvaline, eakohane ning kavandatud nende õigusi ja vajadusi silmas pidades. Liikmesriikide tavad ja olud on erinevad

ning võimalik, et nad eelistavad kõrgemat vanusepiiri kui 13. Kõiki täiendavaid ennetavalt kehtestatud juurdepääsupiiranguid tuleks jooksvalt analüüsida ja vajaduse korral läbi vaadata, kui sotsiaalmeedia ja muud digiteenused on laste ja noorukite jaoks vaikimisi turvaliseks muudetud.

// Tagada jõulisemalt selliste normide täitmine, mis käsitlevad teadlaste juurdepääsu andmetele ja nende andmete kontrolli.

Digiteenuste määruse artikli 40 alusel 2025. aasta juulis vastu võetud delegeeritud määrusega anti valitud teadlastele põhimõtteliselt uus võimalus tutvuda internetiplatvormide andmetega. Neid andmeid saab kasutada sellisteks teadusuuringuteks, mis aitavad süsteemseid riske avastada, kindlaks teha ja mõista ning võimaldavad analüüsida riskimaandusmeetmeid, millega saaks suurendada laste turvalisust internetis.

See, kas nimetatud õigusakt talle pandud lootusi õigustab, sõltub sellest, kui võrd sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajad nõudeid täidavad ja kui tulemuslik on reguleerivate asutuste tegevus täitmise tagamisel. See sõltub ka õigusaktiga reguleeritavate teenuste ulatusest ning andmete kvaliteedist ja täielikkusest. Komisjon peaks hindama artikli 40 kohast andmetele juurdepääsu ja nende kontrollimise nõuete toimimist siis, kui teadlased on saanud õigusakti toimimisest esimesi kogemusi. See võimaldaks tagada, et internetiplatvormid rahuldavad nõuete täitmise kontrolli, riskihindamise ja teadusuuringute eesmärgil esitatud taotlused.

Lisaks sellele, et andmetele juurdepääsu võimaldamine on digiteenuste määrusega ettenähtud põhikohustus, millega tagatakse läbipaistvus, on see üldisemalt ka osa sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajate riskimaandamise kohustusest. Ka väiksemaid platvorme tuleks üles kutsuda võimaldama teadlastele juurdepääsu andmetele, kuna ka need platvormid võivad olla alaealistele ohtlikud ja kuna sõltumatu kontroll võimaldab neid ohte vähendada. Artikli 40 rakendamisel tuleks andmete haldamisel lähtuda teaduslike andmete leitavuse, juurdepääsetavuse, koostalitlusvõime ja taaskasutatavuse (FAIR) põhimõtetest^j.

Soovitused laste ja noorukite tegutsemissuutlikkuse suurendamiseks internetis

// Anda alaealistele ulatuslikumad võimalused osaleda aktiivselt ja ohutult sotsiaalmeedia+ keskkonna kujundamises.

Lapsed ja noorukid peaksid saama sisuliselt osaleda selliste õigusaktide, poliitika ja haridusalgatuste kujundamisel, millega edendatakse laste turvalisust ja suurendatakse nende tegutsemissuutlikkust internetis. Selles töös tuleks rohkem tugineda laste ja noorte osalemisel põhinevatele vahenditele. Konkreetsemalt tuleks turvanõuete, koolitusprogrammide, hindamiste ja suuniste väljatöötamisse kaasata ka lapsi. Meetmeid tuleks pidevalt jälgida ja hinnata ning analüüsida nende mõju laste turvalisusele ja õigustele.

Lapsed peaksid saama oma osalemise kohta selget teavet, neil peaks olema ülevaade sellest, kuidas nende panust kasutatakse, ja neile tuleks anda tagasisidet tulemuste kohta. Eraldi tuleks püüda kaasata lapsi,

j. Teadusandmete haldamise FAIR-põhimõtted avaldati 2016. aastal ajakirjas „Scientific Data“. Põhimõtete eesmärk on täiustada teadusandmete taaskasutamise taristut, parandades masinate ja üksikisikute suutlikkust andmeid leida ja kasutada. Vt Wilkinson, M.D. et al., 2016. [The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship](#). Scientific Data, 3.

kes on pärit ebasoodsas olukorras olevatest, tõrjutud ja kaitsetutest elanikerühmadest. Igasuguse laste osalusel toimuva tegevuse puhul tuleb rakendada sobilikke kaitsemeetmeid.

// Parandada kaebuste esitamise mehhanisme ning laiendada laste ja noorukite tarbijaõigusi.

Sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajad peaksid käsitlema laste ja noorukite teateid ja kaebusi sisu modereerimisel prioriteedina. Praegu kehtivaid teenuseosutajate kohustusi tuleb karmistada, et tagada küllaldane rahastus abitelefonide ja kaebuste esitamise mehhanismide jaoks. Need mehhanismid peavad olema eakohased, kasutajasõbralikud, juurdepääsetavad ja tõhusad ning tagama eraelu puutumatuse.

// Peavoolustada alaealiste, lapsevanemate ja hooldajate, õpetajate ja kasvatajate digihariduse ja -kirjaoskuse meetmed.

Digiharidus ja -kirjaoskus tuleks lõimida kõigisse haridustasanditesse kui alaealiste, lapsevanemate ja õpetajate põhioskus. Digitaalne heaolu tuleks integreerida kogu digiharidusse.

Digiharidus peaks võimaldama lastel ja noorukitel kriitiliselt hinnata internetis leiduvat teavet ja selle allikaid ning tunda ära manipuleerimistehnikaid, näiteks desinformatsiooni, süvavõltsinguid ja suunatud reklaami. Samuti peaks see aitama alaealistel, lapsevanematel ja õpetajatel mõista, kuidas digisisu luuakse ja jagatakse ning kuidas algoritmid määravad ära selle, mida kasutajad sotsiaalmeedia+ maailmas näevad ja kogevad.

Igakülgne internetiturvalisuse alane haridus peaks arendama praktilisi oskusi isikuandmete kaitsmisel, privaatsusseadete haldamisel, digiidentiteedi turvalisuse tagamisel ning riskide avastamisel eelkõige sotsiaalmeedias ning sõnumi- ja mängukeskkonnas. Neid oskusi tuleks arendada järk-järgult, alustades põhilistest turvaharjumustest ning jätkates keerukamate nähtustega nagu digijälg, nõusolek ja platvormiriskid. Käsitleda tuleks ka tervist säästvat ekraanikasutust, andes suuniseid õige ekraaniaja, tähelepanu kontrollimise ning ülemäärase ja tervistkahjustava kasutuse kohta.

// Luua rohkem võimalusi ja taristu internetivälise tegevuse jaoks.

Liikmesriikide ja kohaliku tasandi ametiasutused peaksid toetama tervislikku internetivälist tegevust ja looma alaealistele muid köitvaid võimalusi liigse ekraanikasutuse asemele. Nii näiteks tuleks säilitada ja laiendada spordi, kunsti, noorteklubide, raamatukogude ja kogukonnaruumide kättesaadavust taskukohase hinnaga. Muu hulgas tuleks investeerida keskkonna turvaliseks, kaasavaks ja eakohaseks muutmisse, et alaealised saaksid suhelda, õppida, mängida ja luua oma kogukonnas häid suhteid.

// Edendada lapsevanematele mõeldud suuniste koosloomet.

EL ja liikmesriigid peaksid koostöös lapsevanemate ühendustega edendama lapsevanematele mõeldud suuniste väljatöötamist. Suunistes tuleks anda lapsevanematele ja hooldajatele selget ja asjalikku nõu selle kohta, kuidas saavutada, et alaealiste tegevus sotsiaalmeedia+ keskkonnas oleks turvaline, vastutustundlik ja positiivne. Suunised peaksid olema praktilised ja pakkuma nõu olulisemates valdkondades, nagu internetiturvalisus ja -privaatsus, digitaalne heaolu, eetiline ja vastutustundlik kasutamine ning võimalused abi saada.

// Tagada kodanikuühiskonna organisatsioonide piisav riiklik rahastamine, ühised põhimõtted ning vastastikune nõustamine.

EL ja liikmesriigid peaksid tagama, et turvalisema interneti keskused ja muud sarnased kodanikuühiskonna organisatsioonid saavad piisavalt rahalisi vahendeid ning et nende töö rajaneb ekspertide väljatöötatud ühistel põhimõtetel. See on nende tegevuse, sealhulgas teadlikkuse suurendamise ning koolitus- ja tugiteenuste jätkamise ja edasiarendamise seisukohalt väga oluline. Avaliku sektori pakutav rahastus on sõltumatuse ja ühtekuuluvuse tagamiseks hädavajalik.

Rahastada tuleks ka vastastikuse nõustamise, abitelefonide, vihjeliinide, õppematerjalide, teadlikkuse suurendamise kampaaniate ja suutlikkuse suurendamise meetmete edasiarendamist. Rohkem tuleks investeerida selleks, et parandada nende rajatiste nähtavust ja kättesaadavust muuhulgas kaitsetumatele alaealistele, laiendada nende tegevuse ulatust ning toetada algatusi, mis muudavad sotsiaalmeedia+ keskkonda ohutumaks.

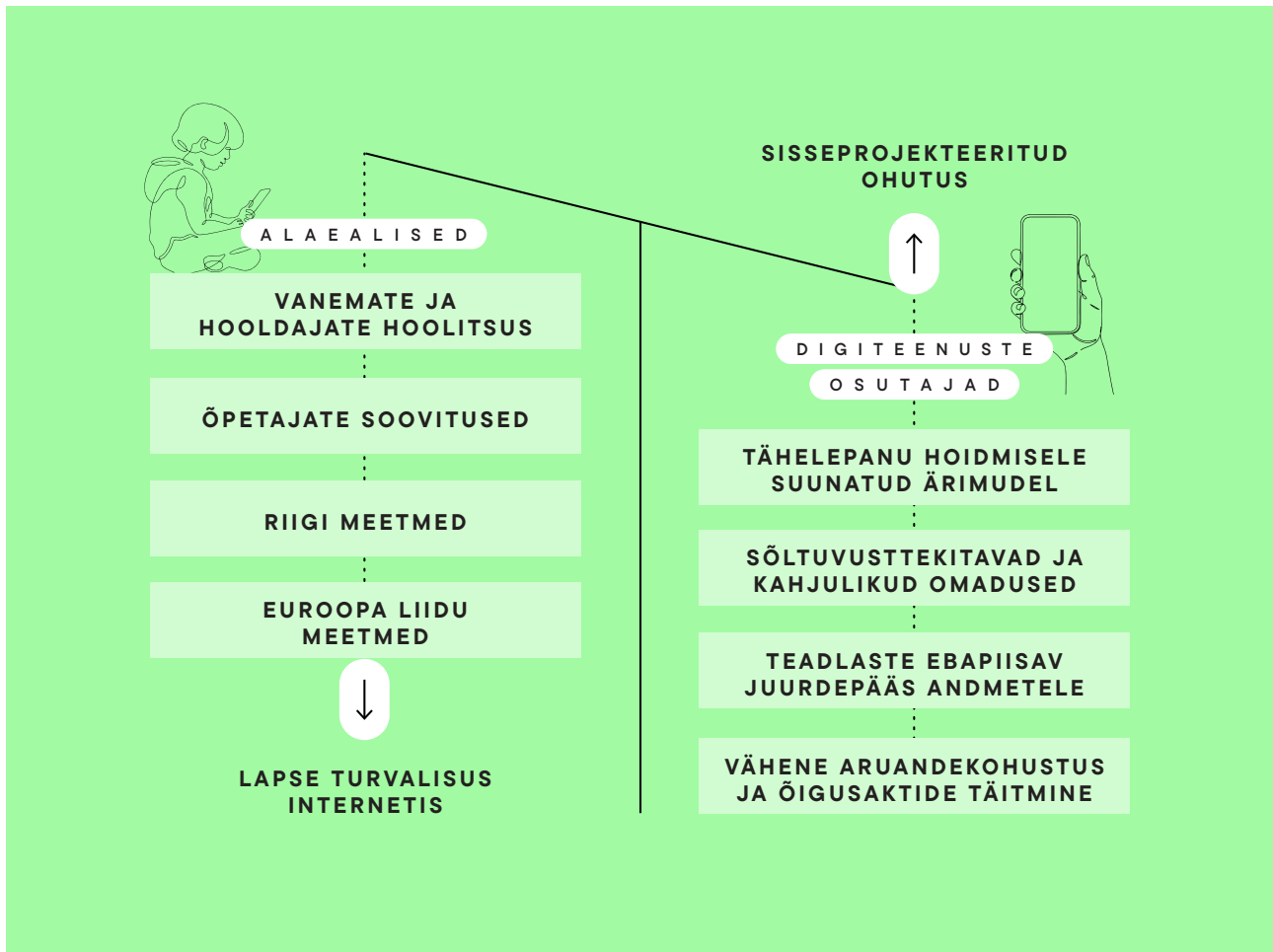
// Tagada Euroopa suuremahuliste pikaajaliste teadusuuringute pikaajaline rahastamine ja toetada juhuslikustatud võrdlusuuringuid.

Sellised ettevõtmised nagu Põhja-Ameerika noorukite aju kognitiivse arengu uuring (ABCD uuring)^k võiksid anda inspiratsiooni viia ka Euroopas läbi ulatuslikke pikaajalisi uuringuid laste turvalisuse kohta internetis. Selleks et töötada välja arengupõhine ja neurobioloogiline lähenemisviis laste turvalisusele internetis, vajab Euroopa mahukat andmestut pika, vähemalt kümneaastase ajavahemiku kohta. See aitaks kõrvaldada lüngad Euroopa kontekstis tehtud, omavahel märgatavas korrelatsioonis olevates järeldustes sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste kasutamise mõju kohta alaealiste arengule, füüsilisele ja vaimsele tervisele ning alaealiste kokkupuudete kohta interneti varjukülgedega.

Juhuslikustatud võrdlusuuringud on samuti keskne element selliste tõendite kogumisel, millele toetub poliitika. Teadusuuringute rahastamisel tuleks selgelt toetada arengu- ja psühhopatoloogilisi uuringuid selle kohta, kui vastuvõtlikud on alaealsed internetiohtudele ja kuidas seda mõjutavad sotsiaalsed ja individuaalsed tegurid lapse- ja noorukieas.

k. ABCD uuring on suurim pikaajaline aju arengu ja laste tervise uuring Ameerika Ühendriikides. Uuringus jälgiti enam kui 11 000 üheksa- ja kümneaastase lapse käitumist kuni noorukiikka ja varajasse täiskasvanuikka jõudmiseni. Kogutud andmed võimaldavad luua aluse noorukite aju arengu hindamiseks ning uurida soo, une, kehalise aktiivsuse ja ekraaniaja mõju noorukite arengule. Uuringu tulemused aitavad mõista ka noorukite vaimse tervise probleeme ja nende seost uimastitarvitamisega.

Joonis 2. Ökosüsteemi tasakaalustamine: sisseprojekteeritud ohutus sotsiaalmeedia+ keskkonnas

Turvalisus internetis

NÕUANDEID LASTELE JA TEISMELISTELE

Tea oma õigusi – pea meeles, et igaühel on õigus tunda end internetis turvaliselt ja lugupeetuna.

Ole internetis teiste vastu

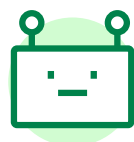
sõbralik – sotsiaalmeedia ja mängud peaksid olema kõigi jaoks positiivsed. Kohtle teisi samasuguse lugupidamisega nagu sa ise teistelt ootad.

Mõtle enne postitamist – fotod, videod ja kommentaarid võivad jääda interneti igaveseks. Jaga ainult seda, mida teised tohivad näha ka aastate pärast.

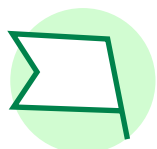
Kaitse oma isikuandmeid – ära jaga internetis oma isikuandmeid, nagu täisnimi, aadress, kool, telefoninumber, salasõna, elukoht.

Pea meeles, et tehisintellekt on abivahend, mitte inimene – tehisintellekt võib teha vigu ja esitada valeteavet ning võltskujutisi, -videoid, -hääli ja -sõnumeid.

Ära usu, vaid kontrolli, ka siis, kui jagad – mitte kõik, mis on internetis, ei ole tõsi. Kahtle kõiges, eriti aga siis, kui lugu, video või sõnum on üllatav, ning vaata enne jagamist, mida selle kohta on leida usaldusväärsetest allikatest.

Oska ohtu ära tunda – mõtle järgi, mida tähendab „sõbra sõbra“ kummaline küsimus või pakkumine, mis on liiga hea, et olla tõsi, või sõnum, millega püütakse sulle survet avaldada.

Ära võta vastu võõra saadetud fotot ega kutset vestlema – kui isik või tema vanus tundub kahtlane, palu täiskasvanul kontrollida, kes see on (või ütle võõrale, et „isa/ema on siinsamas“ ja vaata, mida ta siis teeb).

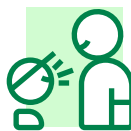
Kasuta õigeid privaatsus-ja turvaseadeid – hoia oma kontod privaatsena, kasuta tugevaid salasõnu ja võimaluse korral ka muid turvavõtteid.

Ära jaga väga isiklikke pilte – ära kunagi jaga intiimseid fotosid ega videoid, isegi kui keegi püüab sind selleks sundida (eriti kui oled alla 18-aastane). Pärast jagamist ei saa sa neid enam tagasi võtta.

Blokeeri isik, anna temast teada ja hoia tõendid alles – kui keegi internetis sind kiusab, petab või ähvardab või paneb sind ennast ebamugavalt tundma, siis bloki ta ära, anna temast teada ning tee ja hoia alles kuvatõmmised.

Ütle täiskasvanule, keda võib usaldada, et miski on valesti – abi küsimine ei tähenda, et sa oled rumal või et sa saad riielda.

Aita parandada interneti turvalisust – uuri välja, kuidas tehisintellekt, rakendused, mängud, veebisaidid ja algoritmid toimivad, ning aita ka teistel ohtusid vältida.

Ütle, mida arvad – aita kujundada digimaailma tulevikku.

Turvalisus internetis

NÕUANDEID LAPSEVANEMATELE JA HOOLDAJATELE

Aita kaasa sellele, et lapsel tekiks tervist säästvad ekraaniharjumused – piira lapse ekraaniaega, nii et alla 2-aastased ei saaks üldse ekraaniga seadmeid kasutada, kuni 12-aastased aga saaksid neid kasutada mõistliku aja jooksul ja sinu järelevalve all. Ka 13-18-aastaste noorukite puhul tuleks kaaluda ekraaniaja piiramist, et neile jääks aega õppida ja sõpradega isiklikult kohtuda.

Kontrolli, kas rakendus või mäng on lapsele eakohane.

Nooremad, kuni 12-aastased lapsed **peaksid saama mängukonsoole ja seadmeid kasutada ainult täiskasvanu juuresolekul.**

Ära luba seadmeid kasutada vannitoas, magamistoas ega söögi ajal.

Jälgi lapse vestluste tooni internetis ja mängudes. Hoia silmad lahti ohumärkide suhtes.

Veeda aega internetis koos lapsega – palu lapsel vaadata tema lemmiksisu koos sinuga.

Ära kritiseeri seda, mida laps vaatab – aita lapsel kujundada ise oma otsustusvõimet (lisaks sellele saad ettekujutuse sellest, mida soovib lapsele algoritm).

Palu lapsel ära rääkida, kui miski internetis valmistab talle muret – ütle talle, et sa ei süüdista teda, ei karista ega võta seadet ära, vaid lihtsalt aidad.

Vestle lapsega internetiturvalisuse teemal ka siis, kui laps saab vanemaks, sealhulgas 16-18-aastaste ja veelgi vanematega.

Ära uhkusta lapsega internetis – kaalu hoolikalt, enne kui jagad internetis fotosid ja videoid oma lapse kohta. Võõrad ja tehisintellekt saavad neid mitmel viisil ära kasutada.

Anna eeskuju – ära uuri oma seadet, kui laps on sealsamas. Pööra lapsele piisavalt tähelepanu ning kasuta ära võimalused olla koos ja vestelda oma lapsega.

Loetelu kaasesimeeste soovitustest peatükkide kaupa

1. PEATÜKK

Laste turvalisuse tagamine internetis lähtuvalt nende arengust

- // Kavandada ja juurutada internetis lapsele eakohaseid lastekaitsemeetmeid
- // Tagada alaealistele turvalised internetiruumid
- // Suurendada alaealiste ja nende tugirühmade tegutsemissuutlikkust
- // (0–2-aastased) – suurendada hooldajate teadlikkust sellest, kui oluline on inimestevahelise otsese suhtluse roll arengus juba alates varasest lapsepõlvest
- // (0–2-aastased) – mitte lubada alla 3-aastastel lastel kasutada sotsiaalmeediat ega muid digiteenuseid ning hoolitseda selle eest, et nende kokkupuude ekraaniga oleks võimalikult väike
- // (0–2-aastased) – mitte levitada laste andmeid sotsiaalmeedia profiilide kaudu
- // (3–12-aastased) – võimaldada lastel interneti kasutada struktureeritult ja järelevalve all
- // (3–12-aastased) – pakkuda lastele ja nende tugivõrgustikele head digi- ja heaoluharidust
- // (13–18-aastased) – suurendada noorukite internetis tegutsemise võimalusi järkjärgult

2. PEATÜKK

Tõendid ohtudest, millega alaealsed internetis kokku puutuvad

- // Koguda rohkem andmeid vähem käsitletud valdkondade kohta, et tugevdada tõenditel põhinevat poliitikakujundamist

- // Sotsiaalmeedia ja muud digiteenused peaksid aktiivselt kaasama sõltumatuid akadeemilisi eksperte riskimaandamisstrateegiate ja -vahendite väljatöötamisse
- // Tagada Euroopa suuremahuliste pikaajaliste teadusuuringute pikaajaline rahastamine ja toetada juhuslikustatud võrdlusuuringuid.
- // Investeerida turvalisse ühisesse Euroopa teadustaristusse, et võimaldada turvalist juurdepääsu alaealiste andmetele
- // Tagada jõulisemalt selliste normide täitmine, mis käsitlevad teadlaste juurdepääsu andmetele, ja nende andmete kontrolli

3. PEATÜKK

Alaealiste kaitsmine kiiresti muutavas sotsiaalmeedia+ keskkonnas

- // Esitada ettepanek kehtestada kogu ELis nooremate kui 13-aastaste alaealiste jaoks ühesugune juurdepääsupiirang sotsiaalmeediale ja muudele digiteenustele.
- // Võtta kasutusele tõhusad vanusekontrollisüsteemid. See võimaldaks alaealiste kaitsmise ja nende internetis tegusemise suutlikkuse suurendamise otstarbel kindlaks teha kasutajate vanuse ning tagaks sisseprojekteeritud ohutuse nõuete täitmise ja eakohaste lähenemisviiside kasutamise.
- // Täiendada ja ühtlustada sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste peamiste turvaelementide projekteerimise eeskirju.
- // Kohustus tõendada, et tooted ja teenused on alaealistele ohutud, tuleks jätta sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajate kanda.

- // Karmistada nõuete täitmise kontrolli ja suurendada hindamissuutlikkust.
- // Võtta kiiresti meetmeid, et panna sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajatele kohustus ennetada, avastada ja tõkestada laste seksuaalset väärkohtlemist internetis, sealhulgas isikutevahelises suhtluses, ning sellest teatada.
- // Liikmesriigid võivad vähemalt 13-aastasele kehtestada ka muid ennetavaid sotsiaalmeediale ja muudele digiteenustele juurdepääsu piiranguid.
- // Karmistada tarbijakaitsepoliitikat, et kaitsta alaealisi internetis
- // Pidevalt jälgida ja analüüsida rakendatud meetmete mõju
- // Laste andmete töötlemisel isikuandmete kaitse üldmääruse alusel peaksid sotsiaalmeediateenus ja muud digiteenused tagama, et eelkõige lähtutakse laste huvidest.
- // Tagada tootevastutuse direktiivi täielik rakendamine
- // Peavoolustada alaealiste, lapsevanemate ja hooldajate, õpetajate ja kasvatajate digihariduse ja -kirjaoskuse meetmed
- // Luua rohkem võimalusi ja piisav taristu internetivälise tegevuse jaoks
- // Edendada lapsevanematele mõeldud suuniste koosloomet
- // Tagada, et lapsevanematel ja hooldajatel oleks alati kasutada uusimad tipptasemel kontrolli- ja järelevalvevahendid
- // Tagada kodanikuühiskonna organisatsioonidele piisav riiklik rahastamine, ühised põhimõtted ning vastastikune nõustamine.
- // Parandada tervishoiusüsteemi suutlikkust diagnoosida ja ravida sõltuvust ja muid vaimse tervise häireid, mis on seotud sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste kasutamisega
- // Toetada digikirjaoskuse ja meediapädevuse õpetamist õpetajatele ja ka lapsevanematele
- // Propageerida tehisintellektipädevust kui digiõppe lahutamatu osa

4. PEATÜKK

Digimaailma turvalisuse suurendamine alaealiste jaoks

- // Laiendada alaealiste võimalusi osaleda aktiivselt ja ohutult sotsiaalmeedia+ keskkonna kujundamises
- // Parandada kaebuste esitamise mehhanisme ning laiendada laste ja noorukite tarbijaõigusi
- // Rahastada ja toetada selliste ELi väärtustel põhineva sotsiaalmeediateenuste ja muude digiteenuste loomist ja kasutamist, kus alaealsed saaksid turvaliselt üksteisega suhelda
- // Koolides tuleks pakkuda selgepiirilisi võimalusi parandada vaimset tervist ja digitaalset heaolu
- // Haridusalastes meetmetes tuleks pöörata erilist tähelepanu kaitsetutele rühmadele
- // Investeerida turvalisse, ennetavasse, töökindlasse ja usaldusväärsesse hariduse digitaristusse

01

Laste turvalisuse tagamine internetis lähtuvalt nende arengust

Lapsepõlv kui eraldiseisev ja kaitstud eluetapp

Lapsepõlve tunnustamine eraldiseisva eluetapina on suhteliselt hiljutine tava. Suure osa ajaloo vältel ei peetud lapsi täiskasvanutest olemuslikult erinevaks.

Eeltööstusühiskondades ja varajastes tööstusühiskondades oli see arusaam tihedalt seotud materiaalse- te kaalutlustega, eelkõige „majandusliku vajadusega“ kasutada lapstööjõudu. Laste iseloomustamine nn noorte täiskasvanutena^{a1} varjas nende eriomaseid vajadusi ja haavatavusi, mis takistas lastekaitseraamistike kasutuselevõttu.

Tänapäevaste teadusharude, nagu arengupõhise meditsiini ja arengupsühholoogia tekke tulemusena see käsitus muutus. Tõendid näitasid, et laste kognitiivne, emotsionaalne ja sotsiaalne arengu järgivad eriomast suunda. Need edusammud aitasid lapsepõlve ümber määratleda eriomase ja haavatava eluetapina^{a2}.

Seda arusaama kinnitasid laste- ja noortepsühhiaatria valdkonnast pärinevad teadmised, mis tõid esile elu varajases etapis kogetud raskuste pikaajalised tagajärjed. Järk-järgult kinnistus käsitus lapsepõlvest ja noorukieast kui eraldiseisvast eluetapist, mis nõuab kaitset ja toetust^{a3}.

Lapse arengu etapid

20. sajandi vältel pani see suurem teadlikkus aluse tänapäevastele laste- ja noortekaitse raamistikele. Esiolgu keskendused need raamistikud laste kaitsele füüsilises maailmas.

ÜRO lapse õiguste konventsioon on selle üks oluline näide. Konventsiooni alusel käsitatakse alla 18-aastaseid lapsi^a ühtse rühmana.

a. Konventsiooni kohaselt mõistetakse lapse all „iga alla 18-aastast inimolendit“, v.a juhul, kui kohaldatavate õigusaktide alusel saabub täiskasvanuiga varem. Vt: Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (1989). [Lapse õiguste konventsioon](#). I osa, artikkel 1.

Hoolimata digitehnoloogia ja -teenuste, näiteks sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste kiirest arengust ja viisidest, kuidas need on muutnud laste elusid, tuginevad mitu lastekaitse lähenemisviisi jätkuvalt kaudselt või otseselt arusaamale lastest kui ühtsest rühmast.

See eeldus on eksitav. Arenguteadus on tõendanud, et lapse areng kulgeb kvalitatiivselt erinevate etap-pidena, millest igaüht iseloomustab ainulaadne kognitiivne, emotsionaalne ja sotsiaalne võimekus. See võimekus kujundab viisi, kuidas lapsed tajuvad oma keskkonda, suhestuvad sellega ja suhtlevad selles, sh internetis.

Vajadus eakohase kaitse järele

Laste kokkupuude sotsiaalmeedia+ maailmaga algab varajases eluetapis ning selle intensiivsus, keerukus ja isikupärasus suureneb pidevalt kogu lapsepõlve vältel⁰⁴. Ühe uuringu kohaselt kasutavad alla kaheaas-tased lapsed ekraane keskmiselt 49 minutit päevas. Kui laps saab kaheksa-aastaseks, siis on see näitaja

rohkem kui kolmekordistunud ligikaudu kolme tun-nini päevas⁰⁵. Tõendid näitavad, et digitehnoloogia on lapse arengule läbiv ja kujundav mõju ning see on osa keerukast keskkonnast, milles lapsed ja noorukid õpivad, loovad enda isikutunnetuse ja suhtlevad teistega.

Lihtsamalt öeldes mõjutab laste areng nii nende internetikasutust kui ka on sellest mõjutatud. See-ga ei saa digimaailma pidada laste arengust eraldi-seisvaks, vaid pigem selle oluliseks osaks, eelkõige nende arengu hilisemates etappides⁰⁶. See vas-tastikune mõju näitab vajadust eakohaste meet-mete järele, et kaitsta lapsi ja suurendada nende suutlikkust internetis turvaliselt ja enesekindlalt tegutseda.

„Arengu seisukohast sobiliku kaitse puhul võetakse arvesse, et lapse kognitiivne ja emotsionaalne kontroll ning riskiteadlikkus alles arenevad.“

— PROF DR EVA MÖHLER,
SAARLANDI ÜLIKOOLI HAIGLA LASTE
JA NOORTE PSÜHHIAATRIA PROFESSOR
JA MEDITSIIINIDIREKTOR

Eakohase kaitse peamised probleemid

TENDENTS VÕTTA LAPSI ÜHTSE RÜHMANA

Senised lähenemisviisid laste turvalisusele internetis tuginevad sageli arusaamale lastest kui ühestainsast ühtsete vajadustega rühmast. See idee on vananenud. Praeguseks on tehtud kindlaks, et laste areng toi-mub etappides, mis kujundab seda, kuidas lapsed (vanuses 0–12 aastat) ja noorukid (vanuses 13–18 aastat) internetikeskkonnaga suhestuvad, ning nende haavatavust mitmesuguste riskide suhtes.

Sotsiaalsed tegurid, sugu ja seksuaalsus, sotsiaal-majanduslik taust, rassiline ja etniline päritolu, usk, rän-detaust ja haridusalased erivajadused mõjutavad samuti olulisel määral laste ja noorukite internetikasutust ja haavatavust internetis⁰⁷.

ALAEALISTE VÕIMEKUSE NING SOTSIAALMEEDIA JA MUUDE

DIGITEENUSTE (SOTSIAALMEEDIA+) VAHELINE EBAKÕLA

Digiteenused, sh sotsiaalmeedia, tagavad kiire ja pideva teabevoogu, kasutades suurel määral optimeeritud kaasamisarhitektuuri, sh algoritmipõhiseid soovitusüsteeme ja lõputut kerimist. Need funktsioonid on konkreetselt kavandatud kasutajate tähelepanu maksimeerimiseks⁹⁸.

Laste ja noorukite võimekus areneb samal ajal järk-järgult, jäädes noorukiea hiliste etappideni lõplikult välja kujunemata⁹⁹. Seetõttu puutuvad alaealised üha enam kokku sotsiaalmeedia+ keskkondade ja sisuga, mille kasutamiseks ei ole neil vajalikku võimekust ja mis võivad põhjustada tõsist kahju.

ALAEALISTE MUUTUV ISESEISVUS INTERNETIKASUTAJATENA

Nagu on osutatud eespool ja järgmistes jaotistes põhjalikumalt käsitletud, määravad laste ja noorukite muutuvad võimed nende arengu vältel (osaliselt) kindlaks, mil määral nad on suutelised erinevas vanuses internetis turvaliselt ja enesekindlalt tegutsema.

Kui lapsed saavad vanemaks, siis muutuvad nad vanematest ja hooldajatest täielikult sõltuvatest inimestest osaliselt iseseisvateks ning lõpuks täielikult iseseisvateks täiskasvanuteks. Sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste kavandamisel on alaealiste arengule üha suurem mõju. Kui lapsed kasvavad suureks ja muutuvad iseseisvamaks, muutub nende tugivõrgustiku (vanemate, hooldajate, õpetajate ja haridustöötajate) võime alaealisi internetis kaitsta, jälgida ja suunata piiratumaks.

SOOVITUSED

Kavandada ja juurutada internetis lapsele eakohaseid lastekaitsemeetmeid

Laste ja noorukite arenguetappidega arvestades tuleb kavandada ja juurutada sellised kaitsemeetmed, mis oleksid sobivad nende muutuva võimekuse jaoks ja vastavuses neid eri vanuses ähvardavate riskidega. Nende meetmete puhul tuleks võimaluse korral võtta arvesse alaealiste isiklikke ja sotsiaalseid olusid.

Tagada alaealistele turvalised internetiruumid

Sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujatel lasub esmane vastutus tagada, et nende teenused oleksid kõigile lastele ja noorukitele ohutud, seda muu hulgas turvaliste kujunduselementide kasutuselevõtu teel. Teenuseosutajad peavad võtma peamise vastutuse selle tagamise eest, et teenused on alaealistele juurdepääsuks ja kasutamiseks turvalised.

Suurendada alaealiste ja nende tugirühmade tegutsemissootlikkust

Tulemuslikkuse tagamiseks peavad meetmed, mis on kavandatud laste ja noorukite kaitsmiseks ja tegutsemissootlikkuse suurendamiseks internetis, võtma arvesse nende muutuvaid vajadusi ja võimekusi. Meetmed peavad samuti olema kohandatud, et toetada vanemate ja hooldajate, õpetajate ja haridustöötajate (toetusringkondade) muutuvat rolli alaealiste kaitsmisel, järelevalvel ja juhendamisel, kui nad kasutavad kasvades sotsiaalmeediat ja muid digiteenuseid.

Vanusespetsiifilised probleemid

Jaotises eespool käsitleti kolme peamist probleemi ja nendega kaasnevaid soovitusi, mille eesmärk on suunata laste internetiturvalisust käsitleva arengupõhise lähenemisviisi kavandamist ja rakendamist.

Sellega kooskõlas käsitletakse jaotistes allpool erinevaid omadusi ja haavatavusi, mis iseloomustavad alaealiste arengut kolmes peamises etapis: 0–2 aastat (varajane lapsepõlv), 3–12 aastat (lapsepõlv) 13–18 aastat (noorukiiga).

Need peamised etapid hõlmavad nii alaealiste muutuvat võimekust kui ka nende toetusringkondade muutuvat rolli laste ja noorukite kaitses ning tegutsemissootlikkuse suurendamises internetis:

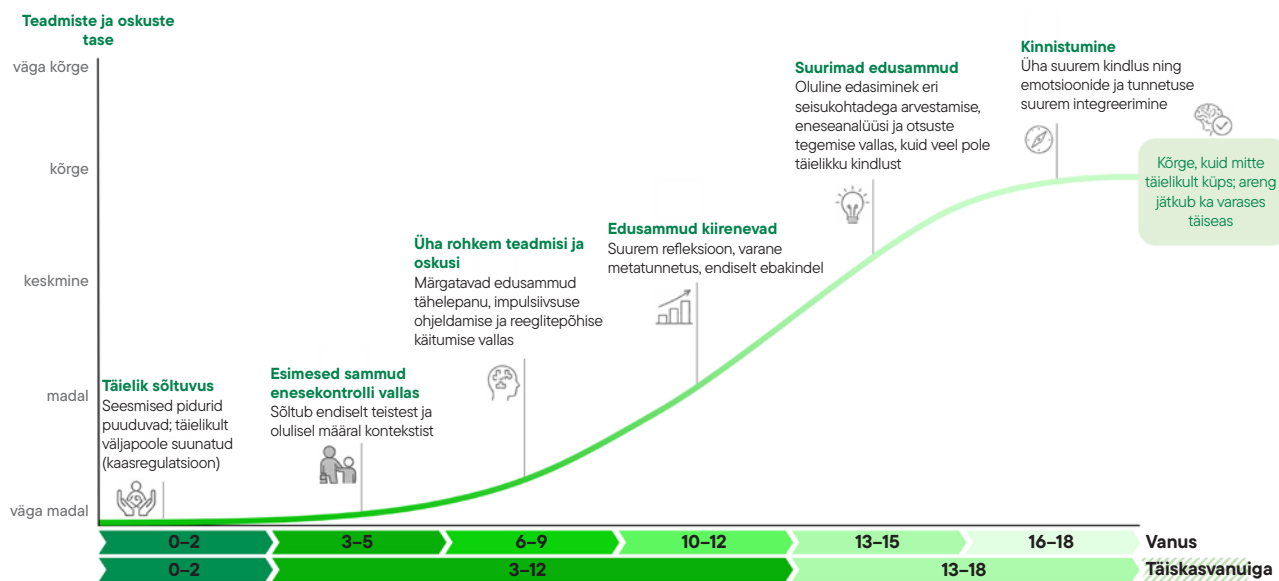
// **0–2 aastat:** varajane lapsepõlv kui eriti suurel määral kaitstud arenguetapp;

// **3–12 aastat:** lapsepõlv kui järelevalvet vajav arenguetapp;

// **13–18 aastat:** noorukiiga kui kujuneva iseseisvuse etapp.

Joonis 1. Peamiste pädevuste etapiviisiline areng

Eneseregulatsioon, kaalutlusvõime ja kriitiline mõtlemine

Selles aruandes vaadeldakse alaealistele internetis tekkivaid riske ja esitatakse soovitusel nende riskidega tegelemiseks lähtuvalt kõnealusest kolmest peamisest arenguetapist, mis on käesoleva analüüsi otstarbel määratletud varajase lapsepõlve, lapsepõlve ja noorukieana.

Esimeses peatükis kirjeldatakse esimest kuuest juhtpõhimõttest, mille eesmärk on suunata tegevust laste ja noorukite kaitsmisel digikeskkonnas ning nende tegutsemissootlikkuse suurendamisel: vajadus tagada laste turvalisus internetis lähtuvalt nende arengust.

Alaealiste omaduste ja arengu eri etappidele omaste haavatavuste põhjaliku käsitlemise tagamiseks on peamised arenguetapid jaotatud alaetappideks (0–2 aastat, 3–5 aastat, 6–9 aastat, 10–12 aastat, 13–15 aastat ja 16–18 aastat), mida on käesolevas peatükis põhjalikult käsitletud.

Mõned iga põhietapi jaoks esitatud soovitustest ei ole ainuomased konkreetse etapi jaoks, kus need on esitatud, vaid kehtivad – vastavalt täpsustusele – mitme etapi puhul.

**„Kõigil alla
18-aastastel isikutel
on eriõigused kaitsele
ja eakohaste elamuste
kogemisele.“**

– MIE OEHLenschLAGER,
SÕLTUMATU TEADLANE TEHISINTELLEKTI,
EETIKA JA AVALIKU POLIITIKA VALDKONNAS

0–2 aastat: varajane lapsepõlv kui eriti suurel määral kaitstud arenguetapp

Varajane lapsepõlv, eelkõige vanusevahemikus 0–2 aastat, on maksimaalse sõltuvuse ja arengu seisukohast määrava tähtsusega etapp. Selles ajavahemikus luuakse emotsionaalse kindluse, sotsiaalse suhestumise, keele omandamise ja eneseregulatsiooni peamine baas.

Peamised protsessid, nagu kiindumuse teke, kaasregulatsioon ning lapse enda mina ja tema keskkonna eristamine tekivad läbi korduva suhtluse tundlike ja reageerivate hooldajatega. Eneseregulatsioon ei ole veel seesmiselt väljaarenenud, aga areneb järk-järgult läbi kaasregulatsiooni.

Selles mõttes loob varajane kaasregulatsioon aluse hilisemale iseseisvusele ja enesetunnetuslikule tegevusele. Emotsioonide kontrolli, suhtluse ja sotsiaalse lävimise järkjärguline internaliseerimine tekib läbi korduvate suhtlusalaste kogemuste ja mitte läbi isoleeritud kokkupuute digitaalsete stiimulitega.

Selles etapis on areng olemuslikult suhtluspõhine. Eneseregulatsiooni võime, emotsionaalne stabiilsus ja varajased kognitiivsed struktuurid kujunevad välise toetuse abil, enne kui need internaliseeritakse.

VANUSESPETSIIFILISED PROBLEEMID

Otsese inimsuhtluse vajadus

Selles etapis on peamine eesmärk tagada, et väikelapsed saavad piisavalt inimestega otseselt suhelda. Suhtlus kvaliteedi vähenemine võib mõjutada kiindumisprotsessi, piirata keele varajast arengut ja elementaarset suhtlemisvõimet, mis mõjutab otseselt edasist arengut.

Üha digitaalsemas keskkonnas on turvalise arengu peamine eeldus tagada järjepideva ja emotsionaalselt sobiliku suhtluse olemasolu. Selles etapis sõltuvad väikelapsed peaaegu täielikult välisest regulatsioonist.

Stressiregulatsioonis, aktivatsiooni moduleerimises ning une ja ärkveloleku tsüklites osalevad neurofüsioloogilised süsteemid ei ole veel välja arenenud ja on keskkonnasisendite suhtes väga tundlikud. See põhjustab suurema haavatavuse ülestimuleerimise ning une- ja stressiregulatsiooni häirete suhtes.

Selles etapis on õppimine mitte sisu-, vaid suhtluspõhine. Väikelapsed õpivad tähendusi lähtuvalt füüsilisest vastastikusest suhtlusest vanemate ja hooldajatega ning mitte läbi passiivse kokkupuute ekraanil esitatud kujutistega.

Varajane keele omandamine ja suhtlusvõime areng sõltuvad olemuslikult korduvast vastastikusest suhtlusest vanemate ja hooldajatega. Reageeriv verbaalne kaasamine, jagatud tähelepanu ja emotsionaalselt sobilik suhtlus on selles etapis määrava tähtsusega arengutingimused.

Ekraani ees viibimise riskid

Selles vanuses seostavad tõendid pikemaajalise ekraani vaatamise lühema uneaja, halvasti reguleeritud stressimustrite ning hooldajate ja laste suhtluse ja keeleteabe omandamise madalama tasemega¹⁰. Kõnealuste haavatavuste puhul saab eristada bioloogilist, psühholoogilist ja arengumõõdet.

Bioloogiliselt on väikelapsed väga haavatavad ülestimuleerimisele, kuna nende eneseregulatsioonisüsteemid ei ole veel välja arenenud¹¹. Psühholoogiliselt sõltub areng järjepidevast ja reageerivast suhtlemisest, mille tulemusena on väikelapsed tundlikud tähelepanu ja suhtluse häiretele. Arenguliselt on riskid seotud kiindumuse ja eneseregulatsiooni tekkega.

Selles etapis seostatakse pikemat ekraani vaatamist sotsiaalsete ja emotsionaalsete probleemidega, käitumisprobleemidega ja eneseregulatsiooni arenemise hilinemisega¹². Kõnealused mõjurid on sageli kaesuunalised, kuna eneseregulatsiooni probleemidega väikelapsed võivad samuti rohkem ekraani vaadata.

Hooldaja põhjustatud kokkupuude digikeskkonnaga

Vanuses 0–2 aastat on sotsiaalmeediaga kokkupuude täielikult hooldaja vastutusel. Väikelastel ei ole põhimõtteliselt kontrolli juurdepääsu, kestuse ega sisu üle. Sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste kasutamist kujundavad peamiselt vanemate ja hooldajate tavad, rutiinid ja olukorrapõhised vajadused, nagu maha rahustamine ja tähelepanu mujale juhtimine¹³.

Varajases lapsepõlves tekivad digitaalsed riskid teoreetiliselt vähem otsesest sisuga kokkupuutest, vaid pigem sellest, kuidas sotsiaalmeediateenus ja muud digiteenused kujundavad ümber hoolduskeskkonna. Keskne kontseptsioon on nn tehnoferents^b. Selles vanuses võib isegi lühiajaline hooldaja tähelepanu puudumine vähendada reageerimisvõimet, jagatud tähelepanu ja verbaalset kaasamist¹⁴.

Hooldajate ekraanikasutust väikelaste kasvatamisel on seostatud vähem soodsate arengutulemustega. See ei tulene peamiselt sisust, vaid suhtlusruumi ümberstruktureerimisest¹⁵. Selles mõttes on digitaalne risk varajases lapsepõlves sageli pigem suhtluslik kui individuaalne.

Teadusuuringud, mis käsitlevad kommerts mõju perekondadele, toovad esile, et väikelapsed võivad üha sagedamini muutuda nähtavuse, monetariseerimise ja andmete hankimise objektideks palju varem, kui nad suudavad neid protsesse ise mõista või mõjutada. See suurendab vajadust varajases lapsepõlves tugevate väliste kaitseraamistike järele.

Varajase lapsepõlve digiteerimine

Esilekerkiv ja üha asjakohasem mõõde käsitleb varajase lapsepõlve keskkondade digiteerimist tavapärasest ekraanikasutusest suuremas ulatuses. Üha enam mänguasju, sh nukke ja interaktiivseid mänguobjekte täiendatakse digifunktsioonidega ning üha rohkem tehisintellektiga.

b. Tehnoferents on määratletud kui olukord, mille puhul tehnoloogia katkestab vanema ja lapse vahelise suhtluse. Vt: Zhang jt (2025). „Parental Technoference and Child Problematic Media Use: Meta-Analysis.“

See sotsiaalmeedia+ keskkonna areng on eriti asjakohane, kuna tehisintellektifunktsioonidega mänguasjad ja kõnefunktsiooniga seadmed võivad lastele tunduda mitte lihtsalt objektidena, vaid reageerivate sotsiaalpartneritena. Varases lapsepõlves sõltuvad kiindumus, kaasregulatsioon, keele omandamine ja sümboolne mäng asjakohasest inimsuhtlusest.

Need süsteemid põhjustavad konkreetseid arenguprobleeme. Tehisintellektipõhised mänguasjad ja kõnefunktsiooniga seadmed võivad stimuleerida reaktsioone, ilma et need tagaksid tegeliku vastastikkuse, emotsionaalse suhestumise või omavahelise vastutuse, mis iseloomustavad inimsuhteid.

Tehisintellektifunktsiooniga mänguasjad sisaldavad samuti sageli mikrofone, kaameraid, kõnetöötlust või rakenduspõhist personaliseerimist. See tekitab eraelu puutumatus ja andmekaitse riskid vanuses, milles lapsed ei suuda andmete töötlemist mõista, sellega nõustuda ega seda vaidlustada.

Otseste inimsuhtluse asendamine

Laste suhtlus digikeskkonnaga tekitab muret suhtlusliku õppeprotsessi võimaliku asendamise või moonutamise ning samuti sõltuvuse ja ülestimuleerimise uute vormide pärast. Kõnealust sõltuvust ei ole olemasolevates uurimis- ega õigusraamistikes veel piisavalt käsitletud.

Vanemate ja hooldajate kasutatavad sotsiaalmeediateenused ja muud digiteenused võivad vähendada aega, mis on pühendatud lastega näost näkku suhtlusele, vabale mängimisele, füüsilisele tegevusele ja unele, mis on kõik varajase arengu jaoks hädavajalikud¹⁶. Kõige tõsisemas vormis võib hooldajaga suhtluse asendamine seisneda digimaailmas omapead jätmises⁹.

Probleemid, mis on seotud hooldajate ja laste näost näkku suhtluse asendamisega, lähevad kaugemale vahetust ülestimuleerimisest või tähelepanu kõrvalejuhtimisest võimalike pikaajaliste mõjudeni iseseisvuse tekkele, kujutlusvõimel põhinevale mängimisele, suhtlusele ning sisemiselt suunatud sotsiaalse ja emotsionaalse võimekuse tekkele.

Väga piirav lähenemisviis digikeskkonnaga kokkupuutele

Hoolimata neist probleemidest ei ole kõik sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenustega varajases lapsepõlves kokkupuute vormid olemuslikult kahjulikud. Konkreetsetes tingimustes, eelkõige kui vanemad ja hooldajad tagavad, et sisu on eakohane (vähene stimulatsioon, aeglane tempo jne) ning sellega kaasneb hooldajate aktiivne vahendamine, võivad sotsiaalmeedia+ keskkonnad toetada varajase õppe aspekte.

Tõendid näitavad, et ühine sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste kasutamine võib soodustada õppimist, eelkõige kui sellega kaasneb verbaalne suhtlus ja hooldajapoolne juhendamine¹⁷. Kuid see mõju näib olevat piiratud ja kontekstipõhine.

Suhtluspõhist interaktsiooni väikelastega on vaja alal hoida mitte ainult selleks, et vältida kahju, vaid ka selleks, et võimaldada tervislikku sotsiaalset ja emotsionaalset, keelelist ning kognitiivset arengut. Varajase lapsepõlve üha digitaliseeritumas keskkonnas on julgustav kiindumus, reageeriv suhtlus ja hooldaja eeskuju kesksed kaitsvad tegurid.

- c. „Building on established forms of emotional and supervisory neglect“ (Dubowitz jt., 1993; Hildyard ja Wolfe, 2002). Digimaailmas omapead jätmise laiendab neid kontseptsioone digikeskkonda. Kui vanemad kasutavad lastega koos viibimise ajal pikka aega ekraani, siis väheneb suhtlus ja vanemate reageerimine. See võib kahjustada laste keelelist arengut. See asendamine võib samuti tekitada lastele hülgamise ja emotsionaalse kaugenemise tundeid, suurendades depressiooni, ärevuse ja agressiivsuse riski.

Kokkuvõttes toetavad need järeldused väga piiravat lähenemisviisi sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste kasutamisele varajases lapsepõlves, olles seega kooskõlas juhtivate laste tervishoiuasutuste suunistega¹⁸. Kuigi neid soovitusi ei pruugita kõikjal järgida, annavad need olulisi normatiivseid suuniseid, mis on kooskõlas selle vanuserühma arenguvajadustega.

Hooldajakeskne internetisuhtlus

Väikelapse turvalisuse puhul internetis peab keskne roll kuuluma ennekõike hooldajale. Kuna väikelapsed ei ole iseseisvad kasutajad, lasub vastutus nende kokkupuute eest digikeskkonnaga peamiselt nende vanematel ja hooldajatel.

Vanemate võimekus digitegevust suunata on ebaühtlaselt jaotunud. Vanemate sotsiaal-majanduslik seisund, nende vaimne tervis ja endi sotsiaalmeedia+ kasutus mõjutavad märkimisväärselt laste kokkupuute seaduspärasusi [nagu on üksikasjalikumalt käsitletud 2. peatükis]. Vanemate suuremat stressi ja ekraanikasutust seostatakse väga väikeste laste pikema ja vähem struktureeritud digiteenuste kasutusega¹⁹. Seega soovitatakse tungivalt selle vanuserühma puhul ekraanikasutusest hoiduda.

JÄRELDUSED

Varajases lapsepõlves ei seisne turvalisus internetis peamiselt väikelaste käitumise reguleerimises, vaid hooldajate keskkondliku ja suhtlusliku konteksti struktureerimises. Kaitse oleneb kiindumuse, kaasregulatsiooni ja eneseregulatsiooni arengu jaoks vajalike tingimuste säilitamisest. Kõnealused tingimused on hilisemate arenguetappide alus.

Selle puhul võidakse lähtuda kindlaksmääratud vanuseklassidesse jaotamise süsteemidest (nt filmide ja mängude vanusepiirangud). Kui sisu on mõeldud selle vanuserühma jaoks, siis peaks see rangelt piirduma vähese stimulatsiooni, aeglase tempo ja mittenarratiivsete vormidega, mis toetavad ühist tegevust koos hooldajatega. See hõlmab lihtsaid visuaalseid või helilisi stiimuleid, mis on sobilikud ühiskasutuse jaoks.

Selle arenguastme jaoks tuleks ebasobivaks pidada kiires tempos, väga stimuleerivat või tugevaid emotsioone tekitavat narratiivi, sh kiireid võttemuutusi, intensiivseid audiovisuaalseid efekte või tugevaid emotsioone tekitavaid narratiive. Selle vanuse jaoks on ilmselgelt ebasobiv mis tahes vormis vägivaldne, hirmutav või keeruka narratiiviga sisu.

SOOVITUSED (0–2-AASTASED)

Suurendada hooldajate teadlikkust vahetu inimliku suhtluse arengulisest tähtsusest, alates varasest lapsepõlvest

Suurendada vanemate ja hooldajate tegutsemissuutlikkust, kasutades hariduskampaaniaid ja vanemate toetusprogramme, mis käsitlevad varajase lapsepõlve olulisust laste arengu jaoks. Teavitada hooldajaid nn tehnoferentsi tulemusena väikestele lastele tekkivatest riskidest, mis tulenevad näiteks hooldajate endi sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste kasutusest. Julgustada hooldajaid kaaluma nende enda internetikasutuse otsest ja kaudset mõju igas vanuses alaealistele, eelkõige väikestele lastele.

Lastekaitse raamistikets tuleks teadvustada digimaailmas omapead jätmise riske. Vanemaid, koole ja sotsiaalteenistusi tuleks teavitada sellest, kuidas teha kindlaks laste ja noorukite digimaailmas omapead jätmise märke alates varajasest lapsepõlvest.

Ekraanide ja sotsiaalmeedia+ vältimine alla kolmeaastaste laste puhul

Esimese 1000 elupäeva jooksul on laste arenguvajadused peamiselt seotud kiindumussuhte, kaasregulatsiooni, tajulise arengu ja varajase keeleomandamisega. Kuid sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste ning ekraanidega kokkupuute vältimine varajases lapsepõlves ei tähenda täielikku keeldu.

Konkreetsedel tingimustel võib sotsiaalmeediateenust ja muid digiteenuseid kasutada väikelaste puhul piiratud viisil suhtlusega seotud tegevusena, näiteks osana ühisest tegevusest (nt perefoto-de vaatamine või sugulastega videokõnede teel suhtlemine). Kuid ekraanide kasutamist väikelaste nn rahustamiseks või nende tähelepanu hõivamiseks pikema aja jooksul tuleks rangelt vältida.

Üldpõhimõttena peaksid vanemad ja hooldajad tähtsustama vahetut suhtlust laste ja noorukitega (alates varajasest lapsepõlvest), et toetada alaealiste tervislikku kognitiivset, füüsilist ja emotsionaalset arengut.

Piirata laste andmete levitamist sotsiaalmeedia profiilide kaudu

Õigusraamistikud peavad käsitlema laste andmete (sh piltide ja videote) süstemaatilist dokumenteerimist ja avalikku levitamist, eelkõige alla kolmeaastaste laste puhul sotsiaalmeedia profiilide kaudu (näiteks võrguvanemluse ning perekonnapõhiste suunamõjutajate tegevuse kaudu). Selles vanuses lapsed ei ole võimelised nõustuma oma digitaalse esindatusega ega mõistma kaubanduslikku konteksti, kus nende andmeid kasutatakse, ega selle mõju tulevikus.

Sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujad ei tohi ajendada looma ega levitama lapsi sisaldavat sisu raha teenimise struktuuride, algoritmilise võimendamise ega kaasamis põhiste kujunduselementide kaudu. Sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenustega seoses tuleks kehtestada kohustused, selle asemel et tugineda üksnes hooldaja vabatahtlikule vastutusele. Hooldajad peaksid saama selged suunised selle kohta, milline on varajase digitaalse märgatavuse pikaajaline mõju laste eraelu puutumatusele, väärikusele ning teabepõhisele enesemääramise õigusele.

3–12 aastat: lapsepõlv kui järelevalvet vajav arenguetapp

3–5 AASTAT: RANGE JÄRELEVALVEGA ARENGUETAPP

3–5-aastased lapsed jõuavad arenguetappi, mida iseloomustab sihipärane tegutsemine jätkuva välise struktureerituse tingimustes. Lastel hakkab välja arenema tahtlik tegevus, sümboolne mõtlemine ja sidusam isikutunnetus.

Neuroloogilise arengu seisukohast iseloomustab seda etappi tähelepanu, täidesaatva võimekuse ja emotsioonide kontrolli jätkuv väljaarenemine, mis jääb osaliseks ja tundlikuks välise mõju suhtes²⁰. Nn tasusüsteemid on samas juba aktiivsed. Lastel areneb üha enam välja sisemine motivatsioon, uudishimust ajendatud uurimistegevus ja iseseisva eesmärgipärase käitumise varajased vormid.

Selles etapis oleneb areng suurel määral loovmängude, omaalgatusliku tegevuse ja suhtluskogemuste võimalustest, mis toetavad pädevuse väljaarenemist. See hõlmab enesearusaama kujunemist, mida väljendatakse näiteks keele ja rollimängu kaudu.

Selles vanuses lapsed suudavad teatavale tegevusele keskenduda vaid piiratud aja vältel, nende võime reguleerida tähelepanu, impulsse ja emotsioone sõltub endiselt suurel määral välisest toest – keele, jäljendamise ja hooldaja juhendamise vormis. Seda etappi saab seega mõista üleminekuna kaasregulatsioonilt suunatud eneseregulatsioonile.

VANUSEPETSIIFILISED PROBLEEMID

Vastuvõtlikkus vahetule rahuldusele

See lünk lapse tähelepanuga seotud süsteemide, täidesaatva võimekuse ja emotsioonide kontrolli väljaarenemise ning juba aktiivsete tasusüsteemide vahel tekitab tasakaalustamatuse. Selles vanuses lapsed on silmatorkavatele stiimulitele ja vahetutele tasudele väga reageerimisaltid, aga nende pidurduslik kontroll ja viivituste talumise suutlikkus on piiratud.

Seetõttu on 3–5-aastased lapsed eriti haavatavad sotsiaalmeedia+ keskkondades, mis on optimeeritud kohesele rahulolule, korduvatele tasudele ning pidevatele välistele stiimulitele. Katsete tulemused osutavad sellele, et digikeskkonnad võivad takistada frustratsioonitaluvuse, püsivuse ja sisemiselt suunatud motivatsiooni arengut²¹.

Arengu selline konfiguratsioon tekitab eriomase haavatavuse profiili. Tasusüsteemide kujundamine kiire tagasiside, korduste ja vahelduva kinnitamise kaudu läbi laste internetikasutuse võib kujundada välja vahetu tasu ootused ja panustada harjumuspärastesse kasutusmustritesse²².

Liigne tuginemine välistele tasustruktuuridele võib samuti mõjutada laste sisemise motivatsiooni arengut. Kui lapsed kasutavad digitehnoloogiat, mida iseloomustab pidev kinnistamine ja vahetu tagasiside, siis tekib risk, et nende käitumine kaldub väliselt reguleeritud kaasamismustrite ning mitte sisemiselt motiveeritud uurimise ja õppe suunas.

See on eriti asjakohane arenguetappides, mil iseseisvus ja pädevus alles kujunevad. Teadusuuringud näitavad, et neid haavatavusi mõjutavad suurel määral kontekstipõhised tegurid, näiteks perekeskkond, vanematepoolne vahendamine ja sotsiaal-majanduslikud tingimused²³.

Ekraani ees viibimise riskid

Selles etapis pikka aega ekraani vaatamist seostatakse väiksema eneseregulatsiooniga, eelkõige laste tähelepanu ja impulsside kontrollimise puhul²⁴. Nagu on käsitletud eespool, võivad sotsiaalmeedia ja muud digiteenused asendada arengu seisukohast kriitilise tähtsusega tegevust, nagu vaba mäng, füüsiline tegevus, uni ja vahetu suhtlus²⁵.

Kuid see mõju oleneb kontekstist ja seda mõjutab sisu kvaliteet, ühine kasutamine, ajastus ja sotsiaalne keskkond ning mitte ainult sellised näitajad nagu ekraani vaatamise aeg²⁶. Tõendid osutavad sellele, et selles vanuses internetis suhtlemine võib toetada õppimist, kui sisu on interaktiivne, eakohane ja sellega kaasneb aktiivne hooldajapoolne vahendamine²⁷.

Ohutute internetiväliste alternatiivide kättesaadavus

Laste turvalisust internetis ei saa täielikult mõista, kaalumata laste igapäevaelu laiemat keskkonda. Kontekstis, kus laste hariduslikud, vaba aja veetmise ja sotsiaalsed võimalused on piiratud, eelkõige maapiirkondades ja alateeninud piirkondades, võivad sotsiaalmeedia+ keskkonnad muutuda vaikselt peamiseks suhtluskohtadeks.

See võib lapsi kahjustada ja nende arengut negatiivselt mõjutada. Sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste kasutamisest laste arengule tekkiva võimaliku kahjuliku mõju piiramiseks peaksid vanemad ja hooldajad tagama ohutud internetivälised alternatiivid alates varajastest lapsepõlvast. Lisaks hooldajatele kujundavad kokkupuutemustreid ja nendega seotud riske ka väljaspool digiruumi asuvad struktuurilised ja keskkonnatingimused. Need hõlmavad juurdepääsu ohutule avalikule ruumile, õppekavavälist tegevust ja toetavat sotsiaaltaristut.

Hooldajate väiksem vahendamisvõimekus

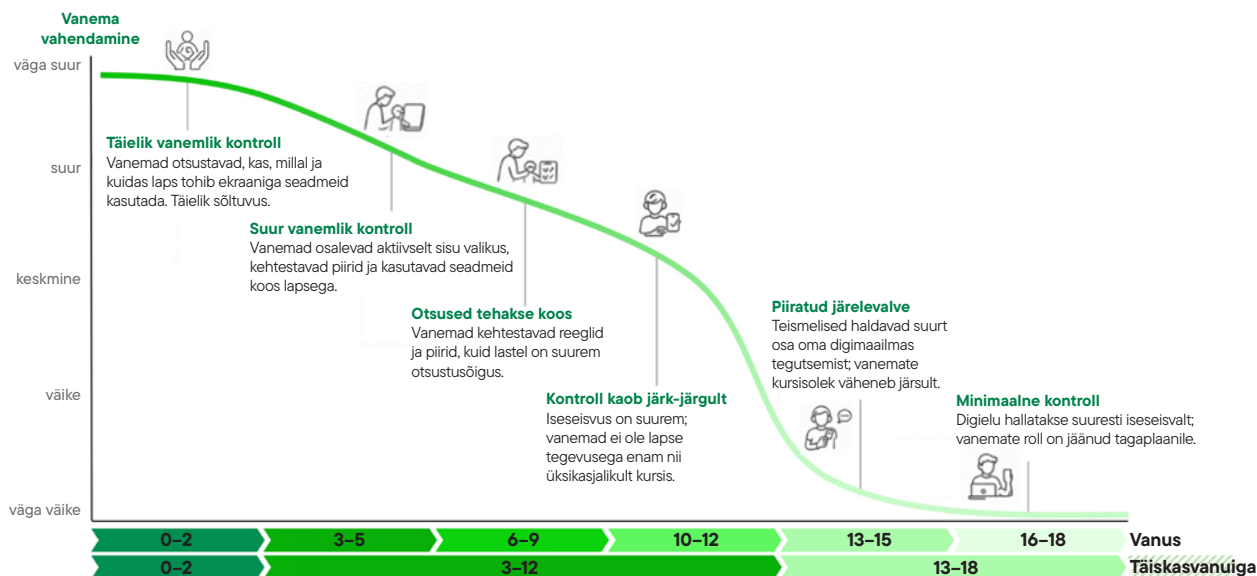
Alates vanusest 3–5 aastat jääb hooldajate vahendamine peamiseks reguleerimismehhanismiks, aga see muutub kvalitatiivselt. Vanemate ja hooldajate otsene kontroll muutub järelevalvepõhiseks vahendamiseks, kooskasutuseks ja tõlgendavaks toetuseks.

Laste üha enam omaalgatuslik tegevus vähendab puhtalt välise kontrolli tulemuslikkust, kuna vanemate mõju konkureerib väga kaasahaaravate digisüsteemidega. Olemasolevad vanemliku kontrolli vahendid ei toeta sageli piisavalt seda üleminekut, näiteks sotsiaalmeedia+ keskkondade killustatuse ja ebapiisava kasutatavuse tõttu²⁸.

Aktiivne vahendamine – sisu arutamine, kasutuse suunamine ja selgituste andmine – toetab tõestatult õppimist ja aitab riske maandada. Ainult piirav strateegia võib osutada ilma kõnealuse kaasamiseta vähem tulemuslikuks²⁹. Hooldajate vahendamist piiravad samuti sellised tegurid nagu digikirjaoskus, sotsiaalmajanduslikud ressursid, vanemate stress ja hooldajate endi digiteenuste kasutus³⁰.

Joonis 2. Vähenev vanematepoolse vahendamise määr arengu vältel

Kui lapsed kasvavad, siis väheneb otsene vanemlik järelevalve loomupäraselt koos laste sõltuvusega digitehnoloogiast

JÄRELDUSED

See etapp on kriitilise tähtsusega üleminekuetapp laste turvalisuse jaoks internetis. Lapsed ei puutu enam sisuga passiivselt kokku, vaid on digimaailmas üha aktiivsemad osalejad, kuigi nende eneseregulatsioon ei ole jätkuvalt stabiilne. Kokkupuude suureneb ajal, kui eneseregulatsioon ei ole veel täielikult väljaarenenud.

Samal ajal hakkab vastutus minema üle ainult vanemlikult kontrollilt rohkem hajutatumale süsteemile, mis hõlmab peresid ja haridusasutusi. Poliitika seisukohast tähendab see vanemliku järelevalve väiksemat, aga sellest hoolimata olulist rolli. Selles vanuses ei ole peamine probleem ainult kokkupuute piiramine, vaid kahjulike kasutusmustrite kinnistumise ennetamine juba varajases eas.

Selle vanuserühma lastekaitsemeetmed internetis peavad hõlmama struktureeritud keskkondlikku ja institutsionaalset tuge. See hõlmab väikestele lastele mõeldud rakenduste ja digitaalse sisu eakohast kujundust, mille puhul võetakse arvesse konkreetseid tasupõhiseid ja tähelepanu haaravaid mehhanisme.

Võttes arvesse laste selles eas järk-järgult suurenevat omaalgatuslikku tegevust, tuleks kaasata digiõpe alusharidusse. Pidades silmas hooldajate jätkuvat järelevalverolli, tuleks tugevdada vanematepoolset suunamist ja kooskasutuse tavaid, eelkõige haavatavas kontekstis.

Kehtivates õigusraamistikes jäetakse see arenguetapp sageli tähelepanuta, keskendudes kas väga väikestele lastele või noorukitele. Seetõttu ei pöörata piisavalt tähelepanu 3–5-aastaste laste spetsiifilisele haavatavusele. Selles vanuses laste turvalisus internetis peab keskenduma selliste keskkondade loomisele, mis toetavad – mitte ei pärsi – laste kujunevat eneseregulatsioonivõimet ning mis annavad hooldajatele vajalikud vahendid laste internetikasutuse jälgimiseks.

6–9 AASTAT: JUHENDATUD ARENGU ETAPP

6. ja 9. eluaasta vahel jõuavad lapsed arenguetappi, mida iseloomustab üha suurem kognitiivne pädevus, struktureeritud eesmärgipärane käitumine ja pädevuspõhise enesehinnangu teke. Nüüd suudavad lapsed reeglitepõhises tegevuses järjepidevamalt osaleda, säilitada tähelepanu pikema aja jooksul ja püüelda määratletud eesmärkide poole.

Keskne arenguülesanne on kujundada välja pädevuspõhine minapilt, mille puhul eneseväärtustamine seostub üha enam soorituse ja tagasisidega. Selles etapis muutub pädevuse ja eneseusu areng tervisliku psühholoogilise arengu jaoks üha tähtsamaks. Lastel areneb välja stabiilsem eneseregulatsioon, nad õpivad järk-järgult tulema toime frustratsiooniga ja on keerukate ülesannete lahendamisel püsivamad.

Lapsed hakkavad samuti tundma rahulolu millegi selgeks õppimisest ja sisemiselt tajutud pädevusest ning mitte ainult vahetust välisest tasust. Koolimineku omandavad keskse tähtsuse struktureeritud hindamis-süsteemid ja enda võrdlemine eakaaslastega, mis kujundab viisi, kuidas lapsed tõlgendavad oma võimeid võrreldes väliste standarditega.

Neurobioloogiliselt tähistab seda etappi ajuvõrgustike suurem tõhusus ja spetsialiseerumine, eelkõige täidesaatva võimega seotud piirkondade puhul. Tasu- ja stressisüsteemid on siiski jätkuvalt tundlikud, mis tekitab olukorra, kus lapsed on suurema eneseregulatsiooni võimega, aga reageerivad jätkuvalt välisele tagasisidele.

VANUSESPETSIIFILISED PROBLEEMID

Suurem tundlikkus välisele hindamisele

Sotsiaalmeedia+ keskkonnad põimuvad otseselt nende protsessidega. Sotsiaalmeediateenus ja muud digiteenused, mis pakuvad arvuliselt mõõdetavat tagasisidet, sh punktisummasid, paremusjärjestusi ja saavutusi, on tihedalt seotud pädevuspõhise enesehinnanguga.

See võib kujundada motivatsiooni ja enesetaju, kehtestades välised edustandardid³¹ sisemiselt kogetud meisterlikkuse, uudishimu ja õppeprotsesside asemel. Selles vanuses on tähelepanusüsteemid jätkuvalt tundlikud tugevat stimulatsiooni pakkuva keskkonna suhtes, mis võib konkureerida õppimiseks vajaliku püsiva keskendumisega³².

Varajase sõltuvuse risk

6–9-aastaste laste harjumused stabiliseeruvad, kuna sotsiaalmeedia+ kasutuse, tähelepanu ja motivatsiooni mustrid muutuvad aja jooksul püsivamaks. Selles vanuses võib tasupõhine kinnistumine, eelkõige mängude puhul, soodustada harjumuspäraste kasutusmustrite kujunemist³³. Neid haavatavusi kujundavad kontekstipõhised tegurid, näiteks perekeskkond, vanematepoolne vahendamine ja sotsiaal-majanduslikud tingimused³⁴.

Neil aastatel hakkavad lapsed märkimisväärselt rohkem sotsiaalmeediateenust ja muid digiteenuseid kasutama. Koolimineku ja eakaaslastega rohkema suhtlemise tulemusena saavad lapsed sagedasema ja väiksema järelevalvega juurdepääsu sotsiaalmeedia+ keskkondadele. Selle suurenemisega kaasneb otsese vanemliku kontrolli järkjärguline vähenemine, kuigi hooldajate järelevalve on jätkuvalt määrava tähtsusega.

Selles vanuses nihkub vanemlik vahendamine üha enam reeglite kehtestamise, järelevalve ja juhendamise suunas. Kuid selle tulemuslikkus väheneb, kui laste sõltumatu juurdepääs ning sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste keerukus suurenevad³⁵. Vastutus laste digikeskkonna kujundamise eest on üha enam jagatud sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujate, hooldajate ning haridustöötajate vahel.

Ekraani ees viibimise riskid

Nagu ka varasemates etappides tekib risk, et laste internetikasutus asendab arengu seisukohast üliolulise tegevuse nn pärismaailmas, sh füüsilise tegevuse, uneaja ja vahetu suhtluse³⁶. Üks sageli käsitletud näide on telefonivaba algkool kui laste üha enam digitaalse elu sihipärane tasakaalustaja. Teadusuuringud osutavad sellele, et laste nutitelefonide kasutuse piiramine koolipäeva ajal ei paranda ainult laste keskendumisvõimet ja õpitulemusi, vaid tugevdab ka sotsiaalset suhtlust.

Teadusuuringud näitavad, et nutitelefonita keskkonnad võivad suurendada sotsiaalset heaolu ja vähendada konflikte, näiteks küberkiusamist³⁷. Süsteemse tasandi sekkumistest saadud tõendid, näiteks sellistes riikides nagu Madalmaad, osutavad samuti sellele, et nutitelefonide kasutuse piiramine panustab rahulikumas ja soodsamasse õpikeskkonda³⁸. Uuringud näitavad järjepidevalt, et nutitelefonid võivad klassiruumis suurel määral tähelepanu hajutada ja piirata laste keskendumisvõimet³⁹.

Sobilikes tingimustes võib internetikasutus siiski selles vanuses toetada laste õppimist ja kognitiivset kaasamist, eelkõige kui see on struktureeritud ja kooskõlas nende arenguastmega⁴⁰. Kohanduvad juhendamissüsteemid ja haridusrakendused võivad toetada individuaalseid õppeviise, pakkuda selgitusi ja vähendada sõltuvust hooldaja toetusest. See võib aidata suurendada haridusalast kaasatust.

JÄRELDUSED

Laste turvalisus internetis nõuab selles etapis mitmetasandilist lähenemisviisi. Sellest tuleneb vajadus kehtestada selged nõuded sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste eakohasele kujundamisele, eelkõige seoses välise tagasiside süsteemide ja tasumehhanismidega, mis avaldavad mõju lapse arenevale enesetajule, eneseregulatsioonile ja sisemisele motivatsioonile. Erilist tähelepanu tuleb pöörata kinnistavatele ahelatele ja monetariseerimise funktsioonidele, mis mõjutavad tähelepanu ja sisemist motivatsiooni.

Laste digiõpet tuleks tugevdada koolisüsteemides, keskendudes mitte ainult tehnilistele oskustele, vaid ka tähelepanule, eneseregulatsioonile ja kriitilisele kaasamisele. Vajalikud on internetikasutuse struktuursed raamistikud, mis tasakaalustavad digitaalset osalemist internetivälise tegevusega.

Telefonivabu algkoole võib käsitada arengu jaoks sobiliku kaitse- ja õppekorraldusena. See tekitab keskkonna, milles lapsed saavad arendada hädavajalikke sotsiaalseid oskusi, nagu näost näkku suhtlus, konfliktide lahendamine ja koostööpõhine suhtlus. Need pädevused loovad aluse mõtestatumale ja vastutustundlikumale internetikasutusele hilisemates etappides.

Kõnealuseid meetmeid ei tohiks käsitada digitehnoloogia keeluna, vaid pedagoogiliselt kaasatud ja järelevalvepõhise internetikasutusena, mis tugevdab laste internetiväliseid kogemusi, valmistades lapsi järkjärgult ette meediapädevuse jaoks sotsiaalmeedia+ keskkondades. Need meetmed ei asenda vanemate või hooldajate rolli, kelle teadlik vahendamine on jätkuvalt tulemusliku kaitse keskne osa.

10–12 AASTAT: ARENGUETAPP, KUS JÄRELEVALVE JÄRJEST VÄHENEB

Vanusevahemik 10–12 aastat on lapse arengus kriitilise tähtsusega etapp, mida iseloomustab minapildi ümberkujunemine suhetes teistega. Eneseteadvus muutub nüansirikkamaks, aga samuti ebakindlamaks, kuna sel ajal kujundavad lapsed üha enam oma identiteeti võrreldes ennast eakaaslastega, otsides oma kohta ühiskonnas ja tajudes oma kuuluvust. Samal ajal muutub väline tagasiside keskseks enesehinnangut määravakspõhimõtteks.

Suhted eakaaslastega omandavad märkimisväärse tähtsuse. Eakaaslased on normide, väärtuste ja käitumise puhul üha enam peamine võrdlusobjekt. Sotsiaalse mõju protsessid, nagu kohandumissurve, sotsiaalne võrdlus ja rühmakäitumise kirjutamata reeglid kujundavad märkimisväärselt laste enesetaju ja käitumist.

Eakaaslaste võrgustikel on oluline toetusfunktsioon. Need pakuvad emotsionaalset kinnitust, sotsiaalset orientatsiooni ja võimalusi arenguprobleemidega ühiseks toimetulekuks. Eakaaslaste toetus võib olla nii vastupanuvõime allikas kui ka riskidünaamika võimendaja, olenevalt kontekstist ja valdavatest rühmakäitumise normidest.

VANUSESPETSIIFILISED PROBLEEMID

Pidev juurdepääs internetile

Vanuse kasvades liiguvad need eakaaslastega seotud protsessid üha enam digikeskkonda. Sotsiaalmeediateenus ja muud digiteenused võimaldavad lastele pidevat, vähest pingutust nõudvat ja sageli piiranguteta suhtlust eakaaslastega. See võimaldab luua sotsiaalseid sidemeid ja kuuluvustunnet ning säilitada neid väljaspool füüsilist konteksti.

Paljude selles vanuses laste jaoks on juurdepääs sotsiaalmeediateenusele ja muudele digiteenustele juba sotsiaalse osalemise eeltingimus. Nagu ka varasemas etapis, võib sotsiaalmeedia+ kasutamine asendada arengu jaoks üliolulise tegevuse, nagu füüsiline tegevus, uneaeg ja internetiväline suhtlus⁴¹.

Suurem sotsiaalne võrdlemine

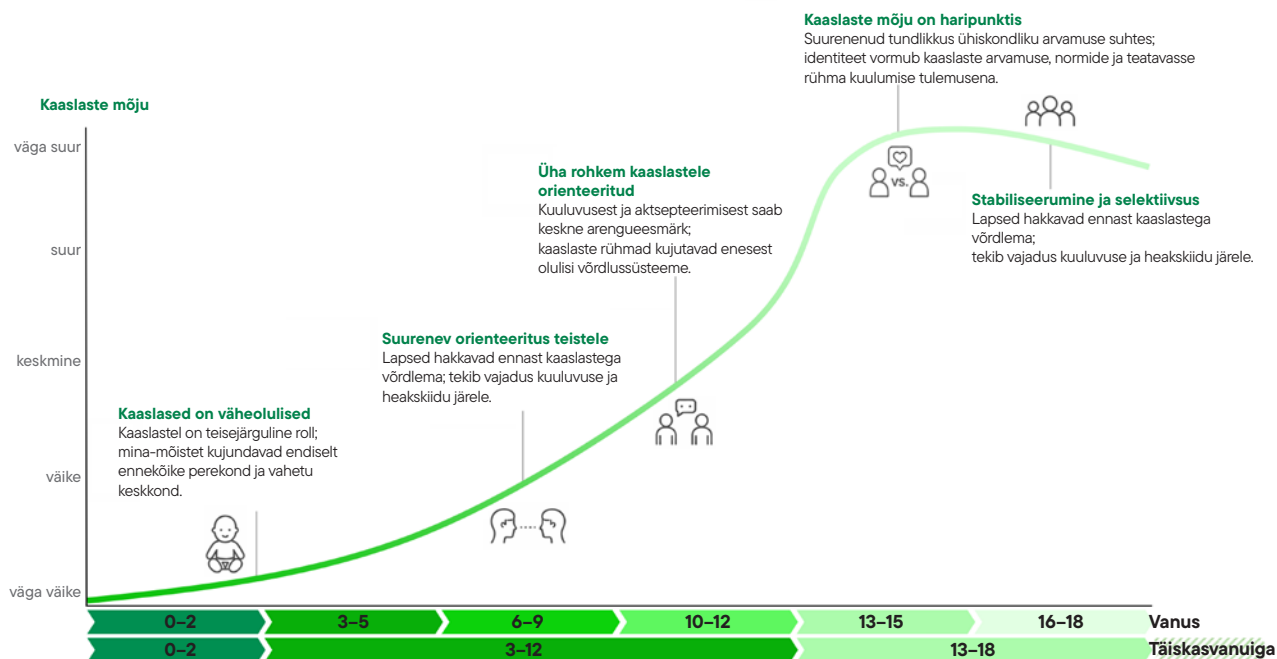
Sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste struktuursed omadused, eelkõige suhtluse püsivus, nähtavus ja skaleeritavus, võimendavad eakaaslaste mõju. Algoritmiliselt struktureeritud keskkonnad võivad samuti võimendada seda dünaamikat, omistades pidevalt suuremat tähtsust emotsionaalselt mõjusale, sotsiaalselt väärtuslikule või väga kaasahaaravale sisule.

Selles vanuses hindavad lapsed ennast üha enam lähtuvalt sellistest aspektidest nagu välimus, populaarsus ja sotsiaalne pädevus. Samuti hakkavad nad tegelema teadliku enese esitlemise ja identiteediekspérimentidega, eelkõige digikeskkonnas.

Veel üks mehhanism hõlmab normide ja käitumisviiside omaksvõttu. Kokkupuude sisuga, mis kujutab endast riskantset käitumist või kahjulikke norme, võib suurendada imiteerimise tõenäosust, eelkõige etapis, kus normatiivsed raamistikud on veel välja kujunemas⁴². Tõsisemad riskid, nagu sund või ärakasutamine, on vähem sagedased, aga võivad olla kahjulikumad.

Joonis 3. Eakaaslaste mõju suurenemine arengu vältel

Laste kasvades suureneb eakaaslaste mõju, jõudes haripunkti noorukieas, kui kuuluvus, sotsiaalne hinnang ja identiteedi väljendamine omandavad keskse tähtsuse

Algoritmide mõju identiteedi kujunemisele

Arenguetapis, mida iseloomustab kujunev identiteet ja tugev orienteeritus eakaaslastele, võib algoritmiline võimendamine samuti mõjutada arvamuste kujunemist, sotsiaalset suunitlust ja enesehinnangut viisil, mida lapsed ei suuda veel täielikult teadvustada või millele vastu seista.

Sotsiaalmeedia+ platvormid pakuvad vahendeid identiteedi kujundamiseks ja muljete haldamiseks⁴³. Internetipõhist identiteeti mitte ainult ei kogeta, vaid kuvatakse ja hinnatakse pidevalt, mis tekitab uue arengukonteksti. Selles vanuses laste jaoks muutub märgatavus sotsiaalmeedias eakaaslaste seas tähenduslikuks staatuse näitajaks⁴⁴.

Lapsed puutuvad üha enam kokku personaliseeritud infokeskkonnaga, kus sisu valitakse pigem eeldatava kaasatuse kui arengulise sobivuse alusel. See võib võimendada olemasolevaid huve ja haavatavusi, vähendades samal ajal kokkupuute mitmekesisust, luues tähelepanu võimendavaid ja kinnistavaid tagasisideahelaid⁴⁵.

Samal ajal on identiteedi moodustumine jätkuvalt ebastabiilne. Seetõttu on selles vanuses lapsed eriti haavatavad väliste mõjudele, näiteks idealiseeritud kujutistele ja välimuspõhistele normidele, eelkõige visuaalse sotsiaalmeedia+ kontekstis.

Vaimse tervise riskid

Kui tundlikkus sotsiaalsele hinnangule järsult suureneb, hakkab laste enesehinnang ja emotsionaalne heaolu kõikumama. See etapp tähistab internetis isikutevaheliste riskide teket, sh küberkiusamine, tõrjumine ja negatiivsed suhted eakaaslastega. Lähtuvalt suuremast tundlikkusest sotsiaalsetele hinnangutele ja jätkuvast digitaalsest suhtlusest võivad kõnealused kogemused tekitada tugevat emotsionaalset mõju.

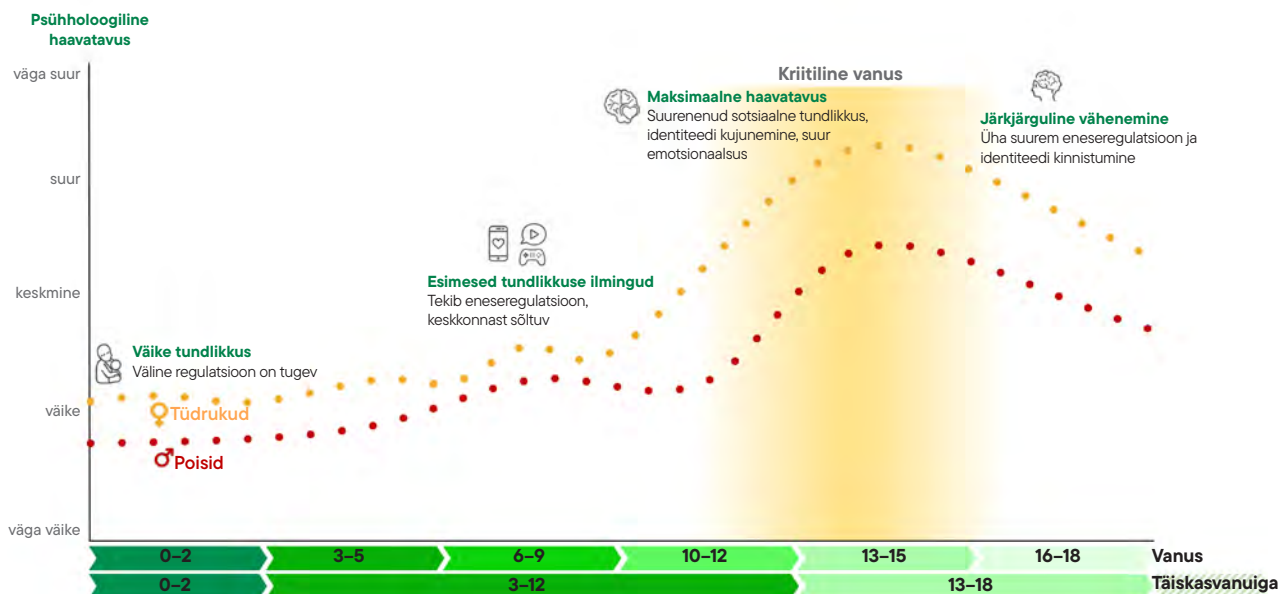
Mis puudutab nutitelefonide kasutamist, siis viitavad tulevikku suunatud pikaajalised uuringud sellele, et 12-aastaste laste puhul võib nutitelefonide hankimine olla seotud vaimse tervise probleemide ja ebapiisava uneiga 13. eluaastaks. Samas osutavad tõendid sellele, et 13-aastaselt nutitelefonide hankimine ei ole 14-aastasena statistiliselt depressiooniga seotud. Neid tulemusi mõjutab samuti kasutusaeg. Eeldatakse, et lapsed on 13-aastaselt emotsionaalselt paremini valmis nutitelefonide hankima, sotsiaalmeediat ja muid digiteenuseid kasutama ning toime tulema võimalike negatiivsete mõjudega nende vaimsele tervisele⁴⁶.

Paljude laste puhul tähistab 10.–12. eluaasta varajast etappi internaliseerivate probleemide, nagu ärevus ja depressiivsed sümptomid, kujunemisel. Neid probleeme mõjutab sageli kahe-suunaliselt sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste kasutamine⁴⁷. Dünaamika ei ole ühtlaselt jaotunud. Tõendid viitavad sellele, et tüdrukud on eriti haavatavad välismail põhineva võrdlemise ja platvormide vahendatud sotsiaalse hindamise suhtes.

Sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste spetsiifiline ülesehitus kujundab täiendavalt riskiprofiili. Eelkõige on kokkupuudet idealiseeritud ja välismail keskenduva sisuga seostatud enda kehaga rahulolematuse ning negatiivse enesetajuga, eriti tüdrukute seas⁴⁸. Selles vanuses avaldavad individuaalsed haavatavused, nagu aktiivsus- ja tähelepanuhäire, ärevus ja sotsiaalsed probleemid koosmõju sotsiaalmeedia+ keskkondadega keerukamatel viisidel, mis võimendab sageli problemaatilisi kasutusmustrid⁴⁹. Sotsiaalmeedia+ keskkondade mõju laste vaimsele ja füüsilisele tervisele ning sotsiaalsetele ja individuaalsetele riskiteguritele on põhjalikumalt käsitletud 2. peatükis.

Joonis 4. Psühholoogiline haavatavus arengu vältel

Tundlikkus vaimse tervise probleemide ja digiriskide suhtes

JÄRELDUSED

10–12 eluaastat on kriitilise tähtsusega etapp, kus kohtuvad arenguline tundlikkus, vähenev järelevalve ja digiteenuste kasutamine. Digiriskid tekivad pigem nende tegurite koosmõjust, mitte ainult üksikult kasutusest. Seega on kõnealune etapp oluline pöördepunkt lapse turvalisuse jaoks internetis. Peamine probleem on arengulise tundlikkuse ja võimendusmehhanismide koosmõju, mis suurendab enesehinnangu ebastabiilsuse ja problemaatilise kasutuse riski.

See nõuab üleminekut vanemakesksetelt lähenemisviisidelt rohkem struktuurselt orienteeritud ja arengustmele kohandatud reguleerimisele. Selles etapis tuleks juurdepääsu digiteenustele hoolikalt reguleerida. Seadmeid tuleks kasutada eelkõige vanemate nõusolekul ja järelevalve all või struktureeritud hariduskontekstis (näiteks juhendatud koolipõhiste õpperakenduste kaudu), mitte aga seadmete piiranguteta isikliku omamise kaudu. See lähenemisviis aitab tasakaalustada varajast digikeskkonna kasutamist, luues vajalikud kaitsepiirid.

Asutuste võetavad meetmed, eelkõige koolides, peaksid toetama digioskusi ja digikirjaoskust, emotsionaalset vastupidavust ja kriitilisest mõtlemisest lähtuvat kasutamist. Hooldajate järelevalve on jätkuvalt hädavajalik, eelkõige vaba aja veetmise kontekstis. Samal ajal piirab selle tulemuslikkust üha enam laste kujunev iseseisvus ning sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste keerukus.

SOOVITUSED (3–12-AASTASED)

Tagada sotsiaalmeedia+ ja seadmete eakohane kasutamine järelevalve all

Alates 3 aasta vanusest tuleks laste internetikasutust piirata ja seda jälgida ning seda järk-järgult ja süsteemselt kohandada vastavalt laste arenevatele võimetele. Tuleks vältida seadmete kasutamist ilma vanemate loa ja järelevalveta. Hooldajad peaksid jätkuvalt eelistama näost näkku suhtlust ja internetivälist tegevust ning tagama, et lapsed saavad piisavalt magada. Hariduskeskkonnas peaksid lapsed ja noorukid kasutama kooli pakutud seadmeid kindlaks määratud haridusotstarbel. Algkoolid peaksid olema suures osa kõnealuste seadmete vabad, et kaitsta laste arengut, sotsiaalset suhtlust ja õpet.

Lastele ja nende tugivõrgustikele tuleb pakkuda heal tasemel digi- ja heaoluharidust

Lastel ja noorukitel peaks olema juurdepääs kvaliteetsele digikirjaoskuse ja meediapädevuse (sh tehisintellektipädevuse) haridusele kogu kooliõppe vältel, alates varajasest vanusest. Alaealistega võidakse konsulteerida digikirjaoskuse ja meediapädevuse õppe kavandamisel. Haridus peaks andma lastele ja noorukitele teadmised ja oskused, mida nad vajavad riskide mõistmiseks ja interneti turvaliseks kasutamiseks.

Eneseregulatsioonioskusi tuleks pidada prioriteediks juba alates elu esimestest aastatest ja mitte alles koolieas. Koolid peaksid tagama, et lapsed ja noorukid saavad teavet heaolu kohta ning kvaliteetset vaimse tervise alast haridust. Tuleks teha kättesaadavaks vajalikud ressursid ja spetsialistid, et toetada lapsi ning hooldajaid ja haridustöötajaid (tugivõrgustikke) nende järelevalverollides. Tugivõrgustikud peaksid suutma ära tunda digimaailmas omapead jätmise, kahjuliku kasutamise ja internetis väärkohtlemise varajasi märke ning teadma, kust on võimalik saada toetust.

13–18 aastat: noorukiiga kui kujuneva iseseisvuse etapp

13–15 AASTAT: ISESEISVUSE KUJUNEMISE ESIMENE ETAPP

Eluaastatesse 13–15 jääv noorukiiga on alaealiste identiteedi kujunemise keskne etapp, mida iseloomustavad intensiivne eneseavastamine, ebastabiilsus ja püüdlus sidususe poole eri sotsiaalsetes kontekstides. Suhted omaealistega muutuvad enesehinnangu ja kuuluvuse peamiseks võrdluspunktiks. Kognitiivne võimekus suureneb, mis võimaldab kõrgemal tasemel abstraktset mõtlemist, seisukohtade võtmist ja eneseanalüüsi.

Samuti paranevad otsuste langetamise võime ja eneseregulatsioon, kuid jäävad endiselt kontekstist sõltuvaks, eelkõige emotsionaalselt või sotsiaalselt pingelistes olukordades. Isiksus areneb üha enam välja digitaalselt vahendatud keskkondades, kus eneseesitlus, tagasiside ja sotsiaalne hindamine on pidevad, märgatavad ja skaleeritavad⁵⁰.

Neurobioloogiliselt iseloomustab noorukiiga väga aktiivsete emotsionaalsete ja preemiasüsteemide ning arenevate kognitiivsete kontrollisüsteemide vaheline ebakõla. Kui limbilise süsteemi protsessid^d võimendavad emotsionaalset reageerimist ja tundlikkust sotsiaalsele tagasisidele, siis prefrontaalne korteks (mis vastutab impulsside kontrollimise ja eneseregulatsiooni eest) areneb aeglasemalt. Hormoonide muutused võimendavad veelgi emotsionaalseid kogemusi.

Selle tulemuseks on arenguline seisund, mille puhul noorte reaktsioonid on tugevamad ja nad on tundlikumad sotsiaalsetele hinnangutele ning altimad riskikäitumisele, eriti eakaaslaste seltsis. Kuigi eneseregulatsiooni võime paraneb, jääb see sageli alla sotsiaalse ja emotsionaalse töötamise intensiivsusele⁵¹.

Psühholoogiliselt iseloomustab seda etappi intensiivsem identiteedi kujunemine, emotsionaalne kõikumine ja sõltuvus välisest tunnustusest. Enesehinnang muutub ebastabiilseks ja sõltuvaks sotsiaalsest tagasisidest, samas kui noorukid tegelevad üha enam teadliku eneseesitlusega. Sotsiaalmeedia+ keskkonnad pakuvad võimalusi, nagu muudetavus, nähtavus ja arvuliselt mõõdetav tagasiside, mis toetavad neid protsesse⁵².

VANUSEPETSIIFILISED PROBLEEMID

Vaimse tervise riskid

Selles etapis kasutatakse sotsiaalmeediat ja muid digiteenuseid emotsioonide kontrolliks ja toimetulekuks, mis võib anda lühiajalist kasu, kuid võib suurendada sõltuvust välisest regulatsioonist⁵³. Sotsiaalmeedia+ kasutamine meeleolu reguleerimise strateegiana võib noorukitel olla seotud sagedasema depressiooniga⁵⁴.

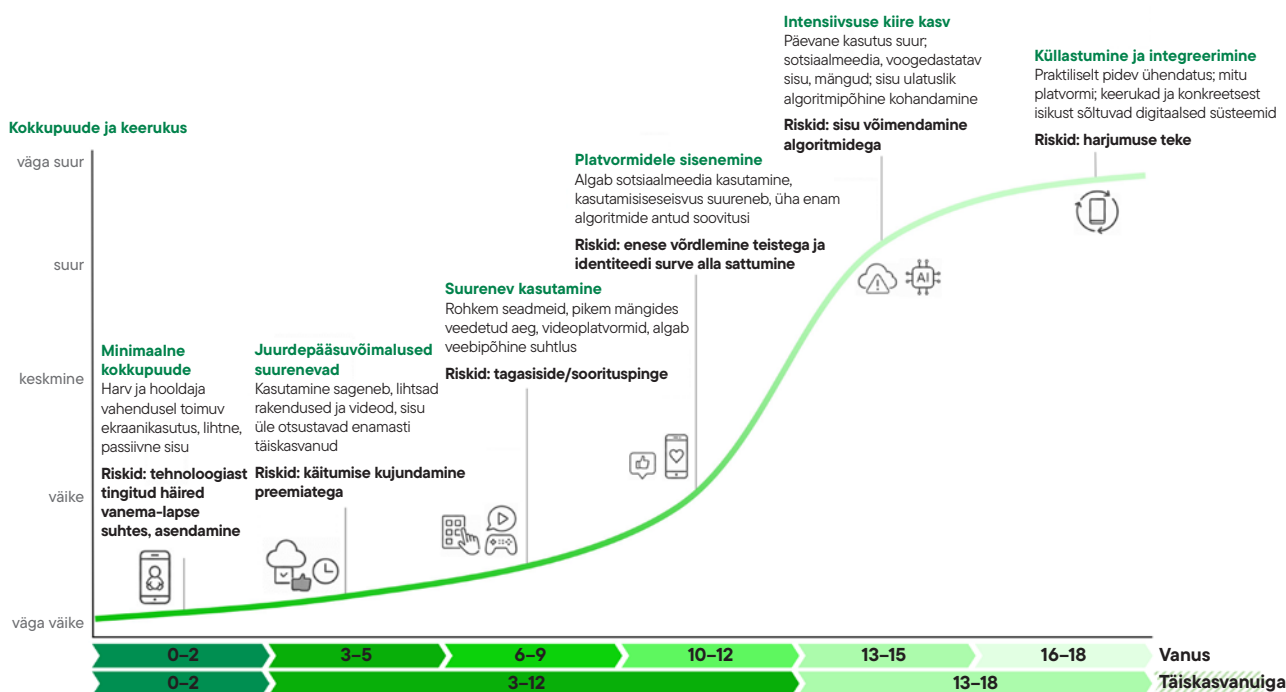
Noorukiiga (13–15 eluaastat) on aeg, mil ollakse kõige haavatavamad vaimse tervise probleemide suhtes, mis on tingitud vanusest tulenevate muutuste ja keskkonnategurite vastastikusest mõjust. Seda etappi seostatakse internaliseerivate häirete, näiteks depressiooni ja ärevuse sagenemisega⁵⁵. Suurenenud tundlikkus sotsiaalse võrdlemise, tagasiside ja tõrjutuse suhtes tekitab sotsiaalmeedia+ keskkondades spetsiifilisi haavatavuse mehhanisme. Eneseesitluse ja identiteedi ebastabiilsusega seotud surve võib vähendada eneseteadvuse selgust.

d. Limbiline süsteem on emotsionaalset töötlust, motivatsiooni ja tasu reguleerivate ajustruktuuride kogum.

Riskikäitumine saavutab haripunkti ja seda kujundab tugevalt eakaaslastevaheline dünaamika. Digitaalne nähtavus ja tagasiside võivad seda mõju veelgi võimendada. Individuaalsed ja kontekstipõhised tegurid, nagu varasemad vaimse tervise probleemid ja perekonnas valitsev pinge toimivad koosmõjus sotsiaalmeedia+ keskkondadega, süvendades aja jooksul sageli haavatavust⁵⁶. Pikaajalised andmed viitavad sellele, et need riskid ei ole ühetaolised. Eriti suurt ja püsivat negatiivset mõju on täheldatud teismeliste tüdrukute seas.

Joonis 5. Digikeskkonna kasutamine ja keerukus arengu vältel

Sotsiaalmeedia+ keskkondadele juurdepääs, nende intensiivsus ja komplitseeritus suurenevad

Tehisintellekti, sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenustega seotud riskid

Noorukieas võimendavad digitaalseid riske iseseisva kasutuse, arengualase tundlikkuse ja algoritmiliselt struktureeritud keskkondade koosmõju. Selle etapi eriti märkimisväärne tehisintellektipõhine risk käsitleb juturoboteid ja nn tehisintellektipõhiseid kaaslasid. Noorukid ei pruugi kasutada neid süsteeme ainult meelelahutuseks või teabe saamiseks, vaid ka isiklikeks, tunnetest tingitud või kriisidega seotud vestlusteks.

Selline suhtlus on sageli kavandatud nii, et see oleks kinnitav, põhjustaks vähe konflikte ja oleks alati kättesaadav. Kuigi see võib pakkuda teatavat kergesti kättesaadavat tuge, kaasneb sellega samuti ühepoolse kiindumuse ja emotsionaalse sõltuvuse risk. Selle tulemuseks võib olla väiksem kokkupuude mitmetimõistetavuse, erimeelsuste ja ühise vastutusega, mis on inimsuhetele iseloomulikud.

Kui kõnealused süsteemid on kättesaadavad ilma usaldusväärse vanusekontrolli või piisavate kaitsemeetmeteta, tekivad täiendavad riskid, mis on seotud seksualiseeritud suhtluse, manipulatsiooni, peibutamise ja kriisidega seotud sisuga. Tehisintellektipõhised kaaslased ei ole ainult veel üks digitaalse sisu vorm, vaid uut liiki sotsiaalne ja emotsionaalne keskkond, mis nõuab konkreetset tähelepanu seoses arengu ja regulatsiooniga.

Nende keskne mehhanism on algoritmiline võimendamine. Soovitussüsteemid seavad esikohale sisu, mis maksimeerib kaasatust, sageli võimendades emotsionaalselt mõjusat ja identiteediga seotud materjali. See võib kujundada aja jooksul olukorrataju ja käitumist, suurendades olemasolevaid haavatavusi⁵⁷. Paljud sotsiaalmeediateenused ja muud digiteenused edendavad pidevat sotsiaalset hindamist, mille tulemusena puutuvad noorukid kokku pideva tagasiside ja võrdlemisega. See võib suurendada emotsionaalset ebastabiilsust ja sõltuvust välisest tunnustusest.

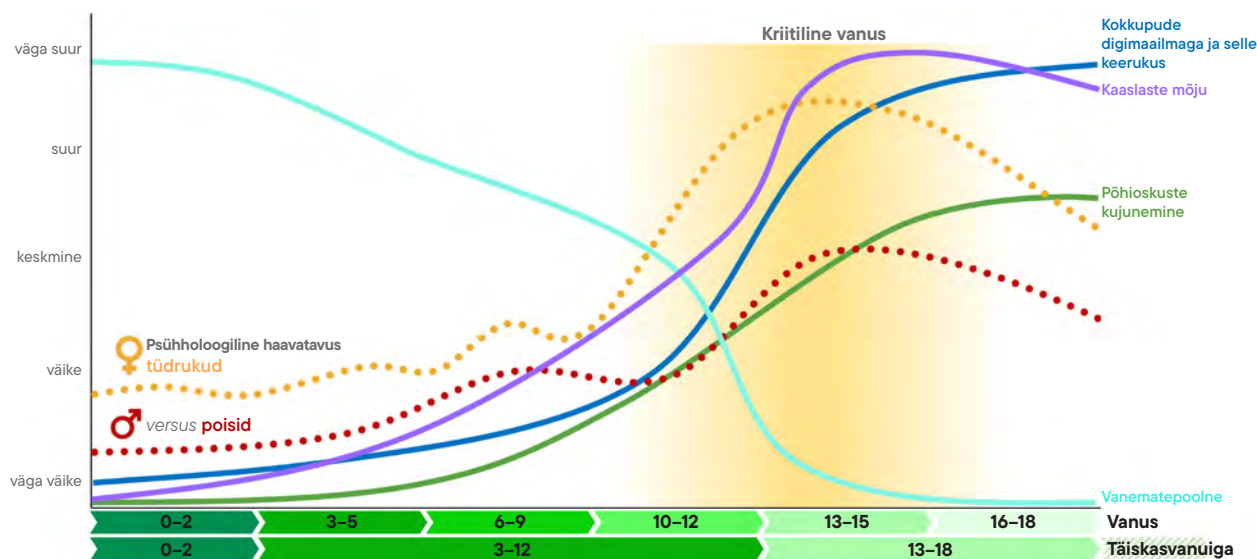
Sõltuvusriskid

Kujunduselemendid, nagu muutuvad tasud, lõputu kerimine ja pidev kättesaadavus panustavad problemaatilisse või kompulsivsesse kasutusse, tekitades koosmõju noorukite suurema tasutundlikkusega⁵⁸. Sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste kasutust seostatakse samuti unehäiretega, vähenenud heaolu ja suurema emotsionaalse häiritusega, kuigi mõju on üldjuhul väike ja seda mõjutab kontekst⁵⁹.

On oluline, et kõnealused riskid ei ole ühesugused kõigi teenuste puhul ega deterministlikud. Need tekitavad arengupõhiste haavatavuste ja digitaalsete omaduste koosmõjust, tuues esile vajaduse liikuda kaugemale digiteenuste mõju käsitlevatest lihtsustatud mudelitest⁶⁰.

Joonis 6. Arenguline ebakõla digikeskkonnaga kokkupuute, haavatavuse ja regulatiivse suutlikkuse vahel

Kombineeritud suundumused näitavad, et digikeskkonnaga kokkupuude suureneb kiiresti, samal ajal kui vanemate vahendamine väheneb ja regulatsioonivõime areneb aeglasemalt. See suundumus ühtib suurima psühholoogilise haavatavusega noorukieas.

JÄRELDUSED

Alates 13 aasta vanusest lähevad noorukid üle järelevalve all internetikasutuselt juhendatud internetikasutusele. Noorukitel on rohkem vabadust uurida internetikeskkonna pakutavaid võimalusi, et suhelda, õppida ja väljendada oma loovust. Sotsiaalmeedia ja muud digiteenused annavad noorukitele võimaluse arendada oma kirge ja huve ning jagada neid teistega.

Tänapäeva internetistatud maailmas on iseseisvaks saamine lapse kasvamise igati normaalne osa, just nagu ka väljaspool interneti. Küsimus ei ole selles, kuidas aeglustada seda noorukite üleminekut, vaid kuidas piirata nende kokkupuudet võimaliku kahjuliku mõjuga ajal, mil nende areng on kõige haavatavamas etapis. Seda haavatavust iseloomustab identiteedi tekke, suurema sotsiaalse ja emotsionaalse tundlikkuse ning algoritmiliselt struktureeritud keskkondade koosmõju.

Digiriskid ei teki ainult kokkupuutest, vaid selle intensiivsusest ja struktuurist sotsiaalmeedia+ keskkonnas, mis on kavandatud maksimeerima kaasamist vanuses, mil ollakse eriti haavatav. Nende tegurite tõttu muutub noorukiiga keskseks uurimisobjektiks nii teadustöös kui ka regulatiivsete meetmete väljatöötamisel.

Selles eas väheneb järjest hooldajate ja haridustöötajate kasutatavate tavapäraste järelevalveviiside tulemuslikkus ning neid on üha keerulisem rakendada. Riske kujundab üha enam sotsiaalmeediateenuste ja muude digiteenuste struktuur ning mitte pelgalt inimese enese käitumine. Üks suuremaid probleeme on tegeleda algoritmipõhiste süsteemidega, millest oleneb nähtav sisu, ent mille toimimise läbipaistvus on piiratud.

Regulatiivsed lähenemisviisid peavad tasakaalustama kaitse noorukite vajadusega iseseisvaks interneti kasutamiseks ja selles osalemiseks. Tulemuslikuks kaitseks on vaja arengust lähtuvat mitmetasandilist lähenemist, milles on ühendatud sotsiaalmeedia+ käsitlevad normid, meetmed hariduse vallas ning toetus eneseregulatsioonile ja kriitilisele digiteenuste kasutusele.

Hiljutised uuringud näitavad, et sotsiaalmeedia+ kasutamise üldkeelud võivad olla vähem tõhusad, kui sageli eeldatakse. Kuigi selliste meetmete eesmärk on vähendada digikeskkonnaga kokkupuudet ja sellega seotud riske, on tõendid nende tulemuslikkuse kohta praegu piiratud, eelkõige noorukite puhul. Liigselt piiravatest meetmetest võidakse kõrvale hoida või need võivad nihutada riske vähem reguleeritud keskkondadesse.

Seda arvesse võttes on arenguliselt tundlikuma alternatiivina pakutud reguleeritud osalemise arenguetap- pidest lähtuvat mudelit, mis kombineerib eraelu puutumatust kaitsva vanusekontrolli, sisseprojekteeritud ohutuse ja meediaharidusega. See meetod viib kaitsemeetmed vastavusse laste areneva võimekusega, tasakaalustades ohutust, osalemist ja laste õigusi internetis laste turvalisuse integreeritud raamistikuga.

16–18 AASTAT: ISESEISVUSE ARENGU TEINE ETAPP

Hiline noorukiiga on etapp, kus inimese identiteet üha kindlamini välja kujuneb ja iseseisvus suureneb. Varem katsetatud rollid, väärtused ja enesearusaamad hakkavad stabiliseeruma, mille tulemuseks on si- dusam ja sisemiselt terviklikum enesekujutus. Samal ajal jõuab kognitiivne võimekus kõrgemale tasemele. See hõlmab abstraktset mõtlemist, pikaajalist kavandamist ja kaalutletud otsustusprotsessi.

Need muutused toetavad iseseisvat osalemist sotsiaalsetes, haridus- ja majandussüsteemides. Sot- siaalmeediateenus ja muud digiteenused ei ole enam katsetuslikud keskkonnad, vaid on täielikult lõimu- nud igapäevaellu, kujundades suhtlust, osalemist ja eneseväljendust⁶¹. Neurobioloogiliselt hakkab aju, eelkõige prefrontaalne korteks täielikult välja arenema. Selle tulemuseks on parem enesekontroll, kavan- damis- ja otsustusvõime.

Emotsionaalsed ja kognitiivsed süsteemid on rohkem seostatud, mis võimaldab stabiilsemat emotsioonide reguleerimist ja pikaajaliste tagajärgede paremat prognoosimist. Kuid areng ei ole veel lõppenud ja jätkub varajase täiskasvanuea jooksul⁶². Selle tulemuseks on suurema stabiilsuse profiil koos jätkuva tundlikku- sega väga stimuleerivate keskkondade suhtes.

VANUSESPETSIIFILISED PROBLEEMID

Sõltuvus varasematest kogemustest

Vaatamata küpsuse kasvule selles vanuses jäävad haavatavused püsima. Varem tekkinud vaimse tervise probleemid võivad säilida, eelkõige kui ei kõrvaldata nende aluspõhjusti⁶³. See rõhutab vajadust kaitsta alaealisi võimaliku kahju eest mitte ainult noorukieas, vaid kõige varasemast eluetapist alates.

Kuigi eneseregulatsioon on paranenud, sõltub see jätkuvalt kontekstist, ja selle võivad panna proovile väga kaasahaaravad digikeskkonnad. Lisaks sellele põhjustab käitumismustrite kinnistumine sõltuvuse varasematest kogemustest, mille tulemusena on tekkinud harjumusi raskem muuta. Selles vanuses on digiriskid vähem seotud tekke ning rohkem stabiliseerimisega ja võimendumisega.

Problemaatilise kasutuse riskid

Väljakujunenud kasutusmustrid, sh problemaatiline ja liigne kasutus või sõltuvus, jäävad püsima ning neid võimendavad sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste omadused (näiteks isikupõhised soovitusel, pidevad sisuvood ning tasupõhine kaasamine)⁶⁴. Algoritmilised süsteemid kujundavad jätkuvalt kokkupuudet ja käitumist, sageli alateadlikult⁶⁵. Viimaks mõjutab haavatavust jätkuvalt struktuurne ebavõrdsus, näiteks perekeskkond ja juurdepääs ressurssidele⁶⁶.

Sotsiaalmeedia+ kasutust seostatakse jätkuvalt selliste tagajärgedega nagu unehäired, emotsionaalne stress ja sotsiaalne võrdlemine. Siiski tulenevad need mõjud üha enam pikaajalistest mustritest, mitte niivõrd arengulisest tundlikkusest⁶⁷. Andmete kasutamise, kaubandusliku mõju ja digimajanduses osalemisega seotud riskid muutuvad seda aktuaalsemaks, mida aktiivsemalt noorukid sotsiaalmeedia+ keskkonda kasutavad.

JÄRELDUSED

Hiline noorukiiga on internetis laste turvalisuse seisukohast problemaatiline, tähistades üleminekut kaitsitud alaealisest täiskasvanuks. Selles vanuses on peamine probleem nooruki üha suurema iseseisvuse tasakaalustamine jätkuva arengupõhise haavatavusega.

Veel üks oluline probleem on ebakõlade teke. 16–18-aastaseid koheldakse sageli täiesti iseseisvate kasutajatena, kuigi nende arenguprotsess veel kestab. See toob esile vajaduse regulatiivsete lähenemisviiside järele, mis lähevad kaugemale rangetest vanusekünnistest ja võtavad arvesse järkjärgulist arengut.

Selles etapis ei tohi tulemuslik kaitse võtta arvesse ainult juurdepääsu ja sisu, vaid ka pikaajalist käitumist kujundavaid struktuurseid tingimusi, sh sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste ülesehitust, algoritmilisi süsteeme ja andmetega seotud tavad. Selles arenguetapis tuleks noortel aidata arendada välja sotsiaalmeedia kasutamisega seotud kestlikud ja läbimõeldud sotsiaalmeedia+ kasutusviisid, sh eneseregulatsioon ja kriitiline suhtumine digikeskkonda.

Riskid on üha kumulatiivsemad ning neid kujundavad tekkinud tavad ja struktuurne mõju ning mitte vahetu arengupõhine tundlikkus. Laste turvalisus internetis peab seega ulatuma sellesse etappi, et võtta arvesse üleminekut iseseisvale kasutusele ning jätkuvat arengupõhist haavatavust. Meetmed peaksid edendama kestlike kaasamistavade väljaarendamist, mis aitavad noorukitel jõuda täiskasvanuikka.

SOOVITUSED (13–18-AASTASED)

Tagada järkjärguline üleminek eakohase sotsiaalmeedia+ kasutamisele

Alates 13 aasta vanusest võivad noorukid hakata minema üle järelevalve all sotsiaalmeedia+ kasutusele iseseisvale sotsiaalmeedia+ kasutusele. Vanematel ja hooldajatel, õpetajatel ja haridustöötajatel on endiselt oluline roll noorukite internetikasutuse suunamisel. Noorukite tugivõrgustikud peaksid jätkuvalt edendama vahetut suhtlust ja internetivälist tegevust, sh piisavat uneaega. Hariduskeskkonnas peaks seadmete kasutamine toimuma kindla haridusliku eesmärgiga.

Järeldus

Selles peatükis on käsitletud laste internetikasutuse iseloomulikke jooni ja sellega seotud riske kolmes peamises arenguetapis: varajane lapsepõlv (0–2 aastat), lapsepõlv (3–12 aastat) ja noorukiiga (13–18 aastat). Esitati üldised soovitusel, et suunata sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujaid, reguleerimisasutusi, hooldajaid ja haridustöötajaid rakendama laste veebiohutuse tagamisel eakohast lähenemisviisi kooskõlas nende vastavate volituste ja kohustustega.

Lähtuvalt kättesaadavate tõendite analüüsist, mis käsitlevad riske alaealiste tervisele ja heaolule kõnealustes arenguetappides, koostati etapiviisiline lähenemisviis, mis suunab laste ja noorukite internetikasutust, järgmises kolmes peamises etapis:

- // 0–2 aastat: varajane lapsepõlv kui eriti suurel määral kaitstud arenguetapp;
- // 3–12 aastat: lapsepõlv kui järelevalvet vajav arenguetapp;
- // 13–18 aastat: noorukiiga kui kujuneva iseseisvuse etapp.

Olemasolevaid raamistikke ja õigusakte laste turvalisuse tagamiseks internetis käsitletakse põhjalikumalt 3. peatükis. Meetmed, mis on kavandatud, et suurendada alaealiste tegutsemissootlikkust internetis ja nende tugivõrgustike võimet juhendada laste ja noorukite sotsiaalmeedia+ kasutust, on esitatud 4. peatükis. Järgmises peatükis vaadeldakse üksikasjalikumalt riske, millega lapsed internetis oma arengu eri etappidel kokku puutuvad, sh seoses mitmesuguste sotsiaalsete ja individuaalsete teguritega.

02

Tõendid ohtude kohta, millega alaealised internetis kokku puutuvad

Nagu on märgitud 1. peatükis, ei saa laste turvalisust internetis käsitleda ainult arengu seisukohast. Sellised tegurid nagu sotsiaal-majanduslik taust ja sugu mõjutavad suurel määral laste ja noorukite internetikasutuse mustreid ning vastuvõtlikkust sellega seotud riskidele⁶⁸. Seksuaalsus, rassiline ja etniline päritolu, usk, rändetaust ja eriharidusvajadused mõjutavad samuti alaealistele tekkivat kahju.

Selles peatükis käsitletakse teist kaaseesistujate pakutud kuuest juhtpõhimõttest, mis on mõeldud tegevuse suunamise raamistikuks, nimelt võrdsust ja mitmekesisust. Selles kirjeldatakse, kuidas erinevate vanuse- ja sotsiaal-majanduslike rühmade ebavõrdsus internetis esinevate riskide ja kahjudega kokkupuute osas põimuvad alaealiste vajadustega kogu nende arengu vältel. Selles hinnatakse samuti alaealiste kokkupuudet mitmesuguste riskidega internetis (näiteks ebaseaduslik sisu ning sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste kahjulikud kujunduselemendid), mis mõjutavad nende füüsilist ja vaimset tervist.

Praegu **on sotsiaalmeedia ja vaimse tervise võimalike negatiivsete seoste kohta märksa rohkem tõendeid (näiteks keskendudes küberkiusamisele ja kahjulikule sisule)** kui positiivse mõju kohta. Suur osa tõenditest, mis käsitlevad sotsiaalmeedia võimalikku kahjulikku mõju alaealiste tervisele ja heaolule, on korrelatsioonipõhine ja ei võimalda teha põhjuslikke järeldusi. Kuid need annavad sellest hoolimata piisavalt teavet, et võtta meetmeid internetis alaealiste kaitsmiseks.

Hoolimata teatavates valdkondades tõendite kättesaadavusest takistavad mõned andmelüngad terviklikku analüüsi, mis hõlmab sotsiaalseid ja individuaalseid riskitegureid arengu seisukohast. Üldisemalt takistavad ebapiisav läbipaistvus ja juurdepääs sotsiaalmeedia andmetele teadusuuringuid sotsiaalmeediakasutusest alaealistele tekkiva positiivse ja negatiivse mõju teemal⁶⁹.

Pikaajalisemad uuringud ja kogu Euroopat hõlmavad andmestikud võivad aidata mõista paremini nende riskide üksikasjalikke tagajärgi lastele ja noorukitele erinevates sotsiaalmeedia+ kontekstides. Alaealiste mis tahes üksikasjalik uurimine nõuab teaduseetika põhimõtete hoolikat järgimist⁷⁰.

Mõned kogutud tõendid on põhjustanud avalikus arutelus ka üksikuid valearusaamu. Üks näide on sotsiaalmeediast tekkiv väidetav nn ajutegevuse pärssimine (*brain rot*), kusjuures mõne aruande kohaselt võib liigne sotsiaalmeedia kasutus vähendada inimaju hallaine kogust⁷¹. Kõnealused väited on liigselt lihtsustatud ja ei põhine meditsiinilistel tõenditel.

Käesoleva peatüki eesmärk on esitada ja toetada praeguseks kogutud tõendusbaasi. Internetis alaealiste kaitsele ja tegutsemissuutlikkuse suurendamisele suunatud **asjakohaste meetmete väljatöötamine tuleb rajada kindlatele tõenditele selle kohta, kuidas riskid ja kahjud on seotud mitte ainult sotsiaalmeediaga, vaid ka erinevate digiteenustega**. Laste ja noorukite võimalusi digikeskkonnas käsitletakse 4. peatükis.

Sotsiaalsed ja individuaalsed riskitegurid

SUGU JA SEKSUAALSUS

Riskid tüdrukutele ja poistele

Noored naised ja tüdrukud on eriti haavatavad just neile internetis avalduva kahjuliku mõju suhtes. See hõlmab seksistlikku ja naisi alavääristavat kiusamist ning eproportsionaalselt suurt kokkupuudet seksuaalse kahjuga,⁷² nagu intiimsete piltide ja seksuaalse sisuga süvavõltsingute nõusolekuta jagamine internetis⁷³.

Üldisemalt näitavad uuringud, et tüdrukud kogevad küberkiusamist poistest suurema tõenäosusega⁷⁴. Üks uuring näitas, et lausa 63 % Euroopa tüdrukutest on teatanud, et nad on kogenud internetis või sotsiaalmeedias mingis vormis kiusamist⁷⁵.

On mõningaid tõendeid selle kohta, et **internetis noori naisi ja tüdrukuid ähvardavad ohud muutuvad aja jooksul**. 13–15-aastased tüdrukud võivad suurema tõenäosusega kogeda grupivestlustest väljatõrjumist, kehaga seotud kriitikat, tagarääkimist ja avalikku häbistamist⁷⁶. 11–18-aastased noored naised võivad suurema tõenäosusega kogeda seksuaalse või kontrolliva olemusega väärkohtlemist, sh sundi, süvavõltsinguid ja peibutamist. Kuigi eriti suur oht ähvardab selles vanuses tüdrukuid, ei ole poisid sugugi nende eest kaitstud.

Tehisintellekti üha suurem levik ning selle integreerimine internetirakendustesse ja -teenustesse suurendab riske⁷⁷. Näiteks saab süvavõltsinguid pahatahtlikult kasutada teiste küberkiusamiseks⁷⁸. Alates selle tehnoloogia tekkest luuakse üha enam süvavõltsinguid ja neid võidakse kasutada internetis seksuaalseks väärkohtlemiseks⁷⁹. Süvavõltsingud on tekitanud uue kahju mõõtme, mis ei puuduta ainult inimese mainet, vaid võib nagu ka muu küberkiusamine põhjustada psühholoogilise trauma.

Tüdrukuid võib rohkem ohustada kahju, mis on seotud sotsiaalse võrdlemisega internetis, ja neil on suurem tõenäosus kujundada oma kehast negatiivne arusaam⁸⁰. Uuringute kohaselt võib internetikasutus võimendada eakaaslaste survet seoses kehakuvandi ideaalidega⁸¹.

Seega võivad tüdrukud suurema tõenäosusega liituda toitumishäireid toetavate internetikogukondadega või propageerida neid⁸². Tõendid osutavad seosele teismeliste tüdrukute eneseesitlusele suunatud internetikasutuse, sh sotsiaalmeedia kasutuse, ning vaimsele tervisele tekkiva negatiivse mõju, sh depressiooni ja ärevuse vahel⁸³. Eriti suur oht võib tekkida 10–12-aastastele tüdrukutele.

Üldiselt veedavad tüdrukud sotsiaalmeedias ja vestlusfunktsioone kasutades rohkem aega kui poisid⁸⁴. Mõned uuringud on seostanud mõõduka või ulatusliku digiteenuste kasutamise tüdrukute hulgas vaimse tervise probleemide suurema esinemise ja väiksema heaoluga⁸⁵.

Samas veedavad poisid suurema tõenäosusega aega internetis mängides. Mitu uuringut on näidanud, et internetimänge seostatakse vaimse tervise probleemidega, näiteks depressiooni ja ärevusega. Kuid sotsiaalmeedia ja vaimse tervise probleemide vahel võib olla tugevam seos kui vaimse tervise probleemide ja internetimängude vahel⁸⁶. Poiste puhul on internetis seksuaalse väärkäitumise risk suurem kui päriselus. Nende haavatavust selles olustikus sageli alahinnatakse⁸⁷.

Lõpuks võivad poisid ja tüdrukud internetis tekkinud kahjuga erinevalt toime tulla. Küberkiusamise puhul võivad noored mehed kasutada suurema tõenäosusega vältivaid toimetulekuviise lähtuvalt normidest, mis ajendavad noori mehi ise probleemidega toime tulema ja mitte otsima abi oma toetusvõrgustikest⁸⁸. Nii tüdrukute kui ka poiste puhul seostavad uuringud suurema sotsiaalmeediakasutuse halvema vaimse tervise ja heaoluga⁸⁹.

LGBTIQ+ kogukonna liikmed

Erineva seksuaalse sättumusega lapsed ja noorukid kogevad internetis suurema tõenäosusega vihkamist⁹⁰ ja vägivalda, sh küberkiusamist⁹¹ ja seksuaalset ahistamist⁹². Digiteenused võivad samuti võimendada noorte LGBTIQ+ inimestest kasutajate peibutamise, seksuaalse väärkohtlemise ja nende nõusolekuta nende sättumusest teada andmise kogemusi⁹³.

Elanikkonna tasandil teatab 63 % LGBTIQ+ kogukonna liikmetest, et nad on puutunud kokku vägivaldse internetisisu ja desinformatsiooniga, mille sihtmärgiks on LGBTIQ+ kogukonna liikmed⁹⁴. Tõendid näitavad, et LGBTIQ+ kogukonna liikmetest noorukid võivad suurema tõenäosusega kasutada internetti enda seksuaalsuse ja identiteedi uurimiseks, seksuaaltervisega seotud teabe leidmiseks või eakaaslaste toetuse otsimiseks ning suhtlemiseks, ilma et nad peaksid seejuures silmitsi seisma vahetu suhtlusega kaasnevate riskidega⁹⁵.

See võib suurendada LGBTIQ+ kogukonna liikmetest laste ja noorukite kokkupuudet riskide ja kahjuga internetis. Vaatamata paljudele argumentidele, mis rõhutavad interneti potentsiaali pakkuda erineva seksuaalse sättumusega lastele ja noorukitele võimalust suhelda endasugustega ja saada neilt toetust, näitavad tõendid, et vahetu suhtlemine võib toe pakkumisel jääda tulemuslikumaks kui suhtlus internetis⁹⁶.

SOTSIAAL-MAJANDUSLIK TAUST

Sotsiaal-majanduslikult ebasoodsa taustaga noorukitel tekivad internetis suurema tõenäosusega negatiivsed kogemused, sh küberkiusamine⁹⁷ liigne seadmete kasutamine, sotsiaalmeediasõltuvus⁹⁸ ning problemaatiline kasutamine⁹⁹. Sotsiaal-majanduslikud tegurid, sh perekonna väiksem sissetulek, võivad samuti suurendada kahjulike internetikogemuste esinemist laste ja noorukite seas¹⁰⁰.

Perekondlik taust mõjutab suurel määral alaealistele tekkivat kahju internetis. Lapsed ja noorukid, kelle vanematel on väike digikirjaoskus, võivad puutuda internetis kokku suurema kahjuga¹⁰¹. Tõendid näitavad, et sotsiaal-majanduslikult vähem soodsa taustaga alaealistel on üldjuhul väiksem digikirjaoskus, mis võimaldaks neil internetis ohutult tegutseda, ning nad võivad võtta internetis suuremaid riske¹⁰².

Paremas seisus perekonnad võivad samas olla parema ettevalmistusega ja saada kasu enamatest ressursidest, et suunata oma laste ja noorukite digitehnoloogia kasutust positiivsel viisil¹⁰³ ning maandada negatiivset mõju. Sel moel võib digiteenuste, sh sotsiaalmeedia problemaatiline kasutus võimendada olemasolevat ebavõrdsust noorukite ja noorte täiskasvanute tervises, õppetöösse panustamises ja õpitulemustes.

Kuigi elukoht linna- või maapiirkonnas ei pruugi otseselt mõjutada alaealistele internetis tekkivat kahju, võivad maapiirkondades elavad lapsed ja noorukid suurema tõenäosusega kasutada vältivaid toimetulekumehhanisme, mis on tihedamalt seotud negatiivse mõjuga vaimsele tervisele. See toob esile vajaduse töötada välja programme, mis võtavad arvesse sotsiaalset ebavõrdsust, sh maapiirkondade ja alateenindatud piirkondade puhul, et vähendada alaealistele internetis kahju tekkimise tõenäosust¹⁰⁴.

RASSILINE JA ETNILINE PÄRITOLU, USK JA RÄNDETAUST

Rassivähemustesse kuuluvad noorukid kogevad internetis suurema tõenäosusega kahju, näiteks küberkiusamist, rassilist diskrimineerimist ja ahistamist¹⁰⁵. Tõendid Euroopast näitavad, et interneti vaenukõne sihtmärgid valitakse sageli lähtuvalt nende rassilisest või etnilisest päritolust, usust, kodakondsusest või rändetaustast, kusjuures tumeda nahavärviga inimesed, romad, juudid ja moslemid kuuluvad kõige tavapärasemate sihtmärkide hulka¹⁰⁶. Lisaks sellele on rassism, usust ja seksuaalsest sättumusest lähtuv vihkamine ning seksism mõned kõige tavapärasemad internetis esinevad vaenukõne vormid¹⁰⁷.

Euroopa Liidus kogutud tõendid osutavad lisaks sellele, et sellised internetipõhised kogemused kajastavad vähemuskogukondi mõjutavaid laiemaid diskrimineerimismustreid. Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (edaspidi „FRA“) andmetel teatasid ligikaudu pooled (47 %) ELi 13 liikmesriigis küsitletud moslemitest, et nad on viimase viie aasta jooksul kogenud rassilist diskrimineerimist. See hõlmab ahistamist ja diskrimineerimist hariduses, tööhõives ja avalikus ruumis. Mitu neist teatas samuti, et nad on kokku puutunud moslemitevastase vaenulikkusega internetis¹⁰⁸. Samal moel leiti Aafrika päritolu inimesi käsitleva FRA uuringu tulemusena, et peaaegu pooled vastanutest olid kogenud rassilist diskrimineerimist, kusjuures internetikeskkonda nimetati ühena olulistest kohtadest, kus rassistlik väärkohtlemine toimub¹⁰⁹.

Tundub, et internetis levivat vaenukõnet peetakse üha tavapärasemaks ja tähtsusetumaks. Euroopa Nõukogu rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjon on juhtinud tähelepanu vaenukõne üha suuremale esinemissagedusele Euroopas. Ta märgib, et etniline päritolu ja usk on ühed kõige tavapärasemad riskitegurid internetipõhise vihkamise puhul, ning hoiatab, et ksenofoobne moslemite, juutide ja tumedanahaliste vastane retoorika on muutumas digiruumis üha tavapärasemaks¹¹⁰.

Lisaks sellele osutavad elanikkonna tasandil tõendid sellele, et vähemustautaga inimesed võivad olla eba-proportsionaalselt suurel määral mõjutatud sisu modereerimise süsteemide piirangutest ja kõrvaldamise meetmetest kõnealustes süsteemides kasutatavate algoritmide kallutatuse tulemusena¹¹¹. See kajastab laiemat muret etnilise ja soolise kallutatuse pärast, mis esineb kõnetuvastus- ja -prognoosimise mudelites, mida digiteenuste pakkujad kasutavad internetis kahjuliku sisu automaatseks tuvastamiseks¹¹².

HARIDUSALASTE ERIVAJADUSTEGA LAPSED

Tõendid osutavad sellele, et haridusalaste erivajadustega ja puudega noored kogevad internetis suurema tõenäosusega kahjulikku mõju,¹¹³ näiteks vaenukõnet, küberkiusamist, küberohtusid, ahistamist, kokkupuudet seksuaalse sisuga ja peibutamist¹¹⁴.

Sellised tegurid nagu suhtlustõkked ja emotsionaalne pädevus võivad võimendada puudega laste ja noorukite olemasolevaid haavatavusi internetis¹¹⁵. Puudega alaealiste kogetud sotsiaalne isoleeritus ja haavatavuse tunded suurendavad märkimisväärselt ohvristamise riski¹¹⁶.

Tõendid osutavad sellele, et puudega lastel ja noorukitel võib olla mugavam ennast internetis väljendada¹¹⁷. Lisaks sellele tegutsevad puudega alaealised internetis suuremal määral oma huvide ja hobide jagamiseks, teistega mängude mängimiseks ning tervist käsitleva teabe ja emotsionaalse toetuse otsimiseks, hoolimata sellest, et nad puutuvad internetis rohkem kokku kahjuliku mõjuga¹¹⁸.

Samal moel nähtub uuringutest, et neuroloogilise arengu häiretega (sh aktiivsus- ja tähelepanuhäirega) laste ja noorukite puhul esineb suuremal määral problemaatilist internetikasutust¹¹⁹. Lisaks sellele kogevad autismispektri häirega, intellektuaalsete ja arenguhäiretega alaealised üha suurema tõenäosusega internetis kiusamist¹²⁰. Pikemat ekraani ees veedetud aega võib samuti seostada aktiivsus- ja tähelepanuhäire sümptomite suurema esinemisega¹²¹.

On oluline märkida, et laste ja noorukite sotsiaalsed ja individuaalsed riskitegurid internetis avaldavad üksteisele mõju. Näiteks võivad puudega alaealised kogeda suurema tõenäosusega internetis vaenukõnet, mis ründab nende sugu, seksuaalsust, rassi või usku¹²². See näitab vajadust võtta arvesse mitmesuguste sotsiaalsete ja individuaalsete tegurite omavahelist mõju ning seda, kuidas need võimendavad konkreetsetele sotsiaalsetele rühmadele tekkivat kahju, kui kavandatakse meetmeid, mis edendavad laste turvalisust internetis.

RISKID VAIMSELE TERVISELE

Maailma Terviseorganisatsiooni andmete kohaselt seisab iga seitsmes 10–19-aastane noor maailmas silmitsi vaimse tervise probleemiga¹²³. Euroopa tasandil näitas 2023. aasta Eurobaromeetri vaimse tervise uuring, et 59 % noortest olid kogenud emotsionaalset või psühhosotsiaalset probleemi, näiteks tundnud depressiooni või ärevust¹²⁴.

Noorukite hulgas on depressioon, ärevus ja käitumishäired ühed peamised haiguste põhjustajad¹²⁵. Üleilmsest on enesetapp üks peamisi noorte surma põhjuseid¹²⁶ (vt allpool: „Tahtlik enesevigastamine ja kalduvus enesetapule“). Elanikkonna tasandil tekib suurim risk haavatavatele rühmadele, sh LGBTIQ+ kogukonna liikmetele ning rände- ja pagulastaustaga inimestele¹²⁷.

Tõendid näitavad, et tüdrukud on eriti haavatavad, näiteks välimuspõhise võrdluse ja platvormide vahendusel sotsiaalse hindamise suhtes. Paljude alaealiste puhul tähistab 10.–12. eluaasta varajast etappi internaliseerivate probleemide, näiteks ärevuse ja depressiooni sümptomite kujunemisel. Vaimse tervise probleemid võivad jääda püsima noorukieas, mis on kõige haavatavam periood, kui nende aluspõhjusi ei kõrvaldata.

Vaimse tervise probleemid ei põhjusta ainult otseseid tõsiseid tagajärgi laste ja noorukite heaolule ning arengule. Need mõjutavad samuti alaealiste kooliskäimist ja õpitulemusi ning hilisemas elus nende tööalast konkurentsivõimet¹²⁸. Andmed viitavad sellele, et digiteenuste – eelkõige sotsiaalmeedia – kasutamisel on ulatuslik mõju laste ja noorukite tervisele ning arengule

Ühe uuringu kohaselt võib liigset sotsiaalmeedia kasutust rohkem kui kolm tundi päevas seostada negatiivse mõjuga vaimsele tervisele, eelkõige depressiooni ja ärevuse tekkega¹²⁹. Samal moel näitasid 22 ELi liikmesriiki hõlmava 2022. aasta rahvusvahelise õpilaste hindamise programmi (edaspidi „PISA“) hindamise tulemused, et 15-aastaste tõenäosus kogeda vaimse tervise probleeme on seda suurem, mida rohkem aega nad veedavad internetis¹³⁰.

TÕENDID VAIMSE TERVISE PROBLEEMIDE JA DIGITEENUSTE

KASUTAMISE KAHESUUNALISE SUHTE KOHTA

Suhe laste ja noorukite sotsiaalmeedia+ kasutuse ning vaimse tervise probleemide vahel on keerukas. Sotsiaalmeedia puhul osutavad tõendid kahesuunalisele suhtele alaealiste internetikasutuse ja vaimse tervise probleemide esinemise vahel¹³¹. See tähendab, et laste ja noorukite internetikasutus võib põhjustada vaimse tervise probleeme, aga ka võimendada olemasolevaid, sh depressiooni¹³².

Olemasolevad tõendid toetavad arusaama, et negatiivsed kogemused internetis on väga levinud noorukite puhul, kellel juba on vaimse tervise probleeme¹³³. Sotsiaalselt ärevust kogevad noorukid võivad olla eriti

ajendatud veetma rohkem aega sotsiaalmeedias või kujundama välja problemaatilisi kasutusmustrid¹³⁴. Sotsiaalselt ärevad isikud kasutavad vahel sotsiaalmeediat positiivsete internetisuhete loomiseks, mis leevendab näost näkku suhtlemisega seotud ärevust, kuid soodustab vältivat käitumist.

Samal moel on tõenäoline, et olemasolevaid probleeme võimendab alaealiste kokkupuude nende vanuse jaoks sobimatu sisuga, sh kui see kujutab enesevigastamist, toitumishäireid ja enesetapu sooritamist või kutsub sellele.

Sotsiaalmeediat kasutavate noorukite jaoks võivad nii internetiväliste võrgustike kvaliteet kui ka isikuomadused, sealhulgas introvertsus või ekstraversus, toimida kas kaitsvate või riskiteguritena. Teadusuuringud osutavad sellele, et ekstraversed ja kõrge enesehinnanguga ja kvaliteetsete internetiväliste sõprussuhetega noorukite sotsiaalmeedia-kasutus võib tugevdada internetiväliseid suhteid ja suurendada toetust internetis.

Madala enesehinnanguga ja internetiväliste nõrgemate sotsiaalsete võrgustikega introvertsed noorukid võivad samas olla ajendatud otsima internetis uusi sõpru. See võib suurendada soovimatute kontaktide või soovimatu sisuga kokkupuute võimalikke riske¹³⁵.

„Käsitlege asjasse puutuvat tehnoloogiat laiemalt ja täpsemalt. [---] Ainult sotsiaalmeediale keskendumine on liiga kitsas, kuna muu tehnoloogia, näiteks generatiivne tehisintellekt, põhjustab alaealistele võrreldava suurusega, kui mitte suuremaid riske.“

— JUDITH SIMON,
HAMBURGI ÜLIKOOLI INFOTEHNOLOOGIA
EETIKA PROFESSOR

TEHISINTELLEKTIVAHENDID JA TEHISINTELLEKTIPÕHISED KAASLASED SOTSIAALMEEDIA+ KESKKONNAS

Hiljutised tehnoloogilised edusammud on kiirendanud generatiivse tehisintellekti, suurtel keelemudelitel põhinevate juturobotite ja nn tehisintellektipõhiste kaaslaste kasutuselevõttu laste ja noorukite hulgas. Selle üleminekuga on kaasnenud üha suurem mure kõnealuse tehnoloogia mõju pärast alaealiste vaimsele tervisele ja heaolule. Seetõttu on kaaseesistujad otsustanud kasutada käesolevas aruandes laiemat mõistet sotsiaalmeedia+.

Erinevalt varasematest digitaalsetest vaimse tervise vahenditest, sh rakendustest ja virtuaalreaalsusest, mille puhul oli probleeme jätkuva kasutuse tagamisega, kasutavad tehisintellekti juturoboteid juba praegu miljonid lapsed ja noorukid, et otsida teavet (sh vaimse tervise probleemide kohta), suhtlemiseks ja emotsionaalseks toetuseks. Mõned esialgsed tõendid viitavad kasulikele mõjudele, näiteks tehisintellekti juturobotite potentsiaalile aidata vähendada depressiooni sümptomeid¹³⁶.

Teadusuuringud osutavad samuti tehisintellektipõhiste liideste potentsiaalile nägemis-, füüsilise ja kognitiivse puudega õpilastele kaasava hariduse tagamiseks¹³⁷. Kuid tehisintellektivahendite mõju alaealiste haridusele ja oskuste arendamisele tuleb põhjalikumalt analüüsida, et mõista võimalikku kasu ja riske¹³⁸.

Meediakajastustes ja esmastes uuringutes ilmnevad murettekitavad märgid, mis viitavad tehisintellektiga seotud võimalikele „psühhootilistele“ sümptomitele, parasotsiaalsele kiindumusele, sõltuvusmustritele¹³⁹ ja enesetapule õhutamisele¹⁴⁰. Tõendid osutavad sellele, et alaealsed tajuvad sageli tehisintellektipõhiseid kaaslasi inimlaadsetena¹⁴¹. Kuid nad ei suuda anda tõelist empaatilist toetust ja võivad põhjustada riske alaealiste vaimsele tervisele¹⁴².

Noored lapsed võivad olla eriti haavatavad tehisintellektipõhistesse kaaslastesse emotsionaalse kiindumise suhtes, keda nad võivad käsitada vastuvõtlike sotsiaalsete partneritena. Neid vahendeid isiklikuks ja emotsionaalseks suhtluseks kasutavad noorukid puutuvad samuti kokku kiindumise ja sõltuvuse riskiga.

Hiljutine Euroopa uuring näitas, et rohkem kui 86 % Iirimaa, Prantsusmaa, Saksamaa ja Rootsi teismelistest kasutab tehisintellektivahendeid. Nende hulgast rohkem kui pool kasutab tehisintellektivahendeid, et arutada intiimseid teemasid ja lahendada isiklikke probleeme¹⁴³. Kõnealune uuring näitas, et tehisintellektivahendeid kasutavad noorukid kogevad suurema tõenäosusega ärevussümptomeid.

Tehisintellektisüsteemid võivad kasutada ära alaealiste haavatavust, kuritarvitades nende loomulikku uudishimu, soovi saada positiivset tagasisidet, survele alluvust ja vahetu tasu saamise suunas kallutatust. Samuti võivad need võimendada manipuleerivate disainivõtete, näiteks käitumusliku suunamise mõju¹⁴⁴.

Tehisintellekti treenimisandmete algoritmiline ja sotsiaalne kallutatatus võib samuti edendada desinformatsiooni, väärinfot ja stereotüüpe, mille alaealsed võivad juba varakult omaks võtta¹⁴⁵. Tehisintellektipõhise ärakasutamise tagajärjed võivad olla laste ja noorukite jaoks tõsised ning pikaajalised, sh sõltuvuskäitumine, alanenud keskendumisvõime ja kognitiivne võimekus, halvad õpitulemused ning sotsiaalsed probleemid.

6–12-aastased lapsed võivad olla eriti vastuvõtlikud varajase sõltuvuskäitumise tekkele, mis võib kanduda edasi varajasse noorukiikka ja kaugemalegi. On vaja täiendavaid teadusuuringuid, mis ei käsitle ainult võimalusi, mida tehisintellektivahendid lastele ja noorukitele pakuvad, vaid mis aitavad samuti mõista, kuidas tunda ära kahju ja tagada, et inimjärelevalve jääks tehisintellektil põhineva toe keskseks osaks.

Lisaks sellele ei käsitleta tehisintellektipõhiseid funktsioone (näiteks mängukeskkondi, sh tehisintellektipõhiseid tegelasi, personaliseeritud sisu loomist ja mängusiseseid juturoboteid) praeguses õigusraamistikus piisavalt, et tagada alaealiste piisav kaitse internetis¹⁴⁶.

ÜKSILDUS KUI SOTSIAALMEEDIAKASUTUSE PÕHJUS VÕI TAGAJÄRG

Laste ja noorukite puhul võib üksildus olla sotsiaalmeediakasutuse põhjus või tagajärg¹⁴⁷. Kui põhjuseks võib pidada üksildust, võivad eraldatustunne ja soov luua uusi sõprussuhteid soodustada sotsiaalmeedia intensiivsemat kasutamist¹⁴⁸. Üksildus tavaelus võib samuti ajendada sellist käitumist nagu ebarealistlik eneseesitlus internetis, mis võib omakorda süvendada üksildustunnet¹⁴⁹.

Üldisemalt võib internetis kahju kogemine ajendada alaealisi sotsiaalsest tegevusest ja koolist eemale tõmbuma ning kaotama usaldust teiste vastu ja rohkem hoiduma heaolu edendavas internetitegevuses osalemisest (näiteks suhtlemine sõpradega või teenuste kasutamine)¹⁵⁰. On oluline mõista, et kahju internetis, sh küberkiusamine, kattub sageli füüsilises maailmas tekkiva kahjuga.

PASSIIVNE KASUTUS VÕRRELDES AKTIIVSE KASUTUSEGA

Sotsiaalmeedia+ ülesehitus on veel üks oluline tegur selles, kuidas need teenused mõjutavad laste ja noorukite vaimset tervist. Automaatsed trajektoordid, mis on optimeeritud kaubanduslike eesmärkide saavutamiseks, võivad viia olukorrani, kus alaealistele edastatakse näiliselt lõputus koguses kahjulikku sisu, alates enesevigastamist ja söömishäireid kujutavatest piltidest kuni seksuaalse sisuga materjalideni¹⁵¹.

Teadusuuringud näitavad, et see, kuidas lapsed ja noorukid sotsiaalmeediat kasutavad, mõjutab nende vaimsele tervisele ja heaolule tekkivaid tagajärgi. Passiivset kasutust, nt sirvimist ja kerimist võidakse seostada depressioonisümptomite, üksilduse ja stressi kõrgema tasemega¹⁵².

Samal ajal on aktiivne kasutus nagu postitamine, kommenteerimine, sõnumite saatmine ja meeldimiste lisamine üldjuhul korrelatsioonis suurema heaolu, eluga rahulolu (eelkõige tüdrukute hulgas) ja suurema tajutava sotsiaalse toetusega. Kuid mõned järeldused osutavad aktiivse ja passiivse kasutuse ning depressiooni esinemise sageduse puhul erinevatele tulemustele¹⁵³.

KEHAKUVANDIGA SEOTUD KAALUTLUSED JA TOITUMISKÄITUMINE

Sotsiaalmeediaplatvormid annavad lastele ja noorukitele juurdepääsu mitmesugusele sisule, mis on seotud toitumiskäitumisega ja mis hõlmab nii tervislikke kui ka ebatervislikke tavasid. Toitumishäireid propageerivad kanalid kujutavad enesest tõsist probleemi ja võivad soodustada düsfunktsionaalset toitumiskäitumist, mis takistab paranemist¹⁵⁴.

Kõnealustel kanalitel võidakse kasutada muutuvaid trellsilte, et vältida sotsiaalmeediaplatvormide poolset avastamist ja blokeerimist, propageerides samal ajal kõhnust, madalat enesehinnangut ja perfektsionismi. Need käitumisviisid on seotud teismelisi tüdrukuid mõjutavate toitumishäiretega¹⁵⁵ eelkõige alates 10 aasta vanusest.

Nn ideaalse keha postituste ja kõhnust ideaalina kujutavate piltide ulatuslik levitamine ning normaliseerimine, sageli läbi fotokeskse sotsiaalmeediategevuse, võib veelgi süvendada laste ja noorukite rahulolematust oma kehaga ning tekitada neis kehahäbi.

Selline mõju võib viia suurenenud eneseobjektistamiseni, kehakuvandiga seotud ärevuseni ja isegi soovini pöörduda ilukirurgia poole. Noorukitel, eelkõige teismelistel tüdrukutel on eriti suur risk, et nad tajuvad oma kehakuvandit negatiivsena sotsiaalmeedias kujutatud ideaalse keha standardite tõttu¹⁵⁶.

DESINFORMATSIOON JA VÄÄRINFO

Alaealised eelistavad üldjuhul sotsiaalmeediat ja internetiplatvorme uudiste ja teabe allikatena tavapärastele meediaallikatele¹⁵⁷. Seetõttu puutuvad nad internetis kokku mitmesuguse desinformatsiooni ja väärinfoga.

Kaheksa aasta vanuseks saanud lastest ligi pooled teatavad, et nad puutuvad väärinfoga kokku igal nädalal¹⁵⁸. Mida vanemad lapsed on, seda sagedamini nad teatavad väärinfoga kokkupuutumisest¹⁵⁹. Üks Ameerika Ühendriikide uuring näitas, et ligi kolmandikku teismelistest oli eksitanud võltsitud sisu internetis¹⁶⁰.

Lapsed ja noorukid ei pruugi olla isegi kursis väärinfo ja desinformatsiooni mõistetega, mistõttu jäävad need juhtumid sageli teatamata ning teadlikkus seotud ohtudest on puudulik. See toob esile ebakõla laste kognitiivse ja emotsionaalse võimekuse ning neile internetis tekkivate riskide vahel. Kuigi ligikaudu 70 % ELi noortest teatas, et nad on endas kindlad internetis desinformatsiooni äratundmisel,¹⁶¹ mõjutavad nende vastuseid nende arusaam desinformatsiooni olemusest ja muud tegurid (s.o sugu, sotsiaal-majanduslik taust jne).

Kuna kasutusele võetakse väärinfo ja desinformatsiooni loomist ja levitamist võimaldav üha keerukam tehnoloogia, sh tehisintellektivahendid,¹⁶² muutub kasutajatel, eelkõige alaealistel, üha raskeks eristada ebausaldusväärset teavet usaldusväärsest.

Alaealised võivad väärinfo ja desinformatsiooni tõttu mitte ainult ise vahetult kannatada saada, vaid seda ka oma eakaaslaste seas levitada,¹⁶³ näiteks populaarsuse või tunnustuse saavutamiseks¹⁶⁴. Eriti problemaatiline suundumus on noorukite suurem sotsiaalmeediakasutus, et otsida teavet isiklike ja (vaimse) tervisega seotud probleemide kohta, kuigi internetis on väga levinud neid teemasid käsitlev väärinfo¹⁶⁵.

Üks 2021. aastal korraldatud meediauuring näitas, et ühel sotsiaalmeediaplatformil näidati esimese 35 minuti jooksul ligi 90 %-le kasutajatest COVID-19 vaktsiine käsitlevat väärinfot¹⁶⁶. Need tulemused toovad esile vajaduse kaitsemeetmete järele, mis piiraksid väärinfo ja desinformatsiooni levikut internetis.

ELi digiteenuste määruse kohaste väga suurte digiplatvormide ja väga suurte internetipõhiste otsingumootorite riskihindamise ja -maandamise protsesside puhul täheldasid nii pakkujad kui ka kodanikuühiskond süsteemseid riske rahvatervisele, mis tulenevad meditsiinilise desinformatsiooni ja väärinfo ulatuslikust levimisest. Internetipõhiste kauplemiskohtade pakkujad märkisid samuti süsteemseid riske, mis tulenevad seaduslike, kuid kahjulike ainete, ebaseaduslike, nõuetele mittevastavate või reguleerimata meditsiinitoodete müümisest nende kauplemiskohtades. Enesevigastamise, toitumishäirete ja riskantsete tervishoiutavadega seotud sisu on veel üks problemaatiline valdkond.

See toob esile, kui oluline on varustada nii lapsed ja noorukid kui ka hooldajad ja haridustöötajad digioskuste ja -kirjaoskusega alates noorest east. Avalike teenuste, sh tervishoiuteenuste puhul tuleks kaaluda, kuidas muuta eakohane teave ja suunised vaimse, füüsilise ja seksuaalse tervise ning muude tervisega seotud probleemide kohta internetis kättesaadavaks¹⁶⁷ lastele, noorukitele ja hooldajatele.

TAHTLIK ENESEVIGASTAMINE JA KALDUVUS ENESETAPULE

Tahtliku enesevigastamise levikut noorukite seas on keeruline hinnata piiratud haiglakülastuste andmete tõttu, kuid tõendid osutavad selle esinemissageduse suurenemisele¹⁶⁸. Maailma Terviseorganisatsioon (edaspidi „WHO“) on loetlenud enesetapu kolmanda peamise surma põhjustajana 15–29-aastaste inimeste hulgas kõikjal maailmas 2021. aastal, kusjuures selle vanuserühma naised on eriti haavatavad¹⁶⁹.

Sotsiaalmeedia+ kasutamine tahtlikku enesevigastamist käsitlevale sisule juurdepääsu saamiseks ja selle jagamiseks on ühiskondlik probleem. Selline tegevus aitab kaasa enesevigastamiskäitumise normaliseerimisele ja selle suhtes tundlikkuse vähenemisele. Uuringud näitavad, et kokkupuude sotsiaalmeedias leiduva enesevigastamist või enesetappu käsitleva sisuga võib viia nn nakatumise või Wertheri efekti tekkeni¹⁷⁰. Sotsiaalmeedias enesetapu või enesevigastamise sisu vaatamine võib samuti suurendada tõenäosust, et samasugust sisu nähakse tulevikus algoritmilise võimendamise tõttu¹⁷¹.

Noorukid võivad postitada sotsiaalmeedias enesevigastamist käsitlevat sisu, et tunda kuuluvustunnet või otsida kinnitust või toetust. Kuid antud tagasisidega võib olla keeruline toime tulla. Kuigi see võib anda positiivset toetust, võib see samuti soovimatult kinnistada enesevigastuslikku või enesetapukäitumist¹⁷². Suhe sotsiaalmeedia mõju ja enesetapule kalduvuse vahel on keerukas ning hõlmab kaudseid ja mitmetahulisi seoseid [vt juhtumit „Valge tiiger“ käsitlev tekstikast].

Internetis ohvrustamist, sh küberkiusamist, ja selle potentsiaali suurendada laste ja noorukite eraldatustunnet on seostatud tahtliku enesevigastamise ja enesetapumõtete suurema esinemissagedusega¹⁷³. Sotsiaalmeedia+ rolli selles kontekstis tuleb hoolikalt kaaluda, et leevendada negatiivset mõju ning toetada tõhusalt haavatavas olukorras lapsi, noorukeid ja nende tugivõrgustikke.

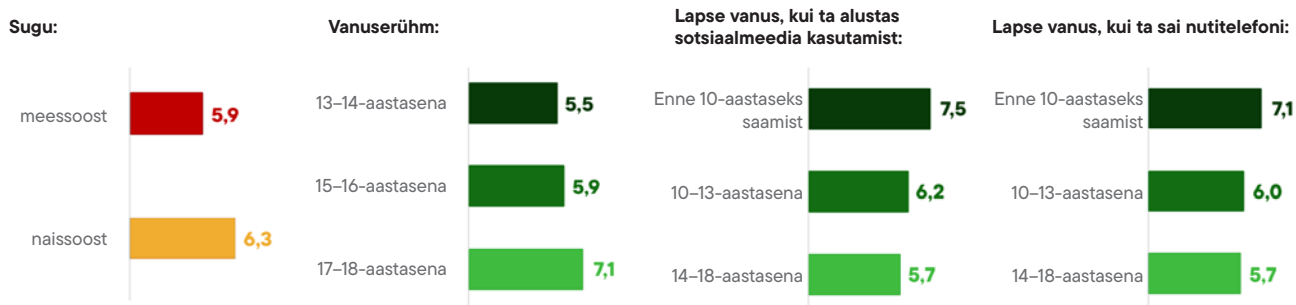
Riskid füüsilisele tervisele

Suurem osa sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste mõjust füüsilisele tervisele on seotud alaealiste üldise ekraanikasutusega ning mitte konkreetsete kasutusviiside, näiteks sotsiaalmeediaga. Sarnaselt sotsiaalmeediale ei tekita ekraaniaeg ilmtingimata negatiivset mõju, vaid oleneb suurel määral konkreetsest tegevusest. Selle valdkonna peamised uurimisteemad on ekraaniaja mõju laste ja noorukite nägemisele, aju arengule, alkoholikasutusele ja unele¹⁷⁴.

Eurobaromeetri uuringu andmed liigse ekraaniaja ja sotsiaalmeedia mõju kohta noorte vaimsele tervisele näitavad, et 13–18-aastased veedavad tavapärasel koolipäeval keskmiselt 4,5 tundi ekraani vaadates. Nädalavahetusel jõuab see keskmiselt 6,1 tunnini päevas, kusjuures ligikaudu pooled noorukid (46 %) ületavad kuut tundi. Nädalavahetustel ületavad 14 % noorukitest 10 tundi päevas.

Joonis 1. Noorukite suurem ekraanikasutus nädalavahetusel

Küsimus: kui palju aega veedad kokku ekraani vaadates (nutitelefon, arvuti, tahvelarvuti, teler, mängukonsool)?^a

Allikas: Euroopa Komisjon (2026). Liigse ekraaniaja ja sotsiaalmeedia mõju noorte vaimsele tervisele, 2026. aasta juuni, Eurobaromeetri uuring.

NÄGEMISVÕIME JA FÜÜSILINE TERVIS

Pikaajaline ekraanivaatamine suurendab teadaolevalt seljavalu, peavalu¹⁷⁵ ja silmade digiväsimuse (mida nimetatakse ka arvuti vaatamise sündroomiks) riski. Nende sümptomite tekkerisk suureneb pikaajalise ekraanikasutuse, korrigeerimata nägemise, väikese kirjasuuruse, madala eraldusvõime, ebasobiva ekraani kõrguse või kauguse ja ebapiisava valgustuse korral¹⁷⁶.

Lapsed on eriti haavatavad pikaajalisest ekraanivaatamisest põhjustatud nägemisprobleemide suhtes, kuna paljudel neist on diagnoosimata nägemishäired või nad läbivad halval tasemel silmakontrolli¹⁷⁷.

Liigne sotsiaalmeedias+ veedetud aeg võib põhjustada ka võimaluste kasutamata jätmise, mille puhul lapsed ja noorukid ei saa osaleda internetivälises tegevuses, sh füüsilises tegevuses ja internetivälistes mängudes, mis on nende arengu ja tervise seisukohast üliolulised.

„Enamik laste internetiturvalisuse töörühmas arutatud riskidest, sh liigne ekraaniaeg ja tehisintellektipõhiste kaaslaste rakenduste kasutamine, ei ole asjakohased ainult laste ja noorukite, vaid kõigis vanuses inimeste jaoks.“

— ALBERTO MONGE ROFFARELLO,
DIGITAALSE HEAOLU JA EETILISE
TEHISINTELLEKTI KAVANDAMISE
ABIPROFESSOR, POLITECNICO DI TORINO

a. Märkus: joonisel on esitatud ekraanikasutuse tundide keskmine arv päevas (nädalavahetus).

UNI

Muud tavapärased sotsiaalmeediakasutusega seotud füüsilise tervise riskid on vähenenud kehaline aktiivsus ja õues veedetud aeg ning uneaja lühenemine¹⁷⁸. Piisav uneaeg on hädavajalik laste ja noorukite arengu, emotsioonide kontrolli, mälu kinnistumise, aju väljaarenemise ja kasvuhormooni eraldumise jaoks¹⁷⁹. Sellest hoolimata ei järgi suur osa noorukitest nende vanuse jaoks soovitatud uneaega¹⁸⁰.

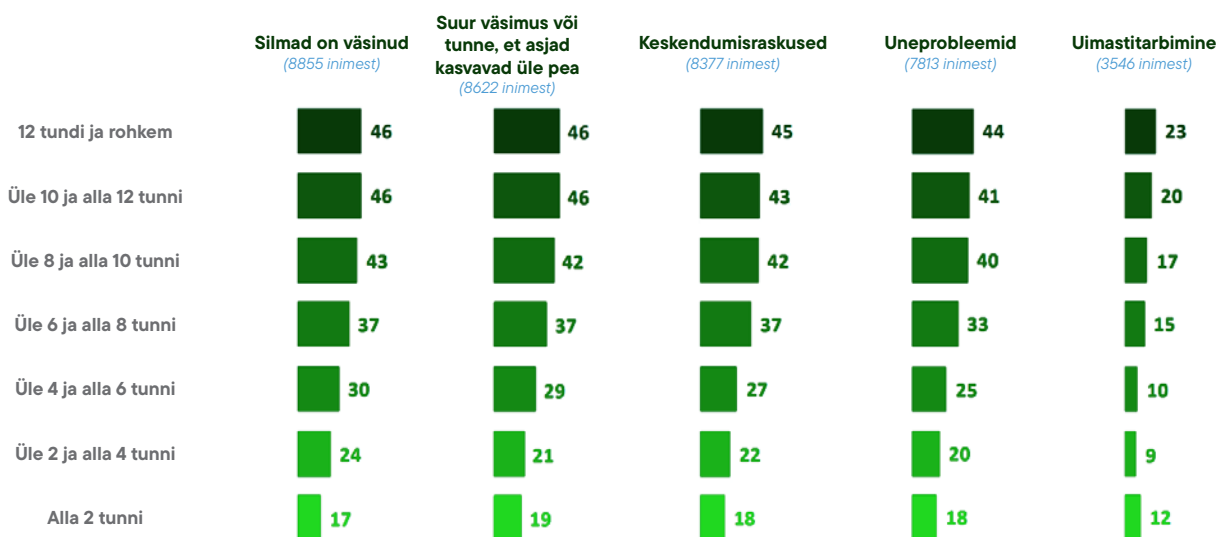
Tõendid osutavad sellele, et laste ja noorukite ekraanikasutus võib panustada lühemasse uneaega ja halvemasse une kvaliteeti, une asendamisse, psühholoogilisse stimuleerimisse ning melatoniinootmise pärssimisse (eelkõige sinise valguse tekitamise kaudu)¹⁸¹. Ekraaniaeg võib samuti asendada õues veedetud aega, mis mõjutab negatiivselt und¹⁸² ning alaealiste üldist füüsilist ja vaimset tervist.

Uuringud näiteavad, et noorukid kasutavad öösel sotsiaalmeediat suurel määral. Vanusespetsiifilised seaduspärasused näitavad, et alla 5-aastasi lapsi kaitseb suures osas vanemate kontroll. Samas kogevad 6–12-aastased pikemat uinumisaega ja halvemat une kvaliteeti ning 13–15-aastased teatavad aeglasemast magamajäämisest, halvemast une kvaliteedist ja uinumiseelsest kognitiivsest erutusest¹⁸³.

Üldised sekkumised ekraaniaja vähendamiseks (näiteks ekraanikasutuse piiramine enne magamaminekut, pärast kella 21.00) on näidanud positiivset mõju une kestusele¹⁸⁴ ja erksusele järgmisel päeval¹⁸⁵. Teadusuuringud, milles käsitletakse rohke ekraanikasutuse mõju alaealiste aju arengule, on suures osas korrelatsioonipõhised ega võimalda tuvastada põhjuslikku seost.

Joonis 2. Teismeliste sümptomite süvenemine sõltuvalt ekraani ees veedetud ajast

Küsimus: milliseid järgmistest olukordadest (kui neid on ette tulnud) oled kogenud viimase 30 päeva jooksul?^b

Allikas: Euroopa Komisjon (2026). Liigse ekraaniaja ja sotsiaalmeedia mõju noorte vaimsele tervisele, 2026. aasta juuni, Eurobaromeetri uuring.

b. Märkus: joonisel on esitatud nende vastanute protsent (%), kes on teatanud probleemidest lähtuvalt ekraani ees veedetud ajast (nädalavahetusel).

SÕLTUVUST TEKITAV DISAIN JA PETUELEMENDID

WHO tõendite kohaselt teatas ligi kolmandik noorukitest, et nad on internetis sõpradega pidevalt kontaktis. Kümnest ühe nooruki puhul esineb problemaatilise sotsiaalmeediakäitumise märke, mida iseloomustavad sõltuvuslaadsed sümptomid¹⁸⁶.

Hiljuti on sõltuvusravi käsitlevate uuringute rõhuasetus läinud üle individuaalsetelt teguritelt, mis põhjustavad sõltuvuskäitumist internetis või iseloomustavad seda, sotsiaalmeediateenuse ja muude digitaalsete teenuste disaini uurimisele, mis seda käitumist soodustab. 6–12 aastastel lastel võib olla eriti suur risk varajase sõltuvuskäitumise tekkeks lähtuvalt nende sotsiaalmeedia+ kasutusest. Need riskid jäävad püsima, eelkõige kuni varajase noorukieani.

Sõltuvusttekitava disaini meetodid ja petuelemendid¹⁸⁷ mida pakub teatav sotsiaalmeedia+ (kas tahtlikult või ettevaatamatusest), moonutavad või piiravad kasutajate võimet teha iseseisvaid ja teadlikke valikuid või otsuseid. Sõltuvust tekitavad omadused hõlmavad automaatselt esitatavat sisu, lõputut kerimist, mängustamist ja värskendama ajendavaid funktsioone. Petuelemendid hõlmavad eksitavaid järelejäänud aja loendureid, veebiliideseid, mis suunavad kasutajaid tegema oste, tellimusi vormistama ja muid valikuid tegema, ning peidetud teavet¹⁸⁸.

Teadusuuringud näitavad, et muud funktsioonid, sh „meeldimiste“ lisamise mehhanism ja programmiväliselt kuvatavad teadaanded võivad samuti ajendada kompuliivset käitumist¹⁸⁹. Uuringud osutavad samuti sellele, et kaasamist maksimeerivatel platvormidel on noorukitele peamiselt negatiivne mõju¹⁹⁰. Oma arenguliste iseärasuste ja eakaaslaste tunnustuse tähtsuse tõttu identiteedi kujunemisel on noorukid eriti vastuvõtlikud selliste veenvate disainielementide suhtes¹⁹¹. Eriti haavatavad on ka noored täiskasvanud ja täiskasvanud, kellel on juba varem esinenud heaoluga seotud probleeme¹⁹².

Euroopa Komisjoni 2024. aasta digitaalse õigluse toimivuskontrolli¹⁹³ tulemusena leiti, et inimesed puutuvad internetis väga sageli kokku selliste funktsioonidega nagu petuelemendid. Leiti, et kuni 97 % kõige populaarsematest ELi tarbijate kasutatavatest veebisaitidest ja rakendustest kasutavad vähemalt üht petuelementi. Samuti leiti, et sõltuvusttekitava disaini tõttu veetis 31 % tarbijatest internetis rohkem aega ja kulutas seal rohkem raha.

Süsteemse muutuse saavutamine eeldab fookuse nihutamist individuaalselt vastutuselt sotsiaalmeedia+ disainistrateegiate laiema mõju käsitlemisele. Teadlased uurivad andmepõhiste sotsiaalmeediaplattformide ärimudeleid, mis seavad esikohale kaasamise kasumi eesmärgil, ning arutlevad ühtlasi alternatiivsete mudelite üle, mille puhul eelistatakse eetilist disaini¹⁹⁴.

Laiemas plaanis kaasnevad sellega üleskutsed seada digikeskkonna kavandamisel ja haldamisel¹⁹⁵ esikohale laste huvid, et toetada nende digitaalset heaolu.

ALKOHOLI JA UIMASTITE KURITARVITAMINE

Viimasel kümnendil on teadusuuringud teinud kindlaks seose noorukite sotsiaalmeediakasutuse ja alkoholitarbimise vahel ning seda uurinud¹⁹⁶. Alkohol on sotsiaalmeedias suurel määral esindatud, kuid digiteenuste vahel on märkimisväärsed erinevusi seoses selle levimuse ja kujutamisega¹⁹⁷. Alkoholi positiivne kujutamine sotsiaalmeedias kujundab hoiakuid ja tajutavaid norme¹⁹⁸. Alkoholiteemalise sisuga kokkupuutumine ja selle jagamine on seotud suurema alkoholitarbimisega, mis tekitab kahesuunalise võimendava ahela¹⁹⁹.

Individuaalsed erinevused, näiteks käitumuslikud soodumused, sotsiaalne kontekst ja arenguetapp mõjutavad seda suhet. Perekeskkond võib neid mõjusid pehmendada, kusjuures vanemate ja eakaaslaste negatiivne suhtumine alkoholiga seotud sotsialiseerumisse vähendab internetis esineva alkoholi käsitleva sisu mõju²⁰⁰. Tulevaste uuringute puhul on seatud prioriteediks hõlmata uuringuid väljaspool WEIRD^c valimeid, teha täpsemalt kindlaks ajaline dünaamika ja uurida, kuidas erinevad sisuliigid (positiivne kujutamine, reklaamimine ja vältimissõnumid) mõjutavad noorukite alkoholitarbimisega seotud käitumist.

Ainete kuritarvitamise puhul näitavad tõendid, et nende kasutamist propageeriv või seda otseselt näitav sisu on sotsiaalmeedias laialdaselt kättesaadav. See võib mõjutada suhtumist, käitumist ja riskitaju, mis on seotud ainete kasutamisega, eelkõige laste ja noorukite seas²⁰¹. Sarnaselt alkoholiga osutavad teadusuuringud sellele, et narkootikume käsitlevat sotsiaalmeediasisu seostatakse kanepi ja mitme narkootilise aine kasutamise suurema tõenäosusega²⁰².

KOKKUPUUDE KURITEGEVUSE JA EBASEADUSLIKU SISUGA

INTERNETIS

Europoli andmetel puutuvad lapsed ja noorukid internetis kokku mitmesuguste kuritegudega, sh peibutamise, laste seksuaalse väärkohtlemisega, radikaliseerimisega või värbamisega vägivaldsete ja terroristlike tegude toimepanemiseks²⁰³. Neid riske suurendab alaealiste kokkupuude internetikeskkondadega²⁰⁴ ning kahjuliku või väärkohtlemist kujutava sisuga, sh juurdepääs pornograafiale alates väga noorest east²⁰⁵.

Saksamaal hangitud tõendid näitavad, et laste ahvatlemine seksuaalsuhte eesmärgil ja seksuaalne väärkohtlemine internetis on nooremate põlvkondade seas märgatavalt sagedasem. See võib olla põhjustatud suuremast kokkupuutest digikeskkondadega ning sotsiaalmeedia laialdasest levikust viimastel kümnenditel. Need tulemused toovad esile vajaduse kiireloomulise ja sihipärase ennetustegevuse järele, et maandada internetis lastele ja noorukitele tekkivaid riske²⁰⁶.

LASTE SEKSUAALSET VÄÄRKOHTLEMIST KUJUTAV MATERJAL

Viimastel kümnenditel on sotsiaalmeedia+ keskkonnad muutunud keskseks kohaks laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava materjali levikus, samuti selle tootmises, levitamises ja tarbimises. 2025. aastal oli 63 % Internet Watch Foundationi leitud kõigist laste seksuaalset väärkohtlemist kujutavatest veebilehtedest majutatud ELi liikmesriikides.

2025. aasta Ameerika Ühendriikide riikliku kadunud ja ärakasutatud laste keskuse (National Centre for Mission and Exploited Children – NCMEC) andmete kohaselt suureneb internetis peibutamise juhtumite arv murettekitava kiirusega, kusjuures seda käsitlevate teadete arv on suurenenud viimase kolme aasta jooksul 158 %. Kurjategijad kasutavad süstemaatiliselt sotsiaalmeediat, sõnumirakendusi ja mänguplatvorme, et võtta ühendust alaealistega ja otsida kontakti seksuaalsuhte eesmärgil. Kõnealune internetipõhine suhtlus läheb sageli üle internetiväliseks ärakasutamiseks, mis näitab tugevat seost internetis peibutamise ja internetiväliselt sellega seotud kuritegude toimepanemise vahel.

Tehnoloogia, sh generatiivse tehisintellekti areng võimendab riske ja suurendab võimaliku väärkohtlemise ulatust. Tehisintellekti levik on toonud kaasa tehisintellekti abil loodud laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava materjali plahvatusliku kasvu, kusjuures teatatud juhtumite arv on hüppeliselt tõusnud 5 000 teatelt 2023. aastal 1,3 miljonile teatele 2025. aastal²⁰⁷.

^{c.} Läänelike, haritud, tööstuslike, rikaste ja demokraatlike (Western, Educated, Industrialized, Rich, and Democratic – WEIRD) demograafiate valim.

Ainuüksi aastatel 2024–2025 kasvas tehisintellekti loodud laste seksuaalset väärkohtlemist kujutavate videote arv enam kui 26 korda. 65 % sellest käsitati A-kategooria materjalina, mis on väärkohtlemise kõige raskem vorm. Need tõendid toovad esile ohu, mida sotsiaalmeedia+ keskkonnad ja generatiivne tehisintellekt põhjustavad laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava materjali kiire leviku võimaldamisel.

Realistliku sünteetilise materjali tarbimine võib võimendada olemasolevaid seksuaalseid huve. Protect Children Finlandi 2021. aastal korraldatud uuringu kohaselt ütles 44 % 5 171 vastanust, et laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava materjali vaatamine pani neid mõtlema alaealistega kontakti otsimisele, kusjuures 37 % andis teada, et nad on seda kontakti otsinud²⁰⁸.

Eriti suur kahju võib tekkida tüdrukutele. 2025. aastal kujutas tüdrukuid 97 % Internet Watch Foundationi kindlaks tehtud tehisintellekti loodud laste seksuaalse väärkohtlemise kujutistest²⁰⁹. 12–18-aastased teismelised tüdrukud võivad olla eriti haavatavad.

Seksuaalne ärakasutamine internetis on samuti tihedalt seotud inimkaubandusega. Digiteenused võivad lihtsustada ohvrite värbamist, kontrollimist ja nende arvelt tulu teenimist, sh väärkohtlemise laialtleviku voogedastamise kaudu reaalsajas. See ekspluateerimise vorm on üks kiiremini kasvavaid kogu maailmas ning sellele aitab kaasa anonüümsus. Ohvritele tekitatud kahju on suur ja pikaajaline.

Ohvid teatavad pikaajalistest psühholoogilistest tagajärgedest, sh ärevusest, häbist ja püsivast hirmust, et nad tuntakse ära²¹⁰. Materjali jätkuv levitamine internetis pikendab ohvristamist määramata ajaks, mis tähendab, et kahju ei lõpe koos esialgse väärkohtlemise lõppemisega.

Euroopa Komisjoni Teadusuuringute Ühiskeskuse asutusesisene uuring näitas, et kuigi sotsiaalmeediaplatvormid ei ole laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava materjali peamised majutajad, saab neid kasutada selle levitamiseks, sageli läbi linkide väliste saitidele või krüpteeritud kanalitele.

Sotsiaalmeediaplatvormidesse kaasatud algoritmilised süsteemid võivad võimendada laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava materjaliga seotud sisu, muutes selle kasutajatele, sh kuritegude toimepanijatele ja alaealistele, kergemini leitavaks ja juurdepääsetavaks.

Muud sisu, mis kujutab alaealisi sotsiaalmeedia platvormidel, mis ei pruugi olla laste seksuaalset väärkohtlemist kujutav materjal, võivad ära kasutada kurjategijad, mis suurendab lastele ja noorukitele tekkivaid riske. Riskide seas, mis tulenevad alaealiste kokkupuutest laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava materjaliga, on emotsionaalne ja psühholoogiline kahju, ärevus, depressioon ja trauma.

Varem juba seksuaalset väärkohtlemist kogenud laste ja noorukite puhul võib internetikeskkond suurendada taasohvristamise riski²¹¹. Laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava materjali jätkuv kättesaadavus ja ringlus tähendab, et väärkohtlemist võib korduvalt uuesti kogeda pika aja jooksul pärast esialgse väärkohtlemise lõppu²¹². Erinevalt mitmest internetivälisest ohvristamise vormist saab digitaalset materjali määramata aja jooksul kopeerida, edasi levitada ja vaadata ning see põhjustab ohvritele pidevaid kannatusi ja tingib nende ebakindluse, kuna nad on sageli jätkuvalt teadlikud sellest, et nende väärkohtlemist kujutavad pildid või videod on ikka veel ringluses.

Samuti näitavad tõendid, et lapsepõlves seksuaalset väärkohtlemist kogenud isikud võivad olla kahjulike kogemuste suhtes internetis eriti haavatavad²¹³. Seksuaalset väärkohtlemist lapsepõlves on seostatud suurema riskikäitumisega internetis, suurema kokkupuutega seksuaalse sisuga internetis, suurema küberskamise ja ohvristamisega ning suurema internetis algatatud taasohvristamisega²¹⁴. Kõnealused haavatavused võivad kajastada trauma pikaajalist mõju psühhosotsiaalsele arengule ja seksuaalsele enesetajule ning mitte lihtsalt individuaalset käitumist²¹⁵.

Korduv kokkupuude seksualiseeritud või ärakasutamist kujutava materjaliga internetis võib seega võimaldada traumaga seotud sümptomeid, takistada taastumist ja suurendada täiendava ohvristamise tõenäosust. Samal ajal võib kokkupuude laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava materjaliga põhjustada seksuaalse ärakasutamisega seotud käitumise tavapärasena käsitamist alaealiste seas, mis suurendab riski, et haavatavad lapsed muutuvad täiendava väärkohtlemise või sunni sihtmärkideks. Laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava materjali levitamise tõkestamine ei ole hädavajalik üksnes toimuva väärkohtlemise peatamiseks, vaid ka korduva ohvristamise riski vähendamiseks ning mõjutatud laste ja noorukite pikaajalise taastumise toetamiseks²¹⁶.

Alaealistel, kes puutuvad selle materjaliga kokku või keda sotsiaalmeedia+ keskkonnas peibutatakse, on endil suurem ärakasutamise või väärkohtlemise risk. Korduv kokkupuude laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava materjaliga võib vähendada alaealiste tundlikkust selle kahjulikule mõjule, mis võib viia ärakasutava käitumise tavapärasena käsitamiseni.

Lastel ja noorukitel, kes on varem kogenud seksuaalset väärkohtlemist, on internetis suurem taasohvristamise risk. Tõendid näitavad, et varasemat laste seksuaalse väärkohtlemise ohvriks olemist seostatakse suurema haavatavusega tehnoloogiapõhisele ahvatlemisele seksuaalsuhete eesmärgil ja väärkohtlemisele, mis näitab vajadust võtta selle rühma puhul sihipäraseid kaitsemeetmeid²¹⁷.

Joonis 3. Mida rohkem veedavad noorukid aega ekraanide taga, seda enam puutuvad nad kokku soovimatu ja ebaseadusliku sisuga

Küsimus: kas oled viimase kolme kuu jooksul näinud või kogenud sotsiaalmeediat kasutades midagi järgmisest?^d

Allikas: Euroopa Komisjon (2026). Liigse ekraaniaja ja sotsiaalmeedia mõju noorte vaimsele tervisele, 2026. aasta juuni, Eurobaromeetri uuring.

RADIKALISEERIMINE JA VÄRBAMINE VÄGIVALDSETEKS TEGUDEKS JA TERRORISMIKS

Sotsiaalmeedia+ keskkondadel on oluline roll alaealiste radikaliseerumises ning värbamises terrorikuritegude toimepanemiseks ja vägivaldses äärmusluses osalemiseks. Sotsiaalmeediat, krüpteeritud sõnumiteenuseid ja internetikogukondi kasutatakse propaganda levitamiseks, võrgustike loomiseks ja otseseks suhtluseks alaealistega.

d. Märkus: joonisel on esitatud nende vastanute protsent (%), kes on teatanud riskidest lähtuvalt ekraani ees veedetud ajast (nädalavahetusel).

2025. aasta aruanne terrorismi olukorra ja suundumuste kohta ELis näitab, et ligikaudu kolmandik ELis terrorismi või sellega seotud kuritegude eest vahistatud kahtlusalustest 2024. aastal olid alaealised või noored täiskasvanud²¹⁸. 133 teatatud noorest kahtlusalusest 70 olid alla 18-aastased. Enamikku noortest kahtlusalustest seostati džihadivõitlejate terrorismiga, millele järgnesid paremäärmuslik terrorism ja vägivaldne äärmuslus.

Värbamine võib alata väga noores eas ja dokumenteeritud juhtumid hõlmavad lausa 8- või 9-aastaseid lapsi. Lapsed ja noorukid on eriti haavatavad internetis värbamise strateegiatele, mille on võtnud kasutusse organiseeritud kuritegevuse ja terrorirühmitused, kes sageli kasutavad mängukeskkondi ja interneti-foorumeid, et meelitada alaealisi kõnealusel tegevuses osalema.

Tõendid näitavad, et ELis terrorikuritegude eest süüdi mõistetud alaealised võivad läbida internetis iseradikaliseerumise protsessi, mille puhul on algoritmipõhisel sisul oluline roll radikaalsete mõtete võimendamisel. Korrapärane kokkupuude vägivaldse sisuga internetis võib viia inimestele tekitatava kahju ja inimkannatuste ohtliku tavapäraseks pidamiseni ja selle suhtes üldise hoolimatuseni²¹⁹.

Valge tiigri juhtum [vt tekstikast allpool] näitab, kuidas internetiplatvormid võivad võimaldada kuritegelikel võrgustikel ja üksikisikutel meelitada alaealisi internetipõhistesse väärkohtlemise võrgustikesse, mis soodustab ärakasutamist, peibutamist ja psühholoogilist väärkohtlemist.

VALGE TIIGRI JUHTUM

Valge tiigri juhtum keskendub Saksamaal 2025. aasta suvel vahistatud kahtlusalusele, kes tehti väidetavalt kindlaks silmapaistva liikmena internetipõhises vägivaldses nihilistlikus äärmusrühmituses „764“. Pseudonüümi „valge tiiger“ all tegutsenud kahtlusalusele on esitatud süüdistus enam kui 200 süüteo rohkem kui 30 lapse ja nooruki vastu^e. Kahtlusalune oli väidetavate kuritegude toimepanemise ajal vastavalt 16- ja 19-aastane.

Kahtlustatud süüteod hõlmavad 13-aastase Ameerika Ühendriikide poisi enesetapule ärgitamist, mis edastati internetis reaajas 2022. aastal. Muud juhtumid hõlmavad 11–15-aastaste peibutamist ennast internetis vaatajate ees vigastama ja laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava materjali tootmist. Ohvrid on tehtud kindlaks mitmes riigis, peamiselt Saksamaal, Ameerika Ühendriikides, Ühendkuningriigis ja Kanadas. Kahtlusalust süüdistatakse haavatavate, isoleeritud või emotsionaalselt stressis laste ja noorukite, sh oma LGBTIQ+ identiteeti avastavate isikute tahtlikus otsimises internetis.

Kiire peibutamise meetodite abil kujundas kahtlusalune väidetavalt väga suure emotsionaalse sõltuvuse, lõigates ohvrid järk-järgult ära nende pärismaailma tugisüsteemidest. Kui ohvrid olid isoleeritud, omandas peibutamine kuritahtliku radikaliseerimise vormi, mille käigus sisendati vägivaldse ekstremismi ideoloogiat, ja muutus psühholoogiliseks piinamiseks. Kohtuprotsess algas Saksamaal 2026. aastal. Prokuratuuril on probleeme juhtumi rahvusvahelise ja virtuaalse mõõtmega tõttu.

Võrgustik „764“ kasutab ohvrite tegutsemisvõime õõnestamiseks jöhkrat väljapressimist, isikuandmete avaldamise ähvardusi ja psühholoogilist manipuleerimist. Kuriteo toimepanijad kasutasid alaealiste seas populaarseid peavoolu digiteenuseid süsteemselt relvana. Teismelisi sunniti täitma üha ohtlikumaid käske, filmima alandavaid toiminguid ning võtma omaks grupi nihilistliku ideoloogia kui tunnustuse saamise väärastunud vormi.

e. Kohtuprotsess käib. Kirjeldatud süüteod on väidetavad ja need ei sea mingil viisil kahtluse alla õigusmenetluse tulemust.

Iseloomulik on muu hulgas see, et võrgustik sunnib ohvreid väljapressimise teel sageli ise kuriteo toimepanijateks saama, s.o teisi alaealisi sihtmärgiks võtma, peibutama ja ära kasutama. See dünaamika illustreerib kattuvust laste ohvriks langemise ja laste õigusrikkumiste vahel, kui sundolukorda seatud alaealisi kasutatakse selleks, et panna toime kuritegusid teiste laste vastu või õhutada neid endale viga tegema. Privaatsete veebikeskkondadega seotud ideoloogiline voolavus, erineva internetipõhise kahju kombinatsioon ning järkjärguline enesevigastamise ja vägivalda intensiivistumine takistavad internetis vägivaldsete äärmuslike võrgustike avastamist ja vastutusele võtmist.

ALAEALISTE ANDMETE (VÄÄR)KASUTAMINE

Lapsed ja noorukid seisavad sotsiaalmeedia^f kasutamise ajal silmitsi mitme riskiga, mis on seotud nende isikuandmete kogumise ja kasutamise viisidega. Oluline probleem on alaealiste profiilialüüs. Sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste kasutajate käitumist jälgitakse üldjuhul mitmel otstarbel küpsiste ja samalaadse jälgimistehnoloogia abil. Sellise jälgimise eesmärkidest on kõige enam eraelu puutumatust kahjustav saitideülene jälgimine isikustatud reklaami otstarbel. Paljud sotsiaalmeediaplatvormid koguvad isikuandmeid mitte ainult seadme põhiste küpsiste, vaid ka oma serverite kaudu – ja seda ulatuses, mis võib riivata alaealiste privaatsust. Teataval juhul võivad digiteenuste pakkujad ja reklaamijad koguda andmeid mitmest eri allikast^g.

Sellised tavad võimaldavad teenuseosutajatel saada tervikliku pildi alaealiste käitumisest, eelistustest, huvidest, liikumisest ja tegevusest internetis^g. See võib samuti anda teavet lapse või nooruki elustiili või veendumustega seotud eraelu aspektide kohta isegi juhul, kui alaealised ei ole seda teavet ise vahetult edastanud. Ulatuslik andmete kogumine võib vähendada alaealiste kontrolli oma andmete üle ja tekitada neile ettenägematuid riske, sh survet teha rakendusesiseseid oste või osta täiendavaid teenuseid.

Kuigi lapsed võivad tugineda isikuandmete kaitse üldmääruse²²⁰ alusel tingimusteta õigusele olla unustatud, peab alaealine kasutama seda õigust alles pärast töötlemise lõppu. Loomulikult eeldab see, et lapsed suudavad sellest õigusest ja selle kasutamise viisist aru saada.

Sellega seoses tekivad alaealistele sotsiaalmeedia ja digiteenuste kasutamisest riskid, mis võivad hõlmata soovitusüsteeme ja algoritme. Kõnealused süsteemid tuginevad sageli käitumisandmetele ja otsingu-tegevusele, et luua isikupärastatud sisuvooge ja reklaame. Samuti võivad nad suunata alaealisi kahjuliku või sobimatu sisu juurde, mis on loodud pikaajalise kaasatuse soodustamiseks. Need tavad suurendavad laste ja noorukite kokkupuudet riskiga ning võimalust, et neil kujuneb välja sund- või sõltuvuskäitumine.

Mõlemal juhul ei pruugi alaealised aru saada, et nende isikuandmeid kogutakse, kui ulatuslikult neid kogutakse ja milleks neid kasutatakse. Selliste tavade tõttu on keerukam teha kindlaks, kas laste nõusolek anti vabalt, mis on isikuandmete kaitse üldmääruse kohase nõusoleku aluspõhimõte.

Veel üks probleem on alaealiste asukohatuvastuse andmeid, mida võivad registreerida tavapärased igapäevarakendused, nagu liikuvuse ja ilmateate rakendused, ning millega sageli kauplevad üleilmsed teabe- maaklerid. Kui lapse või nooruki asukohta saab jälgida või kindlaks teha, tekib risk, et nende isikuandmeid võidakse väärkasutada, mis võib avaldada negatiivset mõju nende füüsilisele ohutusele ja heaolule nii

^f. Vt nt Meta Platforms Inc vs. Bundeskartellamt (C-252/21).

^g. Meta Platforms Inc vs. Bundeskartellamt (C-252/21).

internetis kui ka väljaspool seda. Kuigi asukohatuvastuse andmeid saab üldjuhul kasutada nõusoleku alusel,^h võivad alaealised anda oma nõusoleku ilma järelevalveta, näiteks kui nad seadistavad enda telefoni alla laaditud rakendust, ilma et nende nõusolek muutuks nende vanuse kontrolli tulemusena kehtivaks.

Viimaks võivad andmetega seotud rikkumised avaldada alaealistele mitmesugust kahjulikku mõju, mille tulemuseks võib olla füüsiline, varaline või mittevaraline kahju²²¹. See võib hõlmata laste kontrolli kaotamist oma isikuandmete üle, nende õiguste piiramist, diskrimineerimist, identiteedivargust või pettust, rahalist kahju ja pseudonüümimise loata tühistamist. See võib samuti hõlmata muid märkimisväärsed majanduslikke või sotsiaalseid ebasoodsaid asjaolusid.

VIDEOMÄNGUD

Videomängud ei paku lastele ja noorukitele ainult meelelahutust, vaid ka sotsiaalset ruumi, kus nad saavad teistega internetis kontakteeruda ja suhelda. Mõned tõendid näitavad, et videomängud võivad tuua kasu prosotsiaalse käitumise,²²² kogukonna loomise ja argipäevast põgenemise näol²²³. Praegu veedab hinnanguliselt 80 % alaealistest (vanuses 2–18) 30 % oma meelelahutusele pühendatud ajast videomänge mängides²²⁴.

Videomängud võivad olla väga erineva iseloomuga, tekitades alaealistele mitmesuguseid riske. Mõnel kõige populaarsemal mängul on platvormispetsiifilised funktsioonid. Selliste teenuste kaudu toimuv vaba suhtlus võib põhjustada alaealistele riske, sh küberkiusamine, peibutamine ja radikaliseerimine,²²⁵ ning samuti anda juurdepääsu kahjulikule või nende eale sobimatule sisule. Näiteks nn vahenduspõhised videomängud võimaldavad kasutajatel mängida ja luua oma sisu või mängu. Kasutajate loodud sisu suurendab ohtu, et alaealised puutuvad kokku nende vanuse jaoks sobimatu sisuga.

Teatavad platvormid levitavad samuti mängu. Nii videomängud kui ka sellised platvormid võivad kasutada ärilisi võtteid, sh nn aardelaekaid, tasu eest edasijõudmist, äpisiseseid oste ja virtuaalvääringsid, mis võivad olla manipuleerivad, põhjustada soovimatuid kulutusi, kompulsivset või sõltuvuskäitumist²²⁶. 2018. aastal lisati mängimishäire¹ rahvusvahelise haiguste klassifikatsiooni 11. väljaandes (ICD-11). See näib olevat kõige rohkem levinud noorukite ja noorte meeste hulgas vanuses 12–20.

Ühe uuringu kohaselt liigitati 12 % täiskasvanutest probleemse mängimise riskigruppi kuuluvaks²²⁷. Need tõendid osutavad samuti sellele, et 11–15-aastastel poistel tekib tüdrukutega võrreldes suurem probleemse kasutuse risk. Noorukite hulgas on mängimishäiret seostatud eksternaliseerimise (nt antisotsiaalne käitumine ja vihaprobleemid) ning internaliseerimise (näiteks emotsionaalsed kannatused ja madalam enesehinnang) kõrgema tasemega. Mängimishäire all kannatavatel noorukitel võib olla suurem õppeedukuse languse, haridussüsteemist varakult lahkumise, psühhosotsiaalsete ja unega seotud probleemide risk.

h. Tavapäraste telefoniteenuste kontekstis tekitatud asukohatuvastuse andmete puhul (mobiilikõne tegemise või SMSi saatmise asukoht) tuleneb see e-privatsuse direktiivi artiklist 9. Muul viisil saadud asukohatuvastuse andmete puhul (üldjuhul mobiilseadme globaalse asukoha määramise süsteemi asukoha funktsioon) kohaldatakse nende suhtes isikuandmete kaitse üldmäärust ja see võib lähtuda erinevast õiguslikust alusest. Kuid võttes arvesse asukohatuvastuse andmete eraelu puutumatust rikkuvat olemust, peavad endine artikli 29 alusel asutatud andmekaitse töörühm ja Euroopa Andmekaitse nõukogu nõusolekut vajalikuks.

i. Mängimishäire on määratletud kui mängukäitumise muster, mida iseloomustab nõrgenenud kontroll mängimise üle, mängimise tähtsustamine muude tegevuste ees, nii et mängimine tõrjub tagaplaanile muud huvid ja igapäevased toimingud, ning mängimise jätkamine või süvenemine vaatamata negatiivsete tagajärgede ilmnemisele. Vt: Maailma Terviseorganisatsioon (2020). „Addictive behaviours: Gaming disorder“ („Sõltuvuskäitumine: mängimishäire“).

2026. aasta juunis lisas üleeuroopaline mänguteabe süsteem oma liigituskriteeriumidesse uued kategooriad, et võtta arvesse videomängude puhul esinevaid digisuhtluse riske. Uued mängud liigitatakse nüüd laiemate kriteeriumide alusel, mis võtavad arvesse nii sisu kui ka funktsioone. See hõlmab mängus esineva sisu ostmist, juhuslikke tasulisi objekte, suhtlusfunktsioone ja funktsioone, mis ajendavad pidevalt mängima. Mõned neist funktsioonidest on nüüd seotud konkreetsete vanusekategooriatega, mida on võimalik kasutada, et hinnata, kas videomängu puhul on vaja kõrgemat vanuse alampiiri.

Saksamaa *Unterhaltungssoftware Selbstkontrolle* (edaspidi „USK“) esindaja sõnul on vähemalt üht uut USK kriteeriumi kohaldatud ligikaudu 30 % suhtes kõigist mängudest, mis esitati pärast süsteemi ajakohastamist. Neist on ligikaudu üks kolmest saanud selle tulemusena kõrgema vanusepiirangu²²⁸.

SOTSIAALMEEDIA+ ÜHISED OMADUSED JA RISKID

Sotsiaalmeediateenus ja muud digiteenused on väga erinevad, kuid neil on ühiseid jooni. OECD²²⁹ ja teadlased on töötanud välja lastele ja noorukitele internetis tekkida võivate riskide erinevaid liigitusi. 5-C liigitus aitab sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujatel, akadeemilistel ringkondadel ja poliitikakujundajatel paremini mõista ja hinnata alaealistele internetis tekkivaid riske²³⁰.

5-C liigitusse kuulub viis kategooriat:

- // käitumisriskid: alaealiste kahjulikus käitumises osalemise, selle nägemise või selle ohvriks langemise riskid;
- // suhtlusriskid: riskid, et alaealised puutuvad internetis kokku pahatahtlike osalejatega või saavad nende sihtmärgiks;
- // sisuga seotud riskid: kahjuliku sisuga kokkupuute riskid;
- // lepinguriskid: riskid, et alaealised sõlmivad lepingu, mis võib olla kahjulik;
- // valdkonnaülesed riskid (lühendatud „VÜ“ tabelis allpool): alaealiste tervisele, eraelu puutumatusele ja õiglasele kohtlemisele (mittediskrimineerimine) avalduvad riskid.

Algoritmilise läbipaistvuse Euroopa keskus²³¹ on ühendanud ühised omadused 5-C liigituse riskidega internetipõhises alaealiste kaitse maatriksis, mida on kirjeldatud tabelis allpool. On oluline märkida, et erinevas vanuses alaealised puutuvad nende omaduste tõttu kokku erineval tasemel riskidega²³².

VEEBIKESKKONNA TAVALISED OMADUSED JA NENDEGA SEOTUD 5-C RISKID

Omadused	Kirjeldus	5-C riskid
Reklaam	Kasutajatele kuvatav reklaamsisu, mis on sageli mõeldud toodete või teenuste tutvustamiseks.	Sisu, käitumine, leping, VÜ-tervis, VÜ-eraelu puutumatus, VÜ-diskrimineerimine
Vanuse tagamine/kontrollimine	Meetodid kasutaja vanuse kindlaks tegemiseks eesmärgiga tagada, et nad vastavad platvormi vanusenõuetele.	Sisu, VÜ-tervis, VÜ-eraelu puutumatus, VÜ-diskrimineerimine
Tehisintellekti juturobotid	Automatiseeritud süsteemid, mis imiteerivad tehisintellekti abil vestlust kasutajatega.	Sisu, VÜ-tervis
Ilufiltrid	Vahendid, mis täiustavad või muudavad kasutaja välimust fotodel või videotel.	VÜ-tervis
Märkused/arvamused	Tagasiside või mõtteavaldused sisu või postituste kohta.	Sisu, käitumine, leping, VÜ-tervis, VÜ-eraelu puutumatus
Kaubandustavad	Sotsiaalmeedia+ kasutatavad strateegiad ja tegevus toodete ja teenuste reklaamimiseks ja müügiks.	Käitumine
Soovitused uuteks kontaktideks	Soovitused kasutajatele sotsiaalmeedia+ teiste kasutajatega suhtlemiseks.	Suhtlus, VÜ-tervis, VÜ-eraelu puutumatus
Sisu soovitused	Kasutajatele esitatavad soovitused.	Sisu, VÜ-tervis, VÜ-eraelu puutumatus, VÜ-diskrimineerimine
Vaikeseaded	Sotsiaalmeedia+ algne seadistus, mis on kasutusel, kui kasutaja saab sellele esimest korda juurdepääsu.	Sisu, VÜ-eraelu puutumatus
Toimetatud sisu	Professionaalsete kirjanike või toimetajate loodud sisu internetiplatvormil.	Sisu
Generatiivne tehisintellekt	Generatiivne tehisintellekt, mis loob uut sisu või uusi andmeid.	Käitumine, Sisu, VÜ-tervis, VÜ-eraelu puutumatus
Asukohatuvastus	Andmete kasutamine kasutaja füüsilise asukoha kindlaks määramiseks.	VÜ-tervis, VÜ-eraelu puutumatus
Aardelaekad	Virtuaalsed objektid, mis sisaldavad juhuslikke tasusid, mida ostetakse sageli pärisraha eest.	Käitumine, VÜ-tervis
Kauplemiskohad	Sotsiaalmeedia+ keskkonnad, milles kasutajad saavad osta ja müüa kaupu või teenuseid.	Sisu, käitumine, leping, VÜ-tervis
Teadaanded	Hoiatused või teated, mis teavitavad kasutajaid tegevusest või ajakohastustest platvormil.	VÜ-tervis
Interneti kavandamisliides	Sotsiaalmeedia+ kujundus ja omadused.	VÜ-tervis
Vanemlik kontroll	Vahendid alaealiste internetitegevuse jälgimiseks ja haldamiseks.	VÜ-tervis, VÜ-eraelu puutumatus
Privaatsõnumid	Individuaalne suhtlus kasutajate vahel, mis ei ole avalikult nähtav.	Suhtlus, leping
Aruandlus ja heastamine	Mehhanismid kasutajatele platvormil ilmnenu probleemidest teatamiseks ja nende heastamiseks.	Käitumine, sisu, VÜ-eraelu puutumatus, VÜ-diskrimineerimine
Tingimused	-	Leping
Kasutaja loodud sisu	Mis tahes vormis sisu, näiteks tekst, videod, kujutised, arvustused või märkused, mida kasutajad sotsiaalmeedia+ keskkonnas loovad ja jagavad.	Käitumine, Sisu, VÜ-tervis, VÜ-eraelu puutumatus

Allikas: MANOLIOS, S., Online Minor Protection Matrix, CHAUDRON, S., SALA, A. ja GOMEZ, E. (toim.), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg, 2026, JRC147657.

Soovitused

Hoolimata sellega kaasnevatest probleemidest tuleb internetis laste turvalisust edendav poliitika koostada vajaduspõhisel ja nende arenguastmele sobilikul viisil, mille puhul võetakse arvesse laste ja noorukite keerukaid ja mitmesuguseid olukordi ning tausta. Üha digitaalsemas maailmas puutuvad alaealised sageli passiivselt kokku sotsiaalmeedia+ keskkonnaga nende peamiste hooldajate läbi nende esimestel elupäevadel olenemata sellest, kas neid peetakse aktiivseteks kasutajateks või mitte.

Poliitikakujundajate ülesanne on kajastada seda keerukust sihipärase poliitika abil, tagades tulemusliku rakendamise ja hindamise. Usaldusväärsed tõendid selle kohta, kuidas riskid ja kahjud on seotud erinevate sotsiaalmeediateenuste ja muude digiteenustega, on üliolulised, et kavandada asjakohaseid meetmeid alaealiste kaitsmiseks ja nende võimestamiseks internetis. Teatavad sotsiaalmeedia+ keskkonna kasutatavad omadused, funktsioonid ja vormingud võivad lapse või nooruki sotsiaalsest ja isiklikust olukorras sõltuvalt rohkem või vähem kahju teha.

„Soovitused laste ja noorukite sotsiaalmeediakasutuse kohta peaksid põhinema tõenditel ja lähtuma parimatest kättesaadavatest teaduslikest uuringutest.“

— PROFESSOR CHRISTOPH PIEH,
KREMSI TÄIENDÖPPE ÜLIKOOLI
PSÜHHOSOMAATILISE MEDITSIIINI JA
PSÜHHOTERAAPIA OSAKONNA JUHATAJA

Eriti haavatavad võivad internetis tekitatava kahju suhtes olla alaealised, kes kuuluvad rassilisse, etnilisse või usulisse vähemusse või on rändetaustaga või kuuluvad LGBTIQ+ kogukonda, ning alaealised, kellel on hariduslikud erivajadused või puue või varasemad vaimse tervise probleemid. Seda kokku puudet võimendavad digiteenused, mis hõlmavad kahjulikku, manipuleerivat või sõltuvust tekitavat sisu või ülesehitust. Teadusuuringud ja tõendite kogumine peaks selliste nähtuste arenguga sammu pidama.

Kõnealuste teadusuuringute läbiviimiseks on määrava tähtsusega üks aspekt: usaldusväärsed andmed, mis pärinevad otse allikast, teenusepakujatelt endilt. Ainult juhul, kui teadlased, haridustöötajad ja poliitikakujundajad saavad juurdepääsu asjakohastele andmetele, on neil võimalik mõista süsteemseid riske, jälgida tekkivaid ohte ja kavandada sobilikke kaitsemeetmeid.

EL on astunud märkimisväärsed samme, et toetada teadusuuringuid, võimaldades tähenduslikku, proportsionaalset ja tulemuslikku juurdepääsu internetiplatvormide andmetele, eelkõige digiteenuste määrase alusel, mis hõlbustab juurdepääsu nii avalikele kui ka mitteavalikele andmetele, et uurida internetis alaealisi mõjutavaid süsteemseid riske. Tuginedes sellele olemasolevale raamistikule ja meetmetele, mida peaksid võtma teenusepakujad [vt ka 4. peatüki soovitused], tuleks kaaluda järgimisi soovitusi.

SOOVITUS NR 1

Koguda rohkem andmeid vähem käsitletud valdkondade kohta, et tugevdada tõenditel põhinevat poliitikakujundamist

Teadlased peaksid jätkuvalt tuginema tõenditele riskide ja võimaluste kohta, mis kaasnevad laste ja noorukite sotsiaalmeedia+ kasutamisega, pöörates tähelepanu vähem käsitletud valdkondadele. Tugevdamist vajavate valdkondade hulka kuuluvad alaealiste sotsiaalmeedia kasutamise mitmekesised mõjud nende arengu eri etappidel, alaealiste rahakasutus internetis (sh internetipõhistes kauplemiskohtades), tehisintellekti vahendid (sh tehisintellektipõhised kaaslased) ning sotsiaalmeedia+ eetiline disain. Kontrollitud kasutajauuringud konkreetse sotsiaalmeedia ja digiteenuste puhul on olulised, et uurida teatavate kujunduselementide või nende kogumi mõju. Teatavate omaduste põhjusliku mõju selgitamiseks tuleks võtta kasutusele juhuslikustatud võrdlusuuringud. Teenusepakujatel on oluline vastutus selliste uuringute võimaldamisel, tagades juurdepääsu sõltumatute uurijate jaoks.

Sotsiaalmeedia+ võimalikud positiivsed mõjud, näiteks struktureeritud hooldus- või hariduskeskkonnas, on veel üks valdkond, mida tuleks põhjalikumalt uurida. Samuti tuleks täpsemalt uurida sotsiaalseid ja individuaalseid tegureid, mis mõjutavad sotsiaalmeedia+ kasutamise tagajärgi alaealiste arengule, ning kõnealuste tegurite omavahelist mõju. Neid teadmisi on vaja selleks, et toetada ja tugevdada tõenduspoliitika kujundamist, mille eesmärk on edendada laste turvalisust ja võimestamist internetis.

SOOVITUS NR 2

Pakkujad peaksid aktiivselt kaasama sõltumatuid akadeemilisi eksperte riskimaandamisstrateegiate ja -vahendite väljatöötamisse

Lisaks kehtivate normide järgimisele peaksid sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujad kaasama aktiivselt sõltumatuid eksperte ja alaealisi nii riski maandamise strateegiate ja vahendite kavandamisse kui ka alaealistele mõeldud konkreetsete internetifunktsioonide ja -teenuste väljatöötamisse. Usaldusväärsete ja põhjendatud järelduste tagamiseks tuleks kaasata teadmisi mitmesugustest valdkondadest ja kasutada erinevaid meetodeid.

SOOVITUS NR 3

Tagada Euroopa suuremahuliste pikaajaliste teadusuuringute pikaajaline rahastamine ja toetada juhuslikustatud võrdlusuuringuid.

Sellised ettevõtmised nagu Põhja-Ameerika noorukite aju kognitiivse arengu uuring (ABCD uuring) võiksid anda inspiratsiooni, et korraldada ka Euroopas ulatuslikke pikaajalisi uuringuid laste turvalisuse kohta internetis. Selleks et töötada välja arengupõhine ja neurobioloogiline lähenemisviis laste turvalisusele internetis, vajab Euroopa mahukat andmestut pika, vähemalt kümneaastase ajavahemiku kohta. See aitaks täita lünki Euroopa kontekstis saadud peamiselt korrelatsioonipõhistes järeldustes sotsiaalmeedia+ kasutamise mõju kohta alaealiste arengule, füüsilisele ja vaimsele tervisele ning nende kokkupuutele ohtudega internetis.

Juhuslikustatud võrdlusuuringud on samuti keskne element selliste tõendite kogumisel, millele toetub poliitika. Teadusuuringute rahastamisel tuleks selgelt toetada arengu- ja psühhopatoloogilisi uuringuid selle kohta, kui vastuvõtlikud on alaealised internetiohtudele ja kuidas seda mõjutavad sotsiaalsed ja individuaalsed tegurid lapse- ja noorukieas.

SOOVITUS NR 4

Investeerida turvalisse ühisesse Euroopa teadustaristusse, et võimaldada turvalist juurdepääsu alaealiste andmetele

Euroopa Liit ja selle liikmesriigid peaksid investeerima turvalisse ühisesse Euroopa teadustaristusse, mis lähtub FAIR-põhimõtetest [vt allpool], mis võimaldavad ka teadlastel ja poliitikakujundajatel saada juurdepääsu tundlikele ja mitteavalikele andmetele alaealiste kaitse kohta internetis, austades seejuures täielikult eraelu puutumatust ja andmekaitset käsitlevaid õigusakte.

Jagatud taristu peaks kaasama teadusandmete haldamise ja hooldamise FAIR-põhimõtted (leitavus, kättesaadavus, koostalitlusvõime ja taaskasutatavus – *Findability, Accessibility, Interoperability, and Reusability* (FAIR)),^j et tagada andmete ja teadusuuringute töökindlus, usaldusväärsus ning taaskasutatavus. Tuleb teha koostööd teaduskogukonnaga, et tagada andmete pidev täiustamine ja kättesaadavus ning metoodiliste uuenduste kasutamine.

Sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujaid tuleks julgustada panustama jagatud teadustaristu arendamisse, et tugevdada internetis alaealiste kaitse tõendusbaasi.

SOOVITUS NR 5

Tagada jõulisemalt selliste normide täitmine, mis käsitlevad teadlaste juurdepääsu andmetele, ja nende andmete kontrolli

Digiteenuste määruse artikli 40 alusel 2025. aasta juulis vastu võetud delegeeritud määrusega anti valitud teadlastele põhimõtteliselt uus võimalus tutvuda internetiplatvormide andmetega. Neid andmeid saab kasutada sellisteks teadusuuringuteks, mis aitavad süsteemseid riske avastada, kindlaks teha ja mõista ning võimaldavad analüüsida riskimaandusmeetmeid, millega saaks suurendada laste turvalisust internetis.

See, kas nimetatud õigusakt talle pandud lootusi õigustab, sõltub sellest, kuivõrd sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajad nõudeid täidavad ja kui tulemuslik on reguleerivate asutuste tegevus täitmise tagamisel. See sõltub ka õigusaktiga reguleeritavate teenuste ulatusest ning andmete kvaliteedist ja täielikkusest. Komisjon peaks hindama artikli 40 kohast andmetele juurdepääsu ja nende kontrollimise nõuete toimimist siis, kui teadlased on saanud õigusakti toimimisest esimesi kogemusi. See võimaldaks tagada, et internetiplatvormid rahuldavad nõuete täitmise kontrolli, riskihindamise ja teadusuuringute eesmärgil esitatud taotlused.

Lisaks sellele, et andmetele juurdepääsu võimaldamine on digiteenuste määrusega ettenähtud põhikohustus, millega tagatakse läbipaistvus, on see üldisemalt ka osa sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajate riskimaandamise kohustusest. Ka väiksemaid platvorme tuleks üles kutsuda võimaldama teadlastele juurdepääsu andmetele, kuna ka need platvormid võivad olla alaealistele ohtlikud ja kuna sõltumatu kontroll võimaldab neid ohte vähendada. Artikli 40 rakendamisel tuleks lähtuda teadusandmete haldamise ja hooldamise FAIR-põhimõtetest.

j. Teadusandmete haldamise ja hooldamise FAIR-põhimõtted avaldati 2016. aastal ajakirjas „Scientific Data”. Põhimõtete eesmärk on täiustada teadusandmete taaskasutamise taristut, parandades masinate ja üksikisikute suutlikkust andmeid leida ja kasutada. Vt Wilkinson, M.D. et al., 2016. [The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship \(„Teadusandmete haldamise ja hooldamise FAIR-põhimõtted“\)](#). Scientific Data, 3.

03

Alaealiste kaitsmine kiiresti muutuvast sotsiaalmeedia+ keskkonnas

Eelmises peatükis käsitleti mitmesuguseid riske laste ja noorukite vaimsele ja füüsilisele tervisele ning heaolule, millega nad puutuvad kokku, kui kasutavad sotsiaalmeediateenust ja muid digiteenuseid, ning seda, kuidas need riskid põimuvad sotsiaalsete ja individuaalsete teguritega, suurendades alaealiste kokkupuudet kahjulike mõjudega.

Käesolevas peatükis käsitletakse seda, kuidas praegu ELis ja selle liikmesriikides kehtivad õigusaktid ja vahendid võimaldavad maandada neid riske ja suurendada laste turvalisust internetis.

Käesolev analüüs tugineb kaaseesistujate poolt internetis laste turvalisuse suurendamise meetmete kohta esitatud kuue juhtpõhimõtte kolmandale ja neljandale sambale: lastekaitse ning sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujate vastutus ja tarbijaõigused. Käesolevas peatükis käsitletakse ELis ja liikmesriikides kättesaadavaid peamisi õigusakte ja vahendeid, tuues esile näiteid nende senisest edukast rakendamisest.

ELi peamised õigusaktid laste internetiohutuse valdkonnas olid üheks peamisteks lähtepunktiks kaaseesistujate arutelus selle üle, kuidas tugevdada alaealiste kaitset internetis. ELi tasandil kõige mõjusamate vahendite sisu ja ulatuse mõistmine ning õigusaktide ja/või täitmise tagamise lünkade kindlakstegemine olid samuti peamised teemad, mida töörühma kohtumistel arutati.

Üldiselt tunnustatakse, et EL on loonud mõjusa õigusraamistiku, kuid tehnoloogia areneb kiiresti, ärimudeleid kohandatakse, välja töötatakse uusi omadusi, millega reguleerimisasutused peavad vastavalt kohanema, kas tagades kehtivate normide täitmise või täites lüngad. Alaealiste kaitsmine kiiresti muutuvast sotsiaalmeedia+ keskkonnas eeldab pidevat hindamist ja tähelepanu, et muutustega sammu pidada.

Jaotises „Pooleliolevad meetmed“ on määratud kindlaks mitu valdkonda, milles on vaja kehtivaid õigusakte ja vahendeid tugevdada. Käesoleva peatüki lõpus esitatakse mitu soovitus selle kohta, kuidas tugevdada kõnealuste olemasolevate õigusaktide täitmise tagamist ning võtta paremini arvesse kahjulikke tavasid ning omadusi ja funktsioone, mis on võetud kasutusele sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste puhul, et tugevdada laste kaitset internetis.

Eakohase lastekaitse vajadus internetis

Nagu on käsitletud 1. peatükis, peab tulemuslik laste turvalisus internetis põhinema arusaamal, et laste ja noorukite areng toimub etapiviisiliselt. Täiskasvanuks saamise teel puutuvad alaealised eri etappides kokku teatud spetsiifiliste riskidega. Laste ja noorukite muutuv võimekus määrab osaliselt kindlaks ulatuse, milles nad on võimelised kõnealuste riskidega toime tulema.

See analüüs lähtub asjakohastest rahvusvahelistest ja ELi raamistikest, mis käsitlevad lapse õigusi^a. Internetis laste turvalisust edendavad meetmed peavad põhinema laste õiguste tunnustamisel. Lastekaitse õigusaktides peavad olema paremini kajastatud ka hooldajate ja haridustöötajate muutuvad rollid alaealiste sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste kasutamise järelevalves.

Üha kasvav poliitiline toetus arusaamale, et tuleb piirata laste ja noorukite juurdepääsu potentsiaalselt kahjulikule sotsiaalmeediale ja muudele digiteenustele ning nende kasutust, on samm õiges suunas, et kujundada laste internetiohutuse tagamisel arengupõhisem lähenemisviis. Sotsiaalmeedia kasutamisele üldised vanusepiirangud kehtestanud riikidest (näiteks Austraaliast) pärinevad esimesed tulemused näitavad, et enamik alaealisi leiab võimaluse nende regulatiivsete tõkete vältimiseks²³³.

Samal ajal on mõned alaealised lõpetanud riskidega seotud sotsiaalmeedia+ kasutamise ning pühendavad enam aega reaalses maailmas toimuvale (sh sport ja inimestevahelised otsesed kontaktid). See näitab, et järkjärguline muutus alaealiste kasutatava sotsiaalmeediateenuse ja muudes digiteenuste normides on võimalik ja seda tuleb arvesse võtta.

Siiski esineb mitu probleemi, mis takistavad vanusepiirangute edukat kasutuselevõttu alaealiste kaitse tugevdamiseks internetis ning võimaldamaks neil kasutada digimaailma pakutavaid võimalusi. Kõnealuseid probleeme käsitletakse käesoleva peatüki jaotises „Pooleliolevad meetmed“ allpool.

Turvaliste kujunduselementide tagamine internetis

On üha enam tõendeid, mis näitavad alaealiste sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste kasutamise potentsiaalselt kahjulikku mõju, nagu on käsitletud 2. peatükis. Lastele ja noorukitele sotsiaalmeedia+ keskkonnas tekkivad riskid ei ole juhuslikud. Mitmel juhul on need sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujate tahtlike valikute tulemus, mis on kavandatud, et maksimeerida kasutajate kaasamist, sh alaealiste puhul, kellel on neile lihtne juurdepääs. Sotsiaalmeedia+ pidev areng, et tagada kasutajate kaasamine ja säilitada kasutajate kaasatust on saanud mitme teenuseosutaja peamise ärimudeli osaks.

Reguleerimisasutusi kutsutakse üha enam üles kasutama riskipõhist lähenemisviisi ja maandama olemuslikke riske, sh sõltuvuspõhist ja kompulsivset kasutamist, mida teatavad omadused ja funktsioonid lastele ning noorukitele põhjustavad, et tagada sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste sisseprojekteeritud ohutus. Ehkki on palju näiteid selliste probleemide lahendamiseks edukalt rakendatud sunnimeetmetest, on reguleerivad asutused sageli olukorras, kus nad peavad reageerima probleemile tagantjärele.

a. Ennekõike ÜRO lapse õiguste konventsioon, Lapse Õiguste Komitee üldised märkused lapse õiguste konventsiooni kohta, Euroopa Liidu põhiõiguste harta ja ELi lapse õiguste strateegia.

Praegu peavad reguleerivad asutused üldjuhul tõendama, et konkreetsed omadused ja funktsioonid on kahjulikud, pärast seda, kui need on ühtsel turul kasutusele võetud ja kui neid on võinud juba kasutada miljonid lapsed ja noorukid. Sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujatel peaks olema suurem vastutus tagada ja tõendada enne nende teenuste alaealistele kättesaadavaks tegemist, et selliste teenuste omadused ei ole kahjulikud.

Seetõttu võiks kehtida reegel, et sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujad, kes toovad turule, haldavad või ajakohastavad teenuseid, mis võivad põhjustada riske lastele ja noorukitele, peavad enne teenuste või uute funktsioonide turule toomist tõendama nende ohutust alaealistele. Laste ja noorukite kaitse peaks olema sotsiaalmeedia+ arhitektuuri olemuslik osa ning oluline standard selle arendamise ja kavandamise kõige esimeses etapis.

**„Ükski mänguasi, ravim
või sõiduk ei jõua
lapseni ilma sõltumatu
turustuseelse
hindamiseta;
digitooted on
siinkohal silmatorkav
erand, mida
kontrollitakse alles
siis, kui kahju on
juba ilmnenud.“**

— ALEX COONEY,
CYBERSAFEKIDSI TEGEVJUHT JA KAASASUTAJA

Tugevdada nõuete täitmise tagamist ja hindamist

Viimaks, kuigi see ei ole kaugeltki vähem tähtis, tuleb tugevdada kehtivate õigusaktide täitmist ELi ja riiklikul tasandil. ELil on üks maailma asjakohasemaid seadusandlikke meetmepakette, mille abil tagada, et lapsed saaksid veebimaailmas turvaliselt ja enesekindlalt liikuda. Kuid kõnealuste normide tulemuslikkuse määrab kindlaks nende täitmise tagamine. Olemasoleva õigusraamistiku lüngad tuleb kõrvaldada ning tugevdada reguleerimisasutuste koostööd ELi ja riiklikul tasandil.

Nõuete täitmise tagamise suutlikkuse suurendamiseks võib olla vaja täiendavaid ressursse. Kehtivate õigusaktide hindamine on hädavajalik, et tagada õigusaktide ning nõuete täitmise tagamise tulemuslikkus. Kodanikuühiskond ja teadlased võivad anda sellesse olulise panuse. Nende rolli tuleks tugevdada, et tagada õigusaktide tulemuslik kavandamine ja kasutuselevõtt, tänu millele saavad lapsed ja noorukid interneti kasutades ohutult ja turvaliselt kasvada.

Kehtivad ELi õigusaktid

Järgmises jaotises vaadeldakse kehtivaid ELi õigusakte ning vahendeid, mis on ELile ja liikmesriikidele kättesaadavad alaealiste^b kaitsmiseks internetis. Käesolevas analüüsis keskendutakse ELi õigusaktidele, mida erikomisjoni kaaseesistujad peavad vajalikuks täiendavalt tugevdada või mille täitmise tagamist tuleb tõhustada. Loomulikult on palju olulisi õigusakte, mida käesolevas peatükis üksikasjalikult ei käsitleta, kuid mis on kehtiva ELi poliitika oluline osa.

b. Märkus: käesoleva peatüki järgmistes jaotistes kasutatakse mõisteid „lapsed“ ja „alaealised“ konkreetsetes õigusaktides kasutatud tähenduses.

Need on täpsemalt 2008. aasta raamotsus rassismi ja ksenofoobia vastu võitlemise kohta; direktiiv, mis käsitleb naistevastase vägivalga ja perevägivalga tõkestamist; direktiiv, mis käsitleb kriminaalmenetluses kahtlustatavate või süüdistatavate laste menetluslikke tagatise; kuriteoohvrite õiguste direktiiv ning komisjoni soovitus integreeritud lastekaitstesüsteemide kohta.

Ennetuspoliitikat, näiteks digiõpe ja digikirjaoskus (sh tehisintellektipädevus), heaoluharidus ning toetus alaealistele, hooldajatele ja haridustöötajatele, käsitletakse 4. peatükis, mis keskendub laste ja noorukite võimeistamisele digikeskkonnas.

DIGITEENUSTE MÄÄRUS JA ALAEALISTE KAITSE SUUNISED

Digiteenuste määruks on kehtestatud täielikult ühtlustatud normid vahendusteenuste osutamiseks, et luua turvaline, prognoositav ja usaldusväärne internetikeskkond, mis austab kasutajate ning eelkõige alaealiste õigusi. Digiteenuste määrus võeti vastu 2022. aastal ja see muutus täielikult kohaldatavaks väga suurte digiplatvormide ja väga suurte internetipõhiste otsingumootorite^c suhtes 25. augustil 2023. Digiteenuste määrus muutus kohaldatavaks kõigi selle kohaldamisalasse kuuluvate teenuste suhtes 17. veebruaril 2024.

Lähtuvalt digiteenuste üha suuremast levikust, mis on muutunud digiajastul meie igapäevaelu oluliseks osaks, arendab digiteenuste määrus edasi e-kaubanduse direktiivis alates 2000. aastast sätestatud aluspõhimõtteid, et võtta arvesse alaealiste uusi riske ja probleeme praeguses internetis ning et edendada digiteenuste pakujate vastutustundlikku käitumist.

Kokkuvõttes on digiteenuste määruks eesmärk luua internetikeskkond, mille puhul tagatakse kõigi põhiõigused. See hõlmab veebiplatvormidele kohustuste kehtestamist, et tagada alaealistele veebis kõrgetasemeline privaatsus, ohutus ja turvalisus²³⁴.

Kohaldamisala

Täpsemalt reguleerib digiteenuste määrus vahendusteenuste osutajate tegevust. Need on digiteenused, mis võimaldavad kolmanda isiku sisu majutamist ja suhtlemist internetis. Vahendusteenuste määratlus hõlmab teenuseosutajaid, kes lihtsalt edastavad teavet (nt internetiteenuse osutajad), salvestavad teavet vahemällu (teabe edastamine ajutise salvestusega), sh võrguoperaatorid, ning majutavad andmeid kasutajate taotlusel (nt pilvteenuse osutajad ja internetiplatvormid).

Vahendusteenused hõlmavad kõiki internetiplatvorme, näiteks internetipõhised kauplemiskohad, sotsiaalmeedia, internetimängud või videomängud, mille puhul kasutajad saavad mängida ja luua oma sisu (v.a juhul, kui need omadused on lihtsalt olemasoleva videomängu ebaolulised lisad), rakenduste poode, videote jagamise ja voogedastuse saite ning digiplatvorme, millel kasutajad saavad vaadata, postitada ja jagada sisu.

Digiteenuste määrust ei kohaldata erasõnumite või (isikutevaheliste) otsesõnumite teenuste või funktsioonide suhtes või vahendamisfunktsioonita digiteenuste suhtes^d. Proportsionaalsuse tagamiseks ei kohaldata digiteenuste määruks kehtestatud teatavaid kohustusi digiplatvormide pakujate suhtes, kes on

c. Digiteenuste määruks kohaselt on väga suured digiplatvormid ja väga suured internetipõhised otsingumootorid määratletud kui teenused, millel on ELis üle 45 miljoni igakuise aktiivse kasutaja.

d. Vahendusteenused osutab teenustele, mis võimaldavad kolmandate isikute sisu jagamist kõnealuse teenuse eri kasutajate vahel. Muud kui vahendusteenused on näiteks veebipoed, paljud videomängud ilma kolmanda isiku osaluse või sisu loomiseta või individuaalsed veebisaidid või rakendused.

mikro- või väikeettevõtjad lähtuvalt nende tulust ja töötajate arvust. Seda erandit ei kohaldata juhul, kui kõnealusel teenusel on määratletud väga suurte digiplatvormidena lähtuvalt nende kasutajate arvust.

Nõuete täitmise tagamine

Digiteenuste määrus annab komisjonile volituse alata ametlikke uurimisi suurimate platvormide vastu lähtuvalt mitmesugustest riskidest alaealistele, säilitades samal ajal paindlikkust reageerida uutele riskidele ja tehnoloogia arengule. Uurimiste puhul tuleb alati järgida nõuetekohast menetlust ning kõiki muid ettevõtete suhtes kohaldatavaid vajalikke õiguslikke kaitsemeetmeid.

Võttes arvesse digiteenuste määruse (mis on otsekohaldatav määrus) täiesti ühtlustatud norme, ei saa ELi liikmesriigid võtta vastu või jätta kehtima digiteenuste määrusega samu küsimusi reguleerivaid riiklikke õigusakte ega kehtestada kohustusi vahendusteenuste osutajatele. See hõlmab internetiplatvormidele vanusekontrolli kohustuste kehtestamist.

See mõjutaks normide otsest ja ühtset kohaldamist ühtsel turul. Liidu õigusele vastavate riiklike õigusaktidega võib siiski näha ette vanuse alampiiri teatavatele toodetele või teenustele juurdepääsu saamiseks, nagu on märgitud ka komisjoni suunistes alaealiste kaitse kohta.

Digiteenuste määruse täitmise tagamine põhineb riikliku ja ELi tasandi ühistel järelevalvel ja nõuete täitmise tagamise volituste süsteemil. Väga suurte digiplatvormide ja väga suurte internetipõhiste otsingumootorite puhul (vt allpool) on komisjonil ainupädevus teha nende pakkujate üle järelevalvet.

Väga suured digiplatvormid ja väga suured internetipõhised otsingumootorid

Digiteenuste määruse kohaselt kehtivad väga suurte digiplatvormide ja väga suurte internetipõhiste otsingumootorite suhtes^e täiendavad kohustused lähtuvalt nende suurest ulatusest ja mõjust. Need kohustused on mõeldud lahendada probleeme seoses ulatuslike riskidega, mida need teenused võivad tekitada, ning tagama kõrgeimate hoolsuskohustuse standardite järgimise.

Digiteenuste määruse kohaselt²³⁵ peavad väga suured digiplatvormid ja väga suured internetipõhised otsingumootorid määrama ennetavalt kindlaks, hindama ja maandama tegelikke ja prognoositavaid süsteemseid riske, mis tulenevad nende teenuste osutamisest, sh alaealisi mõjutavaid riske. Vähem kui 45 miljoni igakuise kasutajaga platvormide puhul vastutavad digiteenuste määruse nõuete täitmise tagamise eest selle ELi liikmesriigi ametiasutused, milles ettevõtte on asutatud.

Väga suured digiplatvormid ja väga suured internetipõhised otsingumootorid peavad võtma kindlaks tehtud riskide maandamiseks kasutusele mõistlikud, proportsionaalsed ja tulemuslikud meetmed. See võib hõlmata nende teenuste kavandamise, omaduste ja toimimise ning samuti nende teenuste osana kasutusele võetud algoritmiliste süsteemide kohandamist. Väga suured digiplatvormid ja väga suured internetipõhised otsingumootorid peavad andma oma igas soovitusüsteemis kasutajatele vähemalt ühe variandi, mis ei põhine profiilanalüüsil.

Võttes arvesse vajadust tagada sõltumatute ekspertide kontroll, vastutavad väga suurte digiplatvormide ja väga suurte internetipõhiste otsingumootorite pakkujad digiteenuste määruse alusel neile kehtivate kohustuste täitmise eest, läbides sõltumatu auditi.

^e Vt väga suurte digiplatvormide ja väga suurte internetipõhiste otsingumootorite täielik loetelu: Euroopa Komisjon (2026). [Digiteenuste määruse kohaste väga suurte digiplatvormide ja otsingumootorite järelevalve](#).

Digiteenuste määruse suunised alaealiste kaitse kohta

Digiteenuste määruse suunistega alaealiste kaitse kohta kehtestatakse nõuete täitmise tagamise võrdlusalus, et kõik alaealistele kättesaadavad internetiplatvormid pakuksid nende teenuseid kasutavatele alaealistele kõrgetasemelist privaatsust ja turvalisust.

Suuniste peamised soovitatud meetmed on muu hulgas järgmised.

- // Alaealiste kontode seadistamine vaikimisi eraelu puutumatuse, ohutuse ja turvalisuse kõrgeimale tasemele (nt seoses geograafilise asukoha määramise ja teiste kontode soovimisega).
- // Määrata vanusekontroll juhul, kui teatud tooted või teenused kujutavad endast alaealistele suurt ohtu (näiteks juurdepääs pornograafilisele sisule) ja kui neid riske ei ole võimalik leevendada vähem piiravate meetmete abil. Määrata selgelt kindlaks, mida platvorm käsitleb alaealisi kahjustava sisu ja käitumisenähtetena. See hõlmab mis tahes sisu ja käitumist, mis on ELi ja liikmesriigi õiguse kohaselt ebaseaduslik. Esitada teave kõnealuste standardite ja ootuste kohta. Kehtestada modereerimise põhimõtted ja meetodid, millega määratakse kindlaks, kuidas sisu ja käitumist tuvastatakse ning modereeritakse, et piirata alaealiste kokkupuudet sellega.
- // Takistada tundmatutel kontodel alaealistega ühenduse võtmist ja peita nende isikuandmed, andmed ning sotsiaalmeediasisu kontodelt, mis ei ole nendega seotud. Näiteks on kaks väga suurena määratletud digiplatvormi seadistanud automaatselt privaatseks alla 16-aastaste kasutajate profiilid. See tähendab, et nende üles laaditud videoid saavad vaadata vaid need inimesed, kelle nad on heaks kiitnud.

„Digiteenuste määruse artikli 28 kohased suunised tuleb muuta kohustuslikuks digiteenuste osutajatele. See oleks tulemuslik, õiguspärane, järjepidev kehtivate õigusnormidega – ja mis kõige tähtsam – see oleks ülioluline vahend laste õiguste austamiseks digikeskkonnas.“

– SONIA LIVINGSTONE,
LONDONI MAJANDUS- JA
POLIITIKATEADUSTE KOOLI PROFESSOR
JA VÕRGUSTIKU EU KIDS ONLINE LIIGE

- // Keelata kontodel alaealiste postitatud sisu alalaadimine või sellest ekraanitõmmiste tegemine, et vältida seksuaalset väljapressimist.
- // Muuta soovitusüsteeme, vähendamaks riski, et alaealised puutuvad kokku kahjuliku sisuga või jäävad kinni nn jänesseurgu, kus nad puutuvad kokku pikaajalise sisujadaga, mis käsitleb söömishäireid, enesevigastamist või enesetappu.
- // Lisada kaitsemeetmed internetiplatvormidesse kaasatud tehisintellekti juturobotitele. Hoiatada alaealisi, et suhtlus tehisintellektiga erineb suhtlusest inimesega ja et selliste süsteemide esitatav teave võib olla faktiliselt ebatäpne või eksitav.
- // Võtta kasutusele meetmed modereerimisvahendite täiustamiseks. Tagada, et kasutajate aruandluse, tagasiside ja kaebuste esitamise mehhanismid on tulemuslikud, märgatavad, lastesõbralikud ja kergesti kättesaadavad. Tagada,

et sellised mehhanismid võimaldavad aruandlust ja tagasisidet alaealiste platvormikogemuse kõigi asjakohaste elementide kohta.

- // Määrata miinimumnõuded vanemliku kontrolli vahenditele. Need vahendid peaksid olema eakohased, hõlpsasti kasutatavad, ligipääsetavad ja aktiveeritavad. Ka peaksid need olema koostalitlusvõimelised, tõhusad ega tohiks ebaproportsionaalselt piirata alaealiste õigust eraelu puutumatusele või teenustele juurdepääsu saamisele.
- // Võtta kasutusele kasutajatoe vahendid. See hõlmab selgelt nähtavaid hoiatusteateid, linke asjakohastele toetusliinidele või muudele allikatele, kui alaealised otsivad, laadivad üles, loovad, jagavad ja võtavad vastu sisu, mis võib olla ebaseaduslik. Samuti tuleks kasutada võimalusi alaealiste kogemuse kontrollimiseks, piirates suhtlust ja kontakte.
- // Tuleb tagada, et alaealisi kaitstakse majanduslikult ärakasutavate tavade eest. Alaealised ei tohi puutuda kokku tavade ja meetoditega, mis võivad põhjustada liigseid või soovimatuid kulutusi või sõltuvuskäitumist (näiteks tasulised aardelaekad).
- // Võtta kasutusele juhtimistavad, sh sisemised tegevuspõhimõtted, protsessid, rollid ja kohustused, et edendada oma teenuse puhul alaealiste ohutuskultuuri.
- // Tagada, et kogu teave, kõik hoiatused ja mis tahes muu suhtlus on lapsesõbralikud, eakohased, kergesti mõistetavad ja ligipääsetavad kõigile alaealistele ning esitatud selgelt ja sobilikus kasutuskohas. Üldisemalt kaitstakse digiteenuste määruse alusel kõiki kasutajaid, sh alaealisi miinimumnõuetega (näiteks internetiplatvormid peavad oma tingimused tegema arusaadavaks kohalikus ELi keeles, et kasutajad, sh alaealised saaksid aru tingimustest, millega nad nõustuvad).

Riskipõhine lähenemisviis

Digiteenuste määruse suunistega võetakse kasutusele riskipõhine lähenemisviis, kuna eri internetiplatvormid võivad põhjustada alaealistele eri liiki või tasemel riske. Suunistes võetakse arvesse, et kõnealused riskid võivad olla erinevad ja sõltuda platvormi suurusest, ulatusest ja liigist, selle olemusest, ettenähtud või praegusest kasutusest, funktsioonidest ja kasutajabaasist, selle mõjust laste õigustele ning muudele õigustele ja vabadustele. Platvormid peaksid suuniseid kohaldades neid tegureid arvesse võtma.

Suunistes on kooskõlas selle riskipõhise lähenemisviisiga määratud kindlaks, kuidas teenusepakkujad peaksid täitma kohustusi pakkuda alaealistele kõrgetasemelist privaatsust, ohutust ja turvalisust proportsionaalsel ja asjakohasel viisil. Teenusepakkujad peaksid kaaluma oma võetavate kaitsemeetmete mõju laste õigustele ja muudele õigustele ja vabadustele, lähtudes kõnealuste meetmete puhul rangeimatest võimalikest standarditest, laste seisukohtadest ja õigustest. Selles kontekstis tuleks kohaldada ettevaatuspõhimõtet, kui on märke selle kohta, et tava, omadus või ülesehitus on lastele ohtlik, ja seda seni, kuni on tõendeid, et need ei ole kahjulikud.

Digiteenuste seaduse kohased konkreetsed keelud

Reklaami puhul keelab digiteenuste määrus internetiplatvormide pakkujatel esitada alaealiste isikuandmeid kasutava profiilanalüüsi põhjal reklaame, kui nad on mõistliku kindlusega teadlikud, et teenuse saaja on alaealine.

Digiteenuste määrusega keelatakse samuti petuelemendid. See osutab viisile, kuidas internetipõhised kasutajaliidesed on kavandatud, et veenda või manipuleerida kasutajaid tegema teatud valikuid, mis on

vastuolus nende huvidega. Petuelementide keeld kehtib olukordades, mis ei ole juba hõlmatud tarbijaõigusega (ebaausate kaubandustavade direktiiv) ja andmekaitse normidega (isikuandmete kaitse üldmäärus)

Usaldusväärseid teavitajaid

Digiteenuste määrus muudab kasutajate jaoks lihtsamaks ka ebaseaduslikust sisust (nt ebaseaduslik vee-nukõne ja laste seksuaalset väärkohtlemist kujutav materjal) ning kaubast teatamise, kehtestades kasuta-jasõbraliku teavitamissüsteemi, sh alaealiste jaoks. Kodanikuühiskonna organisatsioonid, kes on eksperdid teatavat liiki ebaseadusliku sisu tuvastamisel, võivad saada usaldusväärse teavitaja staatuse.

Usaldusväärsete teavitajate teateid platvormidele ebaseadusliku sisu kohta käsitletakse esmajärjekorras. Praegu on digiteenuste koordinaatorid, kes esindavad eksperditeadmiste valdkondi alates alaealiste kaitsest internetis ja pettustest kuni võltsitud toodete vastase võitlusele, määranud usaldusväärseks teavita-jaks rohkem kui 70 organisatsiooni.

ISIKUANDMETE KAITSE ÜLDMÄÄRUS

Isikuandmete kaitse üldmäärus kasutab isikuandmete töötlemise puhul riskipõhist lähenemisviisi. Mida suuremat riski isikuandmete töötlemine põhjustab isiku õigustele ja vabadustele, seda rangemad kohustused kehtestatakse vastutavatele töötlejatele ja seda tugevamad kaitsemeetmed peavad olema kasutusele võetud.

Isikuandmete kaitse üldmääruses on konkreetselt sätestatud, et lapsed vajavad erikaitset. Kui lapsed kasutavad internetipõhist teenust, tuleb tagada selliste andmekaitsemeetmete olemasolu, millega kindlustatakse kohane kaitsetase teenuse kasutamisega kaasnevate riskide eest. Määruses võetakse arvesse, et lapsed ei pruugi olla täielikult kursis nende isikuandmete kasutamisest tulenevate riskide ja tagajärgedega.

Asjakohased andmekaitse põhimõtted

Andmeid töötlevad organisatsioonid peavad järgima andmekaitse põhimõtteid, mis on laste kaitsmisel internetis väga asjakohased. Näiteks võimalikult väheste andmete kogumise põhimõtte nõuab, et organi-satsioonid koguksid lastelt ja kasutaksid seejärel võimalikult vähe andmeid.

Eesmärgi piiramise põhimõtte nõuab, et kui laste andmeid kogutakse ühel eesmärgil, siis ei tohiks orga-nisatsioon kasutada seda ühelgi muul eesmärgil. Terviklikkuse ja konfidentsiaalsuse põhimõtte nõuab, et organisatsioon peaks võtma asjakohaseid turvameetmeid, et kaitsta lapse andmeid ebaseadusliku või loata kasutamise eest.

Veel üks oluline meede on isikuandmeid koguvate ja kasutavate organisatsioonide kohustus järgida and-mekaitse põhimõtteid juba kavandamisetapis ja vaikimisi²³⁶. See nõuab, et andmekaitsemeetmed oleksid teenusesse sisse ehitatud juba selle kavandamise käigus ning et vaikimisi oleksid kasutusel kõrgeimad privaatsussätted.

Nende nõuete kohaselt peavad organisatsioonid samuti võtma asjakohaseid tehnilisi ja korralduslikke meetmeid alaealiste kaitsmiseks. Selle põhimõtte järgimine võib nõuda erinevaid meetmeid, olenevalt pakutavast teenusest ja andmesubjektile tekkivast riskist. Meetmed võivad hõlmata järgmist:

- // tagada, et lapse isikuandmeid ei jagata süstemaatiliselt kolmandate isikutega;
- // tagada, et lapse isiku- või kontaktandmeid ei tehta ilma vanema nõusolekuta teistele kättesaadavaks;

// lülitada asukohatuvastus vaikimisi välja;

// vältida nn nügimise tehnikaid, mis julgustavad või ajendavad lapsi esitama ebavajalikku teavet.

Isikuandmete kaitse üldmäärusega kehtestatakse samuti konkreetsed läbipaistvusnõuded laste puhul. Sellega nõutakse, et kui lapsed kasutavad toodet või teenust, mille käigus töödeldakse nende isikuandmeid (näiteks kui neil on konkreetse teenuse konto), peab teenusepakkuja esitama selges ja arusaadavas keeles ning kergesti kättesaadaval viisil selgitused selle kohta, kuidas lapse isikuandmeid kasutatakse.

See on eriti oluline, kuna mõned lapsed ei pruugi teada, mida nende isikuandmete all mõeldakse (näiteks fotod ja video), ning et nende andmeid võidakse kasutada muul otstarbel, näiteks isikustatud reklaami ja rakendusesiseste kogemuste kohandamiseks.

Õiguslik alus

Isikuandmete kaitse üldmääruse põhiline turvameede on see, et isikuandmeid töötleva organisatsioonil (vastutaval töötlejal) peab olema selleks õiguslik alus. Ta peab tuginema ühele kuuest isikuandmete kaitse üldmäärusega kehtestatud õiguslikust alusest²³⁷. Kuue esitatud õigusliku aluse puhul puudub tähtsust järjekord. Vastutavad töötlejad peaksid valima kõige sobilikuma aluse, võttes arvesse iga erineva õigusliku aluse nõudeid.

Üks neist õiguslikest alustest on nõusolek. Nõusolek peab olema vabatahtlik, konkreetne, teadlik ja ühe-mõtteline ning väljendatud selge nõusolekuna ning üksikisikud peavad saama selle sama kergesti tagasi võtta, kui nad selle andsid²³⁸. Nõusolekut ei saa pidada vabatahtlikult antuks, kui lastel ei ole tegelikku valikut või nad tunnevad, et on sunnitud nõusoleku andma. Selleks et nõusolek oleks teadlik, peab vastutav töötleja selgitama selges ja lihtsas lastele arusaadavas keeles, kuidas ta kavatseb kogutud andmeid töödelda²³⁹.

Kui infoühiskonna teenus^f (näiteks sotsiaalmeediaplatvorm või videomäng) tugineb õigusliku alusena nõusolekule, siis saavad lapsed anda nõusoleku oma isikuandmete töötlemiseks alates 16 aasta vanusest.

Isikuandmete kaitse üldmäärus annab liikmesriikidele võimaluse langetada seda vanusepiiri 13–16 aastani. Kui laps on alla 16-aastane, siis on isikuandmete töötlemine õiguspärane, kui nõusoleku annab või selle kinnitab vanemliku vastutuse kandja.

Liikmesriigid on kehtestanud erinevad vanusevahemikud, mille puhul infoühiskonna teenused saavad nõusolekule tugineda. 2025. aasta lõpu seisuga on 7 liikmesriiki määranud nõusoleku vanuse alampiiriks 13 aastat, 6 liikmesriiki 14 aastat, 5 liikmesriiki 15 aastat ja 9 liikmesriiki 16 aastat.

Vastutuse põhimõtte kohaselt peab vastutav töötleja suutma tõendada, et ta on järginud isikuandmete kaitse üldmäärust. Muu hulgas tuleb seejuures tagada, et saadud nõusolek on kehtiv. Sellest hoolimata võib vastutaval töötlejal olla tegelikkuses keerukas tagada, et vanemliku vastutuse kandjalt vajaduse korral saadud nõusolek on kehtiv. Võib olla keeruline veenduda, et lapse eest nõusolekut andval isikul on selleks seaduslik õigus.

f. Enamikku internetipõhiseid teenuseid käsitatakse infoühiskonna teenustena. See hõlmab rakendusi, otsingumootoreid, sotsiaalmeediaplatvorme, sõnumivahetust või internetipõhiseid kõneteenuseid, internetipõhiseid kauplemisskohti, sisu voogedastusteenuseid (näiteks video, muusika või mänguteenused), uudiste või haridusotstarbelisi veebisaitide ning mis tahes veebisaitide, mis pakuvad kasutajatele internetis kaupa või teenuseid. Vt: isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 4 punkt 25.

Lisaks sellele peaks vastutav töötleja võimalikult väheste andmete kogumise põhimõtte kohaselt töötleva ainult kõnealuseks otstarbeks vajalikke andmeid ning vältima tundlike isikuandmete (näiteks tundlikku hoolduskorraldust näitavate dokumentide) töötlemist, et tõendada piisavalt kehtivat nõusolekut.

Samas ei kohaldata nõuet saada vanemliku vastutuse kandja nõusolek juhul, kui andmeid töödeldakse muul õiguslikul alusel, näiteks lähtuvalt lepingust või õigustatud huvist (vt allpool). See tähendab, et kui sotsiaalmeediaettevõtte tugineb laste andmete töötlemisel ühele neist alustest (näiteks konto loomisel teenusele juurdepääsuks ja teenuse kasutamiseks), ei kohaldata täiendavad kaitsemeetmed, mis kaasnevad lapse andmete töötlemisega nõusoleku alusel.

Kui organisatsioon töötleb isikuandmeid lepingu alusel, siis peab iga liikmesriik määrama kindlaks vanuse, millest alates laps saab lepingu sõlmida.

Teine alus, millele internetipõhised teenused tuginevad, on õigustatud huvi. See osutab lapse isikuandmete töötlemisele vastutava töötleja või kolmanda isiku õigustatud huvi otstarbel, v.a kui kõnealuse huvi kaaluvad üles selle üksiksiku huvid või põhiõigused ja -vabadused. Õigustatud huvi ei ole „vaikimisi“ õiguslik alus töötlemiseks.

Kui vastutavad töötlejad tuginevad õigustatud huvile laste isikuandmete töötlemiseks isikuandmete kaitse üldmääruse alusel kooskõlas vastutuse põhimõttega, siis peavad nad tagama, et nad täidavad enne töötlemist kõik isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 6 lõike 1 punktis f sätestatud nõuded⁹. Üks neist nõuetest on, et vastutava töötleja õigustatud huvi ei tohi kaaluda üles lapse huve või põhiõigusi ja -vabadusi²⁴⁰.

Euroopa Liidu Kohus on samuti märkinud, et kui vastutav töötleja teeb kõnealust hindamist, siis tuleb pöörata eritähelepanu olukorrale, kui andmesubjekt on laps. Kooskõlas isikuandmete kaitse üldmääruse põhjendusega 38 märgitakse, et lapsed vajavad erikaitset. Lisaks sellele on Euroopa Liidu Kohus märkinud, et kõnealune erikaitse peaks kehtima juhul, kui lapse isikuandmeid töödeldakse turustamise otstarbel või isiku- või kasutajaprofiili loomise või otseselt lastele suunatud teenuste pakkumise eesmärgil²⁴¹.

Vastutavad töötlejad peaksid samuti võtma arvesse laste õigustesse ja vabadustesse mis tahes sekkumise ulatust ja määra. Nad peaksid suutma tõendada, et peamise kaalutusena on võetud arvesse lapse parimaid huve ning on rakendatud sobilikke kaitsemeetmeid²⁴². Mis tahes konkureerivate huvide tasakaalustamisel peaksid esmatähtsad olema lapse parimad huvid.

Vastutavad töötlejad peaksid arvesse võtma ka lapse mõistlikke ootusi selle kohta, kuidas nende isikuandmeid kasutatakse. Lapse ootused võivad olla erinevad ka olenevalt lapse vanusest²⁴³. Olenevalt töötlemise keerukusest suurendab lapse piiratud võime andmetöötlust mõista riski, et töötlemine toob kaasa ootamatuid või ebaproportsionaalseid tagajärgi.

Märgitakse, et Euroopa Andmekaitsekoogu (edaspidi „EAKN“) on seisukohal, et teatavat liiki andmetöötlustoimingud, näiteks põhjalik profiilanalüüs ja suunatud reklaamitegevus²⁴⁴ ei ole üldiselt kooskõlas kohustusega tagada laste erikaitse²⁴⁵, välja arvatud teatavatel piiratud juhtudel.

⁹. Nagu Euroopa Liidu Kohus on kinnitanud, kehtestatakse isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 6 lõike 1 punktiga f kolm kumulatiivset tingimust, et töötlemine oleks seaduslik: „esiteks peab vastutaval töötlejal või kolmandal isikul olema õigustatud huvi, teiseks peab isikuandmete töötlemine olema selle õigustatud huvi elluviimiseks vajalik ja kolmandaks ei tohi [...] [andmesubjekti] huvid või põhiõigused ja -vabadused [...] õigustatud huvi üles kaaluda“. Vt: kohtuasi C-252/21, *Meta vs. Bundeskartellamt* (ECLI:EU:C:2023:537), punkt 106.

Kui vastutava töötleja õigustatud huvi on vastuolus laste huvide või põhiõiguste ja -vabadustega, siis peaksid üldjuhul ülimuslikud olema lapse huvid ja õigused. Kui see ei ole võimalik, siis peaks vastutav töötleja tuginema nende andmete töötlemisel muule õiguslikule alusele või lõpetama andmete töötlemise.

Muud asjakohased sätted

Isikuandmete kaitse üldmäärusega on samuti nähtud ette laste suurem kaitse seoses õigusega andmete kustutamisele, võttes arvesse, et laps ei pruukinud olla täiesti kursis töötlemisega seotud riskidega ja võib soovida hiljem nende andmete kustutamist²⁴⁶. Samuti sätestatakse, et laste puhul ei tohiks kasutada profiilanalüüsi ega automatiseeritud otsuste tegemist²⁴⁷ ning nähakse ette erikaitsemeetmed lastele suunatud turundamise korral²⁴⁸.

Euroopa Andmekaitsekoogu (edaspidi „EAKN“) on seisukohal, et „organisatsioonid peaksid üldiselt vältima laste profiilialüüsi turundamise eesmärgil [---] ja kõnealust profiilialüüsi tuleks lubada väga piiratud olukordades, näiteks kui see on vajalik lapse heaolu kaitseks“²⁴⁹.

Isikuandmete kaitse üldmääruses on samuti sätestatud asjaolud, mille puhul nõutakse andmekaitsealast mõjuhinnaangut. See kohustab organisatsioone hindama riske, mis on seotud kasutajate, sealhulgas laste isikuandmete kavandatava töötlemisega, ning vajaduse korral vähendama neile tekkivat riski. Riskihindamisel tuleks võtta arvesse lastest kasutajate erinevat vanust ja arenguvajadusi.

Lastega seotud riskihindamistes tuleks arvesse võtta ka riske, mis võivad tuleneda nende isikuandmete töötlemisest ja mõjutada nende üldist heaolu. See hõlmab mis tahes füüsilist, vaimset või rahalist kahju, mis võib neile töötlemise tulemusena tekkida. Lapse parimate huvide põhimõtte peab olema üks peamisi riskihindamise vahendeid andmekaitsealase mõjuhinna koostamisel seoses laste isikuandmete töötlemisega.

Kui risk on pärast kavandatud meetmete võtmist jätkuvalt liiga suur, peab organisatsioon konsulteerima oma andmekaitseasutusega. Andmekaitseasutus peab andma kirjalikku nõu ja võib samuti kasutada kõiki oma volitusi, sh väljastada töötlemiskeelu, kui riskid on liiga suured ja neid ei saa piisavalt maandada²⁵⁰.

TEHISINTELLEKTIMÄÄRUS

Lisaks digiteenuste määruale kehtestatakse tehisintellektimäärusega terviklik õigusraamistik tehisintellekti reguleerimiseks ELis. Tehisintellektimäärusel on oluline roll laste õiguste kaitse tugevdamisel, kuna sellega kehtestatakse kaitsemeetmed tervise, ohutuse ja põhiõiguste kaitseks tehisintellekti väljatöötamisel ja kasutuselevõtul. Tehisintellektimääruses järgitakse riskipõhist lähenemisviisi ja sellega kehtestatakse tehisintellektisüsteemidele reeglid vastavalt nende võimalikule riskitasemele.

Mitmele tehisintellekti kasutusjuhule, mis avaldavad märkimisväärset mõju laste õigustele, on tehisintellektimääruse alusel määratud kõrge riskitase (näiteks kui neid kasutatakse hariduse ja kutseõppe valdkonnas). Suure riskiga tehisintellektisüsteemid peavad vastama teatavatele nõuetele, et tagada nende ohutus ja usaldusväärsus, näiteks riskijuhtimine, läbipaistvus ja inimjärelevalve. Eelkõige tuleb suure riskiga tehisintellektisüsteemi riskijuhtimise süsteemi puhul võtta arvesse, kas esineb alla 18-aastastele isikutele tekkiva kahiuliku mõju tõenäosus.

Kui hinnatakse suure riskiga tehisintellektisüsteemi konkreetse kasutusviisi mõju põhiõigustele,^h siis peavad kõnealuste süsteemide teatavad juurutajad võtma arvesse inimeste ja rühmade kategooriaid, keda süsteemi kasutamine tõenäoliselt mõjutab, mis võib hõlmata lapsi. Euroopa Komisjon on avaldanud avalikuks konsultatsiooniks suure riskiga tehisintellektisüsteemide liigitamise suuniste kavandi, mis hõlmab näiteid tavadest, mis kuuluvad tehisintellektimääruse kohaldamisalasse või jäävad sellest välja²⁵¹.

Lisaks sellele on kaasseadusandjad tehisintellektisüsteemide kiiresti muutuva olemuse tõttu leppinud kiiresti kokku tehisintellekti käsitlevas digivaldkonna koondpaketi, et veelgi tugevdada norme, mis panustavad samuti alaealiste paremasse kaitsele. Eelkõige keelatakse uute normidega tehisintellektisüsteemid, mis genereerivad nõusolekuta, selgelt seksuaalset ja intiimset sisu või laste seksuaalset väärkohtlemist kujutavat materjali, nagu tehisintellekti lahtiriietamisrakendused. Tehisintellekti käsitlevas koondpaketi kokku lepitud suure riskiga tehisintellektisüsteemide kohustused hakkavad kehtima 2027. aasta detsembris (eraldiseisvate tehisintellektisüsteemide puhul, nagu teatavad haridusalsed tehisintellektisüsteemid) ning 2028. aasta augustis (reguleeritud toodetes, näiteks mänguasjadesse kaasatud tehisintellektisüsteemide puhul).

Keelatud kasutusviisid

Tehisintellektimäärusega keelatakse tehisintellekti kasutusviisid, mis manipuleerivad lastega, petavad neid või kasutavad ära nende haavatavusi. Nende keeldude eesmärk on takistada tehisintellektisüsteemidel alaealistega manipuleerimist või kognitiivsete ja muude piirangute ärakasutamist, mis võivad lastel olla otsuste tegemisel, mida nad ei oleks vastasel juhul teinud, ning et kaitsta neid kahjulike põhjendamatute mõjutuste, manipuleerimise ja ärakasutamise eest.

Neid keelde kohaldatakse alates 2. veebruarist 2025. Euroopa Komisjon on avaldanud suunised tehisintellekti keelatud kasutusviiside kohta, mis hõlmab näiteid tavadest, mis kuuluvad tehisintellektimääruse kohaldamisalasse või jäävad sellest välja²⁵².

Tehisintellekti keelatud kasutusviisi näide on tehisintellektipõhine rakendus, mis julgustab alaealisi täitma üha riskantsemaid ülesandeid, näiteks ronima mööbli otsa, kontrollima kõrgel asuvate riulite sisu või käsitsema teravaid objekte digitaalsete tasude ja virtuaalse kiituse eest. Sellised süsteemid kasutavad ära laste haavatavust, kuritarvitades nende loomupärast uudishimu ja soovi saada tasu ning tekitavad neile riski märkimisväärse kahju tekkeks.

Veel üks tehisintellekti keelatud kasutusviisi näide on mängud, mis on kavandatud olema väga sõltuvusttekitavad, kasutades ära laste ja noorukite loomupärast haavatavust (sh enesekontrolli puudumist). Sellised mängud kasutavad tehisintellekti laste individuaalse käitumise ja eelistuste analüüsimiseks, mille põhjal luuakse isikupärastatud ja prognoosimatud tasud sõltuvust tekitavate kinnistamise ajakavade ja dopamiinilaadsete ahelate kaudu. See ajendab liigset mängimist ja kompulsivset kasutust.

Need mängud on kavandatud olema väga sõltuvust tekitavad (või omama sellist mõju), kasutades ära lastele omaseid haavatavusi. See hõlmab laste piiratud võimet mõista pikaajalisi tagajärgi, nende vastuvõtlikkust survele, enesekontrolli puudumist ja kalduvust vahetu tasu eelistamisele.

h. Tehisintellekti käsitlevas koondpaketi kokku lepitud suure riskiga tehisintellektisüsteemide kohustused hakkavad kehtima 2027. aasta detsembris (eraldiseisvate tehisintellektisüsteemide puhul, nagu teatavad haridusalsed tehisintellektisüsteemid) ning 2028. aasta augustis (reguleeritud toodetes, näiteks mänguasjadesse kaasatud tehisintellektisüsteemide puhul).

Üldotstarbelised tehisintellektimudelid

Kõige tulemuslikumate süsteemse riskiga üldotstarbeliste tehisintellektimudelite puhul kehtestatakse tehisintellektimäärusega konkreetsed riskihindamise ja -maandamise kohustused. Nende eeskirjade järgimiseks on enamik juhtivaid üldotstarbeliste tehisintellektimudelite pakkujaid allkirjastanud üldotstarbelise tehisintellekti tegevusjuhendi²⁵³.

Üldotstarbelise tehisintellekti pakkujad peavad hindama ja maandama konkreetseid riskistsenaariume. See võib hõlmata ebaseadusliku, väär- või diskrimineeriva sisu levitamisega seotud riske (nt ebaseaduslik, vägivaldne, vihkamist õhutav, radikaliseeriv või ebaõige sisu) ning nõuet esitada selle riskijuhtimisprotsessi tulemused Euroopa Komisjonile enne toote turule laskmist.

Üks osa leevendusmeetmetest, mille võtmist üldotstarbeliste tehisintellektimudelite pakkujalt nõutakse, on mudeli sisendi ja/või sisendite jälgimine ja filtreerimine. See hõlmab kahjuliku sisu genereerimise tõkestamist. Üldotstarbeliste tehisintellektimudelite suhtes kehtivad kohustused muutuvad kohaldatavaks 2. augustil 2025.

Läbipaistvuskohustused

Selleks et aidata vältida pettusi, teisenä esinemist ja eksitamist, kehtestatakse tehisintellektimäärusega läbipaistvuskohustused teatavate tehisintellektisüsteemide pakkujatele ja juurutajatele²⁵⁴. Tehisintellektimääruse kohaselt peavad teenusepakkujad tagama, et inimestega vahetult suhtlema mõeldud tehisintellektisüsteeme (nt juturoboteid) kavandatakse ja arendatakse selliselt, et asjaomastele inimestele antakse teada, et nad suhtlevad tehisintellektisüsteemiga, välja arvatud juhul, kui see on ilmne. See kohustus kehtib igal juhul lastega suhtlevate juturobotite puhul.

Avalikustamine ei lahenda täielikult emotsionaalse sõltuvusega seotud riske. Nende süsteemide interaktiivne ja sageli kaasahaarav olemus muudab hädavajalikuks, et kasutajaid teavitataks selgesõnaliselt sellest, et nad suhtlevad tehisintellektisüsteemiga, mis on programmeeritud suurendama nende kaasamist, ja mitte inimesega.

Generatiivse tehisintellekti süsteemid

Generatiivse tehisintellekti süsteemide pakkujad ja juurutajad on kohustatud märkima ja võimaldama tuvastamist juhul, kui sisu, nt pildid, heli või video, on tehnilikult loodud või sellega on manipuleeritud, ning märgistama süvavõltsingud ning teatavad avalikke küsimusi käsitlevad tehisintellekti loodud väljaanded.

Emotsioonituvastussüsteemi või biomeetrilise liigitamise süsteemi juurutajad peavad teavitama inimesi, kes puutuvad kokku selle süsteemi toimimisega. Euroopa Komisjon hõlbustab nende kohustuste täitmist muu hulgas tehisintellekti genereeritud sisu tähistamise ja märgistamise tegevusjuhendi²⁵⁵ ning avalikuks konsultatsiooniks avaldamiseks praegu ettevalmistamisel olevate suuniste²⁵⁶ kaudu. Läbipaistvusnõuetega seotud kohustusi kohaldatakse alates 2. augustist 2026.

Tehisintellektipõhised kaaslased

Tehisintellektipõhised kaaslased muutuvad laste seas üha populaarsemaks ja on tehtud kindlaks nende kasutamisega seotud teatavad riskid. Määruse kohaselt oleneb tehisintellektipõhiste kaaslaste ja samalaadsete juturobotite liigitamine peamiselt nende kasutusotstarbest, funktsioonidest ja kasutamise kontekstist.

Olenevalt neist teguritest võib tehisintellektikaaslaste puhul olla tegemist keelatud kasutusviisiga (näiteks kui see hõlmab laste haavatavuste ärakasutamist märkimisväärselt kahjulikul viisil). Samuti võivad need kvalifitseeruda suure riskiga tehisintellektisüsteemideks (näiteks kui need hõlmavad emotsioonituvastuse funktsioone või teatavatel kasutusjuhtudel hariduse kontekstis). Viimaks võidakse nende puhul kohaldada läbipaistvuskohustusi, millega nõutakse, et kasutajaid teavitataks sellest, et nad ei suhtle inimesega.

TARBIJAKAITSEALASED ÕIGUSAKTID

Kui käsitletakse lastele digikeskkonnas tekkivat kahju, siis on oluline võtta arvesse kriminaalvastutuse ning tsiviil- ja tootevastutuse põhiseid lähenemisviise.

Kriminaalvastutus võib käsitleda konkreetse kahjuliku käitumise keelamist ja selle eest karistamist, näiteks laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava materjali levitamine või internetis peibutamine, ning tugineb riiklikule süüdistusele ja karistustele. Kuigi see on enamiku raskete kuritegude puhul vältimatu, on kuritegude karistamine peamiselt reageeriv. See toimub üldjuhul pärast kahju tekkimist, selle raames tehakse kindlaks teo toimepanijad ja see on suunatud neile ning mitte kahju võimaldavatele süsteemsetele tingimustele. Kuid teatava käitumise kriminaliseerimisel on samuti oluline tõkestav ja ennetav element.

Tsiviil- ja tootevastutuse lähenemisviis võib teisest küljest pakkuda ennetavaid ja kompenseerivaid meetmeid erinevate eraõiguslike osaliste vahel. See käsitleb õiguste, kohustuste ja vastutuse jaotust eraõiguslike osaliste – sh sotsiaalmeediateenuseid ja muid digiteenuseid kavandavate ja pakkuvate ettevõtete – vahel ning õiguskaitsevahendite pakkumist kõnealuste kohustuste rikkumise korral.

Tarbijakaitsealastel õigusaktidel on oluline roll tsiviil- ja tootevastutuse juhtumite puhul. On oluline, et see lähenemisviis võimaldab reguleerimisasutustel ja eraisikutest hagejatel vaidlustada internetipõhiste teenuste osutajate tehtud disainivalikuid. See tootevastutuse lähenemisviis on olnud aluseks kõige mõju- samatele õiguslikele muutustele Ameerika Ühendriikides.

Ameerika Ühendriikides lähtub üks platvormidel sõltuvust tekitavat disaini käsitlevatest hiljutistest juhtumitest tarbijaõigusest. New Mexico osariigi vandekohus otsustas 2026. aasta märtsis, et Meta rikkus selle internetiplatvormide käitajana tahtlikult tarbijakaitse õigusakte, ning ettevõttelt nõuti 375 miljoni USA dollari tasumist.

„Platvormid peaksid kasvama koos lapsega. [---] Alaealise kasutatav mis tahes soovitusüsteem peab olema optimeeritud selle lapse heaolu ja mitte kaasamise eesmärgil.“

— GABRIELE BATTIMELLI,
BIK+ ESINDAJA ITAALIAST

Hagi algatas osariigi peaprokurör ebaausate tavade seaduse alusel ja see käsitles platvormi kavandamist ja turvalisuse tavaid, sh soovitusüsteeme, mille tõttu alaealised puutusid kokku ahistajatega. Vandekohus leidis, et ettevõtte oli eksitanud tarbijaid oma teenuste turvalisuse osas, samas kui asutusesisesed dokumendid näitasid, et nad olid kahjust teadlikud.

Samal ajal tegi vandekohus Los Angeleses esimeses sotsiaalmeedia sõltuvuse teemalises kohtuasjas otsuse Meta ja YouTube'i vastu seoses väidetega, mis käsitlevad hooletut kavandamist ja hoiatamata jätmist. See juhtum põhineb eraõiguslikul deliktiõigusel. Kohus tegi otseselt kindlaks funktsioonid nagu lõputu kerimine, algoritmipõhised vood,

automaatesitus ja kaasatuse maksimeerimise mehhanismid alaealistele tekkiva kahju põhjustajatena. Ot-suses kinnitatakse, et sõltuvust tekitavad kujunduselemendid võivad kujutada endast toote puudust, mis õigustab hagide esitamist, eelkõige kui ettevõtted on riskidest teadlikud ning ei maanda neid.

ELis kohaldatakse ELi tarbijakaitseõigust laste kui haavatavate klientide kategooria suhtes mitme õigus-akti kaudu. See toimib nn horisontaalse turvavõrguna, mida kohaldatakse kõigi tarbijatele suunatud kau-pade müüjate või teenusepakkujate suhtes, sh digikeskkonnas, olenemata ärimudelist või kasutatavast tehnoloogiast.

Kehtivad ELi tarbijakaitseenormid, eelkõige ebaausate kaubandustavade direktiiv, käsitlevad lapsi haavatava-te tarbijatena, kes vajavad suuremat kaitset. Ebaausate kaubandustavade direktiiviga keelatakse eksitavad ja agressiivsed kaubandustavad, mis kasutavad ära laste kergeusklikkust või ebapiisavaid kogemusi.

Samuti on sellega keelatud ärgitada lapsi ostma või veenma vanemaid, et nad ostaksid neile reklaamitavaid tooteid. Nagu on selgitatud ebaausate kaubandustavade direktiivi suunistes,²⁵⁷ võivad petuelemendid, kulutusi või tähelepanu maksimeerivad omadused (näiteks halvasti arusaadavad rakendusesisesed väärin-gud) või ebaaus suunamõjutajate turundus olla samuti ebaausad kaubandustavad. Sellest hoolimata leiti digitaalse õigluse toimivuskontrolli²⁵⁸ tulemusena, et tarbijad üldiselt ning eelkõige lapsed ja teismelised vajavad internetis suuremat kaitset.

Tarbijatõiguste direktiiviga kehtestatakse lepingueelsed kohustused näiteks hinnakujunduse läbipaistvuse, kaupleja isiku või taganemisõigluse kohta. Kuigi see ei käsitle konkreetset lapsi, kehtib see kõigi e-tehin-gute puhul (näiteks mängusiseste virtuaalvääringute ostmise), sh kui see hõlmab alaealisi.

Lisaks sellele käsitleb ebaõiglaste lepingutingimuste direktiiv ebaõiglastena ja mittesiduvatena individuaal-selt läbi rääkimata lepingutingimusi, kui need põhjustavad tarbija kahjuks olulise tasakaalustamatuse. See hõlmab olukordi, kui tarbija on alaealine.

Viimaks nõutakse üldise tooteohutuse määrusega, et kõik selle kohaldamisalasse kuuluvad tarbekaubad, sh ühendatud tooted, oleksid ohutud. Selle määruse kohaldamisala on lai ja seega võib see toimida tur-vavõrguna kõigi toodete jaoks, mis ELi turule lastakse või seal kättesaadavaks tehakse.

Kui tootjad hindavad toodete ohutust, siis peavad nad võtma arvesse toodet kasutavate tarbijate kategoo-riaid, hinnates riske haavatavatele tarbijatele, näiteks lastele. Samuti peavad nad vastavalt võtma riskide maandamise meetmeid. Määruses keskendutakse nii tarbijate füüsilise kui ka vaimse tervise kaitsele, mis võib olla asjakohane näiteks alaealiste hulgas populaarsete rakenduste või juturobotite puhul.

TOOTEVASTUTUSE DIREKTIIV

Tootevastutuse direktiiv on ühtlustatud tsiviilvastutuse raamistik, millega tagatakse, et defektse toote tõttu kannatanud isikud saavad kahju korral tootjalt hüvitist nõuda. Uus tootevastutuse direktiiv jõustus 8. det-sembril 2024 ja liikmesriigid peavad selle 9. detsembriks 2026 oma õigusesse üle võtma.

Algse tootevastutuse direktiivi põhimõtted jäävad läbivaadatud tootevastutuse direktiivis samaks. Kanna-tanud isik peab tõendama, et tootel on puudus ning et selle puuduse ja tekkinud konkreetse kahju vahel on põhjuslik seos. Muudetud tootevastutuse direktiivis selgitatakse, et kohaldamisalasse kuulub tarkvara, sh rakendused, operatsioonisüsteemid ja tehisintellektisüsteemid, ning täpsustatakse vastutust käsitlevaid norme toodete olulise muutmise korral, mille puhul neile antakse nn teine elu.

Selles selgitatakse samuti, et tootevastutuse direktiivi alusel hüvitatav kahju võib hõlmata meditsiiniliselt tunnustatud vaimset kahju. Tootevastutuse direktiiv kohandab samuti vastutuse norme üha keerukamate üleilmsete väärtusahelatega, tagades, et vähemalt üks ELis asuv vastutav ettevõtja (sh võimalikud platvormid) on tuvastatav.

Uue tootevastutuse direktiiviga võimaldatakse hüvitamist juhtudel, kui puudusega digitaaltoode põhjustab kahju lastele. Näiteks lapsel, kes jääb rakenduse sõltuvusttekitava disaini tõttu depressiooni või kes vigastab ennast pärast juturoboti ohtlikke vastuseid, võib olla tootevastutuse direktiivi alusel hüvitamisõigus.

AUDIOVISUAALMEEDIA TEENUSTE DIREKTIIV

Audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv on audiovisuaalset sisu reguleerivate ELi meediaalaste õigusaktide keskne osa. Sellega kehtestatakse sektoripõhised kohustused audiovisuaalmeediateenustele ja videojagamisplatvormidele alaealiste kaitsmiseks kahjuliku audiovisuaalsisu eest.

Audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi kohaselt peavad videojagamisplatvormid, olenemata nende suurusest, lisama oma tingimustesse ELi meediasisu standardid. See hõlmab standardeid, mille eesmärk on kaitsta alaealisi sisu eest, mis võib kahjustada nende füüsilist, vaimset või moraalselt arengut. Samuti on nad kohustatud võtma asjakohaseid meetmeid (näiteks mehhanismid kahjulikust sisust teatamiseks või selle märgistamiseks, vanuse kontrollimine, vanemlik kontroll ja sisu hindamise süsteemid), et takistada alaealistel kahjuliku audiovisuaalsisu vaatamist. Kõige kahjulikumate sisuliikide, näiteks pornograafia või põhjendamatu vägivalda suhtes tuleb rakendada kõige rangemaid meetmeid, et takistada alaealistel kahjuliku sisu vaatamist.

Audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi käimasolev hindamine ja 2026. aasta kolmandaks kvartaliks kavandatud läbivaatamine keskenduvad suurel määral alaealiste kui haavatavate vaatajate kaitsele internetis. Selle puhul võetakse arvesse kehtivate normide asjakohasust ning tehakse kindlaks kehtivate õigusaktide võimalikud vajakajäämised. See hõlmab hindamist, kas tuleks teha rohkem eesmärgiga tagada vaatajate, eelkõige alaealiste, piisav kaitse, kui nad vaatavad audiovisuaalsisu internetis. See hõlmab suunamõjutajate kättesaadavaks tehtavat sisu, võttes arvesse turu ja regulatiivseid muutusi. Kõnealused muutused ja vaatajate muutuvad harjumused tekitavad probleeme, mis võivad ohustada vaatajaid, eelkõige alaealisi.

Internetikeskkonnas on tekkinud uued ohud ja riskid ning nende tulemuseks on olnud alaealiste suurenenud kokkupuude kahjuliku audiovisuaalsisuga, nt küberkiusamine, toitumishäired ning üleskutsed enesetapule või enesevigastamisele. Läbivaatamise käigus kaalutakse, kas kahjuliku audiovisuaalsisu mõistet on vaja täpsemalt selgitada ja millised meetmed on vajalikud tagamaks, et alaealised sellist sisu ei vaataks.

POLIITREKLAAMI MÄÄRUS

Poliitreklaami määrusega kehtestatakse läbipaistvus- ja hoolsuskohustus poliitreklaamiga seotud teenuste osutamise puhul. Määrusega kehtestatakse konkreetsed nõuded isikuandmete töötlemisel põhinevatele internetipõhise poliitreklaami suunamis- ja edastamismeetoditele. Määrusega edendatakse alaealiste kaitset, tagades samal ajal esmakordsete hääletajate jaoks võrdsed tingimused.

Ühelt poolt keelatakse poliitreklaami määrusega profiilialalüüsi kasutamine, mis hõlmab alaealiste isikuandmete töötlemist, kes on teadaolevalt vähemalt üks aasta nooremad riiklikust valimisest. Teisest küljest lubab määrus läbipaistval poliitreklaamil jõuda esmakordsete hääletajateni, võimaldades neil teha oma demokraatlikud valikud teadlikul viisil.

KAITSE LASTE SEKSUAALSE VÄÄRKOHTLEMISE JA

ÄRAKASUTAMISE EEST INTERNETIS

Laste seksuaalne väärkohtlemine ja ärakasutamine internetis on kõige suuremate ohtude hulgas, millega lapsed ja noorukid võivad digimaailmas kokku puutuda. Kuriteo toimepanijad on täiskasvanud, aga ka teised alaealised. Lapsed ja noorukid peavad olema kursis riskidega, sh sekstimise ja seksuaalse väljapressimisega, ning samuti toimepanijatele tekkivate võimalike õiguslike tagajärgedega.

Sugulaste ja hooldajate ärakasutatavad ohvrid vajavad sageli tsiviilõiguslikke lastekaitsemeetmeid koos sotsiaaltöö ning turvalise elamiskoha tagamisega. Paljud ohvrid võivad vajada psühhoteraapiat.

Meetmed, mis kaitsevad lapsi seksuaalse väärkohtlemise ja ärakasutamise eest internetis, on osa lastekaitse kriminaalõiguslikust mõõtmest, mis jääb ELi ja liikmesriikide pädevuse ristumiskohta.

Tehes kindlaks, et teatav sisu on kas iseenesest ebaseaduslik või seotud ebaseadusliku tegevusega, on need vahendid samuti seotud digiteenuste määruse asjakohaste hoolsuskohustuse sätetega. Need käsitlevad ebaseadusliku sisu kohaldamist ja tagavad tulemusliku raamistiku kõnealuse sisu levitamise vastu.

Euroopa Komisjon on astunud samme laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamiseks ja selle vastu võitlemiseks internetis. 2022. aastal esitas ta ettepaneku alalise ja tervikliku ELi õigusraamistiku kohta laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamiseks ja selle vastu võitlemiseks. See hõlmab internetipõhiste teenuste osutajate kohustusi ennetada laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava materjali levitamist ja laste peibutamist nende teenuste raames. Ainult juhul, kui ennetusmeetmetest ei piisa, võidakse internetipõhiste teenuste osutajatelt nõuda internetis toimuva laste seksuaalse väärkohtlemise tuvastamist, sellest teatamist, vastava sisu kõrvaldamist ja sellele juurdepääsu tõkestamist.

Ettepaneku kohaselt oleks riikide pädevatel asutustel õigus taotleda kohtutelt või sõltumatutelt haldusasutustelt tuvastamise, kõrvaldamise või juurdepääsu tõkestamise korralduste väljastamist. Korraldused väljastataks alles pärast nende vajalikkuse ja proportsionaalsuse põhjalikku hindamist.

Ettepanekuga nähakse samuti ette uue ELi keskuse loomine laste seksuaalse väärkohtlemise vastaseks võitluseks, et ennetada laste seksuaalset väärkohtlemist ja sellega võidelda, aitamaks digiteenuste pakujatel ja ametiasutustel täita neile määrusest tulenevaid kohustusi Praegu peetakse määruse üle läbirääkimisi. Euroopa Komisjon toetab Euroopa Parlamenti ja nõukogu kokkuleppe saavutamises, millega tagatakse laste tegelik kaitse, austades täielikult kõiki asjakohaseid põhiõigusi ning tagades sidususe kehtivate õigusaktidega, eelkõige digiteenuste määrusega.

Samal ajal on kaasseadusandjate hiljutine kokkulepe laste seksuaalse väärkohtlemise direktiivi uuesti sõnastamise kohta veelgi tugevdanud nii internetis kui ka selle väliselt laste seksuaalse väärkohtlemise ja ärakasutamise vastast ELi raamistikku. Muudetud normidega ajakohastatakse kehtivat raamistikku eesmärgiga tagada, et uued ohud, nagu tehisintellekti loodud laste seksuaalset väärkohtlemist kujutav materjal, peibutamine ja seksuaalne väljapressimine ning laste seksuaalse väärkohtlemise voogedastus reaajas kriminaliseeritakse ning nende eest esitatakse tõhus süüdistus.

Muudetud normid tugevdavad samuti õigusraamistikku laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamiseks ja ohvrite abistamiseks. See saavutatakse lastega tihedas ja otseses kontaktis töötavate inimeste taustakontrolli kehtestamise või tagamisega, et ohvrid saavad süüdistuse esitada piisava aja jooksul pärast süüteo toime panemist.

Lisaks seadusandlikele algatustele võtab EL ka muid kui seadusandlikke meetmeid, nagu rahastamine ning koordineerimise ja koostöö hõlbustamine. Näiteks laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamise võrgustik koondab 50 eksperti, et vahetada parimaid tavasid, teavitada teadusuuringutest ning toetada põhjalikult hinnatud ennetusmeetmete väljatöötamist ja rakendamist laste seksuaalse väärkohtlemise vastu võitlemiseks, sh internetis.

Kriminaalõigus on vajalik laste seksuaalse väärkohtlemise vastu võitlemiseks, kuid see ei saa olla ainus vahend, et tõhusalt võidelda selle kohutava kuriteo vastu. Laste kaitsmine seksuaalse väärkohtlemise ja ärakasutamise eest nõuab kogu ühiskonda hõlmavat lähenemisviisi. Selles peaksid osalema avaliku sektori asutused, õiguskaitseorganid, kohtuasutused, haridusasutused, kodanikuühiskonna organisatsioonid, perekonnad, kogukonnad, sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujad. Nende kuritegude tulemuslik ennetamine ja neile reageerimine ei olene ainult tugevatest seadusandlikest meetmetest, vaid ka kooskõlastatud jõupingutustest ning valdkondadeülesest mitmetasandilisest tegevusest.

RADIKALISEERUMISE ENNETAMINE

ELi terroristliku veebisisu levitamise vastase võitluse määrus kaitseb haavatavaid elanikkonnarühmi, sh lapsi, kokkupuute eest radikaliseeriva materjaliga internetis. Määrusega nõutakse, et veebimajutusteenuse pakkujad eemaldaksid terroristliku veebisisu ühe tunni jooksul pärast riigi pädevalt asutuselt eemaldamiskorralduse saamist.

Seda täiendavad mitu mitteseadusandlikku algatust. Üks selline meede on ELi internetifoorum. Foorum on avaliku ja erasektori koostööplatvorm, mis koondab ELi liikmesriike, õiguskaitseasutusi, tööstust ja kodanikuühiskonda, et kooskõlastada kuritarvitamise vastast reageerimist. See puudutab internetiplatvormide ärakasutamist terroristide ja vägivaldsete äärmuslaste ning muude pahatahtlike osalejate poolt, nagu isikud, kes peibutavad lapsi seksuaalse väärkohtlemise, uimastikaubanduse, organiseeritud kuritegevuse, inimkaubanduse või rändajate ebaseadusliku üle piiri toimetamise eesmärgil.

Lapsi ähvardab kogu ELis nii internetis kui ka väljaspool seda oht, et neist saavad kuriteoohvrid või nad värvatakse kuritegevusse. Euroopa Komisjon töötab praegu välja tegevuskava laste kaitsmiseks kuritegevuse eest. See peaks täiendama olemasolevaid vahendeid, tehes kindlaks allesjäänud lüngad ning tagades sidusama ja paremini kooskõlastatud lähenemisviisi, et parandada laste kaitset kuritegevuse eest nii ohvrite kui ka toimepanijatena internetis ja selle väliselt.

KÜBERKIUSAMISE VASTANE TEGEVUSKAVA

Küberkiusamine on laste ja noorukite jaoks internetis üha suurem probleem, mis avaldab märkimisväärset mõju laste vaimsele tervisele ja heaolule, osalemisele ning arengule.

Selle murettekitava levikuga tegelemiseks võttis Euroopa Komisjon 2026. aasta märtsis vastu küberkiusamise vastase tegevuskava²⁵⁹. Tegevuskava eesmärk on vältida küberkiusamist, lihtsustada sellest teatamist ja tagada tulemuslik toetus ohvritele. Tegevuskava kohaselt julgustatakse ELi liikmesriike võtma täiendavaid meetmeid riiklikul tasandil.

See hõlmab riiklike kiusamisvastaste strateegiate väljatöötamist, ennetustegevuse ja varajase avastamise tugevdamist koolides ning muus keskkonnas, kus lapsed aega veedavad. Tegevuskava teised olulised tegevusvaldkonnad on ohvrite tugiteenuste parandamine ja teatamissüsteemide seotuse tagamine asjakohase õigusliku, sotsiaalse, psühholoogilise ja haridusliku toega.

Lisaks sellele kutsutakse komisjoni soovitusel integreeritud lastekaitseüsteemide arendamise ja tugevdamise kohta lapse parimates huvides²⁶⁰ ELi liikmesriike üles võtma kõik sobilikud seadusandlikud, haldus-, sotsiaal- ja haridusmeetmed, et hoida ära laste kiusamist ja neid selle eest kaitsta, sh internetis. See hõlmab muu hulgas põhjalike kiusamisvastaste kavade väljatöötamist.

ELi VANUSEKONTROLI LAHENDUS

Lisaks kehtivatele õigusaktidele on Euroopa Komisjon loonud vanuse kontrollimise töövahendi, et kaitsta lapsi ja noorukeid internetis ning piirata nende kokkupuudet kahjuliku sisuga. See töövahend pakub võrgustikke, platvorme, tehnilisi lahendusi ja kanaleid alaealiste kaitsmiseks ning nende tegutsemissuutlikkuse suurendamiseks internetis.

Komisjon on töötanud välja ELi vanusekontrolli lahenduse, mis on töökindel, kasutajasõbralik ja kaitseb eraelu puutumatust. Selleks on tehtud liikmesriikidele kättesaadavaks kohandamise ja rakendamise tegevuskava. Kui lahendust kohandatakse, siis suudab see võtta arvesse erinevaid vanusevahemikke. Liikmesriigid saavad avaldada lahenduse eraldiseisva rakendusena ja/või kaasata selle vanusekontrolli funktsioonina nende endi Euroopa digiidentiteedikukrutesse. Lahendus on avatud lähtekoodiga, seega saavad selle kasutusele võtta ja seda edasi arendada ka kolmandad riigid või turuosalised.

ELi vanusekontrolli lahendus võib olla sobilik vahend vanusepiirangute praktikas kohaldamiseks, kui sellega kaasnevad asjakohased võimalused alaealistele oma vanust tõendada. ELi liikmesriigid lähenevad isikut tõendavate dokumentide ja e-identimise kasutamisele ja väljastamisele erinevalt ning kõigil alaealistel ei pruugi olla oma passi. Seetõttu on ELis vanusekontrolli tõhusaks toimimiseks hädavajalik määrata usaldusväärsed vanusetõendi väljastajad, kes saavad väljastada nõutavale vanusele vastavaid tõendeid.

Selle protsessi kiirendamiseks esitas Euroopa Komisjon soovitusel kogu ELi hõlmava vanusekontrolli tehnoloogia ühise raamistiku loomise kohta. Selle soovitusel osana määrab komisjon koostöös liikmesriikidega kindlaks ELi vanusekontrolli süsteemi. Süsteemis kirjeldatakse üksikasjalikult usaldusmudelile ja juhtimisele esitatavaid nõudeid ning nõudeid, mida peavad täitma vanusetõendite väljastajad ja vanusekontrolli lahenduste pakkujad.

Soovitusel kutsutakse ELi liikmesriike kasutama ELi vanusekontrolli kava, kohandama seda oma riikliku kontekstiga, ning tegema vanusekontrolli lahendused kättesaadavaks 31. detsembriks 2026 selle kava alusel.

Liikmesriike kutsuti samuti üles esitama komisjonile 30. juuniks 2026 rakenduskava, milles kirjeldatakse, mil viisil nad kavatsevad ELi vanusekontrolli lahenduse kättesaadavaks teha. Liikmesriike kutsutakse üles tegema omavahel koostööd ning kaasama Euroopa Komisjoni, teadlasi ja kodanikuühiskonda oma riiklike lahenduste kasutuselevõttu. Vanusekontrolli probleeme, sh ELis võimaliku regulatiivse killustatuse riske käsitletakse hiljem käesoleva peatüki osas „Pooleliolevad meetmed“.

Senise nõuete täitmise tagamise tulemused

Kehtivad ELi õigusaktid on ainult nii tulemuslikud, kui seda on nende jõustamine. Digiteenuste määrusega kehtestati olemuslikult uus jõustamisarhitektuur, mis keskendub suurimate platvormide puhul komisjonile ja mida kombineeritakse riikliku jõustamisega läbi digiteenuste koordinaatorite. Selle arhitektuuri tulemuseks on nüüd otsused, menetlused ja märgatavad nõuete täitmise muudatused ning hakkavad ilmnenema tegevuse viljad.

Tehisintellektimääruse puhul on otsustatud sarnaselt kohandatud jõustamisstruktuuri kasuks, kusjuures nõuete täitmise tagamise keskpunktis on komisjon üldotstarbeliste tehisintellektimudelite ja üldotstarbelistel tehisintellektimudelitel põhinevate enamiku tehisintellektisüsteemide puhul, kui tehisintellektisüsteemi ja -mudeli tagab sama üksus (või see tagatakse sama ettevõtja piires). Tehisintellektimääruse koondpaketiga võetakse kasutusele veel üks uuendus, mille puhul on digiteenuste määruse kohaselt väga suurte digiplatvormide ja väga suurte internetipõhiste otsingumootorite määratud või nendesse kaasatud tehisintellektisüsteemidega seotud nõuete täitmise tagamise keskmes samuti komisjon.

Isikuandmete kaitse üldmääruse täitmise tagavad sõltumatud riiklikud andmekaitseasutused. Nad jätkavad otsuste langetamist, määravad märkimisväärseid trahve ja võtavad muid parandusmeetmeid, kui andmekaitseasutused teevad kindlaks, et vastutavad töötajad on rikkunud andmekaitse-eeskirju.

Audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi täitmise tagavad riikide reguleerivad asutused ja organid. Audiovisuaalmeedia teenuste direktiiviga on kehtestatud nõuded riiklike reguleerivate asutuste ja organite institutsioonilise ja funktsionaalse sõltumatuse tagamiseks, mida on tugevdatud Euroopa meediavabaduse määrusega.

Tarbijakaitsealaste õigusaktide, sh ELi direktiividest ja määrustest tulenevate normide täitmise tagamine kuulub peamiselt liikmesriikide ametiasutuste ja kohtute pädevusse. Kuigi komisjonil ei ole praegu tarbijaõiguste valdkonnas otseseid jõustamisvolitusi, koordineerib ja toetab ta liikmesriikide nõuete täitmise tagamisega seotud tegevust tarbijakaitsealase koostöö määruse alusel. Sellega luuakse liikmesriikide tarbijakaitsealase koostöö asutuste piiriülese jõustamiskoostöö raamistik, et ühiselt tegeleda piiriüleste ja ELi-üleste tarbijaõiguse rikkumistega.

DIGITEENUSTE MÄÄRUSE NÕUETE TÄITMISE TAGAMISE STRUKTUUR

Digiteenuste määruse nõuete täitmise tagamise struktuur hõlmab otsest ja kesket komisjoni pädevust väga suurte digiplatvormide ja väga suurte internetipõhiste otsingumootorite puhul ning koordineerimist ja koostööd mitme riikliku ametiasutusega, eelkõige Euroopa digiteenuste nõukoja kontekstis, mis tugineb samuti alaealiste kaitse tööühmale.

See on uus nõuete täitmise tagamise raamistik, mille eelis seisneb selles, et nõuete täitmise tagamine toimub keskselt komisjoni tasandil suurimate platvormide puhul, mis tegutsevad sujuvalt üle piiri. Mõned neist platvormidest kuuluvad suurimate ja kõige paremini ressurssidega varustatud ettevõtete hulka maailmas, mille tulu ületab sageli ELi liikmesriikide SKPd. See raamistik edendab samuti normide sidusat kohaldamist ELis ja riiklikul tasandil (näiteks läbi alaealiste kaitse suuniste ja kohtulahendite).

Heidutav mõju on märkimisväärne, kusjuures trahvimisvolitused on ühed maailma suurimad ja ajutised meetmed võivad viia platvormide tavade kiirete muutusteni, nagu on näidanud TikTok võetud kohustused ja TikTok Lite'i tegevuse lõpetamine ELis²⁶¹. Uurimise kontekstis on Euroopa Komisjonil kindlad nõuete täitmise tagamise vahendid ja uurimisvolitused. See hõlmab eelkõige võimet taotleda üksikasjalikke tundlike andmeid ja teavet ning teostada kontrolle teenuseosutajate ruumides. See võimaldab enneolematut juurdepääsu teenuseosutajate süsteemidele, kavandamisprotsessile ja otsustele.

Äärmuslikel juhtudel, kui rikkumist ei lõpetata, mis põhjustab tõsist ja kiireloomulist kahju, võib komisjon taotleda teenuseosutaja asutamise liikmesriigi digiteenuste koordinaatorilt, et pädev kohus nõuaks teenusele juurdepääsu ajutist piiramist²⁶².

Euroopa Komisjoni nõuete täitmise tagamise meetmed on nõudnud märkimisväärselt suutlikkuse suurendamist ja seda suurendatakse nüüd üha kiiremini. See muutub järk-järgult ajaliselt tõhusamaks, nagu on näidanud esialgsed järeldused TikTok'i puhul, mis käsitlevad võimalikku sõltuvusttekitavat disaini, ning Meta puhul seoses vanusetuvastusega. Suunistes alaealiste kaitse kohta määratud nõuetele vastavuse võrdlusalused on sellele kaasa aidanud.

Komisjon on visandanud oma esialgsed ootused seoses nõuete täitmise tagamise meetmete põhiküsimustega, sh esialgsed järeldused ja kohustused, ning need peaksid olema aluseks ja kajastuma teenuseosutajate jätkuvate riskihindamise ja riskide maandamise tsüklite tavade puhul. See viib eeldatavasti muudatusteni platvormi teenustes isegi enne, kui on vaja võtta ametlikke meetmeid nõuete täitmise tagamiseks.

Arvestades ressursse, mis on vajalikud õiguslike meetmete võtmiseks komisjoni järelevalve alla kuuluvate ettevõtete suhtes, peaks igasugune täitemenetluse raamistik tagama, et aega pühendatakse ka menetlusnõuete täitmisele ja kõigi võimalike ettevaatusabinõude rakendamisele, et otsused oleksid kõigis kohtuastmetes samad.

Digiteenuste määruse riskipõhine ja tehnoloogianeutraalne lähenemisviis on tulevikukindla nõuete täitmise tagamise alus. See areneb tänu platvormi riskihindamis- ja audititsüklitele, nendega seotud kohustustele või muule reageerimisele nõuete täitmise tagamise meetmetele ning samuti uute teenuste määratlemisele. Hiljuti algatatud uurimine X-i vastu seoses selle tehisintellektisüsteemiga Grok ning intiimsete piltide nõusolekuta jagamisega (sh kui need on loonud tehisintellekt) näitab, kuidas nõuete täitmise tagamine digiteenuste määruse alusel saab kiiresti hõlmata uusi problemaatilisi tavasid või funktsioone, mis on kaasatud internetiplatvormidesse.

Samal moel näitab WhatsAppi hiljutine määratlemine väga suure digiplatvormina, kuidas teenused võivad kuuluda digiteenuste määruse kohaldamisalasse, kui need omandavad veebiplatvormidele omased jooned ja tunnused.

DIGITEENUSTE MÄÄRUSEGA SEOTUD OTSUSED JA MENETLUSED

Euroopa Komisjon ja riikide ametiasutused on pärast digiteenuste määruse kohaldamise algust algatanud või viinud lõpule mitmeid nõuete täitmise tagamise meetmeid alaealiste kaitse valdkonnas. Allpool märgitud otsused ja menetlused kehtestasid tegevuse võrdlusaluse, millest lähtuvalt hinnatakse nüüd platvormide nõuetele vastavust. See võrdlusalus muutub jätkuvalt, kui nõuete täitmise tagamise meetmed edenevad, näiteks et hõlmata muid teenuseid ja probleeme, ning sellest lähtutakse pideva riskihindamise ja -maandamise käigus ning samuti auditeerimistsüklite puhul.

2026. aasta veebruaris võttis Euroopa Komisjon vastu esialgsed järeldused, mille kohaselt ei vasta TikTok'i potentsiaalselt sõltuvusttekitav disain digiteenuste määruse kaitsestandarditele. Nendes järeldustes leitakse, et TikTok peab muutma oma teenuste põhilist ülesehitust, näiteks keelates olulised sõltuvust tekitavad omadused, nagu lõputu kerimine, rakendades tulemuslikud ekraaniaja pausid (sh öösel) ning kohandades selle soovitusüsteemi²⁶³.

2026. aasta märtsis võttis komisjon vastu esialgsed järeldused nelja väga suure pornograafiaplatvormi (Pornhub, XNXX, Stripchat ja XVideos) kohta, kuna nad ei ole võtnud kasutusele nõuetekohast vanusekontrolli²⁶⁴. Seda täiendasid Euroopa digiteenuste nõukoja kooskõlastatud meetmed väiksemate pornograafilisega sisuga platvormide vastu²⁶⁵.

2026. aasta aprillis avaldas Euroopa Komisjon samuti esialgse aruande, mille kohaselt Meta on pannud toime rikkumise, kuna ta ei ole takistanud alla 13-aastastel Instagrami ja Facebooki kasutamist²⁶⁶.

Samuti võetakse praegu nõuete täitmise tagamise meetmeid Snapchati vastu, et uurida kahtlustusi, mis käsitlevad ebapiisavat vanusepiirangut ja ebapiisavaid vaikesüsteeme, ebapiisavat alaealiste kaitset peibutamise või kuritegevuse eesmärgil värbamise vastu ning ebatõhusaid sisu modereerimise vahendeid, mis takistavad teabe levikut, millega suunatakse kasutajaid ebaseaduslike toodete, sh uimastite ja vanusepiiranguga kaupade müügikohtadesse²⁶⁷.

Võetud kohustuste puhul on AliExpress nõustunud vaikesüsteemiga, mis piirab täiskasvanutele mõeldud toodete märgatavust, sh täiskasvanule mõeldud toodete kujutiste automaatne hägustamine, kasutades tehisintellektipõhist reaajas skannimist²⁶⁸.

Riiklikul tasandil uurib Madalmaade tarbijate ja turgude reguleerimisasutus (edaspidi „ACM“) videomänguplatvormi Roblox seoses võimalike riskidega, millega alaealsed platvormil kokku puutuvad²⁶⁹.

Käimas on menetlused, mis käsitlevad sõltuvust tekitavat disaini, soovitusüsteeme, ebaseadusliku sisu (sh laste seksuaalset väärkohtlemist kujutav materjal) levitamist ja kauplemisskoha kaitsemeetmeid; need puudutavad Facebooki ja Instagrami, X-i (seoses Grokiga),²⁷⁰ Sheini²⁷¹ ja Temu²⁷². TikTok Lite'i käsitleva varasema uurimise tulemusena võttis komisjon vastu kohustust käsitleva otsuse ning kõnealune funktsioon kõrvaldati alaliselt ELi turult.

Eespool nimetatud teenuseid ja probleeme käsitlevate tulevaste nõuete täitmise tagamise meetmete mõju selgitab komisjoni konkreetseid ootusi ja sellega kehtestatakse ranged nõuete täitmise tingimused. Sellest lähtutakse teenuste osutamise muudatuste puhul, mille peavad tegema lisaks konkreetsetele uurimisalustele platvormidele ka muud digiteenuste määrase kohaldamisalasse kuuluvad teenuseosutajad.

Digiteenuste määrase täieliku potentsiaali kasutamiseks võib nüüd, kui see nõuete täitmise tagamise struktuur on loodud ja kasutusel, tekkida vajadus seda veelgi tugevdada, et kindlustada nõuete täitmise tagamise juhtumite menetlemine vajaliku kiiruse ja pakilisusega ning digiteenuste määrase täieliku mõju avaldumine. Selleks peaksid kõigil riiklikul ja ELi tasandil nõuete täitmise tagamises osalevatel asutustel alati olema oma ülesannete täitmiseks vajalikud ressursid.

TEHISINTELLEKTIMÄÄRUSE NÕUETE TÄITMISE TAGAMISE STRUKTUUR

Tehisintellektimäärase nõuete täitmise tagamise struktuur hõlmab otsest ja kesket komisjoni nõuete täitmise tagamise pädevust üldotstarbeliste tehisintellektimudelite puhul (sh süsteemse riskiga üldotstarbelised tehisintellektimudelid) ning üldotstarbelistel tehisintellektimudelitel põhinevate tehisintellektisüsteemide puhul, kui mudeli ja süsteemi töötab välja sama pakkuja või sama ettevõtja osaks olev pakkuja.

Tehisintellektimäärase koondpaketiga võetakse kasutusele täiendav uuendus, mille puhul on digiteenuste määrase kohaselt väga suurte digiplatvormide ja väga suurte internetipõhiste otsingumootorite määratud või nendesse kaasatud tehisintellektisüsteemidega seotud nõuete täitmise tagamise keskmes samuti komisjon. Tehisintellektimäärase kohaldamisalasse kuuluvate muude tehisintellektisüsteemide nõuete täitmise tagamine on riiklike turujärelevalveasutuste kohustus.

Euroopa tehisintellektiameti ja riiklike turujärelevalveasutuste nõuete täitmise tagamise volitused muutuvad kohaldatavaks 2. augustil 2026. Alates sellest kuupäevast tagab Euroopa tehisintellektiamet normide täitmise, mis käsitlevad üldotstarbelisi tehisintellektimodeleid,²⁷³ süsteemse riskiga üldotstarbelisi tehisintellektisüsteeme²⁷⁴ ning üldotstarbelistel tehisintellektimudelitel põhinevaid tehisintellektisüsteeme,

mille puhul on mudeli ja süsteemi töötanud välja sama pakkuja või pakkuja, kes kuulub samasse ettevõttesse, ning väga suurtesse digiplatvormidesse ja väga suurtesse internetipõhistesse otsingumootoritesse integreeritud tehisintellektisüsteeme. Tehisintellekti käsitlevas koondpaketi kokku lepitud suure riskiga tehisintellektisüsteemide kohustused hakkavad kehtima 2027. aasta detsembris (eraldiseisvate tehisintellektisüsteemide puhul, nagu teatavad haridusalased tehisintellektisüsteemid) ning 2028. aasta augustis (reguleeritud toodetes, näiteks mänguasjadesse kaasatud tehisintellektisüsteemide puhul).

ISIKUANDMETE KAITSE ÜLDMÄÄRUSE TÄITMISE TAGAMISE STRUKTUUR

Isikuandmete kaitse üldmääruse nõuete täitmise tagavad iga ELi liikmesriigi andmekaitseasutused, kellel on õigus uurida kaebusi, teha auditeid, nõuda parandusmeetmete võtmist ning kehtestada haldustrahve andmekaitseõiguse rikkumise eest.

Kui ettevõtte (vastutav töötleja) töötleb isikuandmeid rohkem kui ühes liikmesriigis, siis vastutab kõnealuse ettevõtte järelevalve eest juhtiv andmekaitseasutus, s.o selle riigi andmekaitseasutus, kus on ettevõtte peamine tegevuskoht.

Juhtiv järelevalveasutus teeb koostööd ja kooskõlastab oma tegevust nende muude ELi liikmesriikide andmekaitse järelevalveasutustega, kus andmete töötlemine mõju avaldab. Seda nimetatakse ühtse kontaktpunkti mehhanismiks.

Andmekaitseasutused võivad alata uurimise individuaalsete kaebuste, kohustuslike rikkumistest teatamise, meediaaruannete või enda uuringute alusel. Organisatsioonidele, kelle puhul on tehtud kindlaks andmekaitsenormide rikkumine, võidakse kehtestada töötlemiskeeld, teha ettekirjutus nõuete täitmiseks või määrata trahvi, mis on kuni 20 miljonit eurot või 4 % nende aastakäibest olenevalt sellest, kumb neist on suurem.

Nagu on sätestatud ELi põhiõiguste hartas ja korratud isikuandmete kaitse üldmääruses, peavad kõik andmekaitseasutused olema sõltumatud. Kõik liikmesriigid peavad kindlustama, et andmekaitseasutustele tagatakse inim-, tehnilised ja rahalised ressursid nende ülesannete ja volituste tulemuslikuks täitmiseks.

Euroopa Andmekaitsekoostöökoogu (edaspidi „EAKN“) koondab kõik järelevalveasutused, et tagada isikuandmete kaitse üldmääruse järjepidev kohaldamine. See annab suuniseid isikuandmete kaitse üldmääruse kohaldamise kohta. EAKN koostab praegu suuniseid laste andmete töötlemise kohta. EAKN edendab samuti andmekaitseasutuste vahelist koostööd.

Isikuandmete kaitse üldmäärus on tehnoloogianeutraalne ja rakendab riskipõhist lähenemisviisi. See tähendab, et organisatsioonid peavad rakendama asjakohaseid tehnilisi ja korralduslikke meetmeid, mis on proportsionaalsed nende andmetöötlustegevusest tuleneva riskiga.

Eelmise aasta lõpus võeti vastu isikuandmete kaitse üldmääruse menetlusmäärus. Sellega kehtestati uued normid, et parandada riiklike andmekaitseasutuste koostööd, kui nad tagavad isikuandmete kaitse üldmääruse täitmist, et kiirendada piiriüleste andmekaitsekaebuste menetlemise protsessi. 2025. aasta mais esitasid andmekaitseasutused Helsingi avalduse suurema selguse, toetuse ja kaasamise kohta. Selles avalduses nõustasid nad suurendama isikuandmete kaitse üldmääruse kohaldamise ja nõuete täitmise tagamise järjepidevust.

VALITUD ISIKUANDMETE KAITSE ÜLDMÄÄRUSE NÕUETE TÄITMISE

TAGAMISE MEETMED JA MENETLUSED

Isikuandmete kaitse üldmäärus on olnud jõus alates 2018. aastast. Selle aja jooksul on kehtestatud organisatsioonidele 7 miljardi euro väärtuses trahve andmekaitse normide rikkumise eest²⁷⁵. Andmekaitseasutused saavad kasutada oma volitusi, et nõuda ettevõtetelt töötlemistegevuse vastavusse viimist. See võimaldab andmekaitseasutustel suhelda vastutavate töötajatega enne uurimise alustamist, säästes aega ja ressursse.

Näiteks suhtles Iirimaa andmekaitsekomisjon 2023. aasta veebruaris Metaga seoses Instagramis sildistamisega. Kui laps soovis sildistada avalikku kontot, mida ta ei soovinud jälgida, sai ta teate „Account couldn't be tagged. Make your account public to tag others who don't follow you.“ („Kontot ei olnud võimalik sildistada. Muuda oma konto avalikuks, et sildistada teisi, kes sind ei jälgi.“)²⁷⁶.

See teade sisaldas ka seadistusse liikumise nuppu („Go to settings“) mis viis kasutaja menüüsse, kus tal oli võimalik muuta oma konto privaatsest avalikuks. See seadistus ei hoiatanud lapsi selle muudatuse tegemise võimalikest tagajärgedest ning ei suunanud lapsi korduma kippuvate küsimuste jaotisesse ega abikeskuse artikli juurde.

Pärast arutelusid andmekaitseinspektoriga muudeti kasutajatele kuvatavaid teadaandeid. Teadaande uueks sõnastuseks muudeti „Account couldn't be tagged. Your account is private, so you can tag only your followers. You can manage your privacy in Settings“ („Kontot ei olnud võimalik sildistada. Sinu konto on privaatne, seega saad sildistada ainult oma jälgijaid. Võid hallata oma privaatsust seadete alt.“).

Seadistusse liikumise nupp („Go to settings“) asendati lisateabe saamise nupuga („Learn more“), mis viib kasutajad abikeskuse artikli juurde. Sealt leiab teavet selle kohta, kuidas konto igal ajal privaatseks muuta, millised on erinevused privaatse ja avaliku konto vahel, kuidas Instagramis privaatsust hallata, ning teavet lapsevanematele teemal „kes näeb mu teismelise postitusi Instagramis“.

Andmekaitseasutused on teinud mitu otsust isikuandmete kaitse üldmääruse rikkumiste kohta, mis on seotud laste andmetega. Samuti on nad kehtestanud töötlemiskeelud, mille kohaselt vastutav töötleja ei tohi töödelda andmesubjektide isikuandmeid, sh laste andmeid, kuni nende töötlemine on kooskõlas isikuandmete kaitse üldmääruse nõuetega. Valik selliseid meetmeid on esile tõstetud allpool.

Mitu andmekaitseasutust on algatanud vastutavaid töötlejaid käsitlevad uurimised, kuna nad ei ole täitnud lõimitud ja vaikimisi andmekaitse põhimõtet. Näiteks Iirimaa andmekaitsekomisjon määras TikTokile 345 miljoni euro suuruse trahvi, kuna leiti, et see rikub mitut isikuandmete kaitse üldmääruse sätet.

See hõlmas lõimitud ja vaikimisi andmekaitset ning võimalikult väheste andmete kogumise põhimõtet. Andmekaitsekomisjon leidis, et TikTok rikkus neid sätteid, kuna see muutis laste kontod vaikimisi avalikuks kõigile nii TikToki kui ka väljaspool seda.

Iirimaa andmekaitsekomisjon leidis samuti, et TikTok kasutas petuelemente eesmärgiga ajendada lapsi otsustama vaikimisi avalike kontode kasuks. See tähendas, et nende sisu võis vaadata igaüks, rikkudes lõimitud ja vaikimisi andmekaitse ning õigluse põhimõtet. Samuti leiti, et TikTok ei taganud, et peresidumise kaudu lapse konto järelevalvet tegevate täiskasvanud kasutajate puhul tehakse kindlaks, et nad on lapse vanemad või hooldajad²⁷⁷.

Lisaks sellele määras Iirimaa andmekaitsekomisjon Instagramile 450 miljoni euro suuruse trahvi, kuna leidis, et see oli rikkunud lõimitud ja vaikimisi andmekaitse põhimõtet. Instagram võimaldas lastel luua ärikontosid,

mille puhul nõuti kontaktandmete kuvamist profiilis nii, et need oleksid avalikult nähtavad. Andmekaitsekomisjon leidis, et Instagram rikkus seda põhimõtet, kuna kõik kasutajakontod määrati vaikimisi avalikuks. See tähendas, et ükskõik kes võis vaadata lapse loodud sisu, kui laps seadistust ei muutnud²⁷⁸.

Itaalia andmekaitseasutus kehtestas ajutise keelu TikTok'i töötlemistegevusele lähtuvalt laste turvalisusega seotud probleemidest, seda eelkõige seoses 10-aastase Itaalia tüdruku surmaga. Keeluga piirati viivitamata TikTok'i töötlemistegevust kasutajate puhul, kelle vanust ei olnud võimalik usaldusväärselt kindlaks teha. Selle tulemusena kontrollis platvorm uuesti Itaalia kasutajate vanust ja sulges rohkem kui pool miljonit kontot, mille puhul kahtlustati, et need kuuluvad alla 13-aastastele, mis on vanus, alates millest TikTok lubab lastel oma teenuseid kasutada²⁷⁹.

Selle aasta alguses algatas Iirimaa andmekaitsekomisjon uurimise X-i asjus seoses nõusolekuta seksuaalseeritud kujutiste loomisega, sh laste puhul, kasutades tehisintellektivahendit Grok. Andmekaitsekomisjon uurib X-i vastavust mitmele artiklile, sh neile, mis käsitlevad võimalikult väheste andmete kogumist ning lõimitud ja vaikimisi andmekaitset²⁸⁰.

AUDIOVISUAALMEEDIA TEENUSTE DIREKTIIVI NÕUETE TÄITMISE

TAGAMINE JA ALAEALISTE KAITSE INTERNETIS

Alaealiste kaitse on meediat reguleerivate asutuste jaoks nõuete täitmise tagamisel prioriteetne valdkond. 2024. aastal hindas audiovisuaalmeedia teenuste Euroopa regulaatorasutuste rühm (edaspidi „ERGA“) meedia reguleerimisasutuste võetud meetmeid alaealiste kaitse valdkonnas. Rühm jõudis järeldusele, et on vaja kehtestada ja täiustada kriteeriume, mida kasutatakse alaealistele kahjuliku sisu liigitamiseks.

Ühe näite audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi rakendamisest seoses alaealiste kaitsega videojagamisplatvormidel leiab Itaaliast. Itaalia sidevaldkonna reguleerimisasutus AGCOM täheldas TikTok'i kaudu „Prantsuse armid“ videote avaldamist. Kooskõlas videojagamisplatvormide reguleerivate normidega algatas AGCOM sekkumismenetluse, mille tulemusena kõrvaldas TikTok, mis on Iirimaaal tegutsev videojagamisplatvorm, kõnealused videod.

Saksamaa reguleerimisasutus DLM on võtnud meetmeid Küprosel ja Tšehhis registreeritud pornograafiaplatvormide vastu. Piiriülene menetlus põhines e-kaubanduse direktiivil, nagu on nähtud ette audiovisuaalmeedia teenuste direktiiviga. Õiguslik alus oli alaealiste kaitset meedias käsitlev riikidevaheline leping (JMStV), millega võetakse üle audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv, ning asjakohane säte oli keeld levitada pornograafiat alaealistele ning vanuse kontrolli käsitlevad normid.

Euroopa meediavabaduse määrust²⁸¹ millega luuakse piiriülene menetlus, et taotleda teises liikmesriigis asutatud videojagamisplatvormide kohustuste täitmise tagamist, on samuti rakendatud mitme Küprosel asutatud pornograafiaplatvormi suhtes. Selle tulemusena hakkasid asjaomased platvormid järgima audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi kohustusi alaealiste kaitse kohta, sh vanusekontrolli puhul. Küprose reguleerimisasutus hindab praegu asjaomaste teenuseosutajate (Stripchat) esitatud vastuseid selle kohta, kuidas nad on võtnud kasutusele vanusekontrolli mitmes riigis, nt Saksamaal.

TARBIJAKAITSEALASE KOOSTÖÖ MÄÄRUSE VÕRGUSTIK

Nagu on märgitud tarbijakaitse tegevuskavas 2030, teeb Euroopa Komisjon ettepaneku tarbijakaitsealase koostöö määruse muutmise kohta, et veelgi tugevdada tarbijakaitseõiguse nõuete täitmise tagamist. See võib aidata tsentraliseerida ELi tasandil otsesed nõuete täitmise tagamise volitused konkreetsetel juhtudel.

See muudaks tarbijakaitsealase koostöö määruse nõuete täitmise tagamise kiiremaks ning suurendaks sellest tulenevat heidutust. See aitaks samuti paremini kaitsta alaealisi, kellel on suurema haavatavuse ja kogemuste puudumise tõttu suurem oht sattuda ebaausate kaubandustavade ohvriks internetis.

TARBIJAKAITSEALASE KOOSTÖÖ VÕRGUSTIKU VALITUD NÕUETE

TÄITMISE TAGAMISE MEETMED

Digisektori puhul avaldas Euroopa Komisjon 2025. aasta märtsis tarbijakaitsealase koostöö võrgustik ühise seisukoha Star Stable Online'i kohta²⁸². Võrgustik tegi kindlaks ebaausate kaubandustavade direktiivi ja tarbijaõiguste direktiivi rikkumised, nagu laste ärgitamine ostma või täiskasvanute veenmine lastele mängusisest vääringut või mängusiseseid objekte ostma, petuelemendid (väited, et mängusiseseid virtuaalvääringuid või esemeid on vähe saada), lastele kohandatud selge ja läbipaistva teabe puudumine mängusisese virtuaalvääringu ostmise ja kasutamise kohta ning suunamõjutajate teadaannete puudumine kaubandusliku sisu kohta. Komisjon edendab praegu suhtlust tarbijakaitsealase koostöö võrgustiku ja ettevõtte vahel kõnealuste ELi tarbijaõiguste rikkumiste lõpetamiseks.

2025. aasta märtsis avaldas komisjon tarbijakaitsealase koostöö võrgustiku peamised põhimõtted mängusiseste virtuaalvääringute kohta, mis kajastavad tarbijakaitsealase koostöö asutuste ühist tõlgendust kehtivatest ELi tarbijakaitse õigusaktidest (peamiselt ebaausate kaubandustavade direktiiv ja tarbijaõiguste direktiiv). Nende peamiste põhimõtete eesmärk on edendada läbipaistvust ja õiglust videomängutööstuse ostetavate virtuaalsete valuutade kasutamisel ning tagada, et tarbijate ja eelkõige laste haavatavust võetaks arvesse²⁸³.

Mõjutusturunduse küsimus pakub tarbijakaitsealase koostöö võrgustikule suurt huvi, sealhulgas juhul, kui need tavad puudutavad lapsi. 2023. aastal kontrollisid 22 liikmesriigi tarbijakaitsealase koostöö asutused 576 suunamõjutaja postitusi, et kontrollida, kas nad avalikustavad oma reklaamitegevuse, nagu nõutakse ELi tarbijaõigusega. Kontrolli tulemusena suunati täiendavaks uurimiseks 62 % kontrollitud suunamõjutajatest²⁸⁴. Euroopa Komisjon on samuti võtnud kasutusele suunamõjutajate õigusteabe portaali (Influencer Legal Hub), kus suunamõjutajatel on võimalik leida praktilist teavet ELi õigusaktide järgimise kohta²⁸⁵.

2022. aasta veebruaris algatas tarbijakaitsealase koostöö võrgustik TikTok vastu kooskõlastatud tegevuse. Selle raames käsitleti tarbijakaitsealase koostöö asutuste muret, mis on seotud varjatud turundusega, lastele suunatud agressiivsete reklaamivõtete ning teatavate lepingutingimustega TikTok tegevuspõhimõtetes, mida võib käsitada tarbijate jaoks eksitavatena ja segadust tekitavatena.

2022. aasta juunis kohustus TikTok viima oma tegevuse vastavusse ELi reklaami- ja tarbijakaitse-eeskirjadega²⁸⁶. Tarbijakaitsealase koostöö asutused teevad TikTok nõuetele vastavuse järelevalvet, eelkõige kas selle kaubandustavad (näiteks reklaam) on piisavalt läbipaistvad, et lapsed mõistaksid nende olemust.

TARBIJAHARIDUS JA ÕIGUSKAITSE

Hiljuti vastu võetud direktiiviga (EL) 2025/2647, millega vaadatakse läbi vaidluste kohtuvälise lahendamise direktiiv, võimaldatakse tarbijatel kasutada kohtuvälist vaidluste lahendamist selliste vaidluste puhul, mis on seotud digiteenuste ja -sisuga ning lepingu sõlmimisele eelneva teabega seotud vaidlustega.

Direktiivi kohaldamisala laiendamine muutis vaidluste kohtuvälise lahendamise digiajastule kohaseks, tagades et sel moel lahendatakse rohkem tarbijavaidlusi. Näitena võiks tuua vaidlused, mis on seotud videomängude tellimustega või alaealisele suunatud toote kirjeldusega. Esindushagide direktiiv võimaldab määratud pädevatel üksustel, näiteks tarbijaorganisatsioonidel ja avalikel asutustel algatada

kohtumenetlusi tarbijate kollektiivsete huvide kaitseks. See hõlmab alaealisi, kes on puutunud kokku ebaseaduslike kaubandustavade ja teenustega.

Menetluste raames võidakse nõuda ebaseadusliku tegevuse lõpetamist ja tarbijate kollektiivset õiguskaitset. Menetlusi võidakse algselt algatada tarbijaõiguste jõustamiseks, mis on hõlmatud enam kui 70 ELi direktiivi I lisas loetletud ELi õigusaktiga, nagu ebaseaduslike kaubandustavade direktiiv, isikuandmete kaitse üldmäärus, digiturgude määrus, digiteenuste määrus või tehisintellektimäärus. Alati kui ELi seadusandjad kaaluvad uut tarbijate kollektiivsete huvide kaitsmiseks olulist ELi õigusakti, võidakse see kanda lissesse, mis muudab võimalikuks nõuete täitmise tagamise tarbijate kollektiivse õiguskaitse ELi mudeli kaudu.

Veel lahendamata küsimused

KAHJULIKKU DISAINI EI KÄSITLETA PIISAVALT

Kuigi kehtivate õigusaktide nõuete täitmise tagamine on mitmel juhul algetapis, eeldatakse piisava aja ja ressursside olemasolul, et need viivad sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujate ärimudeli muutumiseni, määrates kindlaks, millised kõnealuse mudeli osad on kokkuvõttes kooskõlas põhiõigustega ELis, sh laste õigustega.

Selle selge näide on alaealistele suunatud profiilanalüüsil põhineva reklaami keeld. Sarnaselt tundlike andmete konkreetseid kategooriaid kasutaval profiilanalüüsil põhineva reklaami keelustamisega näidatakse selle keeluga otseselt mitme platvormi ärimudeli keskmes oleva kõnealuse tava vastuvõetamatust.

Veel üks näide on sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujate kehtestatud riskihindamise ja -maandamise kohustused. Need kohustused sunnivad teenusepakkujaid investeerima veelgi enam sellesse, et mõista riske, mida nende teenused kujutavad põhiõigustele, sealhulgas lapse õigustele, ning neid riske ennetama ja leevendama.

Sellest hoolimata esineb jätkuvalt mitmeid vajakajäämisi. Esiteks tuginevad kehtivad ELi õigusaktid sageli loetletud tavadele (näiteks konkreetset sõltuvust tekitavad tunnused). See tekitab struktuurse lõnga. Omadustel põhinev lähenemisviis võib põhjustada regulatiivseid lünki, kuna digiteenused arenevad aja jooksul hõlmama muid omadusi lisaks õigusaktides loetletud ja käsitletud omadustele. See areng võib toimuda tahtlikult, et vältida reguleerimisasutuste nõuete täitmist.

Lisaks sellele on riskid sageli valdkonnaülesed ning ei teki ainult ühest eraldiseisvast omadusest või funktsioonist, vaid teenuse mitme omaduse koostoimest või teenuse laiemast disainist. Tuleb võtta arvesse audiovisuaalsisu uusi vorme. Näiteks laiendatud reaalsuse tehnoloogial põhinevad kaasahaaravad keskkonnad ja automaatselt mängitavad lühivideod on tekitanud lastele riske, mida ei osatud asjakohaste õigusaktide kehtestamise ajal ette näha.

Õigusakte saab kohandada rakendamise ajal, nagu näitavad X-i/Groki uurimine, mis toimus digiteenuste määruse alusel, ning WhatsAppi määratlemine väga suure digiplatvormina. See kohandamine toimub aga omaduste kaupa pärast kahju kindlakstegemist ning ametliku täitemenetluse tempos.

Lisaks sellele käsitlevad kehtivad ELi õigusaktid platvormide peamist äritegevust kaudsel viisil, pakku- des põhiõigustel põhinevat raamistikku, mille raames peaks iga ärimudel toimima. Näiteks peavad väga suurte digiplatvormide ja väga suurte internetipõhiste otsingumootorite pakkujad järgima konkreetseid läbipaistvuse ja kavandamise nõudeid, mis on seotud soovitusüsteemidega,²⁸⁷ ning väga suurte digiplatvormide pakkujad peavad iga soovitusüsteemi puhul pakkuma vähemalt ühte varianti, mis ei põhine

„Meie eesmärk ei ole seada lastele tõkkeid, vaid tagada, et digitaalne maailm vastab laste kasvades nende vajadustele. Kui tehnoloogia pakkujad soovivad osutada teenuseid meie lastele, siis peavad nad tõendama, et vastavad nõuetele.“

— LEANDA BARRINGTON-LEACH,
5RIGHTS FOUNDATIONI TEGEVDIRKTOR

profilianalüüsil,²⁸⁸ aga see, kui konkreetselt nad peaksid või ei tohiks oma soovitusüsteeme kavandada, võidakse määrata kindlaks nõuete täitmise tagamise meetmete võtmise kontekstis.

Praegu on reguleerimisasutused sageli ühe sammu maas, kui nad proovivad tagada õigusaktide nõuete täitmist kiiresti muutuvast sotsiaalmeedia+ keskkonnas, kus konkreetsed omadused ja funktsioonid võivad edasi areneda ka pärast digiteenuste turule toomist. See võib seada miljonid kasutajad, sh lapsed ja noorukid, ohtu. Mõnel juhul võivad riskid realiseeruda või selguda alles pärast teenuste turule laskmist, näiteks lähtuvalt sellest, kuidas neid omadusi või funktsioone tegelikkuses kasutatakse või lähtuvalt kontekstist. Mis puudutab nõuete täitmise tagamist, siis lasub teenusepakkujatega hoolsuskohustuse täitmata jätmise vaidlustamisel tõendamiskohustus tänapäeval sageli ELi ja riiklikel nõuete täitmise tagamise asutustel, kes peavad sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste kahjulikkust tõendama pikkade ja kulukate kohtumenetluste kaudu väga hästi varustatud suurettevõtete vastu.

Seetõttu võiks kehtida reegel, et sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujad, kes toovad turule, haldavad või ajakohastavad teenuseid, mis võivad põhjustada riske lastele ja noorukitele, peavad enne teenuste või uute funktsioonide turule toomist tõendama nende ohutust alaealistele

ERINEVAD RIIKLIKUD LÄHENEMISVIISID VANUSEPIIRANGUTELE JA LASTE NÕUSOLEKULE

Vanuseküsimus on kehtivate õigusaktide kõige märgatavam poliitiline lünk. Tuleks võtta arvesse kahte aspekti. Esiteks on isikuandmete kaitse üldmääruses üldjuhul kehtestatud 16 aastat vanuseks, millest alates lapsed saavad anda infoühiskonna teenusele oma nõusoleku nende isikuandmete töötlemiseks. Isikuandmete kaitse üldmäärus annab liikmesriikidele võimaluse langetada seda vanusepiiri 13–16 aastani. Kui laps on alla 16-aastane (või alla liikmesriigi ette nähtud muu vanuse), siis on töötlemine õiguspärane ainult juhul, kui nõusoleku annab või selle kinnitab vanemliku vastutuse kandja.

Teiseks kehtestavad mitmed ELi liikmesriigid praegu õigusnorme või kaaluvad nende kehtestamist alaealiste juurdepääsu piiramiseks sotsiaalmeediateenusele ja muudele digiteenustele vanuse alusel, kusjuures mõnel juhul rakendatakse ELi ja liikmesriikide nõusoleku andmise vanusepiiridest erinevaid lähenemisviise. Liikmesriikide lähenemisviisid vanuse alampiirile on erinevad oma ulatuse, vanusekünnise, hõlmatud teenuste ja selle poolest, kas vanema nõusolek võimaldab künnist eirata.

Sotsiaalmeediateenusele ja muudele digiteenustele juurdepääsuks vanusepiiranguid kehtestavate riiklike algatuste levik tekitab ohu seoses ühtse turu killustatuse ning alaealiste erineva kaitsetasemega ELis. Mitu liikmesriiki, nende hulgas Austria, Küpros, Taani, Prantsusmaa, Luksemburg, Kreeka, Hispaania ja Sloveenia kutsuvad üles kasutama sotsiaalmeedia+ keskkonnale juurdepääsu vanusepiirangute puhul ELi-ülel lähenemisviisi.

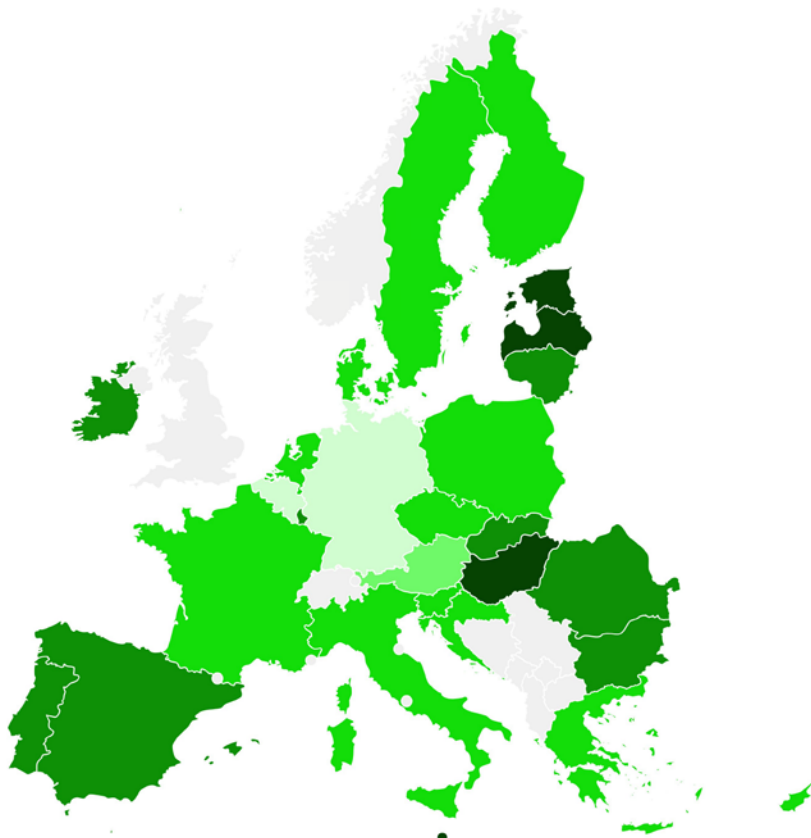
Jüütimaa deklaratsioon, millele kirjutasid 2025. aasta oktoobris Taani kui nõukogu eesistujariigi algatusel alla 25 liikmesriiki, kutsus üles looma alaealistele turvalisemat digitaalset keskkonda, sealhulgas vanuse kontrollimise ja alaealistele sotsiaalmeediateenusele ja muudele digiteenustele juurdepääsu võimaldamise vanuse hindamise kaudu. Euroopa Ülemkogu 23. oktoobri 2025. aasta ja 19. märtsi 2026. aasta järel dustes rõhutatakse alaealiste kaitsmise olulisust internetis.

Kõigis liikmesriikides toimuvad kas riiklikes parlamentides, valitsustes või kodanikuühiskonna tasandil arutelud, mis keskenduvad erineval tasemel vanusepiirangute kehtestamisele. Pakutud piirangud jäävad vahemikku 13–16 aastat, võimaldades vahel kas vanema nõusolekuga või nõusolekuta erinevaid vanuse-tasemeid. Itaalia, Prantsusmaa ja Kreeka on komisjonile tehniliste eeskirjade infosüsteemi (TRIS) kaudu ametlikult teatanud seaduseelnõudest.

Prantsusmaa, Itaalia ja Taani kaaluvad piiranguid alla 15-aastastele. Küpros ja Rumeenia on pakkunud vanusepiiranguks 16 aastat ja Saksamaa 13 aastat. Kreeka ja Taani on pakkunud kaht tasandit, mille puhul alla 15-aastastel on piiratud juurdepääs ning 12–15-aastastel (Taani puhul 13–15-aastastel) on juurdepääs ainult vanema nõusolekuga.

Joonis 1. ELi liikmesriigid, kes on teinud ettepaneku sotsiaalmeediateenusele ja muudele digiteenustele juurdepääsu vanusepiirangute kohta või on neid kaalunud

- 16 aastat
- 15 aastat
- 14 aastat
- 13 aastat
- Puuduvad

Kuna paljud liikmesriigid kaaluvad sotsiaalmeedia+ puhul vanuse alampiiri kehtestamist erineva ulatuse ning kaasnevate kohustustega, oleks ELi tasandil ühtlustatud lähenemisviis oluline, et tagada alaealistele internetis sama kaitsetase kõikjal ELis. Võrdse kaitsetaseme tagamiseks on samuti ülioluline võtta arvesse, kuidas võimalikud vanusepiirangud võivad seostuda ohutusmeetmetega, eelkõige nendega, mis on kehtestatud ELi õigusaktidega, sh digiteenuste määrusega.

Liikmesriikide kavandatud vanusepiirangud võivad olla seotud konkreetsete riskidega, mida tekitavad teatud liiki sotsiaalmeediateenused ja muud digiteenused, või võivad püüda neid lahendada. Alaealistele võrdse kaitsetaseme tagamiseks peavad vanusekontrolli ühtlustatud lähenemisviisiga kaasnema turvameetmed, mille täitmise tagavad tulemuslikult reguleerimisasutused, ning turvaelemendid, mille võtavad kasutusele sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujad (kas sisseprojekteeritud või vaikimisi andmekaitse lähenemisviisi alusel).

„Selge vanuse alampiir kogu ELis pakuks viivitamata toetust vanematele, vähendaks lastele tekkivat eakaaslaste ja sotsiaalset survet ning annaks platvormidele tugeva stiimuli oma teenuste ümberkavandamiseks kooskõlas laste ohutuse ja heaoluga.“

— LIES CRAEYNEST,
KIDSUNPLUGGED I ASUTAJA

ERI SEISUKOHAD SEOS VANUSEPIIRANGUTE JA NÕUSOLEKUGA

Liikmesriik	Riigisiseste läbirääkimiste seis ja võimalikud meetmed seoses digiteenuste vanusepiirangutega	Kavandata või kaalutav vanuse alampiir	Vanus, millest alates laps saab anda nõusoleku andmete töötlemiseks veebis
Belgia	2026. aasta aprillis kiitis Flandria valitsus heaks määruse eelnõu, millega kehtestatakse vanuse alampiir 13 aastat teatavate selliste veebiplatvormide puhul, mis võivad alaealistele kahju teha.	13	13
Bulgaaria	2026. aasta mais tegi valitsusesse mittekuuluv erakond ettepaneku muuta lastekaitseadust, et piirata alla 16-aastaste laste juurdepääsu sotsiaalmeediale. Juurdepääs oleks vanema nõusolekul lubatud alates 13 eluaastast.	16	14
Tšehhi	Seni ettepanekud puuduvad. Võimul olev erakond ANO (fraksioon PĚ) kavatseb teha sel aastal ettepaneku õigusaktide kohta, millega keelatakse nooremate kui 15-aastaste laste juurdepääs.	15	15
Taani	Seadusandlik ettepanek on väljatöötamisel. 2025. aasta novembris teatas valitsus poliitilisest kokkuleppes, mille kohaselt juurdepääs sotsiaalmeediale on alla 15-aastastele lastele keelatud, ehkki vanema nõusolekul oleks juurdepääs lubatud alates 13-aastasest saamisest.	15	15
Eesti	Üldine vastuseis idee kehtestada sotsiaalmeediale vanusepiirang.	Puuduvad	13
Saksamaa	Seni pole seadusandlike ettepanekuid tehtud. 2025. aasta novembris teatas valitsus, et toetab põhimõtteliselt võimalikku reguleerimist, ja moodustas eksperdikomitee, mis avaldas oma raporti 24. juunil, tegi ettepaneku kehtestada vanusepiirang 13 aastat, piirata selliste teenuste turulepääsu, mis ei ole turvalised, ja kutsus üles võtma kasutusele ELi tasandi lähenemise. Erakonnad ja mittetulundusühingud on teinud mitmesuguseid ettepanekuid.	13	16
Iirimaa	Seni puuduvad seadusandlikud algatused. <i>Tánaiste</i> (asepeaminister) toetas mõtet piirata alla 16-aastaste laste juurdepääsu sotsiaalmeediale. Mais 2026 teatas kunsti, meedia, kommunikatsiooni, kultuuri ja spordi ühiskomitee, et ta ei toeta sellist keeldu.	16	16
Kreeka	Eelduste kohaselt läheb õigusakt hääletusele 2026. aasta suvel ja seda hakatakse kohaldama alates 2027. aasta jaanuarist.	15	15
Hispaania	2025. aasta aprillis esitas Hispaania valitsus seadusandliku ettepaneku tõsta vanusepiiri, millest alates lapsed saavad anda nõusoleku oma isikuandmete töötlemiseks. Veebruaris 2026 teatas valitsusjuht, et Hispaania keelab alla 16-aastaste laste juurdepääsu digiplatvormidele.	16	14
Prantsusmaa	Seadusandlik ettepanek esitati 2025. aastal (parlamendi mõlemad koad on oma seisukoha vastu võtnud, kuid ei ole kompromissteksti suhtes veel kokkuleppele jõudnud). Õigusakt peaks jõustuma 2026. aasta septembris. Prantsusmaa on teinud ettepaneku diferentseeritud korra kohta: teatud kahjulikuna määratletud sotsiaalmeediateenused oleksid alla 15 aasta vanustele keelatud ja juurdepääs muudele sotsiaalmeediateenustele toimiks vanema loal.	15	15

Liikmesriik	Riigisiseste läbirääkimiste seis ja võimalikud meetmed seoses digiteenuste vanusepiirangutega	Kavandata- või kaalutav vanuse alampiir	Vanus, millest alates laps saab anda nõusoleku andmete töötlemiseks veebis
Horvaatia	2025. aastal esitati seadusandlik ettepanek, kuid märtsis 2026 lükati see tagasi.	15	16
Itaalia	Komisjon kavandab seadusandlikku algatust, millega keelata alla 15-aastaste laste juurdepääs sotsiaalmeediale. Sellega paralleelselt esitati parlamendis 2024. ja 2026. aastal kaks eraldi algatusettepanekut, kuid nende suhtes ei ole edusamme tehtud, kuna peaminister teatas, et keeld ei pruugi olla eelistatud variant.	15	14
Küpros	Valitsus teatas 2026. aastal seadusandlikust algatusest.	15	14
Läti	Seni pole seadusandlikke ettepanekuid tehtud. Märtsis 2026 leppis valitsuskoalitsioon kokku töötada välja õigusakt, millega piiratakse teatavast vanusest nooremate juurdepääsu sotsiaalmeediale.	Puuduvad	13
Leedu	2026. esitati seadusandlik ettepanek.	16	14
Luksemburg	Parlamendi 2026. aasta jaanuari resolutsiooniga kutsuti üles looma ELi raamistik või koordineerima meetmeid Belgia, Saksamaa ja Prantsusmaaga.	16	16
Ungari	Seni ettepanekud puuduvad.	Puuduvad	16
Malta	2026. aasta veebruaris toimus avalik konsultatsioon sotsiaalmeedia reformi teemal. Praegu kestab konsultatsioonijärgne etapp.	Puuduvad	13
Madalmaad	Valitsuskoalitsiooni kavas (jaanuar 2026) kutsutakse üles kehtestama juurdepääsuks sotsiaalmeediale ELi tasandi vanusepiir.	15	16
Austria	Föderaalvalitsuse teadaanne; seadusandlik ettepanek esitatakse eelduste kohaselt 2026. aasta suvel.	14	14
Poola	Teatavate parlamendi alamkoja (<i>Sejm</i>) liikmete ja digitaalküsimuste ministeeriumi teadaanded.	15	16
Portugal	2026. aastal on parlamendis on ettevalmistamisel seadusandlik algatus (kuulamisel).	16	13
Rumeenia	2025. aastal avaldati seadusandlik ettepanek digitaalse täisea teemal. Arutlusel on ka muud, eri menetlusetappides olevad ettepanekud.	15-16	16
Sloveenia	2026. aasta veebruaris teatas valitsus, et käimas on ettevalmistused alla 15-aastaste laste sotsiaalmeediakasutuse reguleerimiseks.	15	15
Slovakkia	2026. aastal teatas investeringute, piirkondliku arengu ja informaatika ministeerium seadusandlikust ettepanekust.	16	16
Soome	Peaminister koos oma erakonnaga avaldas 2025. aasta novembris kirjaliku seisukoha, milles toetati sotsiaalmeediale juurdepääsu keelamist alla 15-aastastele lastele. Riiklike soovitude kohaselt ei peaks alla 13-aastased sotsiaalmeediat kasutama.	15	13
Rootsi	Valitsuse moodustatud komitee, mille ülesandeks oli vaagida võimalust keelata teatud vanusest nooremate laste juurdepääs sotsiaalmeediale, tegi ettepaneku kehtestada sotsiaalmeedia puhul vanusepiiriks 15 aastat.	15	13

ELI VANUSEKONTROLI LAHENDUSE KASUTUSELEVÖTT

LIIKMESRIIKIDES

ELi vanusekontrolli lahendus on tehniliselt tipptasemel ja selle kavand on liikmesriikidele ja turuosalistele kohandamiseks kättesaadav. Nende vahendite tõhusus lastekaitse tugevdamisel internetis sõltub aga lõpuks sellest, kuidas liikmesriigid, turuosalised ning sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujad need tegelikult kasutusele võtavad.

ELi vanusekontrolli lahenduse tulemuslikuks toimimiseks on samuti hädavajalik usaldusväärsete vanusetõendi väljastajate nimetamine. Hoolimata Euroopa Komisjoni korduvatest üleskutsetest ei ole mitu liikmesriiki veel võtnud meetmeid usaldusväärsete vanusetõendi väljastajate nimetamiseks.

Ühtlustatud ELi vanusepiirangut sotsiaalmeediateenusele ja muudele digiteenustele juurdepääsuks ei saa jõustada ilma vanusekontrolli ökosüsteemita, mida saab kasutada alaealiste vanuse tõendamiseks. Kehtivat ELi vanusekontrolli lahendust saab tehniliselt laiendada vanuselt 18+ muudele vanustele, sh näiteks noorukitele, kooskõlas riiklike õigusaktidega.

Kuid ilma usaldusväärsete vanusetõendi väljastajateta, kes suudavad väljastada alaealistele selliseid tõendeid, tekib risk, et sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujad pöörduvad tagasi muude vähem töökindlate (näiteks enda kinnitus) ja/või vähem eraelu puutumatust kaitsvate meetodite poole ning liikmesriikidel võib tekkida probleeme tõhusa vanusekontrolli tagamisel.

NÕUETE TÄITMISE TAGAMISE VAJADUSED: SUUTLIKKUS, KIIRUS

JA REGULEERIMISASUTUSTE VAHELINE KOORDINEERIMINE

Senine nõuete täitmise tagamine näitab, et kehtivate õigusaktide alusel on võimalik võtta vastu otsuseid ja saavutada märgatavaid muutusi nõuete täitmisel. See juhib tähelepanu ka mitmele probleemile.

Tulemuslik nõuete täitmise tagamine on määrava tähtsusega laste turvalisuse tagamiseks internetis. See nõuab piisavaid volitusi ja hästi varustatud asutusi. Praktikas võivad vastuolulised nõuete täitmise tagamise struktuurid põhjustada mitmeid probleeme. Need hõlmavad piiratud ressursside edasist hajumist, ettevõtmistusaega, suuremat keerukust ning võimalikke konkureerivaid või kattuvaid pädevusi. Need probleemid võivad takistada nõuete täitmist või isegi pakkuda sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujatele võimalikke aluseid nõuete täitmise vältimiseks või edasilükkamiseks.

Reguleerimisasutuste jaoks on märkimisväärseks probleemiks piisava arvu vajalike oskustega töötajate olemasolu. Kuna pakkujate tegevus muutub aina keerukamaks, peavad reguleerimisasutused tagama piisava arvu sobilike oskustega töötajate olemasolu, et hinnata tulemuslikult, kas sotsiaalmeediateenus ja muud digiteenused vastavad õigusaktide nõuetele. See kehtib nii ELi kui ka riiklikul tasandil.

Laiemas plaanis on lastekaitseüsteemide puhul veel üheks probleemiks eraldatud inim- ja finantsressursside kättesaadavus ning koordineerimine (sh avaliku nõuete täitmise tagamise toetamiseks)²⁸⁹. Eespool kirjeldatud viisil nõuete täitmise tagamise puhul tõendamiskohustuse ümberpööramine võib suurendada nõuete täitmise tagamise võimekust ja anda paremaid tulemusi, suurendamata reguleerimisasutuste piiratud ressurssidele tekkivat täiendavat koormust nii ELi kui ka riiklikul tasandil.

LASTE TURVALISUSE LÜNK: LASTE SEKSUAALNE VÄÄRKOHTLEMINE JA ÄRAKASUTAMINE INTERNETIS

2021. aastast kuni 3. aprillini 2026 kohaldatavas ajutises määruses kehtestati ajutised normid, mis erinevad e-privatsuse direktiivi teatavatest kohustustest. See võimaldas teatavate isikutevahelise suhtluse teenuste pakkujatel kasutada isikuandmete ja muude andmete töötlemisel tehnoloogiat, et avastada laste seksuaalset väärkohtlemist kujutavat materjali ja peibutamist, sellest teatada ning kõrvaldada kõnealune materjal oma teenustest.

2025. aasta detsembris tegi Euroopa Komisjon ettepaneku pikendada ajutist määrust 2028. aastani ajutise lahendusena kuni laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamise ja tõkestamise pikaajalise määruse vastuvõtmiseni. Kuid Euroopa Parlament ja nõukogu ei jõudnud ettepaneku asjus kokkuleppele. Seetõttu kaotas ajutine määrus 3. aprillil 2026 kehtivuse, mis tekitas ELi tasandil õiguskindlusetuse.

Esimesel võimalusel tuleb leida lahendus pikaajalise määruse kujul, mis käsitleb laste seksuaalse väärkohtlemise avastamist eraviisilises suhtluses, kus enamik neist kuritegudest toime pannakse. Nende teenuste pakkujate poolne ennetav tuvastamine on olnud peamine laste seksuaalset väärkohtlemist käsitlevate uurimiste algatamise allikas juba üle 15 aasta.

Tuvastamise ulatus peaks hõlmama mitte ainult teadaolevat laste seksuaalset väärkohtlemist kujutavat materjali, et vältida taasohvristamist, vaid ka uut laste seksuaalset väärkohtlemist kujutavat materjali, mis sageli viitab jätkuval väärkohtlemisele ja hõlmab tehisintellekti loodud laste seksuaalset väärkohtlemist kujutavat materjali. Viimati nimetatud nähtuste hulk on viimastel aastatel hüppeliselt suurenenud (5 000 teatelt 2023. aastal 1,3 miljonile teatele 2025. aastal). Tuvastamine peaks samuti hõlmama peibutamist, et tõkestada tõenäolist väärkohtlemist ning peatada jätkuv väärkohtlemine, mis on samuti hüppeliselt suurenenud (12 korda viimase kolme aasta jooksul).

Muud vajakajäämised kehtivates õigusaktides puudutavad laste seksuaalse väärkohtlemise ja ärakasutamise uusi, tehnoloogia arenguga seotud vorme, nagu tehisintellekti loodud materjal, mis kujutab laste seksuaalset väärkohtlemist,ⁱ peibutamine internetis, laste seksuaalse kuritarvitamise voogedastus reaalajas, õpetuste levitamine selle kohta, kuidas sooritada kuritegusid, ning internetiteenuse kasutamine laste seksuaalse väärkohtlemise eesmärgil. Neid küsimusi käsitletakse kriminaalõiguse raamistiku kavandatud muudatuses (direktiiv 2011/93/EL).

Soovitused

SOOVITUS NR 1

Esitada ettepanek kehtestada kogu ELis noorematele kui 13-aastastele lastele ühesugune juurdepääsupiirang sotsiaalmeediateenusele ja muudele digiteenustele.

Kogu ELis tuleb kehtestada noorematele kui 13-aastastele lastele ühesugune juurdepääsupiirang sotsiaalmeediale ja muudele digiteenustele, sealhulgas tehisintellektipõhistele kaaslastele. Ühesugune juurdepääsupiirang võimaldaks lihtsustada proportsionaalse ja õigusi austava vanusetuvastuse kasutuselevõttu

i. Laste õiguste parema kaitse tagamiseks on Euroopa Parlament ja nõukogu leppinud tehisintellektimääruse koondpaketi kontekstis kokku, et muu hulgas tuleb keelata tehisintellektisüsteemid, mis genereerivad nõusolekuta intiimset sisu ja laste seksuaalset väärkohtlemist kujutavat materjali. See keeld kehtib alates 2. detsembrist 2026.

ning kannustaks sotsiaalmeediateenuste ja muude digiteenuste osutajaid täitma ohutuse sisseprojekteerimise nõuet. Alla 13-aastased lapsed peaksid saama eakohaseid sotsiaalmeedia+ keskkondi kasutada ainult piiratud aja jooksul ning vanemate loal ja järelevalve all või õpingute jaoks. Alates 13. eluaastast tuleks noorukitele eakohase ja turvalise sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste kasutamisel anda järjest rohkem iseseisvust.

Kogu ELis kehtivad ühesugused reeglid alla 13-aastaste kohta toetaksid ühtse turu toimimist, kuna nii kehtiks kõigi teenuseosutajate suhtes üks ja sama õiguslike nõuete raamistik. Eeskirjade ühtlustamine lihtsustaks reguleerivate asutuste jaoks nõuete täitmise tagamist ja järelevalvet nii riiklikul kui ka ELi tasandil. Samuti võimaldaks see tagada internetis ühesuguse kaitse kõigile ELi alaealistele olenemata nende sotsiaal-majanduslikust ja kultuurilisest taustast ning elukohariigist.

SOOVITUS NR 2

Võtta kasutusele tõhusad vanusetuvastussüsteemid, et kontrollida vanust ning toetada juba kavandamisetapis ohutust ja vanusele vastavaid lähenemisviise alaealiste kaitseks ja nende võimestamiseks internetis.

Vanusetuvastusmeetodid, see tähendab nii vanusekontroll kui ka vanuse ligikaudne hindamine peavad olema proportsionaalsed ja vastama miinimumnõuetele, eelkõige seoses kasutajate põhiõigustega, sealhulgas laste õiguste ja nendega seotud kaitsemeetmetega. Vanuse kontrollimiseks kasutatavad meetodid peaksid lähtuma rangeimatest eraelu puutumatuse ja isikuandmete kaitse nõuetest ning vanuse ligikaudne hindamine ei tohiks tingida isikut tõendavate dokumentide ja biomeetriliste andmete töötlemist. Selleks et platvorm, millelt nõutakse vanuse hindamist, ega vanusekontrolliteenuse pakkuja ei saaks teavet, mida saab kasutada kasutaja jälgimiseks või tema isiku kindlakstegemiseks, tuleks rakendada tehnilisi meetodeid, nagu teabetu tõestus.

Vanusetuvastusmeetodid peaksid võimaldama nõutava vanuse või vanuserühma täpset ja usaldusväärset kindlaksmääramist ning neid peaks olema praktikas lihtne kasutada. Meetodid peaksid olema piisavalt töökindlad, et vältida kontrollist kõrvalehoidmist ja küberohte, ning kaasavad, mittediskrimineerivad ja võrdselt kättesaadavad kõigile, kellel on vaja neid kasutada. Sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajad peavad täitma kohustust hoidma ära alaealiste kokkupuuted kahtlaste teenuste ja kasutajatega, kes esinevad lapse või noorukina.

Selleks et tagada tegelikkuses ELi ühtlustatud vanusepiirangute täitmine, peavad pakkujad suutma tugineda selgetele suunistele ja kriteeriumidele, mis käsitlevad vanuse tuvastamise tehnoloogiate kasutamist vanusepiirangute rakendamisel. Lisaks sellele peab kasutajatel ja pakkujatel olema juurdepääs tulemuslikule, eraelu puutumatust säilitavale, turvalisele, kaasavale ja kasutajasõbralikule vanusekontrolli tehnoloogiale, et neid nõudeid praktikas rakendada. Selles kontekstis võiksid ELi vanusekontrolli kavale tuginevad ELi vanusekontrolli lahendused tagada ühtlustatud, eraelu puutumatust säilitava ja tehniliselt tipptasemel ning koostalitlusvõimelise vahendi kõnealuste kohustuste täitmise tagamiseks ELi tasandil.

Selle raamistiku edasiseks tugevdamiseks peavad liikmesriigid ning turuosalised tegema kättesaadavaks toimivad vanusekontrolli vahendid, mis on vastavuses ELi vanusekontrolli kavaga või tuginevad sellele ning järgivad komisjoni soovitusi kogu ELi hõlmava vanusekontrolli tehnoloogia ühise raamistiku loomise kohta. Komisjoni soovituses sätestatakse süsteem, millega määratakse kindlaks usaldusmudeli ja juhtimise nõuded ning kohustused vanusekontrolli lahenduste pakkujatele ja vanusetõendite väljastajatele.

Liikmesriigid peaksid kiiresti nimetama usaldusväärsed vanusetõendi väljastajad. Alaealiste vanuse tõhusaks kontrollimiseks on samuti vaja tagada alla 18-aastaste isikute vanust tõendavate dokumentide esitamine ja/või tunnustamine. See hõlmab tagamist, et kõik alaealised saaksid oma vanust tõendada ka ilma riikliku isikutunnistusega.

Oluline on luua ELi tasandil selge õiguslik alus vanuse kontrollimise lahenduste rakendamiseks, tagades, et sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujad aktsepteeriks usaldusväärsete teenusepakkujate väljastatud vanusetõendeid. Vanuse tõendamine on määrava tähtsusega hästi toimivate ja nõuetele vastavate kaebuste esitamise süsteemide jaoks, mis võimaldavad lastel ja noortel oma õigusi teostada ning internetis turvaliselt tegutseda.

SOOVITUS NR 3

Täiendada ja ühtlustada sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste peamiste turvaelementide projekteerimise eeskirju.

Sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutamisel tuleks kasutada selgeid sisseprojekteeritud ohutuse võtteid ja eakohaseid kaitsemeetmeid (näiteks keelata lõputu kerimine, automaatesitus, tõuke- teated, probleemsed personaalsete soovitude mootorid). Sõltuvusttekitava disaini, petuelementide, soovimatute kontaktandmete ja nn jänesurgude vastu võitlemiseks tuleks kasutada kaitsvaid vaikeseadeid, mis peavad olema sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste lahutamatu osa. Peamisi turvaelemente käsitlevate eeskirjade täiendamine ja ühtlustamine tagaks kindluse ja ühtsuse kogu sotsiaalmeedia+ keskkonnas. Tehnoloogia kiire arengu tõttu peaksid kõik peamisi turvaelemente käsitlevad eeskirjad olema pidevalt kohandatavad vastavalt sellele, kuidas tekib uusi kahjulikke disainielemente.

SOOVITUS NR 4

Kohustus tõendada, et tooted ja teenused on alaealistele ohutud, tuleks jätta sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajate kanda.

Konkreetsed vanusepiirangud peaksid kehtima seni, kuni sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajad võtavad kasutusele kesksed lapsed ja noorukeid kaitsvad turvaelemendid. Seni kui teenuseosutajad ei ole tõendanud turvaliste ja eakohaste funktsioonide kasutuselevõttu vastavalt ELi ja liikmesriikide meetmetele, ei tohiks neil olla võimalust oma teenuseid alaealistele pakkuda. Kui teenusest on olemas nn vaikimisi ohutu versioon, peaksid mitteakohased (täiskasvanutele mõeldud) funktsioonid olema kasutatavad alles pärast vanuse tuvastamist.

SOOVITUS NR 5

Karmistada nõuete täitmise kontrolli ja suurendada hindamissuutlikkust.

Kuna laste internetiturvalisuse suhtes praegu kehtivaid õigusakte on mitu (digiteenuste määrus, isikuandmete kaitse üldmäärus, tehisintellekti käsitlev määrus jne), peaksid järelevalveasutused tegema tihedamat koostööd ja vahetama eri õigusraamistike vahel aktiivsemalt teavet. See võimaldaks vältida järjekindlustust ning luua sidusa, prognoositava ja toimiva õiguskeskkonna, mis põhineb põhiõiguste kaitsel. Euroopa Komisjon peaks uurima mehhanisme, mis võimaldaksid järelevalveasutuste sujuvat koostööd, et kasutada ära olemasolevaid struktuure õigusaktide täitmise tagamiseks. Samuti tuleb analüüsida, kas nõuete

täitmise ja hindamise eest vastutavatel reguleerivatel asutustel on vaja lisavahendeid ja kas neid tuleb ümber korraldada. Tuleks kaaluda võimalusi suurendada kodanikuühiskonna rolli ja osalemist õigusaktide täitmise tagamisel, muu hulgas kasutades ära olemasolevaid struktuure. Õigusaktide täitmise tagamine peaks olema vastastikku täiendav ja järjekindel.

SOOVITUS NR 6

Kehtestada kiiresti sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajatele kohustus ennetada, avastada ja tõkestada laste seksuaalset väärkohtlemist internetis, sealhulgas isikutevahelises suhtluses, ning sellest teatada.

Kuna ajutine määrus, millega kehtestati eeskirjad laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamiseks ja tõkestamiseks, kaotab kehtivuse, tekib laste turvalisuse tagamisel lünk, mis tuleb kiiresti kõrvaldada. Selleks et ennetada laste seksuaalset väärkohtlemist ja selle vastu võidelda, peaksid ELi kaasseadusandjad kavandatava pikaajalise määruise kiiresti vastu võtma. Üle 80 % laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite uurimistest algatatakse sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajate esitatud teadete alusel. Lapsed kardavad sageli väärkohtlemisest teatada. Laste seksuaalset väärkohtlemist kujutava materjali, sealhulgas isikutevahelises suhtluses levitatava materjali kindlakstegemine on sageli ainus viis selle levik peatada.

Koos uuesti sõnastatud laste seksuaalset kuritarvitamist käsitleva direktiiviga, milles kaasseadusandjad hiljuti kokku leppisid, tugevdavad need vahendid ELi raamistikku laste seksuaalse väärkohtlemise ja ära kasutamise vastu võitlemiseks nii internetis kui ka väljaspool seda. Sellega parandatakse ennetamist, uurimist ja ohvrite toetamist. Lisaks peaksid veebiplatvormid tugevdama tööstusharusisest koostööd lapsi mõjutava raske internetikuritegevuse valdkonnas, jagades signaale kahjuliku sisu ja pahatahtlike osalejate kohta. Sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste pakkujad peaksid tugevdama koostööd ELi internetifoorumiga, et jagada teavet tekkivate ohtude ja väärkohtlemise mustrite kohta. See toetab kahtlustatavate kuritegude varajast avastamist ja nendest teatamist. Lisaks on vaja tugevamini jõustada lastekaitse õigusraamistikke, nagu kuriteoohvrite õiguste direktiiv või naistevastast vägivalda ja perevägivalda käsitlev direktiiv.

SOOVITUS NR 7

Liikmesriigid võivad vähemalt 13-aastasele kehtestada ka muid ennetavaid sotsiaalmeediale ja muudele digiteenustele juurdepääsu piiranguid.

Muud ennetavad juurdepääsupiirangud peaksid lisanduma sotsiaalmeediateenusele ja muudele digiteenustele juurdepääsu piirangutele, mida kohaldatakse alla 13-aastaste suhtes kogu ELis. Noorukid saavad juurdepääsu üksnes sellisele sotsiaalmeedia+ keskkonnale, mis on sisu ja disaini poolest turvaline, eakohane ning kavandatud nende õigusi ja vajadusi silmas pidades. Liikmesriikide tavad ja olud on erinevad ning võimalik, et nad eelistavad kõrgemat vanusepiiri kui 13. Kõiki täiendavaid ennetavaid kehtestatud juurdepääsupiiranguid tuleks jooksvalt analüüsida ja vajaduse korral läbi vaadata, kui sotsiaalmeedia ja muud digiteenused on laste ja noorukite jaoks vähemalt turvaliseks muudetud.

SOOVITUS NR 8**Karmistada tarbijakaitsepoliitikat, et kaitsta lapsi**

Tarbijakaitseõigusel on oluline roll lastekaitsevahendina, mis hõlmab igat liiki kauplejaid, nagu e-kaubanduse veebipoed, tellimuspõhine voogedastus ning digitaalne sisu ja teenused, videomängud ja rakendused, tagades, et ükski lastega suhtlev kaupleja ei jää jõustataivate tarbijakaitsega seotud kohustuste kohaldamisalast välja. Tugevdada tuleks laste kaitset eksitavate, agressiivsete ja kahjulike veebiturundustavade eest, sealhulgas suunamõjutajate poolt.

Turvavõrku ja selle jõustamist reguleerivaid eeskirju tuleks tugevdada, et tagada baastasemel tarbijakaitse igale lapsele, kes puutub Euroopa Liidus kokku digitaalse äriteenusega, olenemata teenuse liigist, kaupleja liigist või liikmesriigist, kus kaupleja on asutatud.

Tulevane digitaalse õigluse akt ja tarbijakaitsealase koostöö määruse läbivaatamine on oluline võimalus seada laste ja noorukite kaitse ELi tarbijaõiguse keskmesse.

SOOVITUS NR 9**Pidevalt jälgida ja analüüsida rakendatud meetmete mõju**

Kõik käesoleva peatüki soovituste kohaselt kavandatud uued vahendid peaksid sisaldama andmepõhiseid mehhanisme ja lähenemisviise nende mõju ja tõhususe pidevaks hindamiseks. Samuti peaks komisjon parandama täitmise tagamiseks tehtavate jõupingutuste koordineerimist ning ühtlustama hindamis- ja järelevalveprotsesse, mis puudutavad konkreetset laste turvalisust internetis.

Võttes aluseks mudeli, mida kasutatakse Austraalia sotsiaalmeediaseaduse rakendamise jälgimiseks (sealhulgas ekspertide teadmiste ja seisukohtade pidev integreerimine), peaks kogu ELi hõlmava juurdepääsupiirangu kehtestamisega kaasnema põhjalik hindamine. Selles tuleks keskenduda vanuse alampiiri korra tulemuslikkusele, mõjule ja kohandamisele, seades esikohale laste osalemise. Selle saavutamiseks on võimalik kasutada olemasolevaid mehhanisme, nagu ELi laste osalusplatvorm ja lastele parema interneti loomine (BIK+), ning ühtlustada selleletemalisi teadusuuringuid kogu ELis ja eri uurimisvaldkondades, sealhulgas struktuursetes teadusprogrammides.

Need hindamised võivad tugineda digiteenuste määruse alusel tehtavale ja algoritmilise läbipaistvuse Euroopa keskuse (ECAT) käimasolevale tööle. Keskus jälgib pidevalt, kuidas laste turvalisus internetis areneb, pidades silmas suundumusi, võimalusi ning uute ja kujunemisjärgus tehnoloogiate kasutamist. See võib olla aluseks sellise süsteemi loomisele, millega kogutakse struktureeritud ja korrapärasel viisil andmeid asjaomastesse vanuserühmadesse kuuluvate alaealiste esinduslike valimite põhjal kogu ELis.

Hindamisel keskendutakse peamiselt alaealiste heaolule. Hindamisraamistikud peaksid hõlmama arengutulemusi, vaimse tervise näitajaid, heaolumeetmeid ja vastupanuvõime tulemusi, mitte keskenduma üksnes nõuetele vastavuse, kokkupuute või kasutamise parameetritele. Laste turvalisuse poliitikat tuleks lõppkokkuvõttes hinnata selle põhjal, milline on selle panus tervislikku arengusse.

SOOVITUS NR 10**Laste andmete töötlemisel isikuandmete kaitse üldmääruse alusel peaksid sotsiaalmeediateenus ja muud digiteenused tagama, et eelkõige lähtutakse laste huvidest.**

Kui sotsiaalmeedia ja muud digiteenused töötlevad vastutava töötleja või volitatud töötlejana laste isikuandmeid, tuleks selle tegemisel tagada, et tuginetakse kõige asjakohasemale isikuandmete kaitse üldmääruses kirjeldatud õiguslikule alusele. Andmekaitseasutused hindavad, kas vastutavad töötlejad töötlevad laste andmeid asjakohasel õiguslikul alusel ja kas sellega seotud tingimused on täidetud.

Kui vastutav töötleja otsustab töödelda lapse isikuandmeid nõusoleku alusel, peaks ta tagama, et on saanud nõusoleku lapselt ja vajaduse korral vanemliku vastutuse kandjalt.

Kui vastutav töötleja otsustab tugineda laste isikuandmete töötlemise õigusliku alusena õigustatud huvile, peaks ta enne töötlemist tagama, et kõik artikli 6 lõike 1 punkti f nõuded on täidetud. Üks neist nõuetest on see, et vastutava töötleja õigustatud huvid ei kaalu üles asjaomase andmesubjekti huve või põhiõigusi ja -vabadusi. Sellega seoses tuleks erilist tähelepanu pöörata olukorrale, kus andmesubjekt on laps.

Nagu on märgitud Euroopa Andmekaitsekoostöögrupi suunistes õigustatud huvi kohta, peaksid vastutavad töötlejad võtma hindamisel arvesse lapse õigustesse ja vabadustesse sekkumise ulatust ja intensiivsust. Nad peavad arvesse võtma lapse mõistlikke ootusi seoses sellega, kuidas tema isikuandmeid kasutatakse. Lisaks peavad nad tõendama, et lapse parimad huvid on seotud esikohale ja on kehtestatud asjakohased kaitsemeetmed. Konkureerivate huvide tasakaalustamisel tuleks esmajoones kaitsta lapse parimaid huve.

Kui vastutava töötleja õigustatud huvid on vastuolus lapse huvide või põhiõiguste ja -vabadustega, peaksid lapse huvid ja õigused üldjuhul olema ülimuslikud. Kui seda ei ole võimalik tagada, peaks vastutav töötleja leidma sobivama õigusliku aluse või jätma lapse isikuandmed töötlemata.

SOOVITUS NR 11**Tagada tootevastutuse direktiivi tõhus rakendamine.**

Direktiiv võeti algselt vastu 1985. aastal ning seda ajakohastati Euroopa Komisjoni viimasel ametiajal, et võtta arvesse tehnoloogia, majanduse ja kohtupraktika märkimisväärset arengut. Eesmärk oli tagada võrdsed tingimused ja ettevõtjate õiguskindlus, kindlustades samal ajal ohvritele tõhusa õiguskaitse. Muudetud direktiiv jõustus 8. detsembril 2024 ja liikmesriigid peavad selle üle võtma 9. detsembriks 2026.

Võttes arvesse digiteenustega seotud tootevastutuse juhtumite arengut kogu maailmas, on väga oluline tagada tootevastutuse direktiivi tulemuslik ja õigeaegne ülevõtmine ja rakendamine. Lisaks peaksid reguleerivad asutused tõhusalt edendama kodanike õigusi, mis tulenevad tootevastutuse direktiivist (näiteks edendades ajakohastatud õiguskaitsemehhanisme üksikisikute jaoks, kes soovivad esitada hagi puudusega toote kohta, eelkõige tarkvara puhul).

04

Digimaailma turvalisuse suurendamine alaealiste jaoks

Eelmises peatükis uuriti olemasolevaid õigusakte ja vahendeid, mida EL ja liikmesriigid internetis laste kaitsmiseks kasutada saavad, esitati käimasoleva jõustamise tulemused ning tehti kindlaks valdkonnad, kus õigusakte ja vahendeid on vaja tugevdada ja täiendada, et suurendada laste turvalisust internetis.

Sotsiaalmeedia+ maailma ei saa aga taandada ainult riskidele. See pakub ka võimalusi loovuseks ja osalemiseks. Selles peatükis uuritakse tööendeid võimaluste kohta, mida pakub alaealiste sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste kasutamine, kuigi tööendeid on võrdlemisi vähe. Selles võetakse arvesse noorte esindaja Marta Gonçalvesi panust, kes osales tööühma koosolekutel ja aruteludes, mille tulemusel koostasid kaaseesistujad soovitused.

Selles peatükis vaadatakse seejärel läbi valitud ELi poliitikameetmed ja vahendid, millega edendatakse alaealiste internetis osalemist ja seal tegutsemise suutlikkuse suurendamist. Lõpetuseks esitatakse rida soovitusi selle kohta, kuidas toetada lapsi ja nende tugirühmi (vanemad ja hooldajad, õpetajad ja haridustöötajad) internetikeskkonna võimaluste kasutamisel.

See peatükk põhineb kaaseesistujate esitatud kuue juhtpõhimõtte viiendal ja kuuendal sambal, mille eesmärk on suunata jõupingutusi laste turvalisuse suurendamiseks internetis: mõjuvõimu suurendamine ja meediaharidus ning laste õigused ja osalemine. Selle analüüsi lähtepunktiks on vastavad rahvusvahelised ja ELi raamistikud, mis käsitlevad lapse õigusi^a.

Tõhususe tagamiseks peavad internetipõhised lastekaitsemeetmed käima käsikäes meetmetega, millega suurendatakse alaealiste mõjuvõimu ja osalemist. Meetmed peavad olema laste ja noorukite arenevate võimete jaoks eakohased ning kohandatud vastavalt sellele, kuidas muutub hooldajate ja haridustöötajate osa alaealiste teekonnal täiskasvanuikka.

Lisaks riskidele tuleks tunnistada, et digimaailm pakub lastele ja noorukitele ka palju võimalusi. Kui alaealised on õppinud internetis turvaliselt teistega suhtlema ja neil on head digioskused, võivad sotsiaalmeedia ja teised digiteenused soodustada heaolu ja sotsiaalset seotust, toetavate sõprusringkondade leidmist, eneseväljendusvõimalusi, kodanikuaktiivsust ja iseseisevat õppimist.

Järgmises osas uuritakse potentsiaalseid võimalusi, mis on seotud sellega, kuidas lapsed ja noorukid kasutavad sotsiaalmeediat+. Kuid esiteks annab see peatükk sõna noorte esindajale.

a. Eeskätt ÜRO lapse õiguste konventsioon, Lapse Õiguste Komitee üldised märkused, Euroopa Liidu põhiõiguste harta ja ELi lapse õiguste strateegia.

Parema digimaailma kujundamine

ÜLESKUTSE TEGUTSEDA – MARTA GONÇALVES, LASTELE PAREMA

INTERNETI LOOMISE EUROOPA STRATEEGIA SAADIK PORTUGALIST

Mina kasvasin üles maailmas, kus internet ei olnud kunagi igapäevaelust eraldatud. Minu põlvkonna jaoks ei ole veebis olemine aeg-ajalt toimuv tegevus. Digiruum on koht, kus me õpime, loome, suhtleme, loome sõprussuhteid, avastame võimalusi ja arendame oma identiteeti. Seepärast ei tähenda laste ja noorte toetamine, et nad saaksid sotsiaalmeediat ja muud digitehnoloogiad turvaliselt kasutada, lihtsalt nende kaitsmist kahju eest. Eesmärk on see, et nad saaksid täiel määral osaleda maailmas, kus nad üles kasvavad.

Sageli toimuvad arutelud laste digielu üle nii, et lapsed neis ei osale. Valitsused, ettevõtted, haridustöötajad ja täiskasvanud teevad otsuseid noorte nimel, kuid küsivad kõige enam mõjutatud inimestelt vaid harva, mida nad tegelikult vajavad. See ei ole mitte ainult ebaõiglane, vaid ka kahjulik. Me ei saa luua paremat digikeskkonda, kui teeme laste kogemuse kohta ainult oletusi.

Tänu oma tööle kogemusnõustamise ja noorte esindatuse valdkonnas olen ma näinud, milline uskumatu potentsiaal noortel võib olla, kui neid usaldatakse ja neile antakse vastutus. Lapsed ja teismelised saavad teha märkimisväärsed asju, kasutades oma loovust, empaatiat, otsusekindlust ja valmisolekut üksteist aidata. Kui noored kokku saavad, ei ole nad lihtsalt tehnoloogia tarbijad. Nad kasutavad seda õppimiseks, loomiseks, probleemide lahendamiseks ning kogukondade ülesehitamiseks. Nad näitavad oma eakaaslastele eeskuju viisil, mida täiskasvanud ei suuda pakkuda.

Noored on oma elu asjatundjad. Nad teavad võimalusi, mis on neile olulised, probleeme, millega nad silmitsi seisavad, ja lahendusi, mis tegelikult midagi muudaksid. Noorte sisulist osalemist ei tohiks käsitada sümbolse ettevõtmisena, vaid seda tuleks tunnustada tõeliselt toimiva digipoliitika, -platvormide ja -teenuste kujundamise olulise osana.

Töörühma protsess oli võimas näide sellest, milline võib olla noorte sisuline osalemine. Kolmel kohtumisel kaasati lapsed ja noored esindajad täielikult aruteludesse, kus nad said osaleda koos teiste ekspertidega, esitades oma seisukohad, ja jagada nende jaoks kõige olulisemaid muresid.

Lisaks oli mul võimalus osaleda aruande enda koostamises, kirjutada osa sellest ja anda kogu soovitude väljatöötamise vältel tagasisidet. Minuga mitte ainult ei konsulteeritud, vaid ma olin protsessi sisuliselt kaasatud ning panustasin oma teadmiste ja kogemustega, mida näitab see peatükk (vt näiteks kogemusnõustamise osa). Osalemine aruteludes, kus kujundati otsuseid, mõttevahetused, erinevate vaatenurkade ärakuulamine ja uute teadmiste saamine kinnitas seda, kui väärtuslik on noorte kaasamine kogu protsessi vältel ja nende kogemuste tunnustamine eksperditeadmistena.

Kuigi töörühma peamine eesmärk oli töötada välja käsitus laste turvalisuse tagamiseks internetis, oli minu jaoks sama oluline tuua välja ka võimalused, mida digimaailm pakub.

Internetikeskkond on avanud uksi, mida eelmised põlvkonnad ei oleks suutnud ette kujutada. See võimaldab lastel õppida uusi keeli, õppida muusikariistu mängima, avastada teaduslikke teemasid, arendada kunstioskusi, uurida uusi kultuure ja suhelda inimestega, kes jagavad nende kirge, olenemata oma geograafilisest asukohast. Paljude noorte jaoks, eriti nende jaoks, kes võivad tunda end oma kohalikes kogukondades isoleerituna, muutuvad digiruumid kohaks, kus nad saavad tunda end kuhugi kuuluvana ning saada sealt inspiratsiooni ja enesekindlust. Internet võib luua võimalusi, mis kujundavad elu, kuid ainult siis, kui lastele antakse teadmisi ja tuge turvaliseks internetis orienteerumiseks.

Kogemused on mulle õpetanud ka seda, et informeeritud lapsed on enesekindlad ja tegusad lapsed. Kui noored mõistavad, kuidas digiplatvormid toimivad, kuidas kaitsta oma privaatsust, kuidas tuvastada manipuleerimist, väärinfot või kahjulikku käitumist, annab see neile rohkem enesekindlust, et märgata, kui midagi on valesti. Neil on paremad võimalused otsida abi, toetada oma sõpru ja aidata kaasa turvalisemate veebikogukondade loomisele. Digikirjaoskuse eesmärk ei ole õpetada lapsi tehnoloogiat kartma. Eesmärk on anda neile kindlustunne ja teadmised selle kriitilisel, vastutustundlikul ja positiivsel viisil kasutamiseks.

Teadmised on üks võimsamaid vahendeid, mida saame lapsele anda. Teave võimaldab teha teadlikke otsuseid, suurendab vastupanuvõimet ja loob sõltumatuse. Iga laps väärrib juurdepääsu selgele ja eakohasele suunamisele, mis aitab tal mõista nii digimaailma võimalusi kui ka riske. Mida rohkem me investeerime haridusse, osalemisse ja digikirjaoskusse, seda rohkem anname noortele oskuse end ja teisi internetis kaitsta.

Digimaailma tulevikku kujundavad tänapäeva lapsed. Nad ei ole mitte lihtsalt tulevased kodanikud, vaid juba aktiivsed osalejad, kelle arvamused, ideed ja kogemused on olulised. Kui me suurendame täna nende mõjuvõimu, siis nad mitte ei suuda üksnes digimaailmas orienteeruda – nad muudavad selle paremaks.

Marta Gonçalves

*Lastele parema interneti loomise
Euroopa strateegia saadik, Portugal*

Marta Gonçalves

Alaealiste võimalused digimaailmas

ÜHENDAMINE JA ENESEVÄLJENDUS

Nagu on juba viidatud 2. peatükis, kasutavad paljud lapsed ja noorukid sotsiaalmeediat²⁹⁰, et suhelda internetis teistega ja jagada nendega oma huve, ning tõendid kinnitavad neid järeldusi²⁹⁰.

Sotsiaalmeedia⁺ võib samuti võimaldada noorukitel jagada oma huve eakaaslastega internetis, toetada väljaspool internetti algatatud sõprussuhteid ning hoida kontakti kaugel elavate sõprade ja pere liikmetega²⁹¹.

Laiemalt võib sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste kasutamine võimaldada noorukitel meelelahutust koos jagada ja arutleda internetis ühiste kogemuste üle, kusjuures uuringutest paistab, et see võib tuua kasu noorukite meeleolule ja heaolule²⁹².

Sotsiaalmeedia⁺ võib pakkuda noortele ka võimalusi end väljendada ja oma identiteeti avastada²⁹³. Uuringud näitavad, et veebiriiumid võivad pakkuda väiksema riskiga keskkonda valikuliselt enda kohta teabe avaldamiseks²⁹⁴. Lisaks võivad mõned alaealised kasutada isiklikke sotsiaalkontosid viisil, mis sarnaneb veebiväliste ajakirjadega²⁹⁵.

Noorukid kasutavad sotsiaalmeediat⁺ üha enam eelkõige loominguks kanalina. 2022. aasta uuringu, milles osales 1 316 USA teismelist, leiti, et 71 % pidas sotsiaalmeediat kohaks, kus nad saavad väljendada oma loovust²⁹⁶. Selline kasutamine võib siiski tekitada noorukitele kahju.

Lühidalt peavad tugirühmad võrdlema võimaliku kasu, mida alaealised saavad sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste kasutamisest ühenduse loomiseks ja eneseväljenduseks, ning ohtusid, mis ähvardavad laste ja noorukite ohutust, tervist ja heaolu. See hõlmab soovimatu suhtluse ja eakohatu veebisisuga kokkupuutumise riske, eelkõige seksuaalsuhte eesmärgil kontakti otsimist ja laste seksuaalset väärkohtlemist.

Avameelsete vestluste pidamine alaealistega nende veebikogemuste teemal on ülioluline, tagamaks, et lapsed ja noorukid tunneksid end mugavalt, andes vanematele või hooldajatele teada eelkõige soovimatutest kontaktidest või kogemustest. Lisaks peavad hooldajatel ja haridustöötajatel olema oskused, et

„On hädasti vaja autonoomial põhinevat lähenemisviisi noortele. Ärevad vanemad piiravad lapsi igalt poolt ja sotsiaalmeedia on viis selle eest põgenemiseks. Noored tuleb kaasata veebiriiume käsitlevate otsuste tegemisse ja aruteludesse, sest ainult siis järgivad nad reegleid ja saavad vastupanuvõime, teabe vastuvõtmisel kriitikameele kasutamise ning enesejuhtimisoskuste abil rohkem mõjuvõimu, et tulla toime ettearvamatu digitaalse tulevikuga.“

— ZUZANNA,
ELI LASTE OSALUSPLATVORMI 17-AASTANE
ESINDAJA

jälgida (ja vajaduse korral piirata) seda, kuidas alaealised sotsiaalmeediat+ kasutavad, ning teada, kelle poole vajaduse korral professionaalse abi saamiseks pöörduda.

TUGI JA TEAVE

Paljud noorukid kasutavad sotsiaalmeediat ja muid digiteenuseid, et saada tuge seoses probleemidega, millega nad internetis kokku puutuvad. Mõned uuringud näitavad, et sotsiaalmeedia+ kasutamine võib soodustada avatud vestlusi ja võimaldada noortel veebist abi leida²⁹⁷.

Alaealised ütlevad sageli, et veebiriidid pakuvad neile ohutuid alternatiive eneseväljenduseks või juurdepääsetavamaid allikaid toe saamiseks võrreldes traditsiooniliste võimalustega, sealhulgas vanemate või nõustajatega suhtlemisega²⁹⁸.

Nagu on kirjeldatud 2. peatükis, võib kõrge enesehinnangu ja heade veebiväliste sõprussuhetega noorukeid saata edu internetis veebiväliste suhete tugevdamisel ja toe leidmisel. Seevastu nende noorukite jaoks, kellel on madalam enesehinnang ja nõrgem suhtlusvõrgustik väljaspool interneti, võivad sotsiaalmeedia+ keskkonnad suurendada kokkupuudet soovimatu suhtluse ja eakohatu sisuga.

Haavatavad alaealised, sealhulgas need, kes kuuluvad LGBTIQ+ kogukondadesse, kellel on hariduslikud erivajadused, kellel esinevad vaimse tervise probleemid, söömishäired või enesevigastamine, võivad olla eriti huvitatud sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste kasutamisest selleks, et suhelda teistega, kellel on sarnased kogemused, või otsida tuge.

Piiratud uuringud näitavad, et mõnda noorukit võib tema kogetavate probleemide puhul aidata mitte ainult otsene suhtlus internetis, vaid ka teadmine, et teistel on sarnased kogemused²⁹⁹.

Kui alaealised kasutavad toe otsimiseks sotsiaalmeediat+, võib see aga tekitada juba niigi haavatavatele isikutele kahju, nagu küberkiusamine ja sotsiaalne tõrjutus, millel võivad olla negatiivsed tagajärjed nende tervisele ja heaolule.

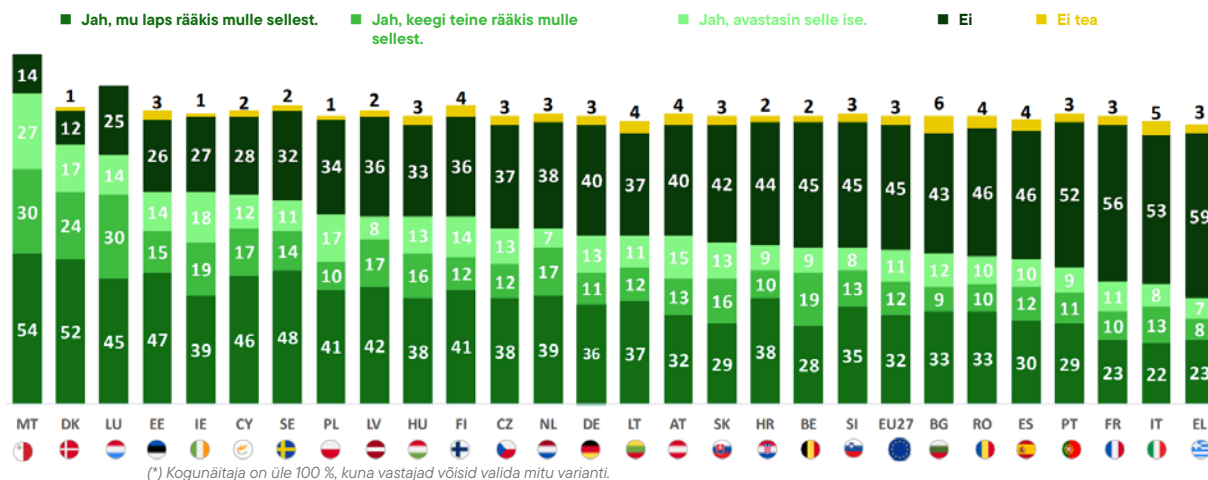
Kui on kehtestatud õiged kaitsemeetmed, võib sotsiaalmeedia+ pakkuda alaealistele tuge. Näiteks tervishoiutöötajate juhitud veebipõhised aruteluforumid võivad pakkuda alternatiivi neile, kes otsivad abi või teavet sotsiaalmeedia+ platvormidel.

Mõned tõendid näitavad, et seda liiki foorumis osalemine võib aidata noorukitel saada üle vastumeelsusest traditsioonilistes vormides professionaalse abi otsimise vastu³⁰⁰. See võib aidata lahendada ka probleeme, mis on seotud desinformatsiooni ja väärinfo levikuga internetis, näiteks meditsiiniküsimuste teemal.

Hooldajad, haridustöötajad ja avaliku teenuse pakkujad (sealhulgas vaimse tervise ja seksuaaltervishoiu teenuste osutajad) peaksid mõtlema, kuidas alaealisi kõige paremini teavitada ja toetada, et nad saaksid sotsiaalmeediat ja muid digiteenuseid kasutada turvaliselt teabe või toe allikana.

Joonis 1. Perekonna teadlikkus alaealiste negatiivsetest kogemustest internetis

Küsimus: kas Teie laps on Teile kunagi rääkinud, et tal on olnud internetis negatiivseid kogemusi, või kas olete midagi sellist ise avastanud?

Allikas: Euroopa Komisjon (2026). Liigse ekraaniaja ja sotsiaalmeedia mõju noorte vaimsele tervisele – juuni 2026 – Eurobaromeetri uuring.

ÕPPIMINE JA OSKUSTE ARENDAMINE

Digivahendite kasutamise uuringud näitavad, et digivahendite ja -teenuste kasutamisel võib olla keskkoolis väike kuni mõõdukas positiivne mõju laste õpitulemustele³⁰¹.

Digitehnoloogia pakub õpetajatele ja õpilastele täiendavaid õpetamis- ja õppimisvõimalusi ning näib olevat kõige tõhusam, kui seda kasutatakse traditsioonilise õppe täiendamiseks, mitte asendamiseks³⁰².

Sellistes õppeainetes nagu loodusteadused, matemaatika ja keeled võib digitehnoloogia rikastada õppimist interaktiivsete kogemuste kaudu. See hõlmab simulatsioone, mudeleid, animatsioone, digimänge, multimeediaressursse ja heliefekte. Need lähenemisviisid võivad suurendada õpilaste kaasatust ning aidata muuta abstraktsed või keerukad kontseptsioonid kättesaadavamaks ja arusaadavamaks³⁰³.

Isikustatud õpet võivad toetada ka digivahendid ja -teenused. Need lasevad õpilastel edeneda oma tempos ja uurida teemasid eri vaatenurkadest, mis muudab õppeprotsessi paindlikumaks. See võib parandada motivatsiooni, eelkõige õpilaste jaoks, kes saavad kasu korduvast harjutamisest või iseseisvast uurimisest³⁰⁴.

Tehisintellektil põhinev tehnoloogia on lisavahend, mis võib toetada individuaalset juhendamist. Need vahendid annavad õpetajatele võimaluse kohandada meetodeid vastavalt õpilaste tulemustele, anda õigeaegset tagasisidet ja kohandada õppetööd ning pakkuda individuaalset tuge³⁰⁵.

Uuringud näitavad, et generatiivse tehisintellekti kasutamisest on saanud osa paljude üliõpilaste akadeemilisest rutiinist³⁰⁶. Kuigi õpilased tunnistavad oma õppimise ja kognitiivse arenguga seotud riske, kesken- duvad nad pigem potentsiaalsetele võimalustele,³⁰⁷ näiteks tehisintellekti vahendi abil säästetud ajale.

„Noored vajavad selgeid õigusi, arusaadavat teavet, tõhusaid teatamisvahendeid ja tõelist mõjuvõimu iga päev kasutatava digiruumi kujundamisel. Internet ei ole üksnes riskikoht. Paljude noorte jaoks on see ka koht õppimiseks, sidemete loomiseks, loovuse väljendamiseks ja toe saamiseks. Niisiis tuleks selle keelamise või piiramise asemel teha sellest kõigile turvaline inspiratsiooniallikas. Seepärast on minu sõnum lihtne: ehitage internetti koos meiega, mitte ainult meie jaoks.“

— AYATA,
ELI LASTE OSALUSPLATVORMI 15-AASTANE
ESINDAJA

Õppeplatvormide kasutamine koolides võib anda alg- ja keskkooliõpilastele juurdepääsu suuremale hulga kvaliteetsetele õppematerjalidele, mis võimaldab iseseisvat õppimist ning annab võimaluse selleks, et õpilane vaatab enda töö üle ise või laseb seda teha oma eakaaslastel³⁰⁸.

Neid võimalusi tuleb tasakaalustada riskidega, sealhulgas digiseadmete potentsiaaliga segada laste ja noorukite õppimist, füüsiliste riskidega (näiteks seoses alaealiste nägemisega) ning hariduse üledigitiseerimisega.

Tehisintellekti vahendite mõju laste ja noorukite haridusele ja oskuste arendamisele tuleb põhjalikumalt analüüsida, et mõista võimalikke eeliseid ja riske, nagu on öeldud 2. peatükis. Samuti on vaja rohkem tõendeid sotsiaalmeedia+ kasutamise võimaliku positiivse mõju kohta haridusasutustes.

Digiõpe, sealhulgas meedia- ja tehisintellektipädevus, on väga oluline, et anda lastele ja noorukitele võimalus internetikeskkonnas turvaliselt orienteeruda. Põhiküsimus on selles, kuidas integreerida praktikas digioskuste ja -kirjaoskuse omandamine õppekavadesse viisil, mis tooks kasu alaealiste üldisele õppimisele ja arengule.

Digiseadmete ja -vahendite õpikeskkondades kasutamisega seotud kultuuripõhine lähenemine ja hoiak on liikmesriigiti väga erinev. Siiski tunnistatakse laialdaselt alaealiste, hooldajate ja haridustöötajate oskuste parandamise ning turvaliste ja eakohaste õppevahendite pakkumise tähtsust ning vajadust süvalaiendada koolides digitaalse heaolu kontseptsiooni.

NUTITELEFONIDE KASUTAMISE PIIRANGUD KOOLIDES

Mobiiltelefonid on kogu Euroopa laste ja noorukite eludes kõikjal kasutusel. Nagu on kirjeldatud 1. peatükis, võib alaealiste nutitelefonicasutus koolis häirida õppimist, õõnestada õpitulemusi, vähendada sotsiaalset suhtlust ning samal ajal suurendada kahju, näiteks küberkiusamise ja sotsiaalse tõrjutuse ohtu.

Noorukite puhul võib nutitelefoni kasutamine suurendada vaimse tervise probleemide, sealhulgas ärevuse ja depressiooni kogemise riski. Üldisemalt võib alaealiste nutitelefonicasutus klassiruumis tekitada õpetajatele nn jälgimisärevust ja lisastressi seoses vajadusega jälgida seadmete kasutust.

Need tuvastatud riskid on tekitanud ELi liikmesriikides ja mujal arutelusid selle üle, kas keelata lastel ja noorukitel nutitelefoni kasutamine koolis. On pakutud meetmeid alates nende täielikust keelustamisest koolitundides kuni nüansirikkamate piiranguteni, mis hõlmavad tingimuslikku või järelevalve all kasutamist.

2025. aasta lõpu seisuga oli enamik ELi liikmesriike rakendanud või kavatses rakendada koolides mõnda mobiiltelefonide kasutamise piirangut. Meetmed ulatuvad täielikust keelustamisest koolitundides (Austria, Belgia, Küpros, Prantsusmaa, Ungari, Portugal ja Sloveenia), mis sageli hõlmab seadmete kohustuslikku kokkukogumist, kuni klassiruumipõhiste piiranguteni, mis jätavad üldisemad meetmed kooli otsustada (Madalmaad, Rumeenia ja Slovakkia). Mõned riigid (Bulgaaria ja Rootsi) lähevad nõuanderaamistikelt üle õiguslikult siduvatele eeskirjadele.

Kogu päeva hõlmavad keelud on kõige levinum lahendus, kuid jõustamises on erinevusi (näiteks Rootsis olid 80 % vastajatest positiivsel seisukohal, samas kui 20 %-l oli raskusi keeldude rakendamisega)³⁰⁹.

Piiravate meetmete kindlaks tehtud probleemid ja soovimatud tagajärjed hõlmavad koormust mitteõpetavatele töötajatele, kes seadmed kokku peavad koguma, asendusmõju (alaealised asendavad nutitelefoni näiteks tahvel- või sülearvutitega), küberkiusamise nihkumist koolivälisele ajale ning õhtul kompensatsiooniks nutitelefoni ülemäära kasutamist.

ELi poliitika ja vahendid

Olles uurinud võimalusi, kuidas lapsed ja noorukid saaksid sotsiaalmeediat ja muid digiteenuseid kasutada, võttes arvesse riske, mida selline tegevus kujutab endast alaealiste tervisele ja heaolule, tutvustatakse järgmises osas valitud ELi poliitikameetmeid ja vahendeid, millega edendatakse alaealiste mõjuvõimu suurendamist ja osalemist internetis.

Analüüsis keskendutakse poliitikameetmetele ja vahenditele, mida saab kaaseesistujate arvates edasiste meetmetega täiendada või lõpule viia.

EUROOPA LIIDU LAPSE ÕIGUSTE STRATEEGIA

Euroopa Komisjon võttis 2021. aastal vastu ELi lapse õiguste strateegia kui tervikliku poliitikaraamistiku, et kaitsta laste õigusi kõigis ELi poliitikavaldkondades ja tagada haavatavatele lastele turvaline juurdepääs põhiteenustele.

Strateegial on kuus sammast:

1. laste osalemine poliitilises ja demokraatlikus elus, sealhulgas ELi laste osalusplatvormil;
2. sotsiaal-majanduslik kaasatus, tervishoid ja haridus, sealhulgas Euroopa lastegarantii;
3. võitlus laste vastu suunatud vägivallaga ning lastekaitse tagamine;
4. lapsesõbralik õigusemõistmine;
5. digikeskkond;
6. globaalne mõõde.

Digisambaga, milles võeti kohustus jätkata turvalisema interneti keskuste ja lastele parema interneti loomise toetamist, tagatakse, et lapsed saavad kasutada turvalist digikeskkonda ja neil on võrdne juurdepääs digivahenditele.

Strateegias kutsuti ELi liikmesriike üles tagama tõhus võrdne juurdepääs digivahenditele, toetama meediapädevuse meetmeid hariduse kaudu, arendama laste suutlikkust veebisisu kriitiliselt hinnata ning tuvastada desinformatsiooni ja kuritahtlikku materjali.

Lisaks kutsutakse liikmesriike üles edendama ja toetama ELi kaasrahastatud turvalisema interneti keskusi, laste abitelefone ja vihjeliine. Lõpetuseks kutsutakse strateegias ELi liikmesriike üles julgustama lapsi (eelkõige tüdrukuid) osalema matemaatika, teaduse, tehnoloogia ja inseneeria (MATI) valdkonna hariduses.

ELi lapse õiguste strateegias kutsub Euroopa Komisjon info- ja kommunikatsioonitehnoloogia ettevõtteid üles:

- // tagama, et digitoodetesse ja -teenustesse oleksid juba vaikimisi sisse projekteeritud laste, sealhulgas puuetega laste õigused, eeskätt eraelu puutumatuse, isikuandmete kaitse ja eakohasele sisule juurdepääsu valdkonnas;
- // varustama lapsed ja vanemad sobivate vahenditega, millega piirata nende ekraaniaega ja kontrollida veebikäitumist, ning kaitsma neid veebitoodete ülemäärase kasutamise mõju ja neist tekkiva sõltuvuse eest;
- // tugevdama meetmeid, millega aidatakse võidelda kahjuliku infosisu ja sobimatute äriliste teadaannete vastu, näiteks kasutajasõbralike teatamis- ja blokeerimiskanalite või tulemuslike vanuse kontrollimise vahendite abil;
- // jätkama õiguspärasel viisil tööd ebaseadusliku veebisisu (sealhulgas laste seksuaalset kuritarvitamist kujutava materjali) tuvastamiseks, sellest teatamiseks ja selle kõrvaldamiseks oma platvormidelt ja teenustest.

PAREM INTERNET LASTELE

Euroopa Komisjon teeb koos ekspertide, lapsevanemate, hooldajate, õpetajate ja muude asjaomaste sidusrühmadega otsest koostööd lastega, tagamaks, et digikeskkonnaga seotud poliitika väljatöötamisel ja rakendamisel võetakse arvesse erinevaid vaatenurki.

Lastele parema interneti loomise strateegia (BIK+) pakub terviklikku raamistikku, mille eesmärk on kaits-
ta ja austada alaealisi internetis, sealhulgas kõige haavatavamaid, ning suurendada nende mõjuvõimu.
Strateegiaga toetatakse ELi õigusaktide rakendamist selles valdkonnas, täiendades kohustusi teadlikkuse
suurendamise, suutlikkuse suurendamise ja toetusmeetmetega.

Platvorm „Parem internet lastele“ pakub terviklikku õppematerjalide kogumit, mille eesmärk on aidata
lastel ja noortel arendada digioskusi, mis on vajalikud turvaliseks, vastutustundlikuks ja enesekindlaks
osalemiseks veebikeskkonnas.

Platvorm kasutab mitut sidusrühma hõlmavat lähenemisviisi, pakkudes lastele ja noortele, lapsevanema-
tele ja hooldajatele ning õpetajatele ja haridustöötajatele spetsiaalseid õppenurki. See kajastab hoolda-
jate ja haridustöötajate rolli osana laste ja noorukite tugirühmadest, mis jälgivad ja suunavad alaealiste
sotsiaalmeedia+ kasutust.

Lastenurk

Lastele parema interneti loomise platvormi lastenurga eesmärk on aidata lapsi ja noori digimaailmas orien-
teerumisel, pakkudes mitmesuguseid kaasavaid ja interaktiivseid õppematerjale. Nende hulka kuuluvad
õppemängud, mis suurendavad teadmisi ja teadlikkust laste turvalisusest internetis, vastutustundlikust
internetikäitumisest ning interneti liigkasutuse ja kuritarvitamise ennetamisest.

Lastenurk pakub ka õppematerjale, mis tutvustavad lastele ELi tööd ja kodanikuosaluse võimalusi selliste
algatuste kaudu nagu ELi laste osalusplatvorm (mida selgitatakse käesolevas peatükis allpool).

Vanemate nurk

Lastele parema interneti loomise platvormi vanemate nurk toetab vanemaid, hooldajaid ja laste eest vas-
tutavaid täiskasvanuid, pakkudes praktilisi suuniseid ja tõenduspõhiseid õppematerjale mitmesugustes
küsimustes, mis on seotud laste veebikogemustega.

Eraldi jaotistes käsitletakse selliseid teemasid nagu vanemliku järelevalve vahendid, veebipõhised mängud
ja ekraaniaja piiramine. Lisaks pakub platvorm mitmesuguseid õppemooduleid ja põhjalikke õppesessioo-
ne, mille eesmärk on parandada lapsevanemate arusaamist nii sotsiaalmeedia ja digitehnoloogiaga seotud
riskidest kui ka võimalustest.

Põhikoolitusmoodulid hõlmavad selliseid teemasid nagu küberturvalisus, võitlus soolise vägivalga vas-
tu internetis, internetimängud, manipuleerivad turundustavad mängudes, väärinfo ja desinformatsiooni
mõistmine, sekstimine, küberkiusamine ning vanemate roll laste toetamisel ja harimisel digimaailmas.

Iga moodul sisaldab selgitavat sisu, soovitatavaid tegevusi ja lisavahendeid, et hõlbustada iseseisvat
õppimist.

Õpetajate nurk

Lõpetuseks pakub õpetajate nurk õpetajatele, haridustöötajatele ning teistele laste ja noortega töötavatele
spetsialistidele mitmesuguseid õppematerjale, mille eesmärk on suurendada nende suutlikkust tegeleda
laste turvalisusega internetis ja digitaalse kodanikupädevusega hariduskeskkonnas.

Sissejuhatavad õppemoodulid keskenduvad laste turvalisuse põhiaspektidele internetis ning haridustöötajate kohustustele laste ja noorte toetamisel. Need käsitlevad selliseid teemasid nagu peamised internetiturvalisuse riskid, meediapädevuse ja digitaalse kodanikupädevuse õpetamine põhi- ja keskkoolides, laste internetiturvalisuse kogu kooli hõlmavate käsitluste rakendamine ning laste õigused digimaailmas.

TURVALISEMA INTERNETI KESKUSED

Lastele parema interneti loomise strateegia keskmes on turvalisema interneti keskuste võrgustik, mida kaasrahastab EL.

Ainuüksi 2025. aastal jõudsid turvalisema interneti keskused rohkem kui 46,4 miljoni eurooplasele, korraldati 448 000 koolikülastust ja -koolitust ning suheldi Insafe abitelefoni kaudu rohkem kui 57 000 inimesega³¹⁰.

Võrgustik edendab koos Euroopa Komisjoniga ka iga-aastast turvalisema interneti päeva, mis on iga aasta veebruaris tähistatav ülemaailmne kampaania, mille eesmärk on suurendada teadlikkust internetiturvalisusest.

Turvalisema interneti keskused pakuvad mitmesuguseid teenuseid, mis on suunatud nii ennetamisele kui ka toetamisele. Nad pakuvad peredele ja koolidele koolitusi ja üldsusele sobivaid materjale, mille eesmärk on tugevdada digikirjaoskust ja edendada vastutustundlikku veebikäitumist.

Paljud turvalisema interneti keskused kogu Euroopas on nüüd digiteenuste määruse alusel määratud usaldusväärseteks teavitajateks, kes tugevdavad alaealiste kaitset internetis, võimaldades esmajärjekorras teatada lapsi ja noori mõjutavast ebaseaduslikust sisust. Keskustel on oluline roll digiteenuste koordineerimise teavitamisel lapsi ja noori mõjutavatest riskidest, toetades digiteenuste määruse³¹¹ täitmise tagamist.

Keskused käitavad ka abitelefone, mis pakuvad otsest tuge lastele ja peredele, kes puutuvad kokku internetiohtudega, sealhulgas küberkiusamisega, ning vihjeliine, mis võimaldavad kahtlustatavast laste seksuaalset väärkohtlemist kujutavast materjalist anonüümselt teatada.

Turvalisema interneti keskused korraldavad riiklikul ja Euroopa tasandil teadlikkuse suurendamise kampaaniaid, millega edendatakse laste turvalisust ja mõjuvõimu internetis. See hõlmab sihipäraseid algatusi, nagu „DSA for YOUTH“, milles selgitatakse ELi digiteenuste määrust ja selle suuniseid alaealiste kaitse kohta noortele kättesaadaval viisil.

Üldisemalt aitavad teadlikkuse suurendamise kampaaniad teavitada lapsi, hooldajaid ja haridustöötajaid alaealisi puudutavatest internetiohtudest ja turvalistest tavadest. See hõlmab algatusi, mis käsitlevad kokkupuudet digiseadmetega varases lapsepõlves.

DIGIHARIDUS JA -KIRJAOSKUS

ELi liikmesriigid vastutavad riiklike haridus- ja koolitussüsteemide ning koolide õppekavade korraldamise ning hariduse ja koolituse pakkumise eest. EL toetab liikmesriikide koostööd ja heade tavade vahetamist ning annab haridus- ja koolitusalgatustele rahalist toetust ELi programmide, sealhulgas programmi „Erasmus+“ kaudu.

2025. aasta märtsis võttis Euroopa Komisjon vastu oskuste liidu strateegia. Oskuste liidu eesmärk on tugevdada põhi- ja kõrgema taseme oskuste, sealhulgas digioskuste omandamist kogu ELis, edendades

elukestvat õpet. Strateegia nurgakivi on põhioskuste tegevuskava, mille eesmärk on kõrvaldada puudujäägid põhioskuste, sealhulgas digi- ja kodanikuoskuste omandamisel^b.

2023. aasta rahvusvahelise digikirjaoskuse ja infopädevuse uuringu (ICILS) tulemused näitavad, et 42,5 %-l 13–14-aastastest puudub põhiteave ja digikirjaoskus³¹². Sotsiaal-majanduslik taust on tugevas seoses arvutikirjaoskuse ja infopädevusega. Nende õpilaste kehvale õpitulemuste määra, kelle vähemalt üks vanem on omandanud ülikoolihariduse, on 16 protsendipunkti madalam kui madalama kvalifikatsiooniga vanemate lastel (vastavalt 32,4 % ja 48,6 %)³¹³.

Lisaks näitavad OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu (TALIS) viimased andmed, et ainult 45,9 % ELi liikmesriikide õpetajatest tunneb, et nad on valmis kasutama õpetamisel digiressursse ja -vahendeid³¹⁴. Need tõendid rõhutavad vajadust mitte ainult tugevdada õpilaste digioskusi ja -kirjaoskust, vaid ka õpetajate ja haridustöötajate oskusi, pakkudes neile paremat põhi- ja täienduskoolitust, et aidata kaitsta lapsi ja noorukeid internetis ning suurendada nende mõjuvõimu.

ELi tasandil edendatakse Euroopa haridusruumi algatusega kogu süsteemi ja kooli hõlmava lähene-misviisi väljatöötamist, et tegeleda vaimse tervise ja heaoluga koolides ning luua positiivne õpikesk-kond. ELi liikmesriigid on tunnistanud, kui oluline on toetada lapsevanemaid, koole ja õpetajaid laste vaimse tervise ja heaolu edendamisel³¹⁵.

Lapsevanemate ja hooldajatega peetud konsultat-sioonid näitavad, et vanemad tunnevad end sageli ülekoormatuna ja nad peavad pidevalt sotsiaal-meedia+ keskkonna uusimate arengusuundadega võidu jooksma. Samal ajal on teadlikkus sellest, kui-das toetada lapsi kahjuliku või ebaseadusliku sisu-ga kokku puutumisel, sageli piiratud³¹⁶.

Liikmesriigid on rõhutanud ka vajadust selle järele, et sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste osutajad hoiduksid lastele suunatud tahtlikult sõltuvust te-kitavate disainitavade kasutuselevõttust ning eden-daksid sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste ea-kohast disaini³¹⁷.

„Õpetajaharidusest tuleks teha laste internetiturvalisuse mitteseadusandlik samm [- - -] lõimida digiõpe õpetajahariduse programmidesse integreeritud viisil ja anda õpetajatele võimalus teha tõhusat koostööd vanematega.“

— LOUISE HEERAN FLYNN,
TRINITY COLLEGE DUBLINI
ÕPETAJAHARIDUSE ABIPROFESSOR

DIGIÕPPE TEGEVUSKAVA

Digiõpe ja digikirjaoskus on väga olulised, et anda lastele ja noorukitele oskused, mida nad vajavad inter-netikeskkonnas turvaliselt orienteerumiseks. Laste ja noorukite digioskused ja -kirjaoskus on aga sotsiaal-meedia+ keskkonnas toimuvate tehnoloogiliste muutuste tempost maha jäänud, mis on vastuolus ideega, et alaealised on tänapäeval diginoored.

b. Kodanikuoskused tähendavad võimet tegutseda vastutustundlikult ja osaleda täiel määral kodanikuühiskonnas ning selliseid oskusi nagu kriitiline mõtlemine (asjakohane tehisintellektiga konstruktiivselt tegelemiseks) ja meediapädevus.

Digioskuste ja -kirjaoskuse integreerimine riiklikesse haridussüsteemidesse on väga oluline. Eurobaromeetri 2025. aasta uuringu kohaselt nõustub 92 % eurooplastest, et digioskusi tuleks õpetada kõigile kõigil haridustasanditel ning et koolid peaksid õpetama õpilastele, kuidas tulla toime digitehnoloogia (sealhulgas sotsiaalmeedia) mõjuga nende vaimsele ja füüsilisele tervisele³¹⁸.

Selleks et toetada ELi liikmesriike kvaliteetse, kaasava ja kättesaadava digiõppe pakkumisel, esitab Euroopa Komisjon digiõppe tegevuskava (2021–2027). Kava võimaldab ELi liikmesriikidel kohandada oma haridussüsteeme tehnoloogia kiire arengu ja digioskuste kasvava tähtsusega.

Digiõppe tegevuskava kaks peamist strateegilist prioriteeti on tugeva Euroopa digiõppe ökosüsteemi loomine ning digioskuste ja -pädevuste parandamine. Täpsemalt toetatakse kavaga digiõppetaristu ja -keskkondade, internetiühenduse ja digiseadmete parandamist koolides, kvaliteetse digiõppesisu ja -platvormide pakkumist ning õpetajate koolitamist digivahendite ja -pedagoogika kasutamise valdkonnas.

Digiõppe tegevuskava raames avaldas komisjon 2026. aasta märtsis neli suuniste kogumit,³¹⁹ millega toetatakse õpetajaid ja haridustöötajaid sellistes küsimustes nagu desinformatsiooni vastu võitlemine, digikirjaoskuse edendamine ning tehisintellekti ja andmete eetiline kasutamine hariduses, kvaliteetne digitaalne õppesisu ja informaatika õpetamine.

Suunistes õpetajatele ja haridustöötajatele desinformatsiooni vastu võitlemise ja digikirjaoskuse edendamise kohta hariduse ja koolituse kaudu pakutakse vahendeid teadliku ja turvalise sotsiaalmeedia kasutamise, generatiivse tehisintellekti ja ennetava ümberlükkamise^c kohta ning pakutakse õpetajatele tunnikavasid küberkiusamise käsitlemiseks koos selliste teemadega nagu soolised stereotüübid ja süvavõltsingud³²⁰.

Digiõppe tegevuskava raames pakub Euroopa digiõppe keskus veebikogukonda, mis toob kokku haridustöötajad, poliitikakujundajad, teadlased ja muud sidusrühmad. Nad jagavad keskuse kaudu teadmisi ja häid tavasid ning loovad ühiselt digiõppe lahendusi. Samuti toetab keskus õpetajaid ja haridustöötajaid omavahelise ühenduse loomisel ning osalemisel digiõppega seotud tegevuses, näiteks vastastikusel õppimises.

Lisaks pakuvad programm „Erasmus+“ ja Euroopa solidaarsuskorpus ning Euroopa koolihariduse platvorm (ESEP) ja eTwinningu kogukond täiendavat toetust alaealiste ja haridustöötajate mõjuvõimu suurendamiseks internetis. See hõlmab mitteformaalse õppimise ja kaasamise võimalusi ning selliste ruumide toetamist, kus koolikogukonnad saavad suhelda, kasvada ja oma oskusi arendada.

2026. aasta lõpus käivitab Euroopa Komisjon hariduspaketi. Paketiga toetatakse riiklike haridusökosüsteemide tulevikukindlaks muutmist, käsitledes struktuurseid probleeme, sealhulgas vajadust turvalise, suveräänse ja usaldusväärse Euroopa digiõppe taristu järele. Pakett aitab anda lastele ja noorukitele vajalikud oskused, et nad saaksid konstruktiivselt kasutada tehisintellekti ja digitehnoloogiat, püüdes lõimida digiheaolu ja -kirjaoskuse ning veebiturvalisuse riiklikesse haridussüsteemidesse.

c. Ennetav ümberlükkamine on ennetav meede, mille eesmärk on õpetada publikut ära tundma teaberiske, sealhulgas väärinfot ja desinformatsiooni, ning neile vastu seisma.

KAMPAANIA „AI ≠ HUMAN – TALK TO A PERSON“

Teadlikkuse suurendamise algatused riiklikul tasandil, sealhulgas kampaania „AI ≠ Human – Talk to a person“ („TI ei ole inimene – räägi inimesega“), näitavad, kui oluline on toetada lapsi ja noorukeid tehisintellektil põhinevate vahendite, sealhulgas juturobotite olemuse ja piirangute ning selle mõistmisel, kuidas neid vahendeid kriitiliselt ja vastutustundlikul viisil kasutada.

Sellised algatused edastavad lastele ja noorukitele selge sõnumi: kuigi tehisintellekt võib olla kasulik vahend, kui seda kasutatakse õigete kaitsemeetmetega, ei saa see asendada inimestevahelisi suhteid.

Kampaania toimus 2026. aasta kevadel ning selle töötas välja Luksemburgi haridus-, laste- ja noorteministeerium koostöös turvalisema interneti keskusega „BEE SECURE“, psühhosotsiaalse ja koolide tugikeskusega (Cepas) ning Luksemburgi üliõpilasühendusega (CNEL).

Selles juhiti tähelepanu mitmele võimalikule riskile, mis on seotud tehisintellekti kriitikavaba või ülemäärase kasutamisega. Need hõlmavad potentsiaalselt suuremat sotsiaalset eraldatust, tehisintellekti kasutamist inimsuhtluse asendajana ning tegeliku dialoogi ja silmast silma suhtlemise vähenemist.

Lisaks rõhutatakse kampaanias kognitiivse mahalaadimisega seotud probleeme, viidates olukordadele, kus kasutajad sõltuvad üha enam tehisintellektisüsteemidest, et struktureerida oma mõtteid, genereerida vastuseid või teha otsuseid. See võib vähendada sõltumatu analüüsi ja aktiivse mõtlemise võimalusi. Kampaanias rõhutatakse ka tehisintellekti kasutamise seotud probleeme andmekaitse ja eraelu puutumatuse vallas.

TEHISINTELLEKTIPÄDEVUSE RAAMISTIK

2026. aasta juunis esitasid OECD ja Euroopa Komisjon tehisintellektipädevuse raamistiku põhi- ja keskhariduse jaoks³²¹. Algatusega edendatakse ühiseid lähenemisviise tehisintellektipädevuse arendamisele riiklikes haridussüsteemides.

Raamistik aitab õpetajatel, haridussüsteemidel ja koolidel anda lastele oskused, mida nad vajavad tehisintellekti mõistmiseks ja selle kriitiliselt viisil kasutamiseks. Selle eesmärk on võimaldada lastel tehisintellektiga turvaliselt suhelda, seda juhtida ja selle arengut suunata ning kriitiliselt hinnata olemasolevate vahenditega kaasnevaid võimalusi ja riske.

LASTE OSALEMINE

Lastele ja noorukitele tuleb anda tõelised võimalused osaleda demokraatlikus elus ja olla süstemaatiliselt kaasatud otsustesse, mis mõjutavad nende igapäevaelu. See hõlmab selliste poliitikameetmete väljatöötamist ja rakendamist, millega edendatakse alaealiste kaitset ja mõjuvõimu internetis.

Laste sisuline osalemine põhineb vastastikusel austusel, läbipaistvusel ja osalemise vabatahtlikul olemusel. Iga lapsi kaasav osalemine peaks andma selget ja eakohast teavet nende osalemisega seotud eesmärkide ja protsessi kohta ning kirjeldama asjakohaseid kaitsemeetmeid. Alaealised tuleks selgelt teavitada sellest, kuidas nende panust kasutatakse.

„Jõupingutused internetis laste turvalisuse parandamiseks peaksid keskenduma turvalise ja toetava digikeskkonna loomisele, säilitades samal ajal laste võimalused õppida, mängida, osaleda, suhelda ja teabele juurde pääseda.“

— ALEXANDRA WEILENMANN,
GÖTEBORGI ÜLIKOOLI SUHTLUSE
KUJUNDAMISE PROFESSOR

Selle tagamine, et alaealised nähtaks nende elu kujundavates otsustes osalistena, on väga oluline, et kaitsta nende õigusi nii internetis kui ka väljaspool seda. ELi lapse õiguste strateegia esimeses sambas tunnistatakse laste osalemise tähtsust, mida edendatakse näiteks ELi laste osalusplatvormi kaudu.

Noorte osalusmeetmetel, sealhulgas noortekontrollil, noortepoliitika dialoogidel, komisjoni presidendi noorte nõuandekogul ja ELi noortedialoogil, on samuti oluline roll noorte tihedamal kaasamisel ELi tasandi poliitika kujundamisse.

Laste ja noorukite aktiivse kaasamisega internetiturvalisust käsitlevatesse aruteludes ei täida poliitikakujundajad mitte ainult õiguslikke ja eetilisi kohustusi, vaid kasutavad ka alaealiste ainulaadseid vaatenurki internetis nende õiguste kaitsmisel ja tagamisel. Tuleks võtta meetmeid tagamaks, et laste osalemine hõlmab erineva taustaga ja erinevate geograafiliste piirkondade lapsi ja noorukeid, et tagada internetis alaealiste kaitsmiseks ja mõjuvõimu suurendamiseks kavandatud meetmete kaasavus ja tõhusus.

Lisaks on väga oluline, et lapsed ja noorukid saaksid osaleda sotsiaalmeedia+ ruumi turvaliseks muutmises. Sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajad peaksid käsitlema alaealiste kaebusi sisu modereerimisel prioriteedina.

Euroopa Komisjoni soovitusel integreeritud lastekaitseüsteemide arendamise ja tugevdamise kohta kutsub ELi liikmesriike üles tagama laste osalemine, kehtestama turvalise, konfidentsiaalse, lapsesõbraliku ja laialt avalikustatud kaebuste esitamise mehhanismi ja teatamismehhanismi ning tagama kvaliteetse pere- ja kogukonnapõhise hoolduse ja teenused³²².

ELI LASTE OSALUSPLATVORM

Lastel on õigus vabalt väljendada oma seisukohti ja õigus sellele, et nende seisukohti võetakse neid puudutavates küsimustes arvesse³²³. Nende õiguste rakendamiseks lõi Euroopa Komisjon ELi laste osalusplatvormi.

ELi laste osalusplatvorm pakub sihtotstarbelist ruumi, kus alla 18-aastased lapsed saavad poliitikakujundajate ja otsustajatega otse suhelda. Platvorm pakub lastele ja noorukitele turvalist ruumi oma seisukohtade jagamiseks ja neid mõjutavate teemade arutamiseks. Platvormi kaudu korraldatakse mitmesugust tegevust, sealhulgas kohtumisi, õpikodasid, koolitusi ning veebipõhiseid ja kohapealseid küsitlusi, et koguda laste seisukohti.

Euroopa Komisjon on ELi laste osalusplatvormi kaudu konsulteerinud tuhandete lastega, sealhulgas sellistes küsimustes nagu küberkiusamine, veebiturvalisus ja digitaalne heaolu ning tulevane digitaalne õigluse akt. Selle protsessi tulemusena on loodud üleskutse ELi otsustajatele,³²⁴ milles käsitletakse laste jaoks kõige olulisemaid küsimusi.

Konsultatsioonide käigus rõhutasid lapsed oma soovi osaleda aktiivselt nende tegevust internetis mõjutavate eeskirjade kujundamises. Paljud selgitasid ka, et selle eest, kuidas veebimaailm ja sotsiaalmeedia^d on tänapäeval kavandatud ja toimivad, vastutavad täiskasvanud, mitte lapsed, ning et lapsi ei tohiks selle puuduste eest karistada.

Laste sõnum on selge: nad soovivad, et veebimaailm oleks turvalisem, õiglasem ja lihtsamini mõistetav, kehtestades rangemad eeskirjad juhuks, kui internetipõhised teenused võivad olla ebaõiglased, kahjulikud või sõltuvust tekitavad. Samuti nõudsid nad alternatiive sotsiaalmeediale^d, sealhulgas kooliväliseid tegevusi ja sporti, ning seda, et otsustajad tegeleksid heaolu ja vaimse tervise probleemidega, mis on seotud laste sotsiaalmeedia kasutamisega.

LASTE SOOVITUSED

16.–18. aprillil 2026 kohtusid Berliinis ELi laste osalusplatvormi heaolu ja vaimset tervist käsitleva õppekülastuse raames 20 last ja noort eri ELi liikmesriikidest.

Kahe päeva jooksul jagasid nad teavet, õppisid ja koostasid soovitusel selle kohta, kuidas lapsed saaksid tunda, et neil on turvaline, neid toetatakse, austatakse ja kuulatakse seoses vaimse tervise probleemidega, ning kuidas täiskasvanud, koolid, pered ja teenused saavad laste heaolu paremini toetada.

Õppekülastuse käigus andsid lapsed mitu soovitusel selle kohta, mida nad oma heaolu tugevdamiseks vajavad.

- // Meil peaks olema vabadus vestlusse jääda või sellest lahkuda, turvaline ruum sõna võtmiseks ja me peaksime teadma, kellega rääkida.
- // Me vajame stabiilseid ja usaldusväärseid tugisüsteeme, struktuure, kus meid kuulda võetakse, ning kogukonda, millelt me saame tuge.
- // Meil peaks olema juurdepääs võimalustele enda emotsioonide väljaelamiseks: treening ja sport, hobid, päeviku pidamine, lõõgastumine, turvalised kohad mängimiseks ja aktiivne olemiseks.
- // Koolid peaksid muutma vestlused vaimse tervise kohta normaalseks ja võtma kasutusele korrapäraselt toimuvad vaimse heaolu päevad. Tuleks luua turvaline keskkond, kus me tunneme end oma vaimse tervise arutamisel mugavalt, ning õpetajaid tuleks koolitada vaimse tervise alase toe pakkumiseks, nii nagu nad saavad esmaabikoolitust. Igas koolis peaks olema koolitatud psühholoog või nõustaja, kes on õpilastele päriselt kättesaadav ja keda nad usaldavad.
- // Meil on vaja selget, avatud ja tõhusat suhtlust täiskasvanutega.
- // Meil on vaja selgeid juhiseid, et teha kindlaks, milliste täiskasvanute poole me saame eri olukordades ja küsimustes abi saamiseks pöörduda.
- // Tervise teemasid tuleb koolides piisavalt käsitleda, nii et lünkade täitmiseks ei oleks vaja interneti poole pöörduda^d.

^d. Näiteks Bulgaarias teatasid lapsed, et nad said tervise teemadel kohta teavet peamiselt tehisintellekti kaudu.

Kogemusnõustamine

Kogemusnõustamisel võib olla oluline roll laste ja noorukite heaolu edendamisel nii internetis kui ka väljaspool seda, luues toetava keskkonna probleemide arutamiseks koolitatud eakaaslastega. Kuna lastel on sageli oma vanuserühma esindajatega lihtsam rääkida, võib kogemusnõustamine julgustada varajast abiotsimist, aidata ennetada probleemide süvenemist ning tagada, et väljaspool internetti on olemas turvaline ruum, kus lapsed saavad suhelda ja luua tõelisi sidemeid, mis põhinevad ühistel kogemustel.

„Tõeline internetiturvalisus ulatub reguleerimisest kaugemale. See nõuab digikirjaoskust, kättesaadavat tuge ja investeeringuid veebivälistesse ruumidesse.“

— MARTINA TÓTHOVÁ,
KOMISJONI PRESIDENDI NOORTE
NÕUANDEKOGU, SLOVAKKIA
NOORTENÕUKOGU

Seoses laste turvalisusega internetis võivad kogemusnõustajad aidata suurendada teadlikkust ohtudest, sealhulgas küberkiusamisest, tervislikust ekraani- ja sotsiaalmeedia+ kasutusest, väärinfost ja desinformatsioonist, tehisintellektist ning isikuandmete kaitse tähtsusest. Kogemusnõustajad võivad soodustada positiivset digikäitumist, sealhulgas lugupidavat suhtlust, empaatiat, kriitilist mõtlemist ja vastutustundlikku internetis osalemist.

Kuna tuge pakuvad sarnases vanuses eakaaslased, kellel on sarnased kogemused, arvatakse kogemusnõustamise kohta sageli, et sellega on lihtsam suhestuda ja see on usaldusväärsem ning laste ja noorukite jaoks vähem ametlik või hirmutav. See võib edendada kuuluvustunnet, kaasatust ja vastastikust tuge koolides või kogukondades, andes alaealistele võimaluse üksteist turvaliste veebikogemuste saamisel aktiivselt toetada.

NÄITED KOGEMUSNÕUSTAMISE PARIMATEST TAVADEST

Rahvusvahelise Punase Risti ja Punase Poolkuu Seltside Föderatsiooni (IFRC) psühhosotsiaalse toe tugikeskus töötas välja **noorte psühhosotsiaalse esmaabi** töövahendi, et aidata noortel oma eakaaslasi rasketel aegadel toetada³²⁵.

See töövahend toetab noori, andes neile eakaaslaste abistamiseks vajalikud oskused ja teadmised ning suurendades samal ajal teadlikkust sellest, kui oluline on enda eest hoolt kanda³²⁶. Töövahendi üldeesmärk on tugevdada noorte vastupanuvõimet keeruliste ja kriisisündmuste korral ning anda neile teadmisi ja oskusi psühholoogilise esmaabi kohta³²⁷. See sisaldab käsiraamatut, milles tutvustatakse psühholoogilise esmaabi mõistet ja esitatakse praktilisi näiteid selle kohta, kuidas noored saavad seda kasutada oma eakaaslaste abistamiseks³²⁸.

Töövahend sisaldab ka koolituspaketti koolidele, noorte- ja spordiklubidele ning skautide organisatsioonidele. Osalejad saavad teada, millised probleemid, kriisisündmused ja kriisile reageerimised mõjutavad nende vanuses inimesi, et kohaldada psühholoogilise esmaabi põhimõtteid ja iseenda eest hoolt kanda³²⁹. Osalejad õpivad ka ära tundma, millal võib keegi vajada rohkem abi, kui nad suudavad pakkuda³³⁰.

Teine hea tava näide on Portugali algatus „**Líderes Digitais**“ (digitaalsed juhid), mille töötas välja SeguraNeti teadlikkuse keskus³³¹. Algatus annab kogemuspõhise lähenemisviisi kaudu õpilastele võimaluse tegutseda oma koolis digisaadikutena.

Osalevad õpilased saavad koolitust sellistel teemadel nagu digitaalne kodanikupädevus, internetiturvalisus, küberkiusamine, privaatsus ja andmekaitse, väärinfo, meediapädevus ja kujunemisjärgus tehnoloogiate, sealhulgas tehisintellekti vastutustundlik kasutamine. Seejärel jagavad nad neid teadmisi oma eakaaslastega teadlikkuse suurendamise meetmete, õpikodade, klassiruumis toimuvate arutelude ja mitteametliku toe kaudu, toetades koolikogukonnas turvalisemat ja positiivsemat digikultuuri.

Eakaaslaste juhivad algatused, nagu „Líderes Digitais“, näitavad, kuidas lapsed saavad aktiivselt osaleda veebiheaolu ja digivastupidavusvõime edendamises. Need algatused soodustavad eakaaslaste vahelist dialoogi, mis läbi edendatakse positiivset digikäitumist, sealhulgas lugupidavat veebipõhist suhtlust, kriitilist mõtlemist, empaatiat ja vastutustundlikku osalemist digikeskkonnas, tugevdades samal ajal laste kuuluvustunnet ja vastastikust toetust.

Kogemusnõustamise algatuste pikaajaline edu ja laiendatavus sõltub siiski pidevast rahastamisest ja institutsioonilisest toest, et tagada järjepidevus ning võimaldada suuremal arvul koolidel ja lastel neist algatustest kasu saada. Seetõttu on hädavajalik tunnustada nende väärtust ja investeerida nende jätkuvasse arengusse, arvestades nende märkimisväärtset panust laste turvalisusse ja heaolusse internetis.

Soovitused

SOOVITUS NR 1

Anda lastele ulatuslikumad võimalused osaleda aktiivselt ja ohutult sotsiaalmeedia+ keskkonna kujundamises

Lapsed ja noorukid peaksid saama sisuliselt osaleda selliste õigusaktide, poliitika ja haridusalgatuste kujundamisel, millega edendatakse laste turvalisust ja suurendatakse nende mõjuvõimu internetis. Selles töös tuleks rohkem tugineda laste ja noorte osalemisel põhinevatele vahenditele. Konkreetsemalt tuleks turvanõuete, koolitusprogrammide, hindamiste ja suuniste väljatöötamisse kaasata ka lapsed. Meetmeid tuleks pidevalt jälgida ja hinnata ning analüüsida nende mõju laste turvalisusele ja õigustele.

Lapsed peaksid saama oma osalemise kohta selget teavet, neil peaks olema ülevaade sellest, kuidas nende panust kasutatakse, ja neile tuleks anda tagasisidet tulemuste kohta. Eraldi tuleks püüda kaasata lapsed, kes on pärit ebasoodsas olukorras olevatest, tõrjutud ja kaitsetutest elanikerühmadest. Igasuguse laste osalusel toimuva tegevuse puhul tuleb rakendada sobilikke kaitsemeetmeid.

SOOVITUS NR 2

Parandada kaebuste esitamise ja teatamismehhanisme ning laiendada laste ja noorukite tarbijaõigusi

Sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste osutajad peaksid käsitlema laste ja noorukite teateid ja kaebusi sisu modereerimisel prioriteedina. Praegu kehtivaid teenuseosutajate kohustusi tuleb karmistada, et tagada küllaldane rahastus abitelefoni ja kaebuste esitamise mehhanismide jaoks. Need mehhanismid peavad olema eakohased, kasutajasõbralikud, juurdepääsetavad ja tõhusad ning tagama eraelu puutumatuse.

SOOVITUS NR 3

Rahastada ja toetada selliste ELi väärtustel põhineva sotsiaalmeediateenuste ja muude digiteenuste loomist ja kasutamist, kus alaealised saaksid turvaliselt üksteisega suhelda

Toetada avaliku sektori investeeringutega ELi väärtustel põhinevate, kavandatult ohutute ja eakohaste sotsiaalmeedia- ja muude digiteenuste loomist ja süvalaiendamist. Sellised teenused peaksid tagama usaldusväärse teabe kättesaadavuse nii, et lastel ja noorukitel (aga ka täiskasvanutel) on võimalik turvaliselt interneti kasutada, ilma et nad puutuksid kokku kahjulike funktsioonidega.

SOOVITUS NR 4

Peavoolustada alaealiste, lapsevanemate ja hooldajate, õpetajate ja kasvatajate digihariduse ja -kirjaoskuse meetmed

Digiharidus ja -kirjaoskus tuleks lõimida kõigisse haridustasanditesse kui alaealiste, lapsevanemate ja õpetajate põhioskus. Digitaalne heaolu tuleks integreerida kogu digiharidusse.

Digiharidus peaks võimaldama lastel ja noorukitel kriitiliselt hinnata internetis leiduvat teavet ja selle allikaid ning tunda ära manipuleerimistehnikaid, näiteks desinformatsiooni, süvavõltsinguid ja suunatud reklaami. Samuti peaks see aitama alaealistel, lapsevanematel ja õpetajatel mõista, kuidas digisisu luuakse ja jagatakse ning kuidas algoritmid määravad ära selle, mida kasutajad sotsiaalmeedia+ maailmas näevad ja kogevad.

Igakülgne internetiturvalisuse alane haridus peaks arendama praktilisi oskusi isikuandmete kaitsmisel, privaatsusseadete haldamisel, digiidentiteedi turvalisuse tagamisel ning riskide avastamisel eelkõige sotsiaalmeedias+ ning sõnumi- ja mängukeskkonnas. Neid oskusi tuleks arendada järk-järgult, alustades põhilistest turvaharjumustest ning jätkates keerukamate nähtustega nagu digijälg, nõusolek ja platvormiriskid. Käsitleda tuleks ka tervist säästvat ekraanikasutust, andes suuniseid õige ekraaniaja, tähelepanu kontrollimise ning ülemäärase ja tervistkahjustava kasutuse kohta.

Turvalisema interneti keskustel peaks ka edaspidi olema keskne osa lastele, vanematele, hooldajatele ja õpetajatele koolituse, teadlikkuse suurendamise meetmete, ressursside ja toe pakkumisel. Rahastada tuleks vanematele, õpetajatele ja noortele kasutajatele hõlpsasti kättesaadavate veebipõhiste kursuste väljatöötamist.

Lisaks ohutusele tuleks hariduses rõhutada võimalusi ja mõjuvõimu suurendamist: seda, kuidas õpilased saavad kasutada digivahendeid õppimiseks, loovuseks, koostööks ja kodanikuosaluseks.

SOOVITUS NR 5

Luu rohkem võimalusi ja piisav taristu internetivälise tegevuse jaoks

Liikmesriikide ja kohaliku tasandi ametiasutused peaksid toetama tervislikku internetivälist tegevust ja looma alaealistele muid kõitvaid võimalusi liigse ekraanikasutuse asemele. Nii näiteks tuleks säilitada ja laiendada spordi, kunsti, noorteklubide, raamatukogude ja kogukonnaruumide kättesaadavust taskukohase hinnaga. Muu hulgas tuleks investeerida keskkonna turvaliseks, kaasavaks ja eakohaseks muutmise, et alaealised saaksid suhelda, õppida, mängida ja luua oma kogukonnas häid suhteid.

SOOVITUS NR 6

Edendada lapsevanematele mõeldud suuniste koosloomet

EL ja liikmesriigid peaksid koostöös lapsevanemate ühendustega edendama lapsevanematele mõeldud suuniste väljatöötamist. Suunistes tuleks anda lapsevanematele ja hooldajatele selget ja asjalikku nõu selle kohta, kuidas saavutada, et alaealiste tegevus sotsiaalmeedia+ keskkonnas oleks turvaline, vastutustundlik ja positiivne. Suunised peaksid olema praktilised ja pakkuma nõu olulisemates valdkondades, nagu internetiturvalisus ja -privaatsus, digitaalne heaolu, eetiline ja vastutustundlik kasutamine ning võimalused abi saada.

SOOVITUS NR 7**Tagada, et lapsevanematel ja hooldajatel oleks alati kasutada uusimad tipptasemel kontrolli- ja järelevalvevahendid**

Alaealiste mõjuvõimu suurendamiseks tehtavaid jõupingutusi tuleks täiendada pideva toetusega lapsevanematele ja hooldajatele, mitte ainult seoses digioskuste ja -kirjaoskusega, vaid ka vahenditega, mis võimaldavad hooldajatel alaealisi sotsiaalmeedia ja muude digiteenuste kasutamisel suunata, ilma et nad piiraksid ebaproportsionaalselt laste õigusi. See hõlmab praktiliste vanemliku järelevalve vahendite kättesaadavaks tegemist ja nende kohta teadlikkuse suurendamist, mida täiendab usaldusväärne teave riskide, ohutute tavade ja selle kohta, kuidas lastega suhelda. Lapsevanemate teadlikkuse suurendamine peaks toimuma silmast silma (näiteks õpetajatega koolis kohtumistel, lastearsti juures käies, raseduse või lapsehoolduspuhkuse ajal).

Vanemliku järelevalve vahendid peaksid olema tõhusad, kergesti kasutatavad, koostalitlusvõimelised ja eakohased, kooskõlas alaealiste arenevate võimetega ning mõeldud teabevahetuse, õppimise ja mõjuvõimu edendamiseks, mitte alaealiste kontrollimiseks. See on keskse tähtsusega, et edendada alaealiste järkjärgulist liikumist iseseisva sotsiaalmeedia+ kasutamise suunas. Need vahendid peaksid tagama, et muudatusi saab teha ainult samal tasemel loaga, mis on vajalik nende aktiveerimiseks, neid kohaldatakse olenemata seadmest või operatsioonisüsteemist ning need hõlmavad kaitsemeetmeid, millega hoiatatakse alaealisi võimaliku vanematepoolse väärkasutuse eest (näiteks selge teade alaealistele, kui järelevalvevahendid on aktiveeritud).

SOOVITUS NR 8**Tagada kodanikuühiskonna organisatsioonidele piisav riiklik rahastamine, ühised põhimõtted ning vastastikune nõustamine**

EL ja liikmesriigid peaksid tagama, et turvalisema interneti keskused ja muud sarnased kodanikuühiskonna organisatsioonid saavad piisavalt rahalisi vahendeid ning et nende töö rajaneb ekspertide väljatöötatud ühistel põhimõtetel. See on nende tegevuse, sealhulgas teadlikkuse suurendamise ning koolitus- ja tugi-teenuste jätkamise ja edasiarendamise seisukohalt väga oluline. Avaliku sektori pakutav rahastus on sõltumatus ja ühtekuuluvuse tagamiseks hädavajalik.

Rahastada tuleks ka vastastikuse nõustamise, abitelefonide, vihjeliinide, õppematerjalide, teadlikkuse suurendamise kampaaniate ja suutlikkuse suurendamise meetmete edasiarendamist. Rohkem tuleks investeerida selleks, et parandada nende rajatiste nähtavust ja kättesaadavust muuhulgas kaitsetumatele alaealistele, laiendada nende tegevuse ulatust ning toetada algatusi, mis muudavad sotsiaalmeedia+ keskkonda ohutumaks.

SOOVITUS NR 9

Parandada tervishoiusüsteemi suutlikkust diagnoosida ja ravida sõltuvust ja muid vaimse tervise häireid, mis on seotud sotsiaalmeediateenuse ja muude digiteenuste kasutamisega

Tervishoiusüsteemid peaksid rakendama ICD-11 diagnostilisi standardeid käitumissõltuvuse, sealhulgas mängusõltuvuse ja sotsiaalmeedia+ patoloogilise kasutamise kohta. Nende häirete tõenduspõhine ravi tuleks teha tervishoiusüsteemis kättesaadavaks. Meditsiinitöötajad ja psühhoterapeudid peaksid olema teadlikud digimaailmas omapead jätmise ja tahtmatu eakohatu sisuga kokkupuutumise, küberkiusamise, internetis seksuaalsuhte eesmärgil kontakti otsimise, seksuaalse väljapressimise ja muu kahju võimalikest tagajärgedest.

Tervishoiusüsteemid peaksid pakkuma traumajärgse stressihäire ja muude psühhopatoloogiliste tagajärgede tõenduspõhist ravi. Lisaks võiksid süsteemid integreerida digitaalse riskihindamise pediaatrilistesse sõeluuringutesse ja haavatavate alaealistega seotud valikulistesse ennetusmeetoditesse. Ennetamine ja käitumuslikud probleemid, sealhulgas nn veebist paastumine või digivõõrutusravi, võivad edendada veebiväliseid kogemusi ja muutusi alaealiste internetikasutusega seotud kultuuris.

SOOVITUS NR 10

Toetada digikirjaoskuse ja meediapädevuse õpetamist õpetajatele ja ka lapsevanematele

EL ja liikmesriigid peaksid tagama, et õpetajate põhi- ja täiendusõppesse integreeritakse süstemaatiliselt digioskused ja -kirjaoskus, sealhulgas tehisintellektipädevus, ning digitaalne heaolu. Õpetajatel peavad olema vahendid laste ja noorukite kriitilise mõtlemise ja meediapädevuse arendamiseks koos digioskuste pädevusega, et nad saaksid sotsiaalmeediat+ turvaliselt kasutada.

Õpetajaid tuleks teavitada üledigiteerimise ohust koolides. Vajaduse korral tuleks konkreetsetel pedagoogilistel eesmärkidel kasutada uusi digivahendeid, näiteks tehisintellekti. Õpetajaharidus peaks hõlmama ka tihedat koostööd vanematega, et paremini toetada alaealiste tervislikku ja tasakaalustatud ekraanikasutust, mõista, kuidas lapsed ja noorukid kasutavad sotsiaalmeediat ja muid digiteenuseid, ning töötada välja eakohased strateegiad veebiriskide ja -kogemuste arutamiseks klassiruumis ja kodus.

SOOVITUS NR 11

Propageerida tehisintellektipädevust kui digiõppe lahutamatu osa

Tehisintellektipädevus tuleks lõimida digiõppesse koolides ning muudes haridus- ja koolitusasutustes. Alaealised peaksid mõistma tehisintellektitehnoloogiatega (st tehisintellekti juturobotid / tehisintellektipõhised kaaslasted, soovitusüsteemid ja generatiivne tehisintellekt) seotud võimalusi, piiranguid ja riske, sealhulgas ebatäpse teabe, manipuleerimise ja sünteetilise sisu võimalust.

Kirjaoskuse edendamine võiks põhineda Euroopa Komisjoni ja OECD välja töötatud alg- ja keskhariduse tehisintellektipädevuse raamistikul. Alaealised ei tohiks ilma järelevalveta puutuda kokku antropomorfsete tehisintellektipõhiste kaaslastega, mis pakuvad inimsuhte taolisi suhteid.

SOOVITUS NR 12

Koolides tuleks pakkuda selgepiirilisi võimalusi parandada vaimset tervist ja digitaalset heaolu

Koolidel peab olema ennetav roll sotsiaalmeedia+ riskide leevendamisel ning laste ja noorukite vaimse tervise ja heaolu toetamisel. Koolid peaksid korraldama lapsevanematele ning alaealistele ja nende vanematele teabe- ja koolitusvõimalusi, et rääkida nendega internetiturvalisuse, vaimse tervise ja heaolu teemal.

Koolid peaksid laiendama juurdepääsu koolipõhisele nõustamisele ja muule vaimse tervise toele küsimustes, mis on seotud alaealiste sotsiaalmeedia+ kasutamisega. Kättesaadavad peaksid olema turvalised ja häbimärgistamata füüsilised ja veebiriigid, kus õpilased tunnevad, et nad saavad rääkida oma sotsiaalmeedias+ saadud veebikogemustega seotud raskustest (st vaimne tervis, heaolu jne). Koolidel peaks olema juurdepääs kvalifitseeritud tervishoiu- ja sotsiaalhoolekandetöötajatele, sealhulgas astmelise hoolitsemisega tegelevatele vaimse tervise spetsialistidele. Vaimse tervise spetsialistid peaksid saama erikoolitust digitaalse heaolu ja veebikahjude teemal.

Samuti peaksid koolid looma juurdepääsetavad, konfidentsiaalsed ja lapsesõbralikud teatamismehhanismid alaealistele, kellel on internetis probleeme. Selleks et kaitset veelgi tugevdada, peaks koolidel olema võimalus pöörduda väliste lastekaitse-, vaimse tervise ja spetsialiseeritud tugiteenuste osutajate poole.

SOOVITUS NR 13

Haridusalastes meetmetes tuleks pöörata erilist tähelepanu kaitsetutele rühmadele

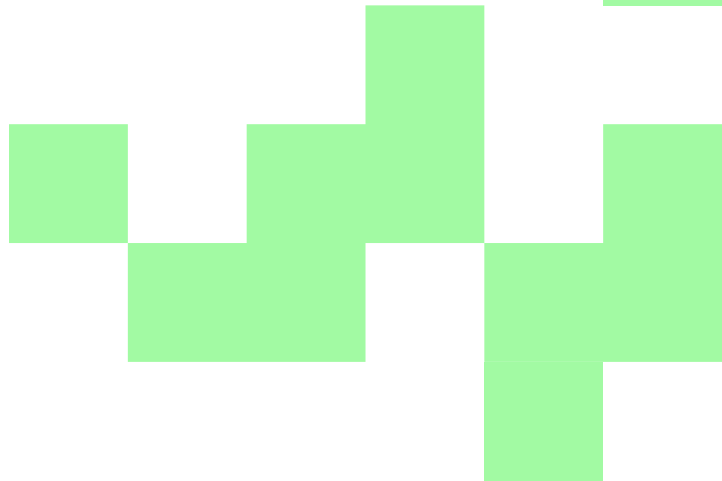
Alaealised, kes peavad tulema toime ebasoodsa sotsiaal-majandusliku olukorraga, hariduslike erivajadustega, ebasoodsate lapsepõlvkogemustega, diskrimineerimise või vaimse tervise probleemidega, võivad kokku puutuda suuremate sotsiaalmeedia+ riskidega. Haridus- ja toetusmeetmed peaksid olema kaasavad, vajaduse korral sihipärased ning kavandatud nii, et vähendada ebavõrdsust nii sotsiaalmeedias kui ka digitaalses osalemises ja heaolus.

Koolides võiks haavatavate rühmade kaitsmiseks ja toetamiseks kehtestada ennetavad ja sihipärased skemid, et tegeleda veebikahju ebaproportsionaalse mõjuga haavatavatele ja tõrjutud alaealistele. Tuleks laiendada võrdset juurdepääsu seadmetele, ühenduvusele ja tugitehnoloogiale, sealhulgas puuetega laste jaoks.

SOOVITUS NR 14

Investeerida turvalisse, ennetavasse, töökindlasse ja usaldusväärsesse hariduse digitaristusse

Koolid vajavad turvalist, töökindlat ja usaldusväärset digitaristut ja -vahendeid, et tugevdada alaealiste digioskusi ja tagada Euroopa digitaalne suveräänsus. Euroopa koolid sõltuvad suurel määral kolmandate riikide rakendustest ning ELis loodud lahenduste kasutuselevõtul esineb jätkuvalt probleeme. EL peaks seadma prioriteediks ohutu ja koostalitlusvõimelise digitaristu ja -vahendite arendamise ja kasutuselevõtu hariduses ja seda toetama ning vähendama strateegilist sõltuvust.

Tänuõnad

Meie ülesanne kaaseesistujate ja erinõunikena oli suunata ja juhtida mitmekihulist protsessi, mille käigus koguti teadmisi, suheldes ekspertidega töörühma koosolekutel, kogudes ekspertidelt tõendeid ning vahetades teavet ja lävides paljude sidusrühmadega.

Selle aruande on koostanud suur hulk inimesi, kelle eesmärk on see, et lapsed ja noorukid saaksid sotsiaalmeediat+ turvaliselt kasutada. Ehkki soovitude eest vastutame ainuisikuliselt meie, tugineb meie töö paljus muude tuntud ekspertide ning lapsevanemate ja noorte esindajate panusele ja Euroopa Komisjonile.

Eelkõige soovime tunnustada Euroopa Komisjoni presidenti **Ursula von der Leyenit** selle eest, et ta on meie töö vastu pidevat huvi üles näidanud ja seda toetanud. Tema osalemine töörühma koosolekutel näitab selgelt tema pühendumust laste turvalisusele internetis ning lisaks meile hindasid seda väga kõrgelt ka kõik teised osalejad. Täname teda tema pikaajalise huvi ja pühendumuse eest laste turvalisusele, mis võimaldas seda tööd teha ning töötada välja konkreetseid soovitusi laste ja noorukite heaoluks kogu Euroopas. Samuti soovime tänada komisjoni presidendi kantseleiülemat **Björn Seiberti**, kes oli kogu protsessiga algusest peale kaasas, ja presidendi kantselei liiget **Patricia Reillyt** pideva toetuse eest.

Lisaks soovime tänada kõiki töörühma koosolekutel osalejaid. Oleme tänulikud kõigile, kes jagasid meiega erakordsel hulgal teadmisi, kogemusi ja pühendumust Euroopa noorte hüvanguks. Soovime avaldada erilist tänu Austraalia e-ohutuse volinikule **Julie Inman Grantile** ja Brasiilia andmekaitseameti reguleerimise järelevalveametnikule **Lucas Borgesile** selle eest, et nad jagasid meiega oma riikide teavet ja saadud õppetunde laste turvalisuse kohta internetis.

Me kuulasime kõiki tähelepanelikult, kuid aruande järelduste eest vastutame me ise.

TÄNAME TÖÖRÜHMAS OSALEJAIID*:

* Loetelu ei ole ammendav.

- // **Ayata**, ELi laste osalusplatvormi 15-aastane esindaja,
- // **Zuzanna**, ELi laste osalusplatvormi 17-aastane esindaja,
- // **Kimmo Alho**, psühholoog ja emeritprofessor, Helsingi ülikool,
- // **Mehdi Arfaoui**, sotsioloog, Commission nationale de l'informatique,
- // **Leanda Barrington-Leach**, tegevdirektor, 5Rights Foundation,

- // **Gabriele Battimelli**, lastele parema interneti loomise Euroopa strateegia suursaadik Itaaliast,
- // **Owen Bennett**, digitehnoloogia reguleerimise sõltumatu ekspert,
- // **Elena Bozzola**, lastearst ja Itaalia pediaatriaühingu volikogu liige,
- // **Matthias Brand**, Duisburgi ülikooli professor ja üldpsühholoogia osakonna juhataja,
- // **Urs Buscke**, vanemõigusametnik, Euroopa Tarbijaliitude Amet,
- // **Ana Caballero**, esimees, digivaldkonnas alaealiste kaitse parandamise eksperdirühm, Hispaania,
- // **Alex Cooney**, tegevjuht ja kaasasutaja, CyberSafeKids,
- // **Lies Craeynest**, asutaja, KidsUnplugged,
- // **Jutta Croll**, esimees, Stiftung Digitale Chancen,
- // **María del Mar España Martí**, juhataja, Plataforma Control Z,
- // **Sigge Eriksson**, Rootsi laste- ja noorteorganisatsioonide riikliku nõukogu esimees,
- // **Marina Fernández**, juhataja, Adolescència Lliure de mòbils,
- // **Louise Flynn**, abiprofessor, Trinity College Dublin,
- // **Tobiáš Bruno Galia**, Tšehhi laste- ja noortenõukogu,
- // **Catalina Goanta**, eraõiguse ja -tehnoloogia dotsent, Utrechti ülikool,
- // **Konstantinos Karachalios**, sihtasutuse 5Rights Foundation tegevdirektori nõunik, IEEE juhatuse liige,
- // **Maija Katkovska**, juhataja, Läti turvalisema interneti keskus,
- // **Rasmus Kjedahl**, direktor, Børns Vilkår,
- // **Petra Kogelnig**, peasekretär, Euroopa Lapsevanemate Liit,
- // **Pavel Kordik**, dotsent, Tšehhi tehnikaülikool,
- // **Marta Gonçalves**, lastele parema interneti loomise Euroopa strateegia saadik Portugalist,
- // **Beckett LeClair**, tehnoloogiajuht, 5Rights Foundation,
- // **Sonia Livingstone**, sotsiaalpsühholoogia professor, London School of Economics,
- // **Aisling Maloney**, Iirimaa riiklik noortenõukogu,
- // **Giovanna Mascheroni**, professor, Milano katoliiklik ülikool,
- // **Helen Mason**, tegevdirektor, Child Helpline International,
- // **Elvira Mentzelioti**, esimees, Kreeka riiklik noortenõukogu,

- // **Eva Möhler**, laste- ja noorukite psühhiaatria osakonna juhataja ja kliiniline arst, Saarimaa ülikool,
- // **Alberto Monge Roffarello**, abiprofessor, Torino Politecnico,
- // **Théo Mouhoud**, lastepsühhiaater, Hopitaux de Paris,
- // **Servane Mouton**, arst, neuroloog ja neuropsühholoog,
- // **Mie Oehlenschläger**, sõltumatu teadlane ja nõunik tehisintellekti, eetika ja avaliku poliitika valdkonnas,
- // **James O'Higgins Norman**, hariduse ja ühiskonna professor, Dublini linnaülikool,
- // **Maja Olszewska**, lastele parema interneti loomise Euroopa strateegia saadik Poolast,
- // **Brian O'Neill**, emeriitprofessor, Dublini tehnikaülikool,
- // **Kerstin Paschke**, laste- ja noorukite psühhiaatria ja psühhoteeraapia valdkonna meditsiinitöötaja, Universitätsklinikum Hamburg-Eppendorf,
- // **Leo Pekkala**, asedirektor, Soome Audiovisuaalinstituut,
- // **María Soledad Pera**, dotsent, TU Delft,
- // **Tanja Petelin**, dotsent, Université de Poitiers,
- // **Christoph Pieh**, psühhosomaatilise meditsiini ja psühhoteeraapia osakonna juhataja, Kremsi täiskasvanuhariduse ülikool,
- // **Jessica Piotrowski**, professor, Amsterdami ülikool,
- // **Declan Qualter**, praktikajuhendaja ja doktorant, Dublini kolledž,
- // **Kai Rannenberg**, mobiilse ettevõtluse ja mitmepoolse julgeoleku õppetooli juhataja ja professor, Johann Wolfgang Goethe Frankfurdi ülikool,
- // **Anna Schwabegger**, Austria riikliku noortenõukogu esimees,
- // **Judith Simon**, infotehnoloogia eetika professor, Hamburgi ülikool,
- // **Lore Sleeckx**, Euroopa noorte esindaja, Flaami noortenõukogu,
- // **Petr Slovak**, inimese ja arvuti vahelise suhtluse eriala dotsent, King's College London,
- // **Elisabeth Staksrud**, meedia- ja kommunikatsiooniosakonna professor, Oslo ülikool,
- // **Sophie Stalla-Bourdillon**, õigus-, teadus-, tehnoloogia- ja ühiskonnauuringute rühma teadusjuht, VUB,
- // **Argyris Stringaris**, laste ja noorukite psühhiaatria kliiniline teadur ja õppetool, University College London,
- // **Lisa Thorell**, kliinilise neuroloogia osakonna professor, Karolinska Institutet,

- // **Hanne-Mari Schiøtz Thorud**, füsioloog ja professor, Kagu-Norra ülikool,
- // **Piotr Toczyski**, dotsent, Maria Grzegorzewska eripedagoogiline ülikool,
- // **Antonia Torrens**, president, COFACE – Families Europe,
- // **Martina Tóthová**, vanemesindaja, Slovakkia noortenõukogu,
- // **Dimitris Tsalavos**, lastele parema interneti loomise Euroopa strateegia noortesaadik Küprosel,
- // **Laura Vandenbosch**, meediapsühholoogia labori juhataja ja dotsent, KU Leuven,
- // **Sørine Vesth Rasmussen**, laste õiguste ja tehnoloogiapoliitika nõunik, Børns Vilkår,
- // **Mieke Visser-Schuurman**, laste õiguste ja suutlikkuse suurendamise direktor, Eurochild,
- // **Rareș Voicu**, Euroopa Noortefoorumi esimees,
- // **Alexandra Weilenmann**, rakendusliku IT osakonna professor, Göteborgi ülikool,
- // **Niels Zagema**, Madalmaade noorteesindaja, Nationale Jeugdraad.

Meie jaoks oli väga oluline tagada mitte ainult noorte esindatus erikomisjoni koosolekutel osalejatena, vaid kaasata noori ka käesoleva aruande koostamisse. Seepärast soovime tänada **Marta Gonçalves**, kes mitte ainult ei liitunud paneelaruteluga lastele parema interneti loomise saadikuna Portugalist, vaid ka aitas kaasa käesoleva aruande koostamisele.

See aruanne ei oleks olnud võimalik ilma paljude Euroopa Komisjoni töötajate toetuseta.

Esiteks soovime tänada IDEAd ja selle juhi kohusetäitjat **David Müllerit** meie võõrustamise ja suurepäraste töötingimuste tagamise eest.

Meie töö sai IDEA spetsiaalse meeskonna toetusest tohutut kasu. Soovime tänada **Undine Ruge'i** protsessi järelevalve ja toetamise eest. Me ei jõua ära tänada **Asen Dimitrovit**, laste turvalisust internetis käsitleva erikomisjoni kaasesimeeste juhtivat koordinaatorit, kelle poole me esimesena pöördusime ning kes pakkus meile abi, nõu ja tuge protsessi ja sisu osas ning aitas meie kavu ellu viia, tegeledes kõigi koosolekute ja mõttevahetustega ning koordineerides aruandega tehtavat tööd IDEAs ja – koos peasekretariaadi kolleegidega – ka komisjonis.

Seda aruannet ei oleks suudetud koostada ilma IDEA täiendava toetuseta. Täname **Thomas Hopkinsi**, aruande ingliskeelse versiooni suurepärase toimetajat; **Anna Magdalena Comploid**, kes andis oma panuse eksperditeadmiste ja uuringute alal ning aitas kõigis organiseerimisega seotud küsimustes, samuti **Quinlan Rijksi**, kes osales visuaalsete materjalide väljatöötamises. Samuti soovime tänada **Alexander Hempfingit** analüüsi eest ning **Yee-Sol Changi** ja **Konrad Rose'i** osalemise eest.

Koos IDEAga on peasekretariaadi kolleegid koordineerinud komisjonis tehtavat tööd ja andnud väärtuslikku teavet nii protsessi kui ka sisu kohta. Seetõttu täname asepeasekretäri **Nils Behrndti** tema aja ja pühendumuse eest, samuti **Nacira Boulehouati**, **Ioana-Maria Gligorit**, **Alessandra Falcinellit**, **Tarik Draidji**, **Louis Dancourt'i** ja **Armande Lorentzi**.

Meie eesmärk oli tutvuda algul olemasolevate õigusaktide ja vahenditega, mida EL ja liikmesriigid internetis laste ja noorukite kaitsmiseks kasutada saavad, ning nende senise rakendamisega. Selle põhjal saime arutada ekspertidega praeguste puudujääkide ja edasiste sammude üle. Selle eest täname sidevõrkude, sisu ja tehnoloogia peadirektoraadi juhtkonda, peadirektorit **Roberto Violat** ja asepeadirektorit **Renate Nikolayt** ning õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraati, selle peadirektorit **Ana Gallego Torrest** ja asepeadirektorit **Hubert Gambsi**.

Täname sidevõrkude, sisu ja tehnoloogia peadirektoraadi eksperte, kes jagasid väärtuslikke eksperditeadmisi ja tähelepanekuid: **Prabhat Agarwal, Julia Van Best, Martin Harris Hess, Andrea Tognoni, Manon Baert, Emma O'Mahony** ja **Irene Roche Laguna**.

Täname õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraadi eksperte, kes jagasid samuti väärtuslikke eksperditeadmisi ja tähelepanekuid: **Maria-Myrto Kanellopoulou, Benedicte Van Ormelingen, Denisa Alexandroaiei, Caoimhe Sheridan, Marie-Cécile Rouillon** ja **Marta Kuljon**.

Aruande koostamisel kasutati Euroopa Komisjoni eri osakondade (Teadusuuringute Ühiskeskus, tervise ja toiduohutuse peadirektoraat, hariduse, noorte, spordi ja kultuuri peadirektoraat, rände ja siseasjade peadirektoraat, teadusuuringute ja innovatsiooni peadirektoraat, siseturu, tööstuse, ettevõtluse ja VKEde peadirektoraat, õigustalitus jt) ekspertide uuringuid ja panust: **Andrea Ceglia, Yves Punie, Marianne Takki, Martine Ingvorsen, Francesca Maltauro, Marta Touykova, Chiara Colella, Marta Markowska, Leonie Wahlmann, Katarzyna Janicka-Pawlowska, Veronica Travisani, Alessia Donna, Eva Gerhards, María del Pilar González Pantaleón, Amaryllis Verhoeven, Philipp Runge, Lorna Armati** ja **Paul-John Loewenthal**.

Täname kõiki nende eksperditeadmiste ja selle eest, et nad kannatlikult meie lugematutele küsimustele vastasid, ning võime eest keerukaid õiguslikke ja tehnilisi küsimusi töödelda ja arusaadavaks teha.

Samuti soovime tänada kommunikatsiooni peadirektoraadi ja peasekretariaadi eksperte, kes pakkusid suu- repärast tuge teabevahetuse aspektides: **Chloe Lahousse Juarez, Anguel Konstantinov Beremliysky, Emma Kristina Kvennberg** ja teised. Samuti väga loovaid ja kannatlikke graafilisi kujundajaid ja tõlke- eksperte: **Laurie Janssen, Camille Palandjian, Benedetta Benedetto** ja teised.

Meie töö ei oleks olnud võimalik ilma paljude komisjoni töötajate korraldusliku toetuseta töörühma koos- olekutel, reisidel ja muudel kohtumistel sidusrühmadega: **Carmen Tresguerres, Rozaliya Petkova, Martina Gunda, Nuria Paredes, Alexandre Verin, Mariola De Las Heras Ojeda, Anne Catherine Louppe, Margarita Biacho Varela, Hafize Balci** ja **Vaia Tsiampazi**.

Meie kui kaaseesistujad saime kasu ka meie enda asutuste ja lähimate koostööpartnerite toetusest selles valdkonnas:

prof dr Fegerti meeskond Ulmi ülikooli haiglas – **PD dr Franziska Köhler-Dauner, prof dr Ann-Christin Haag, Emily Sitarski, Lena Peter, Karen Schlaegel, Claudia Rau, Annette Claus** ja **Ariane Saccarello**;

dr Maria Melchiori meeskond Sorbonne'i rahvatervise instituudis koos Sorbonne'i ülikooli ja Prantsus- maa riikliku tervishoiu- ja meditsiiniuuringute instituudiga (INSERM): **Fabienne El Khoury, Camille Davisse-Paturet, Hamid Massoumi, Bertrand Redonnet** ja **Mays Kabakibi**.

Lõppmärkused

- 01.** Aries, P. (1962). Centuries of childhood: A social history of family life. Knopf Doubleday Publishing Group.
- 02.** Berk, L.E. (1994). Infants and Children Prenatal Through Early Childhood.
- 03.** Kessler, R. C., Magee, W. J. (1993). Childhood adversities and adult depression: basic patterns of association in a US national survey. *Psychological Medicine*, 23(3), 679–690.
- 04.** Taylor, G., Sala, G., Kolak, J., Gerhardstein, P., Lingwood, J. (2024). Does adult-child co-use during digital media use improve children's learning aged 0–6 years? A systematic review with meta-analysis. *Educational Research Review*, 44, 100614.
- 05.** Rideout, V. (2020). The Common Sense Census: Media Use by Kids Age Zero to Eight.
- 06.** Taylor, G., Sala, G., Kolak, J., Gerhardstein, P., Lingwood, J. (2024). Does adult-child co-use during digital media use improve children's learning aged 0–6 years? A systematic review with meta-analysis. *Educational Research Review*, 44, 100614.
Uhls, Y. T., Ellison, N. B., Subrahmanyam, K. (2017). Benefits and costs of social media in adolescence. *Pediatrics*, 140 (Supplement 2), S67–S70.
- 07.** Odgers, C. L., Jensen, M. R. (2020). Annual research review: Adolescent mental health in the digital age: Facts, fears, and future directions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 61(3), 336–348.
Nesi, J., Telzer, E. H., Prinstein, M. J. (2020). Adolescent Development in the Digital Media Context. *Psychological Inquiry*, 31(3), 229–234.
- 08.** Montag, C., Lachmann, B., Herrlich, M., Zweig, K. (2019). Addictive features of social media/messenger platforms and freemium games against the background of psychological and economic theories. *International journal of environmental research and public health*, 16(14), 2612.
- 09.** Steinberg, L. D. (2014). Age of opportunity: Lessons from the new science of adolescence. Houghton Mifflin Harcourt.
Casey, B. J., Getz, S., Galvan, A. (2008). The adolescent brain. *Developmental review*, 28(1), 62–77.
- 10.** Li, C., Cheng, G., Sha, T., Cheng, W., Yan, Y. (2020). The relationships between screen use and health indicators among infants, toddlers, and preschoolers: A meta-analysis and systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(19), 7324.
Teague, S., Somoray, K., Shatte, A. Miller, D., Moss, K., Crawford, A. et al. (2026). Digital Media Use and Child Health and Development. Deakin University. Journal contribution.
- Jing, X., et al. (2023). Effects of foreground screen media use on vocabulary development in young children: A meta-analysis. *Child Development*, 94(5), 1398–1415.
- 11.** Johnston MV. Neurotransmitters and vulnerability of the developing brain. *Brain Dev.* 1995 Sep-Oct;17(5):301–6.
- 12.** Ahmer, A., Raza, M., Azhar, M., Rahman, A., Das, J. K., Jafri, S. K. (2025). A systematic review and meta-analysis on the impact of screen-time on the social-emotional development of children under five years. *Journal of the College of Physicians and Surgeons Pakistan*, 35(3), 351–358.
Vasconcellos, R. P., Sanders, T., Lonsdale, C., Parker, P., Conigrave, J., Tang, S., Noetel, M. (2025). Electronic screen use and children's socioemotional problems: A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 151(5), 513–543.
- 13.** Boxer, P., Groves, C. L., Docherty, M. (2015). Video games do indeed influence children and adolescents' aggression, prosocial behavior, and academic performance: A clearer reading of Ferguson (2015). *Perspectives on psychological science*, 10(5), 671–673.
Coyne, S. M., Radesky, J., Collier, K. M., Gentile, D. A., Linder, J. R., Nathanson, A. I., Rogers, J. (2017). Parenting and digital media. *Pediatrics*, 140(Supplement 2), S112–S116.
- 14.** Calvert, S. L. (2017). Parasocial relationships with media characters: Imaginary companions for young children's social and cognitive development. In *Cognitive development in digital contexts* (pp. 93–117). Academic Press.
Mallawaarachchi S., Burley J., Mavilidi M., et al (2024). Early Childhood Screen Use Contexts and Cognitive and Psychosocial Outcomes: A Systematic Review and Meta-analysis. *JAMA Pediatr.* 2024;178(10):1017–1026.
- 15.** Mallawaarachchi S., Burley J., Mavilidi M., et al (2024). Early Childhood Screen Use Contexts and Cognitive and Psychosocial Outcomes: A Systematic Review and Meta-analysis. *JAMA Pediatr.* 2024;178(10):1017–1026.
- 16.** Calvert, S. L. (2017). Parasocial relationships with media characters: Imaginary companions for young children's social and cognitive development. In *Cognitive development in digital contexts* (pp. 93–117). Academic Press.
Mallawaarachchi S., Burley J., Mavilidi M., et al (2024). Early Childhood Screen Use Contexts and Cognitive and Psychosocial Outcomes: A Systematic Review and Meta-analysis. *JAMA Pediatr.* 2024;178(10):1017–1026.
- 17.** Taylor, G., Sala, G., Kolak, J., Gerhardstein, P., Lingwood, J. (2024). Does adult-child co-use during digital media use improve children's learning aged

- 0–6 years? A systematic review with meta-analysis. *Educational Research Review*, 44, 100614.
18. American Academy of Pediatrics (2024). [Screen time guidelines](#). Center of Excellence on Social Media and Youth Mental Health.
19. Qian, H., Wang, C., Li, H. (2024). Parental risk factors and moderators of prolonged digital use in preschoolers: a meta-analysis. *Education and Information Technologies*, 29(13), 17601-17619. Jackson, D. B., Testa, A., Fox, B. (2021). Adverse childhood experiences and digital media use among US children. *American journal of preventive medicine*, 60(4), 462-470.
20. Li, C., Cheng, G., Sha, T., Cheng, W., Yan, Y. (2020). The relationships between screen use and health indicators among infants, toddlers, and preschoolers: A meta-analysis and systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(19), 7324. Ahmer, A., Raza, M., Azhar, M., Rahman, A., Das, J. K., Jafri, S. K. (2025). A systematic review and meta-analysis on the impact of screen-time on the social-emotional development of children under five years. *Journal of the College of Physicians and Surgeons Pakistan*, 35(3), 351-358.
21. Bochicchio, V., Keith, K., Montero, I., Scandurra, C., Winsler, A. (2022). Digital media inhibit self-regulatory private speech use in preschool children: The “digital bubble effect”. *Cognitive development*, 62, 101180.
22. Yang, C. C., Holden, S. M., Ariati, J. (2021). Social media and psychological well-being among youth: The multidimensional model of social media use. *Clinical child and family psychology review*, 24(3), 631-650. Vasconcellos, R. P., Sanders, T., Lonsdale, C., Parker, P., Conigrave, J., Tang, S., Noetel, M. (2025). Electronic screen use and children’s socioemotional problems: A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 151(5), 513-543.
23. Qian, H., Wang, C., Li, H. (2024). Parental risk factors and moderators of prolonged digital use in preschoolers: a meta-analysis. *Education and Information Technologies*, 29(13), 17601-17619. Jackson, D. B., Testa, A., Fox, B. (2021). Adverse childhood experiences and digital media use among US children. *American journal of preventive medicine*, 60(4), 462-470.
24. Madigan, S., Browne, D., Racine, N., Mori, C., Tough, S. (2019). Association between screen time and children’s performance on a developmental screening test. *JAMA pediatrics*, 173(3), 244-250. Teague, S., Somoray, K., Shatte, A. Miller, D., Moss, K., Crawford, A. et al. (2026). Digital Media Use and Child Health and Development. Deakin University. Journal contribution.
25. Calvert, S. L. (2017). Parasocial relationships with media characters: Imaginary companions for young children’s social and cognitive development. In *Cognitive development in digital contexts* (pp. 93-117). Academic Press. Marshall, S. J., Biddle, S. J., Gorely, T., Cameron, N., Murdey, I. (2004). Relationships between media use, body fatness and physical activity in children and youth: a meta-analysis. *International journal of obesity*, 28(10), 1238-1246.
26. Madigan, S., Browne, D., Racine, N., Mori, C., Tough, S. (2019). Association between screen time and children’s performance on a developmental screening test. *JAMA pediatrics*, 173(3), 244-250. Mallawaarachchi S., Burley J., Mavilidi, M., et al (2024). Early Childhood Screen Use Contexts and Cognitive and Psychosocial Outcomes: A Systematic Review and Meta-analysis. *JAMA Pediatr*. 2024;178(10):1017-1026.
27. Korat, O., Shamir, A., Heibal, S. (2013). Expanding the boundaries of shared book reading: E-books and printed books in parent–child reading as support for children’s language. *First language*, 33(5), 504-523. Taylor, G., Sala, G., Kolak, J., Gerhardstein, P., Lingwood, J. (2024). Does adult-child co-use during digital media use improve children’s learning aged 0–6 years? A systematic review with meta-analysis. *Educational Research Review*, 44, 100614.
28. Kidron, B., Evans, A., Afia, J., Adler, J. R., Bowden-Jones, H., Hackett, L., Juj, A., Przybylski, A. K., Rudkin, A., Young Scot. (2018). [Disrupted childhood: The cost of persuasive design](#). 5Rights Foundation. Stoilova, M., Bulger, M., Livingstone, S. (2024). Do parental control tools fulfil family expectations for child protection? A rapid evidence review of the contexts and outcomes of use. *Journal of Children and Media*. Chao, M., Lei, J., He, R., Jiang, Y., Yang, H. (2023). TikTok use and psychosocial factors among adolescents: Comparisons of non-users, moderate users, and addictive users. *Psychiatry Research*, 325, 115247.
29. Taylor, G., Sala, G., Kolak, J., Gerhardstein, P., Lingwood, J. (2024). Does adult-child co-use during digital media use improve children’s learning aged 0–6 years? A systematic review with meta-analysis. *Educational Research Review*, 44, 100614. Zgambo, M., Anyango, E., Arabiat, D. H., Ngune, I., Mörelius, E., Zhang, M., Whitehead, L. C. (2025). Effect of Digital Safety Interventions on Parental Practices in Safeguarding Children’s Digital Activities: Systematic Review and Meta-Analysis. *JMIR Pediatrics and Parenting*, 8(1), e70745.
30. Qian, H., Wang, C., Li, H. (2024). Parental risk factors and moderators of prolonged digital use in preschoolers: a meta-analysis. *Education and Information Technologies*, 29(13), 17601-17619. Jackson, D. B., Testa, A., Fox, B. (2021). Adverse childhood experiences and digital media use among US children. *American journal of preventive medicine*, 60(4), 462-470.
31. Yang, C. C., Holden, S. M., Ariati, J. (2021). Social media and psychological well-being among youth: The multidimensional model of social media use. *Clinical child and family psychology review*, 24(3), 631-650.

- Uhls, Y. T., Ellison, N. B., Subrahmanyam, K. (2017). Benefits and costs of social media in adolescence. *Pediatrics*, 140 (Supplement 2), S67-S70.
32. Teague, S., Somoray, K., Shatte, A. Miller, D., Moss, K., Crawford, A. et al. (2026). Digital Media Use and Child Health and Development. Deakin University. Journal contribution.
33. Vasconcellos, R. P., Sanders, T., Lonsdale, C., Parker, P., Conigrave, J., Tang, S., Noetel, M. (2025). Electronic screen use and children's socioemotional problems: A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 151(5), 513-543.
34. Qian, H., Wang, C., Li, H. (2024). Parental risk factors and moderators of prolonged digital use in preschoolers: a meta-analysis. *Education and Information Technologies*, 29(13), 17601-17619. Jackson, D. B., Testa, A., Fox, B. (2021). Adverse childhood experiences and digital media use among US children. *American journal of preventive medicine*, 60(4), 462-470.
35. Qian, H., Wang, C., Li, H. (2024). Parental risk factors and moderators of prolonged digital use in preschoolers: a meta-analysis. *Education and Information Technologies*, 29(13), 17601-17619. Zgambo, M., Anyango, E., Arabiat, D. H., Ngune, I., Mörelus, E., Zhang, M., Whitehead, L. C. (2025). Effect of Digital Safety Interventions on Parental Practices in Safeguarding Children's Digital Activities: Systematic Review and Meta-Analysis. *JMIR Pediatrics and Parenting*, 8(1), e70745.
36. Calvert, S. L. (2017). Parasocial relationships with media characters: Imaginary companions for young children's social and cognitive development. In *Cognitive development in digital contexts* (pp. 93-117). Academic Press. Marshall, S. J., Biddle, S. J., Gorely, T., Cameron, N., Murdey, I. (2004). Relationships between media use, body fatness and physical activity in children and youth: a meta-analysis. *International journal of obesity*, 28(10), 1238-1246.
37. Böttger, T., Zierer, K. (2024). To ban or not to ban? A rapid review on the impact of smartphone bans in schools on social well-being and academic performance. *Education Sciences*, 14(8), 906.
38. Boztas, S. (2025, July 4). Smartphone bans in Dutch schools have improved learning, study finds. The Guardian.
39. Wedekind, K. (2026, March 11). So abgelenkt sind Schüler, wenn es kein Handyverbot gibt. n-tv.
40. Korat, O., Shamir, A., Heibal, S. (2013). Expanding the boundaries of shared book reading: E-books and printed books in parent-child reading as support for children's language. *First language*, 33(5), 504-523.
41. Calvert, S. L. (2017). Parasocial relationships with media characters: Imaginary companions for young children's social and cognitive development. In *Cognitive development in digital contexts* (pp. 93-117). Academic Press.
- Marshall, S. J., Biddle, S. J., Gorely, T., Cameron, N., Murdey, I. (2004). Relationships between media use, body fatness and physical activity in children and youth: a meta-analysis. *International journal of obesity*, 28(10), 1238-1246.
42. Purba, A. K., Thomson, R. M., Henery, P. M., Pearce, A., Henderson, M., Katikireddi, S. V. (2023). Social media use and health risk behaviours in young people: systematic review and meta-analysis. *bmj*, 383.
43. Nesi, J., Telzer, E. H., Prinstein, M. J. (2020). Adolescent Development in the Digital Media Context. *Psychological Inquiry*, 31(3), 229-234. Uhls, Y. T., Ellison, N. B., Subrahmanyam, K. (2017). Benefits and costs of social media in adolescence. *Pediatrics*, 140 (Supplement 2), S67-S70.
44. Schwartz, D., Zhang, M., Troop-Gordon, W., Taylor, L. M., Chung, J. (2025). Are social media use and popularity in the peer group linked during adolescence? A meta-analytic review. *Journal of Adolescence*, 97(3), 575-592.
45. Madigan, S., Browne, D., Racine, N., Mori, C., Tough, S. (2019). Association between screen time and children's performance on a developmental screening test. *JAMA pediatrics*, 173(3), 244-250. Teague, S., Somoray, K., Shatte, A. Miller, D., Moss, K., Crawford, A. et al. (2026). Digital Media Use and Child Health and Development. Deakin University. Journal contribution.
46. Children's Hospital of Philadelphia (2026). Age Limits Alone Won't Fix Smartphone Risks, Suggests Children's Hospital of Philadelphia Study. Accessed on 12 July 2026.
47. Vasconcellos, R. P., Sanders, T., Lonsdale, C., Parker, P., Conigrave, J., Tang, S., Noetel, M. (2025). Electronic screen use and children's socioemotional problems: A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 151(5), 513-543. Teague, S., Somoray, K., Shatte, A. Miller, D., Moss, K., Crawford, A. et al. (2026). Digital Media Use and Child Health and Development. Deakin University. Journal contribution.
48. Nesi, J., Choukas-Bradley, S., Prinstein, M. J. (2018). Transformation of adolescent peer relations in the social media context: Part 1 – A theoretical framework and application to dyadic peer relationships. *Clinical child and family psychology review*, 21(3), 267-294. Uhls, Y. T., Ellison, N. B., Subrahmanyam, K. (2017). Benefits and costs of social media in adolescence. *Pediatrics*, 140 (Supplement 2), S67-S70.
49. Werling, A. M., Kuzhippallil, S., Emery, S., Walitza, S., Drechsler, R. (2022). Problematic use of digital media in children and adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder compared to controls: A meta-analysis. *Journal of Behavioral Addictions*, 11(2), 305-325.
50. Nesi, J., Telzer, E. H., Prinstein, M. J. (2020). Adolescent Development in the Digital Media Context. *Psychological Inquiry*, 31(3), 229-234. Uhls, Y. T., Ellison, N. B., Subrahmanyam, K. (2017).

- Benefits and costs of social media in adolescence. *Pediatrics*, 140 (Supplement 2), S67-S70.
- 51.** Orben, A., Przybylski, A. K. (2019). The association between adolescent well-being and digital technology use. *Nature Human Behaviour*, 3, 173–182.
- 52.** Orben, A., Meier, A., Dalgleish, T., Blakemore, S. J. (2024). Mechanisms linking social media use to adolescent mental health vulnerability. *Nature Reviews Psychology*, 3(6), 407–423.
- 53.** Vasconcellos, R. P., Sanders, T., Lonsdale, C., Parker, P., Conigrave, J., Tang, S., Noetel, M. (2025). Electronic screen use and children's socioemotional problems: A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 151(5), 513–543.
- 54.** Keles, B., McCrae, N., Grealish, A. (2020). A systematic review: The influence of social media on depression, anxiety and psychological distress in adolescents. *International Journal of Adolescence and Youth*, 25(1), 79–93.
Liu, M., Kamper-DeMarco, K. E., Zhang, J., Xiao, J., Dong, D., Xue, P. (2022). Time spent on social media and risk of depression in adolescents: A dose-response metaanalysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19.
- 55.** Orben, A., Meier, A., Dalgleish, T., Blakemore, S. J. (2024). Mechanisms linking social media use to adolescent mental health vulnerability. *Nature Reviews Psychology*, 3(6), 407–423.
- 56.** Vasconcellos, R. P., Sanders, T., Lonsdale, C., Parker, P., Conigrave, J., Tang, S., Noetel, M. (2025). Electronic screen use and children's socioemotional problems: A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 151(5), 513–543.
Qian, H., Wang, C., Li, H. (2024). Parental risk factors and moderators of prolonged digital use in preschoolers: a meta-analysis. *Education and Information Technologies*, 29(13), 17601-17619.
- 57.** Yang, C. C., Holden, S. M., Ariati, J. (2021). Social media and psychological well-being among youth: The multidimensional model of social media use. *Clinical child and family psychology review*, 24(3), 631–650.
- 58.** Vasconcellos, R. P., Sanders, T., Lonsdale, C., Parker, P., Conigrave, J., Tang, S., Noetel, M. (2025). Electronic screen use and children's socioemotional problems: A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 151(5), 513–543.
- 59.** Pagano, M., Bacaro, V., Crocetti, E. (2023). "Using digital media or sleeping... that is the question". A meta-analysis on digital media use and unhealthy sleep in adolescence. *Computers in Human Behavior*, 146, 107813.
Orben, A., Przybylski, A. K. (2019). The association between adolescent well-being and digital technology use. *Nature Human Behaviour*, 3, 173–182.
- 60.** Orben, A., Meier, A., Dalgleish, T., Blakemore, S. J. (2024). Mechanisms linking social media use to adolescent mental health vulnerability. *Nature Reviews Psychology*, 3(6), 407–423.
- 61.** Uhls, Y. T., Ellison, N. B., Subrahmanyam, K. (2017). Benefits and costs of social media in adolescence. *Pediatrics*, 140 (Supplement 2), S67-S70.
- 62.** Orben, A., Meier, A., Dalgleish, T., Blakemore, S. J. (2024). Mechanisms linking social media use to adolescent mental health vulnerability. *Nature Reviews Psychology*, 3(6), 407–423.
- 63.** Vasconcellos, R. P., Sanders, T., Lonsdale, C., Parker, P., Conigrave, J., Tang, S., Noetel, M. (2025). Electronic screen use and children's socioemotional problems: A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 151(5), 513–543.
Teague, S., Somoray, K., Shatte, A. Miller, D., Moss, K., Crawford, A. et al. (2026). Digital Media Use and Child Health and Development. Deakin University. Journal contribution.
- 64.** Vasconcellos, R. P., Sanders, T., Lonsdale, C., Parker, P., Conigrave, J., Tang, S., Noetel, M. (2025). Electronic screen use and children's socioemotional problems: A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 151(5), 513–543.
- 65.** Madigan, S., Browne, D., Racine, N., Mori, C., Tough, S. (2019). Association between screen time and children's performance on a developmental screening test. *JAMA pediatrics*, 173(3), 244–250.
Teague, S., Somoray, K., Shatte, A. Miller, D., Moss, K., Crawford, A. et al. (2026). Digital Media Use and Child Health and Development. Deakin University. Journal contribution.
- 66.** Qian, H., Wang, C., Li, H. (2024). Parental risk factors and moderators of prolonged digital use in preschoolers: a meta-. *Education and Information Technologies*, 29(13), 17601-17619.
- 67.** Pagano, M., Bacaro, V., Crocetti, E. (2023). "Using digital media or sleeping... that is the question". A meta-analysis on digital media use and unhealthy sleep in adolescence. *Computers in Human Behavior*, 146, 107813.
- 68.** Odgers, C. L., Jensen, M. R. (2020). Annual research review: Adolescent mental health in the digital age: Facts, fears, and future directions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 61(3), 336–348.
Sala, A., Porcaro, L., Gómez, E. (2024). Social Media Use and adolescents' mental health and well-being: An umbrella review. *Computers in Human Behaviours Report*, volume 14.
- 69.** Sala, A., Porcaro, L., Gómez, E. (2024). Social Media Use and adolescents' mental health and well-being: An umbrella review. *Computers in Human Behaviours Report*, volume 14.
- 70.** Staksrud, E., Livingstone, S. (2009). Children and online risk. *Information, Communication and Society*, 12 (3).

71. Fegert, J.M. (2026). European child and adolescent psychiatry in a digital world. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 35, 309–315.
72. WeProtect (2021). Estimates of childhood exposure to online sexual harms and their risk factors, p.5.
73. European Commission (2026). Action Plan against Cyberbullying.
74. Hamm, M. P., Newton, A. S., Chisholm, A., Shulhan, J., Milne, A., Sundar, P., Ennis, H., Scott, S. D., Hartling, L. (2015). Prevalence and effect of cyberbullying on children and young people: A scoping review of social media studies. *Journal of the American Medical Association Southeast Asia. Supplement. Pediatrics*, 169, 770–777.
Ronis, S., Slaunwhite, A. (2017). Gender and Geographic Predictors of Cyberbullying Victimization, Perpetration, and Coping Modalities Among Youth. *Canadian Journal of Psychology*, 34 (1).
75. European Commission (2021). Study to support the preparation of the European Commission's initiative to extend the list of EU crimes in Article 83 of the Treaty on the Functioning of the EU to hate speech and hate crime. Final report.
76. European Institute for Gender Equality (EIGE). 2026. Growing up online: how violence follows girls across platforms. Accessed on 29 June 2026.
77. Abendroth Dias, K., Arias Cabarcos, P., Bacco, F.M., Bassani, E., Bertoletti, A., et al. (2025). Generative AI Outlook Report – Exploring the Intersection of Technology, Society and Policy. Navajas Cawood, E., Vespe, M., Kotsev, A., van Bavel, R. (editors). Publications Office of the European Union, Luxembourg, JRC142598.
78. Ofcom. (2024). A deep dive into deepfakes that demean, defraud and disinform. Accessed on 29 June 2026.
79. Rousay, V. (2023). Sexual Deepfakes and Image-Based Sexual Abuse: Victim-Survivor Experiences and Embodied Harms. Master's thesis, Harvard University Division of Continuing Education.
80. Cataldo, I., Lepri, B., Neoh, M. J. Y., Esposito, G. (2021). Social Media Usage and Development of Psychiatric Disorders in Childhood and Adolescence: A Review. *Frontiers in Psychiatry*, 11.
81. McCrae, N., Gettings, S., Pursell, E. (2017). Social media and depressive symptoms in childhood and adolescence: A systematic review. *Adolescent Research Review*, Vol. 2, pp. 315–330.
82. Cataldo, I., Lepri, B., Neoh, M. J. Y., Esposito, G. (2021). Social Media Usage and Development of Psychiatric Disorders in Childhood and Adolescence: A Review. *Frontiers in Psychiatry*, 11.
83. Svensson, R., Johnson, B. Olsson, A. (2022). Does gender matter? The association between different digital media activities and adolescent well-being. *MC Public Health*, 10 (22), 273.
84. Svensson, R., Johnson, B. Olsson, A. (2022). Does gender matter? The association between different digital media activities and adolescent well-being. *MC Public Health*, 10 (22), 273.
85. Twenge J.M., Martin G.N. (2020). Gender differences in associations between digital media use and psychological well-being: Evidence from three large datasets. *Journal of Adolescence*, 79, 91–102.
86. Svensson, R., Johnson, B. Olsson, A. (2022). Does gender matter? The association between different digital media activities and adolescent well-being. *MC Public Health*, 10 (22), 273.
87. Dreßing, H., Hoell, A., Scharmann, L., Simon, A. M., Haag, A. C., Dölling, D., Meyer-Lindenberg, A., Fegert, J. M. (2025). Sexual Violence Against Children and Adolescents: A German Nationwide Representative Survey on Its Prevalence, Situational Context, and Consequences. *Deutsches Ärzteblatt International*, 122(11), 285.
88. Ronis, S., Slaunwhite, A. (2017). Gender and Geographic Predictors of Cyberbullying Victimization, Perpetration, and Coping Modalities Among Youth. *Canadian Journal of Psychology*, 34 (1).
89. Sala, A., Porcaro, L., and Gómez, E. (2024). Social Media Use and adolescents' mental health and well-being: An umbrella review. *Computers in Human Behaviours Report*, 14.
90. eSafety Commissioner (2025). How common are experiences of seeing online hate among children in Australia? Accessed 16 June 2026.
91. Kowalski, R.M., Limber, S.P., McCord, A. (2019). A developmental approach to cyberbullying: Prevalence and protective factors. *Aggression and Violent Behavior*, 45.
92. 5Rights Foundation (2020). Why digital platforms must be designed with LGBTQ children in mind. Accessed on 29 June 2026.
93. 5Rights Foundation (2020). Why digital platforms must be designed with LGBTQ children in mind. Accessed on 29 June 2026.
94. FRA (2024). LGBTIQ equality at a crossroads: Progress and challenges, p.72.
95. 5Rights Foundation (2020). Why digital platforms must be designed with LGBTQ children in mind. Accessed on 29 June 2026.
96. Ybarra, M.L., Mitchell, K.J., Palmer, N.A., Reisner, S.L. (2015). Online social support as a buffer against online and offline peer and sexual victimization among U.S. LGBT and non-LGBT youth. *Child Abuse Neglect*, 39.
97. Ronis, S., Slaunwhite, A. (2017). Gender and Geographic Predictors of Cyberbullying Victimization, Perpetration, and Coping Modalities Among Youth. *Canadian Journal of Psychology*, 34 (1).

98. Koch, T., Laaber, F., Florack, A. (2024). Socioeconomic status and young people's digital maturity: The role of parental mediation. *Computers in Human Behaviour*, 154.
Li, H., Luo, M., Duan, B., Kawulia, A., Su, M., Di, H. (2024). Family socioeconomic status and young children digital addiction: a moderated mediation model. *Frontiers in Psychology*, 27 (5).
99. Lu, Z. (2026). Mapping adolescent problematic social media use patterns across 41 countries/ regions: A multilevel latent class analysis with social determinants. *Addictive Behaviors*, 172.
Gracia, P., Fernandez-Urbano, R., Rubio-Cabañez, M., Celik, S., Cineli, B. (2026). World Happiness Report 2026. Chapter 7: Problematic social media use and adolescent wellbeing: the role of family socioeconomic status across 43 countries. Helliwell, J.F., Layard, R., Sachs, J. D., De Neve, J.-E., Aknin, L. B., Wang, S. (editors). Wellbeing Research Centre, University of Oxford.
100. Prkno, D., Grafe, N., Schulz, M.S., Kiess, W., Poulain, T. (2025). Children's and adolescents' negative internet experiences and the association with quality of life and behavioural difficulties: a cross-sectional study. *BMJ Paediatrics Open*, 17:9 (1).
101. Ofcom. (2022). Research into risk factors that may lead children to harm online.
102. Koch, T., Laaber, F., Florack, A. (2024). Socioeconomic status and young people's digital maturity: The role of parental mediation. *Computers in Human Behaviour*, 154.
103. World Happiness Report (2026). Chapter 7: Problematic social media use and adolescent wellbeing: the role of family socioeconomic status across 43 countries.
Lu, Z. (2026). Mapping adolescent problematic social media use patterns across 41 countries/ regions: A multilevel latent class analysis with social determinants. *Addictive Behaviors*, 172.
104. Ronis, S., Slaunwhite, A. (2017). Gender and Geographic Predictors of Cyberbullying Victimization, Perpetration, and Coping Modalities Among Youth. *Canadian Journal of Psychology*, 34 (1).
105. Hong, J.S., et al. (2016). Understanding the correlates of face-to-face and cyberbullying victimization among U.S. adolescents: A social-ecological analysis. *Violence and Victims*, 31(4), 638–663.
Thomas, A., Yeqing, L. (2025). Helping teens navigate online racism – study shows which parenting strategy works best.
106. FRA (2023). Online content moderation – Current challenges in detecting hate speech.
107. Bermudez-Villalva, A., Mehrnezhad, M., Toreini, E. (2025). Measuring Online Hate on 4chan using Pre-trained Deep Learning Models. *IEEE Transactions on Technology and Society*, 6 (2), June 2025.
108. FRA (2024). Being Muslim in the EU – Experiences of Muslims.
109. FRA (2023). Being Black in the EU – Experiences of people of African descent.
110. Council of Europe (2026). Hate speech levels across Europe alarming, stronger action needed. Accessed on 25 June 2026.
111. United Nations (2021). Report of the Special Rapporteur on minority issues, Fernand de Varennes. Human Rights Council, Forty-sixth session, 22 February–19 March 2021.
112. FRA (2022). Bias in Algorithms – Artificial Intelligence and Discrimination.
113. Ofcom. (2022). Research into risk factors that may lead children to harm online, p. 27.
114. eSafety Commissioner, 2023. A new playground: The digital lives of young people with disability.
Childlight Global Safety Institute (2023). The nature of online CSEA among children living with disabilities.
115. WeProtect (2025). How do we protect disabled young people from abuse and exploitation in digital spaces?
116. Childlight Global Safety Institute (2023). The nature of online CSEA among children living with disabilities.
117. eSafety Commissioner (2023). Young people with disability more likely to express themselves online despite higher rates of abuse.
118. eSafety Commissioner (2023). A new playground: The digital lives of young people with disability.
119. Werling, A.M., Kuzhippallil, S., Emery, S., Walitza, S., Drechsler, R. (2022). Problematic use of digital media in children and adolescents with a diagnosis of attention-deficit/hyperactivity disorder compared to controls. A meta-analysis. *Journal of Behavioral Addictions*, 11 (2).
120. Villar Onrubia, D., Barreda Angeles, M., Cachia, R., Economou, A., Lopez Cobo, M., (2025). Cyberbullying: Insights from science, policy and legislation. Publications Office of the European Union, Luxembourg, JRC144335.
121. Shou, Q., Yamashita, M., Mizuno, Y. (2025). Association of screen time with attention-deficit/hyperactivity disorder symptoms and their development: the mediating role of brain structure. *Translational Psychiatry*, 15:447.
122. eSafety Commissioner (2023). A new playground: The digital lives of young people with disability.
123. World Health Organization (2025). Mental health of adolescents. Accessed on 29 June 2026.
124. European Commission (2023). Flash Eurobarometer 530: Mental health.

125. World Health Organization (2025). Mental health of adolescents. Accessed on 29 June 2026.
126. World Health Organization (2025). Over a billion people living with mental health conditions – services require urgent scale-up. Accessed on 29 June 2026.
127. World Health Organization (2025). Suicide. Accessed on 16 June 2026:
128. OECD (2021). Fitter Minds, Fitter Jobs: From Awareness to Change in Integrated Mental Health, Skills and Work Policies. OECD Publishing, Paris.
129. Bertoni, E., Centeno, C., Cachia, R. (2025). Social media usage and adolescents' mental health in the EU. European Commission, Joint Research Centre (JRC), Ispra.
130. Bertoni, E., Centeno, C., Cachia, R. (2025). Social media usage and adolescents' mental health in the EU. European Commission, Joint Research Centre (JRC), Ispra.
131. Beullens, K., Bozzola, E., Cataldo, I., Hale, L., Kent, M., Montag, C., Nivins, S., O'reilly, M., Rubæk, L., Schiøtz Thorud, H.-M., Sterpenich, V., Vandenbosch, L. (2025). Minors' health and social media: an interdisciplinary scientific perspective. Manolios, S., Sala, A., Sundorph, E., Chaudron, S., Gomez, E. (editors), Publications Office of the European Union, Luxembourg. P.8.
132. Vidal, C., Lhaksampa, T., Miller, L., Platt, R. (2020). Social media use and depression in adolescents: A scoping review. International Review of Psychiatry (Abingdon, England), 32(3), 235-253.
133. Prkno, D., Grafe, N., Schulz, M.S., Kiess, W., Poulain, T. (2025). Children's and adolescents' negative internet experiences and the association with quality of life and behavioural difficulties: a cross-sectional study. BMJ Paediatrics Open, 17;9 (1).
134. Sarmiento, I., Olson, C., Yeo, G., Chen, Y., Toma, C., Brown, B., Bellmore, A., Mares, M. L. (2020). How does social media use relate to adolescents' internalizing symptoms? Conclusions from a systematic narrative review. Adolescent Research Review, 5, 381-404.
135. Sala, A., Porcaro, L., Gómez, E. (2024). Social Media Use and adolescents' mental health and well-being: An umbrella review. Computers in Human Behavior Reports, Vol 14.
McCrae, N., Gettings, S., Pursell, E. (2017). Social media and depressive symptoms in childhood and adolescence: A systematic review. Adolescent Research Review, Vol 2, 315-330.
136. Li, H., Zhang, R., Lee, Y.C., et al. (2023). Systematic review and meta-analysis of AI-based conversational agents for promoting mental health and well-being. NPJ Digital Medicine, 6, 236.
137. Kooli, C., Chakraoui, R. (2025). AI-driven assistive technologies in inclusive education: benefits, challenges, and policy recommendations. Sustainable Futures, 10.
138. Unicef (2025). Guidance on AI and Children. Accessed on 29 June 2026.
139. Hudon, A., Stip, E. (2025) Delusional Experiences Emerging From AI Chatbot Interactions or "AI Psychosis". JMIR Mental Health, 3 (12).
European Parliament (2026). The spread of AI companions and the challenges they generate. European Parliamentary Research Service (EPRS).
Nature (2025). Can AI chatbots trigger psychosis? What the science says. Accessed on 16 June 2026.
140. Vice (2023). 'He Would Still Be Here': Man Dies by Suicide After Talking with AI Chatbot, Widow Says. Accessed on 16 June 2026.
141. Kurian, N. (2024). 'No, Alexa, no!': designing child-safe AI and protecting children from the risks of the 'empathy gap' in large language models. Learning, Media and Technology, 50.
142. Kurian, N. (2023). AI's empathy gap: the risks of conversational artificial intelligence for young children's well-being and key ethical considerations for early childhood education and care. Contemporary Issues in Early Childhood, 26(1), 132-139.
143. Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL) (2026). L'impact des usages de l'AI sur la santé mentale des jeunes européens.
144. Ganapini, M., Panai, E. (2023). An Audit Framework for Adopting AI-Nudging on Children. Tech Ethics Lab.
145. Kurian, N. (2024). 'No, Alexa, no!': designing child-safe AI and protecting children from the risks of the 'empathy gap' in large language models. Learning, Media and Technology, 50.
146. Fegert, J. M. (2026). European child and adolescent psychiatry in a digital world. European Child and Adolescent Psychiatry, 35, 309-315.
147. Sala, A., Porcaro, L., Gómez, E. (2024). Social Media Use and adolescents' mental health and well-being: An umbrella review. Computers in Human Behavior Reports, Vol. 14.
148. Cataldo, I., Lepri, B., Neoh, M. J. Y., Esposito, G. (2021). Social Media Usage and Development of Psychiatric Disorders in Childhood and Adolescence: A Review. Frontiers in Psychiatry, 11.
149. Liu, L. (2024). Research on the relationship between virtual social interaction and the degree of loneliness based on algorithm matching technologies: A quantitative analysis on the SOUL APP-A virtual social software for strangers. PLoS One, 3:19.
150. eSafety Commissioner (2025). Online risks for children in your community. Accessed on 17 June 2026.
151. 5Rights Foundation (2021). Pathways: How digital design puts children at risk. p.5.

152. Cataldo, I., Lepri, B., Neoh, M. J. Y., Esposito, G. (2021). Social Media Usage and Development of Psychiatric Disorders in Childhood and Adolescence: A Review. *Frontiers in Psychiatry*, 11.
Bottaro, R., Faraci, P. (2022). The use of social networking sites and its impact on adolescents' emotional well-being: A scoping review. *Current Addiction Reports*, 9, 518–539.
153. Keles, B., McCrae, N., Grealish, A. (2020). A systematic review: The influence of social media on depression, anxiety and psychological distress in adolescents. *International Journal of Adolescence and Youth*, 25 (1), 79–93.
Ivie, E. J., Pettitt, A., Moses, L. J., Allen, N. B. (2020). A meta-analysis of the association between adolescent social media use and depressive symptoms. *Journal of Affective Disorders*, 275, 165–174.
154. Cataldo, I., Lepri, B., Neoh, M. J. Y., Esposito, G. (2021). Social Media Usage and Development of Psychiatric Disorders in Childhood and Adolescence: A Review. *Frontiers in Psychiatry*, 11.
155. Bozzola, E., Spina, G., Agostiniani, R., Barni, S., Russo, R., Scarpato, E., Di Mauro, A., Di Stefano, A. V., Caruso, C., Corsello, G., Staiano, A. (2022). The use of social media in children and adolescents: Scoping review on the potential risks. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19.
156. Course-Choi, J., Hammond, L. (2021). Social media use and adolescent well-being: A narrative review of longitudinal studies. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 24, 223–236.
157. Consumer Science and Analytics (2022). Les adolescents et l'info. Research by Milan Presse and YouTube.
Notley, T., Zhong, H.F., Dezuanni, M., et al. (2023) Comparing children's and teens' news engagement practices and affective news experiences. *Journal of Youth Studies*, 26 (7): 878–893.
158. University of Southern Denmark (2025). Children and misinformation on social media. Accessed on 25 June 2026.
159. University of Southern Denmark (2025). Children and misinformation on social media. Accessed on 17 June 2026.
160. Calvin, A., Lenhart, A., Mann, S., and Robb, M. (2025). Teens, Trust, and Technology in the Age of AI: Navigating Trust in Online Content. *Common Sense Media*.
161. European Parliament (2025). Youth survey 2024.
162. Ali, S., DiPaola, D., Lee, I., et al. (2021). Children as creators, thinkers and citizens in an AI-driven future. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 2.
163. Howard, P.N., et al. (2021). Digital Misinformation / disinformation and children. UNICEF.
Melchior, C., Oliveira, M. (2024) A systematic literature review of the motivations to share fake news on social media platforms and how to fight them. *New Media and Society*, 26 (2): 1127–1150.
164. Howard, P.N., et al. (2021). Digital Misinformation / disinformation and children. UNICEF.
165. Ma, I., Mubashir, S., Kozyreva, A., van den Bos, W. (2025). Understanding the impact of misinformation on adolescents. *Nature Human Behaviour*, 10, 18–28.
166. NewsGuard (2021). Toxic TikTok: Popular social-media video app feeds vaccine misinformation to kids within minutes after they sign up. Accessed on 17 June 2026.
167. Ludwig-Walz, H., Bujard, M., Fegert, J.M., et al. (2025). Integrating European contexts and needs into WHO guiding principles on online mental health content for young people: Five recommendations. *European Child and Adolescent Psychiatry*, Vol. 34, 1221–1224.
168. Moss, C., Wibberley, C., Witham, G. (2023). Assessing the impact of Instagram use and deliberate self-harm in adolescents: A scoping review. *International Journal of Mental Health Nursing*, 32, 14–29.
169. World Health Organization (2025). Suicide worldwide in 2021: Global health estimates.
170. Arendt, F., Scherr, S., Romer, D. (2019). Effects of exposure to self-harm on social media: Evidence from a two-wave panel study among young adults. *New Media and Society*, Vol. 21 (11-12).
Nesi, J., et al. (2022). Social Media Use and Self-Injurious Thoughts and Behaviors: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Clinical Psychology Review*, 8;87.
171. Nesi, J., et al. (2022). Social Media Use and Self-Injurious Thoughts and Behaviors: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Clinical Psychology Review*, 8;87.
172. Memon, A. M., Sharma, S. G., Mohite, S. S., Jain, S. (2018). The role of online social networking on deliberate self-harm and suicidality in adolescents: A systematized review of literature. *Indian Journal of Psychiatry*, 60 (4).
173. Nesi, J., et al. (2022). Social Media Use and Self-Injurious Thoughts and Behaviors: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Clinical Psychology Review*, 8;87.
174. Beullens, K., Bozzola, E., Cataldo, I., Hale, L., Kent, M., Montag, C., Nivins, S., O'reilly, M., Rubæk, L., Schiøtz Thorud, H.-M., Sterpenich, V., Vandenbosch, L. (2025). Minors' health and social media: an interdisciplinary scientific perspective. Manolios, S., Sala, A., Sundorph, E., Chaudron, S., Gomez, E. (editors), Publications Office of the European Union, Luxembourg.
175. Yue, C., Wenyaoy, G., Xudong, Y., Shuang, S., Zhuying, S., Yizheng, Z., Linlin, Z., Jinxin, C., Xingqi, W., Yujia, L. (2023). Dose-response relationship between daily screen time and the risk of low back pain among children and adolescents: A meta-analysis of 57831

participants. *Environmental Health and Preventive Medicine*, 28, 64–64.

176. American Optometric Association. (Undated). Computer vision syndrome (Digital eye strain). American Optometric Association. Accessed 29 June 2026.
Thorud, H.-M. S., Aurjord, R., Falkenberg, H. K. (2021). Headache and musculoskeletal pain in school children are associated with uncorrected vision problems and need for glasses: A case-control study. *Scientific Reports*, 11(1).
Thorud, H.-M. S., Mork, R., Bjørset, C. O., Gilson, S. J., Hagen, L. A., Langaas, T., Pedersen, H. R., Svarverud, E., Vikesdal, G. H., Baraas, R. C. (2022). Labouring reading and musculoskeletal pain in school children – the role of lifestyle behaviour and eye wear: A cross-sectional study. *BMC Pediatrics*, 22(1).
Thorud, H.-M. S., Mudvari, P. R., Falkenberg, H. K. (2024). Academic performance and musculoskeletal pain in adolescents with uncorrected vision problems. *BMC Pediatrics*, 24(1).
177. Bozzola, E., Irrera, M., Hellmann, R., Crugliano, S., Fortunato, M. (2024). Media Device Use and Vision Disorders in the Pediatric Age: The State of the Art. *Children (Basel, Switzerland)*, 11(11).
178. Morningstar, B., Clayborne, Z., Wong, S.L., Roberts, K.C., Prince, S.A., Gariépy, G., Goldfield, G.S., Janssen, I., Lang, J.J. (2023). The association between social media use and physical activity among Canadian adolescents: a Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study. *Canadian Journal of Public Health*, 114(4): 642–650.
Foreman, J., Salim, A.T., Praveen, A., Fonseka, D., Ting, D.S.W., Guang He, M., Bourne, R.R.A., Crowston, J., Wong, T.Y., Dirani, M. (2021). Association between digital smart device use and myopia: a systematic review and meta-analysis. *Lancet Digit Health*, 3(12).
Ahmed, O., Walsh, E.I., Dawel, A., Alateeq, K., Espinoza Oyarce, D.A., Cherubin, N. (2024) Social media use, mental health and sleep: A systematic review with meta-analyses. *Journal of Affective Disorders*, 15;367: 701–712.
Purba, A.K., Thomson, R.M., Henery, P.M., Pearce, A., Henderson, M., Katikireddi, S.V. (2023) Social media use and health risk behaviours in young people: systematic review and meta-analysis. *BMJ*, 383.
179. Czeisler, C. A. (2015). Duration, timing and quality of sleep are each vital for health, performance and safety. *Sleep Health*, 1(1), 5–8.
Matricciani, L., Paquet, C., Galland, B., Short, M., Olds, T. (2019). Children's sleep and health: A meta-review. *Sleep Medicine Reviews*, 46, 136–150.
Short, M. A., Blunden, S., Rigney, G., Matricciani, L., Coussens, S., M Reynolds, C., Galland, B. (2018). Cognition and objectively measured sleep duration in children: A systematic review and meta-analysis. *Sleep Health*, 4(3), 292–300.
180. Wheaton, A. G., Claussen, A. H. (2021). Short Sleep Duration Among Infants, Children, and Adolescents Aged 4 Months–17 Years – United States, 2016–2018. *MMWR. Morbidity and Mortality Weekly Report*, 70(38).
- Gariépy, G., et al. (2020). How Are Adolescents Sleeping? Adolescent Sleep Patterns and Sociodemographic Differences in 24 European and North American Countries. *Journal of Adolescent Health*, 66 (6) Supplement.
181. Chang, A.M., Aeschbach, D., Duffy, J. F., Czeisler, C. A. (2015). Evening use of light-emitting eReaders negatively affects sleep, circadian timing, and next-morning alertness. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(4), 1232–1237.
Hale, L., Guan, S. (2015). Screen time and sleep among school-aged children and adolescents: A systematic literature review. *Sleep Medicine Reviews*, 21, 50–58.
182. Tähkämö, L., Partonen, T., Pesonen, A.K. (2019). Systematic review of light exposure impact on human circadian rhythm. *Chronobiology International*, 36(2): 151–170.
183. Lund, L., Sølvhøj, I. N., Danielsen, D., Andersen, S. (2021). Electronic media use and sleep in children and adolescents in western countries: A systematic review. *BMC Public Health*, 21(1), 1598.
184. Mammeri, K., Riontino, L., Schwartz, S., Sterpenich, V. (2025). Influence of parental rules about screen electronic device use in the evening on sleep in adolescents. *Discover Public Health*, 22:517
185. Perrault, A. A., Bayer, L., Peuvrier, M., Afyouni, A., Ghisletta, P., Brockmann, C., Spiridon, M., Hulo Vesely, S., Haller, D. M., Pichon, S., Perrig, S., Schwartz, S., Sterpenich, V. (2019). Reducing the use of screen electronic devices in the evening is associated with improved sleep and daytime vigilance in adolescents. *Sleep*, 42(9).
Bartel, K., Scheeren, R., Gradisar, M. (2019). Altering Adolescents' Pre-Bedtime Phone Use to Achieve Better Sleep Health. *Health Communication*, 34(4), 456–462.
186. World Health Organization. Regional Office for Europe (2024) A focus on adolescent social media use and gaming in Europe, central Asia and Canada: Health Behaviour in School-aged Children international report from the 2021/2022 survey.
187. Digital Services Act.
188. European Commission (2023). Consumer protection: manipulative online practices found on 148 out of 399 online shops screened.
189. Flayelle, M., et al. (2023). A taxonomy of technology design features that promote potentially addictive online behaviours. *Nature Reviews Psychology*, 2: 136–150.
Perales, J.C., et al. (2020). Learning to lose control: A process-based account of behavioral addiction. *Neuroscience and biobehavioural reviews*, 108: 771–780.
190. van der Wal, A., Beyens, I., Janssen, L.H.C., Valkenburg, P.M. (2025). Diverse platforms, diverse effects: Evidence

- from a 100-day study on social media and adolescent mental health. *Current Psychology*, 45 (36).
191. Owenz, M., Freed, R. (2021). The ethics of persuasive design in technology used by children and adolescents. *Ethical Human Psychology Psychiatry*, 23, 89–99.
 192. Andreassen, C.S., et al. (2016). The Relationship between Addictive Use of Social Media and Video Games and Symptoms of Psychiatric Disorders: A Large-Scale Cross-Sectional Study. *Psychology of Addictive Behaviors*. 30(2): 252–62.
 193. European Commission (2024). Commission Staff Working Document Fitness Check on EU consumer law on digital fairness.
 194. Saura, J.R., Palacios-Marqués, D., Iturricha-Fernández, A. (2021). Ethical design in social media: Assessing the main performance measurements of user online behavior modification. *Journal of Business Research*, 129.
 195. United Nations (2021). General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment. Committee on the Rights of the Child. European Commission (2025). Guidelines on measures to ensure a high level of privacy, safety and security for minors online, pursuant to Article 28(4) of Regulation (EU) 2022/2065.
 196. Curtis, B. L., Lookatch, S. J., Ramo, D. E., McKay, J. R., Feinn, R. S., Kranzler, H. R. (2018). Meta-Analysis of the Association of Alcohol-Related Social Media Use with Alcohol Consumption and Alcohol-Related Problems in Adolescents and Young Adults. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 42(6), 978–986. Vannucci, A., Simpson, E. G., Gagnon, S., Ohannessian, C. M. (2020). Social media use and risky behaviors in adolescents: A meta-analysis. *Journal of Adolescence*, 79(1), 258–274.
 197. Beullens, K., Schepers, A. (2013). Display of alcohol use on Facebook: A content analysis. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 16(7), 497–503. Vanherle, R., Hendriks, H., Beullens, K. (2023). Only for Friends, Definitely Not for Parents: Adolescents' Sharing of Alcohol References on Social Media Features. *Mass Communication and Society*, 26(1), 47–73. Vranken, S., Kurten, S., Beullens, K. (2024). Time to 'Wine': A Content Analysis Investigating How Social Media Influencers Refer to Alcohol Use in Instagram's Feed Posts and Stories. *Mass Communication and Society*, 27(6), 1468–1494.
 198. Geusens, F., Beullens, K. (2018). The Association Between Social Networking Sites and Alcohol Abuse Among Belgian Adolescents: The Role of Attitudes and Social Norms. *Journal of Media Psychology*, 30(4), 207–216. Geusens, F., Beullens, K. (2021). Triple spirals? A three-wave panel study on the longitudinal associations between social media use and young individuals' alcohol consumption. *Media Psychology*, 24(6), 766–791. Vanherle, R., Hendriks, H., Beullens, K. (2023). Only for Friends, Definitely Not for Parents: Adolescents' Sharing of Alcohol References on Social Media Features. *Mass Communication and Society*, 26(1), 47–73.
 199. Geusens, F., Beullens, K. (2018). The Association Between Social Networking Sites and Alcohol Abuse Among Belgian Adolescents: The Role of Attitudes and Social Norms. *Journal of Media Psychology*, 30(4), 207–216. Geusens, F., Beullens, K. (2019). A Longitudinal Examination of the Moderating Influence of Peer and Parental Socialization on Alcohol-Related Social Media Self-Effects Among Late Adolescents. *Media Psychology*, 22(2), 273–297. Geusens, F., Beullens, K. (2021). Triple spirals? A three-wave panel study on the longitudinal associations between social media use and young individuals' alcohol consumption. *Media Psychology*, 24(6), 766–791. Vanherle, R., Hendriks, H., Beullens, K. (2023). Only for Friends, Definitely Not for Parents: Adolescents' Sharing of Alcohol References on Social Media Features. *Mass Communication and Society*, 26(1), 47–73.
 200. Geusens, F., Beullens, K. (2019). A Longitudinal Examination of the Moderating Influence of Peer and Parental Socialization on Alcohol-Related Social Media Self-Effects Among Late Adolescents. *Media Psychology*, 22(2), 273–297.
 201. Rutherford, B.N., et al. (2025). #Turntrending: a systematic review of substance use portrayals on social media platforms. *Addiction*, 8;118 (2).
 202. Liu, J., Charmaraman, L., Bickham, D. (2024). Association between social media use and substance use among middle and high school-aged youth. *Substance Use and Misuse*, 59 (7).
 203. Europol (2025). Europol coordinates operation against terrorist content online targeting minors. Accessed on 29 June 2026.
 204. Europol (2026). 2025 Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA): The changing DNA of serious and organised crime.
 205. Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., Hasebrink, U. (2020). EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. *EU Kids Online*. Dreßing, H., Hoell, A., Scharmann, L., Simon, A. M., Haag, A. C., Dölling, D., Meyer-Lindenberg, A., Fegert, J. M. (2025). Sexual Violence Against Children and Adolescents: A German Nationwide Representative Survey on Its Prevalence, Situational Context, and Consequences. *Deutsches Ärzteblatt International*, 122(11), 285.
 206. Chauviré-Geib, K., et al. (2025). The increase in online child sexual solicitation and abuse: Indicator 16.2.3 of the UN Sustainable Development Goals (SDG) documents a hidden and growing pandemic.

- Population-based surveys fail to capture the full picture. *Child Abuse and Neglect*, 164.
- Dreßing, H., Hoell, A., Scharmann, L., Simon, A. M., Haag, A. C., Dölling, D., Meyer-Lindenberg, A., Fegert, J. M. (2025). Sexual Violence Against Children and Adolescents: A German Nationwide Representative Survey on Its Prevalence, Situational Context, and Consequences. *Deutsches Ärzteblatt International*, 122(11), 285.
- 207.** Internet Watch Foundation (2026). 2025 Internet Watch Foundation Annual Data and Insights Report.
- 208.** Insoll, T., Ovaska, A., Vaaranen-Valkonen, N. (2024). CSAM Users in the Dark Web: Protecting Children Through Prevention. *Protect Children*.
- 209.** Internet Watch Foundation (2026). 2025 Internet Watch Foundation Annual Data and Insights Report.
- 210.** Our Voice (2025) Survey for survivors of sexual violence in childhood – voices of the Nordic survivors.
- 211.** Haag, A. C., Bonanno, G. A., Chen, S., Herd, T., Strong-Jones, S., S. S., Noll, J. G. (2023). Understanding posttraumatic stress trajectories in adolescent females: A strength-based machine learning approach examining risk and protective factors including online behaviors. *Development and Psychopathology*, 35 (4).
- 212.** Chauviré-Geib, K., Fegert, J. M. (2023). Victims of Technology-Assisted Child Sexual Abuse: A Scoping Review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 25(2).
- 213.** Haag, A. C., Bonanno, G. A., Chen, S., Herd, T., Strong-Jones, S., S. S., Noll, J. G. (2023). Understanding posttraumatic stress trajectories in adolescent females: A strength-based machine learning approach examining risk and protective factors including online behaviors. *Development and Psychopathology*, 35 (4).
- 214.** Chauviré-Geib, K., Fegert, J. M. (2023). Victims of Technology-Assisted Child Sexual Abuse: A Scoping Review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 25(2).
- 215.** Haag, A. C., Bonanno, G. A., Chen, S., Herd, T., Strong-Jones, S., S. S., Noll, J. G. (2023). Understanding posttraumatic stress trajectories in adolescent females: A strength-based machine learning approach examining risk and protective factors including online behaviors. *Development and Psychopathology*, 35 (4).
- Chauviré-Geib, K., Fegert, J. M. (2023). Victims of Technology-Assisted Child Sexual Abuse: A Scoping Review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 25(2).
- 216.** Haag, A. C., Bonanno, G. A., Chen, S., Herd, T., Strong-Jones, S., S. S., Noll, J. G. (2023). Understanding posttraumatic stress trajectories in adolescent females: A strength-based machine learning approach examining risk and protective factors including online behaviors. *Development and Psychopathology*, 35 (4).
- Chauviré-Geib, K., Fegert, J. M. (2023). Victims of Technology-Assisted Child Sexual Abuse: A Scoping Review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 25(2).
- 217.** Chauviré-Geib, K., Gerke, J., Haag, A. C., Sachser, C., Finkelhor, D., Rassenhofer, M., Fegert, J. M. (2025). The increase in online child sexual solicitation and abuse: Indicator 16.2.3 of the UN Sustainable Development Goals (SDG) documents a hidden and growing pandemic. *Child Abuse Neglect*, 164.
- 218.** Eurostat (2025). EU Terrorism Situation and Trend Report.
- 219.** Krahé, B., Möller, I., Huesmann, L.R., Kirwil, L., Felber, J., Berger, A. (2011). Desensitization to Media Violence: Links With Habitual Media Violence Exposure, Aggressive Cognitions, and Aggressive Behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100(4).
- 220.** Article 17 GDPR.
- 221.** European Data Protection Board (2022). Guidelines 9/2022 on personal data breach notification under GDPR. Version 2.
- 222.** Schlegel, L., (2022). Playing Against Radicalization: Why extremists are gaming and how P/CVE can leverage the positive effects of video games to prevent radicalization.
- 223.** European Commission (2023). Understanding the value of a European video games society – Final report. Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology (DG CNECT), ECORYS and KEA, section. 5.1.2.
- Kowert, R., et al. (2026). Editorial: Extremism in games. *Frontiers in Psychology*, Vol. 16, p. 12.
- 224.** European Commission (2025). The European media industry outlook – September 2025. Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology (DG CNECT), p. 99.
- 225.** Radicalisation Awareness Network (2021). Digital Grooming Tactics on Video Gaming & Video Gaming Adjacent Platforms: Threats and Opportunities – Conclusion paper.
- 226.** Brooks, G.A., Clark, L. (2019). Associations between loot box use, problematic gaming and gambling, and gambling-related cognitions. *Addictive Behaviors*, 96.
- 227.** Boniel-Nissim, M., Marino, C., Galeotti, T., Blinka, L., Ozoliņa, K., Craig, W., et al. (2024). A focus on adolescent social media use and gaming in Europe, central Asia and Canada. Health Behaviour in School-aged Children international report from the 2021/2022 survey. Volume 6. WHO Regional Office for Europe.
- 228.** PEGI (2026). PEGI expands age rating criteria with interactive risk categories. Accessed on 17 June 2026.
- 229.** OECD (2021). Children in the digital environment – Revised typology of risks.

230. Livingstone, S., Stoilova, M. (2021). The 4Cs: Classifying Online Risk to Children (1.0.0). [\(AI\) practices, as defined by the AI Act](#). Accessed on 2 July 2026.
231. European Commission, Joint Research Centre
232. Beullens, K., Bozzola, E., Cataldo, I., Hale, L., Kent, M., Montag, C., Nivins, S., O'reilly, M., Rubæk, L., Schiøtz Thorud, H.-M., Sterpenich, V., Vandenbosch, L. (2025). Minors' health and social media: an interdisciplinary scientific perspective. Manolios, S., Sala, A., Sundorph, E., Chaudron, S., Gomez, E. (editors), Publications Office of the European Union, Luxembourg.
233. Burszty, L., Duckworth, A., JiménezDurán, R., Leonard, A., Milojević, F., Roth, C., Sunstein, C. R. (2026). Why bans fail: Tipping points and Australia's socialmedia ban. (BFI Working Paper No. 202657). Becker Friedman Institute for Economics.
234. Article 28 DSA.
235. Articles 34 and 35 DSA.
236. Article 25 GDPR.
237. Article 6(1) GDPR.
238. Article 4(11) GDPR.
239. [EDPB Guidelines 05/2020 on consent under Regulation 2016/679](#), pp. 62.
240. Case C-252/21, Meta v. Bundeskartellamt (ECLI:EU:C:2023:537), paragraph 106.
241. CJEU C-252/21 Bundeskartellamt, paragraph 111.
242. [EDPB guidelines on legitimate interest](#), para 96.
243. [EDPB Guidelines 1/2024 on processing of personal data based on Article 6\(1\)\(f\) GDPR](#), §54. Case C-252/21, Meta v. Bundeskartellamt (ECLI:EU:C:2023:537), paragraph 111.
244. [EDPB Guidelines 8/2020 on the targeting of social media users](#), paragraph 16.
245. [EDPB guidelines on legitimate interest](#), paragraph 95.
246. Article 17 and recital 65 GDPR.
247. Article 22 and recital 71 GDPR.
248. Recital 38 GDPR.
249. [Article 29 Data Protection Working Party Guidelines on Automated individual decision-making and Profiling for the purposes of Regulation 2016/679](#).
250. Article 35 and 36 GDPR.
251. European Commission (2026). [Draft Commission guidelines on the classification of high-risk AI systems](#).
252. European Commission (2025). [Commission publishes the Guidelines on prohibited artificial intelligence \(AI\) practices, as defined by the AI Act](#). Accessed on 2 July 2026.
253. European Commission (2026). [The General-Purpose AI Code of Practice](#).
254. Article 50 AI Act.
255. European Commission (2026). [Code of Practice on marking and labelling of AI-generated content](#).
256. European Commission (2026). [Draft of the guidelines on the implementation of the transparency obligations for certain AI systems under Article 50 of the AI Act](#).
257. European Commission (2021). [UCPD Guidelines](#).
258. [Digital Fairness Fitness Check](#)
259. European Commission (2026). [Action Plan against Cyberbullying](#).
260. European Commission (2024). [Commission Recommendation on developing and strengthening integrated child protection systems in the best interests of the child](#).
261. European Commission (2024). [TikTok commits to permanently withdraw TikTok Lite Rewards programme from the EU to comply with the Digital Services Act](#). Accessed on 2 July 2026.
262. Article 82 DSA.
263. European Commission (2026). [Commission preliminarily finds TikTok's addictive design in breach of the Digital Services Act](#). Accessed on 2 July 2026.
264. European Commission (2026). [Commission preliminarily finds Pornhub, Stripchat, XNXX and XVideos in breach of the Digital Services Act for allowing minors to access their services](#). Accessed on 2 July 2026.
265. European Commission (2025). [The European Board for Digital Services launches a coordinated action to reinforce the protection of minors as regards pornographic platforms](#). Accessed on 2 July 2026.
266. European Commission (2026). [Commission preliminarily finds Meta in breach of Digital Services Act for failing to prevent minors under 13 from using Instagram and Facebook](#). Accessed on 2 July 2026.
267. European Commission (2026). [Commission investigates Snapchat's compliance with child protection rules under the Digital Services](#). Accessed on 2 July 2026.
268. European Commission (2025). [Commission accepts commitments offered by AliExpress under the DSA and takes further action](#). Accessed on 2 July 2026.

- European Commission (2026). Commission launches investigation into Shein under the Digital Services Act. Accessed on 2 July 2026.
- European Commission (2025). Commission preliminarily finds Temu in breach of the Digital Services Act. Accessed on 2 July 2026.
- 269.** Authority for Consumers and Markets (2026). ACM launches investigation into Roblox in connection with risks that minors are facing. Accessed on 2 July 2026.
- 270.** European Commission (2026). Commission investigates Grok and X's recommender systems under the Digital Services Act. Accessed on 2 July 2026.
- 271.** European Commission (2026). Commission launches investigation into Shein under the Digital Services Act. Accessed on 2 July 2026.
- 272.** European Commission (2024). Commission opens formal proceedings against Temu under the Digital Services Act. Accessed on 2 July 2026.
- 273.** Article 53 AI Act.
- 274.** Article 55 AI Act.
- 275.** DLA Piper (2026). DLA Piper GDPR Fines and Data Breach Survey: January 2026.
- 276.** Data Protection Commission (2023). Annual Report 2023.
- 277.** Data Protection Commission (2023). Irish Data Protection Commission announces €345 million fine of TikTok. Accessed on 2 July 2026.
- 278.** Data Protection Commission (2022). Data Protection Commission announces decision in Instagram Inquiry. Accessed on 2 July 2026.
- 279.** Garante per la Protezione dei Dati Personali (2021). Provvedimento del 22 gennaio 2021.
- 280.** Data Protection Commission (2026). Data Protection Commission opens investigation into X (XIUC). Accessed on 2 July 2026.
- 281.** Art 15 EMFA.
- 282.** European Commission (undated). Social media, online games and search engines. Accessed on 24 June 2026.
- 283.** European Commission (undated). Social media, online games and search engines. Accessed on 24 June 2026.
- 284.** European Commission (undated). Sweeps. Accessed on 24 June 2026.
- 285.** European Commission (undated). Influencer Legal Hub. Accessed on 24 June 2026.
- 286.** European Commission (undated). Social media, online games and search engines. Accessed on 24 June 2026.
- 287.** Article 37 DSA.
- 288.** Article 38 DSA.
- 289.** FRA (2025). Towards Integrated Child Protection Systems – Challenges, promising practices and ways forward, p.79.
- 290.** Popat, A., Tarrant, C. (2023). Exploring adolescents' perspectives on social media and mental health and well-being – A qualitative literature review. Special Issue: Social Media and Mental Health, 28 (1), p. 329.
- 291.** Singleton, A., Abeles, P., Smith, I.C. (2016). Online social networking and psychological experiences: The perceptions of young people with mental health difficulties. Computers in Human Behavior, vol. 61.
- 292.** Sala, A., Porcaro, L., and Gómez, E. (2024). Social Media Use and adolescents' mental health and well-being: An umbrella review. Computers in Human Behavior Reports, vol. 14, p. 8.
- 293.** Sala, A., Porcaro, L., and Gómez, E. (2024). Social Media Use and adolescents' mental health and well-being: An umbrella review. Computers in Human Behavior Reports, vol. 14, p. 8.
- 294.** Sala, A., Porcaro, L., and Gómez, E. (2024). Social Media Use and adolescents' mental health and well-being: An umbrella review. Computers in Human Behavior Reports, vol. 14, p. 8.
- 295.** Sala, A., Porcaro, L., and Gómez, E. (2024). Social Media Use and adolescents' mental health and well-being: An umbrella review. Computers in Human Behavior Reports, vol. 14, p. 8.
- 296.** Anderson, M., Vogels, E.A., Perrin, A., Lee, R. (2022). Connection, Creativity and Drama: Teen Life on Social Media in 2022. Pew Research Center. As cited in: Manolios, S., Chaudron, S., Fortuna, P., Sala, A., Gomez, E. (2026). Opportunities for young users on social media. European Commission, Joint Research Centre (JRC), Seville, JRC147510.
- 297.** Sala, A., Porcaro, L., and Gómez, E. (2024). Social Media Use and adolescents' mental health and well-being: An umbrella review. Computers in Human Behavior Reports, vol. 14, p. 8.
- 298.** Shankleman, M., Hammond, L., Jones, F.W. (2021). Adolescent Social Media Use and Well-Being: A Systematic Review and Thematic Meta-synthesis. Adolescent Research Review, vol. 6.
- 299.** Shankleman, M., Hammond, L., Jones, F.W. (2021). Adolescent Social Media Use and Well-Being: A Systematic Review and Thematic Meta-synthesis. Adolescent Research Review, vol. 6.
- 300.** Popat, A., Tarrant, C. (2023). Exploring adolescents' perspectives on social media and mental health and

- well-being – A qualitative literature review. Special Issue: Social Media and Mental Health, 28 (1), p. 329.
301. Hillmayr, D., Ziernwald, L., Reinhold, F., Hofer, S.I., Reiss, K.M. (2020). The potential of digital tools to enhance mathematics and science learning in secondary schools: A context-specific meta-analysis. Computers & Education, vol. 153.
 302. Timotheou, S., Miliou, O., Dimitriadis, Y., Villagrà Sobrino, S., Giannoutsou, N., Cachia, R., Martínez Monés, A., Ioannou, A. (2022). Impacts of digital technologies on education and factors influencing schools' digital capacity and transformation: A literature review. Education and Information Technologies, vol. 28.
 303. Forsström, S., Njå, M., Munthe, E., Houldsworth, L., Álvarez-Galván, J.-L. (2025). Key findings and integration strategies on the impact of digital technologies on students' learning: Results from a literature review. OECD Education Working Paper No. 336.
Barrot, J.S. (2022). Social media as a language learning environment: A systematic review of the literature (2008-2019). Computer Assisted Language Learning, 35 (9).
Zachos, G., Paraskevopoulou-Kollia, E.-A., Anagnostopoulos, I. (2018). Social Media Use in Higher Education: A Review. Education Sciences, 8 (4), Article 4.
 304. Forsström, S., Njå, M., Munthe, E., Houldsworth, L., Álvarez-Galván, J.-L. (2025). Key findings and integration strategies on the impact of digital technologies on students' learning: Results from a literature review. OECD Education Working Paper No. 336.
 305. Villar Onrubia, D., Cachia, R., Rietz, C., Feltrero, R., Niemi, H. et al. (2025). Generative Artificial Intelligence in secondary education – Uses and perceptions from the perspective of early adopters across five EU Member States. Luxembourg, JRC144345.
Forsström, S., Njå, M., Munthe, E., Houldsworth, L., Álvarez-Galván, J.-L. (2025). Key findings and integration strategies on the impact of digital technologies on students' learning: Results from a literature review. OECD Education Working Paper No. 336.
 306. Villar Onrubia, D., Cachia, R., Rietz, C., Feltrero, R., Niemi, H. et al. (2025). Generative Artificial Intelligence in secondary education – Uses and perceptions from the perspective of early adopters across five EU Member States. Luxembourg, JRC144345.
 307. Villar Onrubia, D., Cachia, R., Rietz, C., Feltrero, R., Niemi, H. et al., (2025). Generative Artificial Intelligence in secondary education – Uses and perceptions from the perspective of early adopters across five EU Member States. Luxembourg, JRC144345.
 308. Timotheou, S., Miliou, O., Dimitriadis, Y., Villagrà Sobrino, S., Giannoutsou, N., Cachia, R., Martínez Monés, A., Ioannou, A. (2022). Impacts of digital technologies on education and factors influencing schools' digital capacity and transformation: A literature review. Education and Information Technologies, vol. 28.
 309. Crêteur, S., Dunajeva, J., Frydman, B., Berg Mulvik, I., Del Cogliano, D., Nada, C., Siarova, H., Sankalaite, S. (2026). Mobile phone bans in schools across the EU: ENESET analytical report. European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture (DG EAC).
 310. European Commission (2026). Better Internet for Kids: Review of the year 2025. Accessed on 2 July 2026.
 311. European Commission (2026). Better Internet for Kids: Review of the year 2025. Accessed on 2 July 2026.
 312. European Commission (2024). International Computer and Information Literacy Study (ICILS) in Europe, 2023: Main findings and educational policy implications. Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture (DG EAC).
 313. European Commission (2025). Education and Training Monitor: Comparative Report. Chapter 2 – Young people's basic skills.
 314. European Commission (2026). The teaching profession in the EU – A comparative analysis building upon the TALIS 2024 results. Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture (DG EAC).
 315. Council conclusions on promoting and protecting the mental health of children and adolescents in the digital era.
 316. COFACE Families Europe (2026). Towards digital safety and well-being for children and their families: Moving beyond social media age restrictions as the sole solution.
 317. Council conclusions on promoting and protecting the mental health of children and adolescents in the digital era.
 318. European Commission (2025). Flash Eurobarometer survey: Future needs in digital education.
 319. European Commission (2026). New guidelines to help teachers lead Europe's digital education. Accessed on 1 July 2026.
 320. European Commission (2026). Guidelines for teachers and educators on tackling disinformation and promoting digital literacy through education and training. Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture (DG EAC).

- 321.** OECD / European Union (2026). Empowering Learners for the Age of AI: An AI Literacy Framework for Primary and Secondary Education. OECD Publishing, Paris.
- 322.** Commission Recommendation (EU) 2024/1238 of 23 April 2024 on developing and strengthening integrated child protection systems in the best interests of the child.
- 323.** Article 24 Charter of Fundamental Rights of the European Union.
- 324.** European Commission (2025). Call to Action: from children to EU decision-makers. Accessed on 1 July 2026.
- 325.** O'Connell, R. (2021). Psychological first aid for Young Peers. Training manual. IFRC Reference Centre for Psychosocial Support, Copenhagen.
- 326.** O'Connell, R. (2021). Psychological first aid for Young Peers. Training manual. IFRC Reference Centre for Psychosocial Support, Copenhagen.
- 327.** O'Connell, R. (2021). Psychological first aid for Young Peers. Training manual. IFRC Reference Centre for Psychosocial Support, Copenhagen.
- 328.** O'Connell, R. (2021). Psychological first aid for Young Peers. Training manual. IFRC Reference Centre for Psychosocial Support, Copenhagen.
- 329.** European Commission (Undated). Promising practices – Summary. Denmark – Psychological First Aid for Young Peers.
- 330.** European Commission (2024). Best Practices Portal – Psychological First Aid for Young Peers. Accessed on 1 July 2026.
- 331.** Seguranet (2026) Digital Leaders | SeguraNet. Accessed on 7 July 2026.

**Euroopa Liidu
Väljaannete Talitus**

Õigus | Andmed | Väljaanded